

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง

เรื่อง

เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง

โดย

ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์
รองศาสตราจารย์ สมคิด จิระทัศนกุล

กันยายน ๒๕๔๕

สัญญาเลขที่ RDG 01/ 0005/ 2543

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง

คณะผู้วิจัย

ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ สมคิด จิระทัศนกุล

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง

โครงการวิจัย

เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง

บทคัดย่อ

การศึกษา เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง นี้มีวัตถุประสงค์จะศึกษาเรือนค้าขายพื้นถิ่น และตลาดในชุมชนเมืองภาคกลางต่อเนื่องกับภาคตะวันตกและภาคตะวันออก ซึ่งกินพื้นที่กว้างขวางมาก ดังนั้นในโครงการวิจัยนี้จึงเลือกศึกษาที่ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม เสียก่อน โดยเน้นการสำรวจภาคสนามของเรือนค้าขายและตลาดในพื้นที่โครงการรวมทั้งสิ้น 17 แหล่งที่ตั้ง เพื่อนำมาวิเคราะห์ผสมผสานกับข้อมูลเอกสารและงานวิชาการอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับ จุดกำเนิด พัฒนาการ สภาพทางกายภาพ และแนวโน้มในอนาคต

จากการศึกษาพบว่า หากอายุของการตั้งถิ่นฐานเกินกว่า 50 ปี จะพบจุดกำเนิดที่มีลักษณะเดียวกัน คือปัจจัยของการคมนาคมและขนส่งทางน้ำมายังแหล่งที่ตั้งของตลาดเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดจุดค้าขายริมฝั่งน้ำ เริ่มตั้งแต่การค้าขายในเรือที่แวะจอดปรับตัวเป็นตลาดนัดริมน้ำที่อาศัยสินค้าทางเรือ และพัฒนาเป็นตลาดถาวรที่มีทั้งสินค้าทางเรือและทางบก และปรับตัวเรื่อย ๆ มาเป็นเรือนแถวไม้ค้าขายทั้งชั้นเดียวและสองชั้น ผสมกับตลาดสดและตลาดนัด สินค้าที่ขายจะเป็นผลผลิตทางการเกษตรและเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถให้บริการแก่ผู้คนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

ช่วง 20-30 ปีที่ผ่านมา พัฒนาการของเครือข่ายการคมนาคมทางบกมีทั่วประเทศ การขนส่ง และการคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญ การขนส่งสินค้าทางเรือไปยังตลาดเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเภทของสินค้า การเปลี่ยนตำแหน่งตลาดและร้านค้าเพื่อรองรับการคมนาคมทางบกที่เพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนรูปลักษณะของตลาดและเรือนแถวค้าขายซึ่งแต่เดิมเป็นเรือนไม้ กลายเป็นตึกแถวก่ออิฐฉาบปูน และเปลี่ยนตำแหน่งมาตั้งริมถนนที่เป็นจุดผ่านไปยังแหล่งอื่นๆ ตลาดและเรือนแถวไม้ค้าขายดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ลดความสำคัญ ผสมกับการมีทั้งตลาดนัดและตลาดสมัยใหม่ในพื้นที่ใกล้เคียง เป็นปัจจัยซ้ำเติมการคงอยู่ของตลาดพื้นถิ่นมากขึ้น

แนวโน้มในอนาคตของการคาดการณ์ในการคงอยู่ของเรือนแถวค้าขายและตลาดพื้นถิ่นจะมีศักยภาพในการคงอยู่ได้ใน 2 กรณี คือ ในพื้นที่ที่ผู้อาศัย ผู้ครอบครองมีพลังในการรวมตัวเพื่อเก็บรักษามรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น และ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบตระหนักในคุณค่าของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ตนรับผิดชอบ และในพื้นที่ที่สินค้าในตลาดมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่สามารถหาซื้อได้ในตลาดอื่นๆ หรือศูนย์การค้าสมัยใหม่ได้ เช่น ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม นอกเหนือจากปัจจัยทั้ง 2 ข้อ ดังกล่าวแล้ว ศักยภาพในการคงอยู่ของเรือนค้าขายและตลาดพื้นถิ่นเป็นไปได้ยากยิ่ง

The Indigenous Shophouses in the Urban Area

Abstract

The goals and objectives of this research which priority concentrated in the area of the Western Region at Supanburi, Ratchburi Petchburi and Nakorn Pratom, are seeking for the answers of : the originality, development, physical conditions and future trend.

From this study, we found the similarity of the indigenous shophouses and market places which were established over 50 years, that were influenced from the water transportation. Those shophouses and markets were developed from the floating market to sunday market on the bank and transferred to the permanent market in addition to the timber shophouses around the market place. The majority of goods were the agricultral products and household supplies.

Since 20-30 years ago, in relation to the Country Development Plan. The tromsparation network all over the country were highly developed, It influenced to the change of the mean of transportation of the indigenous market. Not only the change of the mean of transportation but it changes the whole life-cycle of the indigenous market : from the agricultural products and household supplies to various types of goods in depending to the transportation routes; from the water bank loading place to road-side loading place; and lastly from the indigenous timber shophouses and markets to the modern brick and concrete shophouses.

The future trend of preserving the indigenous shophouses is rather blind. The possibility for preserving should be occurred only in 2 conditions, one on the place which the owners and the local governments understand and realize the quality and importance, and the other on the place which the location and goods have special identities which couldn't be found from other markets or the modern shopping center, such as Wat Don Wai Market, Sampran District, Nakorn Pratom.

สารบัญ	ก.
• คำนำ	จ
• คำขอบคุณ	ฉ
• สารบัญแผนที่	ช
• สารบัญแผนผัง	ฌ
• สารบัญภาพประกอบ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและเหตุผลในการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.4 วิธีการศึกษา	4
1.5 กรอบความคิดที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย	4
1.6 กระบวนการวิจัย	5
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
บทที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของพื้นที่ทำการวิจัย	
ในระดับเมืองและชุมชนเมือง	9
2.1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขาย	
พื้นถิ่นในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี	11
2.1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนและตลาดท่าช้าง	
อำเภอเดิมบางนางบวช	15
2.1.2 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนและตลาดศรีประจันต์	
อำเภอศรีประจันต์	16
2.1.3 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนและตลาดเก่าห้อง	
อำเภอบางปลาม้า	17
2.2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น	
ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี	19
2.2.1 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดถนนเขาวง อำเภอเมือง	21
2.2.2 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม	23
2.2.3 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดบางแพ อำเภอบางแพ	24
2.2.4 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดคู้งพยอม อำเภอเมือง	25
2.2.5 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม	25
2.2.6 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์	
อำเภอดำเนินสะดวก	27

	หน้า
2.3 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี	28
2.3.1 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง	31
2.3.2 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดวัดเกาะแก้วสุทธาราม ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง	32
2.3.3 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง	33
2.3.4 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม	34
2.4 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม	35
2.4.1 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดบางเลน อำเภอบางเลน	39
2.4.2 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดลำพญา อำเภอบางเลน	40
2.4.3 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี	41
2.4.4 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสสามพราน	41
เชิงอรรถบทที่ 2	43
บทที่ 3 ลักษณะทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการศึกษ	
3.1 เรือนแถวไม้ ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี	45
3.2 เรือนแถวไม้ ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี	59
3.3 เรือนแถวไม้ ตลาดแก้วห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	71
3.4 ตลาดถนนเขาวง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	82
3.5 เรือนแถวไม้ ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	93
3.6 เรือนแถวไม้ ตลาดบางแพ (ตลาดใน) อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี	104
3.7 เรือนแถวไม้ ตลาดคู้้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	110
3.8 เรือนแถวไม้ ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	117
3.9 ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	123
3.10 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	133
3.11 ตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	148
3.12 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี	163
3.13 เรือนแถวไม้ ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี	175

	หน้า
3.14 เรือนแถวไม้ ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	183
3.15 เรือนแถวไม้ ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	189
3.16 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	195
3.17 ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	203
บทที่ 4 ความแปรเปลี่ยนของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น	
4.1 ความแปรเปลี่ยนโดยรวม	213
4.2 ความแปรเปลี่ยนในแต่ละแหล่งที่ตั้ง	
4.2.1 ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี	215
4.2.2 ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี	217
4.2.3 ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	219
4.2.4 ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	222
4.2.5 ตลาดถนนเขาวัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	224
4.2.6 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี	226
4.2.7 ตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	228
4.2.8 ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	230
4.2.9 ตลาดน้ำวัดประสาธสิริ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	232
4.2.10 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	234
4.2.11 ตลาดวัดเกาะ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	236
4.2.12 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี	238
4.2.13 ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี	240
4.2.14 ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	242
4.2.15 ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	244
4.2.16 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	246
4.2.17 ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	248
เชิงอรรถบทที่ 4	251
บทที่ 5 บทวิเคราะห์ : ลักษณะเด่นของเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการศึกษา	253
5.1 ความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อม ของแหล่งที่ตั้ง	254
5.2 ชีวิตและความเชื่อ การอยู่และการค้าขาย	
5.2.1 ชีวิตและความเชื่อ	255
5.2.2 การอยู่	256
5.2.3 การค้าขาย	257

	หน้า
5.3 รูปทรงของสถาปัตยกรรมซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น	258
5.3.1 วิวัฒนาการการเลือกที่ตั้งตลาด ร้านค้า ตลอดจนรูปทรงของ สถาปัตยกรรมและองค์ประกอบเกี่ยวเนื่อง	259
5.3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ เชิงอรรถบทที่ 5	262 264
บทที่ 6 บทสังเคราะห์ : สรุป	265
6.1 จุดกำเนิดหรือการเริ่มต้นของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง	267
6.2 ปัจจัยการขยายตัวของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น	268
6.3 รูปลักษณะของเรือนค้าขายพื้นถิ่น และความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม ท้องถิ่น	269
6.4 ศักยภาพในการคงอยู่หรือสูญสลายของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น	269
6.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป	274
บรรณานุกรม	275
ประวัติผู้วิจัย	277

คำนำ

ความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของผู้วิจัยในช่วงเวลาที่ผ่านมารวมสองทศวรรษ ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับหมู่บ้าน บ้าน และวัด แต่เมื่อได้เข้าร่วมประชุมในการระดมความคิดเพื่อพิจารณาแนวทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ความหลากหลายของวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักวิจัย ซึ่งสนใจเนื้อหาทางวัฒนธรรมของภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ ซึ่ง สกว.และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ร่วมจัดการประชุมขึ้นเมื่อ พ.ศ.2538 และได้รับคำแนะนำจากรองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งเป็นนักวิชาการอาวุโสที่ได้กรุณาชี้แนะถึงแนวทางและขอบเขตการทำงานวิจัยสถาปัตยกรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับชีวิตของท้องถิ่นนอกเหนือไปจากหมู่บ้านและบ้าน ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาผ่านมาหลายโครงการแล้ว ในที่สุดได้ข้อสรุปจากคำแนะนำของท่านว่า ตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในพื้นที่ภาคกลางยังขาดการศึกษา และเป็นเนื้อหาที่น่าสนใจยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สะท้อนถึงชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิชาการด้านอื่นๆมากมาย ทั้งในแง่มุมของการตั้งถิ่นฐาน เศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม นิเวศวัฒนธรรม และยังสามารถเชื่อมโยงมาถึงความแปรเปลี่ยน และแนวโน้มในอนาคตได้ด้วย

แต่การระบุขอบเขตภาคกลางทั้งหมดเป็นขอบเขตที่กว้างเกินไปในการศึกษาในระยะเวลา 1 ปี จึงได้พิจารณาแบ่งเขตภาคกลางต่อเนื่องกับภาคตะวันตกและภาคตะวันออกออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งหากปฏิบัติการต่อเนื่องกันจะได้ศึกษาที่ครบถ้วน แต่ในช่วงแรกของการศึกษาวิจัยนี้ได้เลือกขอบเขตพื้นที่ศึกษา 4 จังหวัดในภาคตะวันตกก่อน คือ สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม เพราะในแหล่งที่ตั้งทั้ง 4 จังหวัดมีการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ค่อนข้างหลากหลาย ซึ่งอาจส่งผลถึงความต่างของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในแต่ละแหล่งที่ตั้งได้ พร้อมทั้งได้ตั้งคำถามต่างๆที่ต้องการคำตอบจากการวิจัยนี้ เพื่อเป็นสมมุติฐานเบื้องต้นในเมื่องานวิจัยชิ้นนี้เสร็จจุล่ง ทั้งนี้เมื่อมีโอกาสศึกษาเปรียบเทียบในอีกสองกลุ่มที่เหลือ อย่างน้อยที่สุดจะสามารถทราบได้ว่า ผลสรุปจากงานวิจัยชิ้นนี้ซึ่งเป็นสมมุติฐานสำหรับงานต่อไปในอนาคตจะได้คำตอบเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

อรศิริ ปาณินท์

สมคิด จิระทัศนกุล

มิถุนายน 2544

คำขอบคุณ

ในการปฏิบัติงานวิจัย “เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง” ซึ่งเป็นโครงการย่อยในชุดโครงการ “ความหลากหลายของวัฒนธรรมภาคกลาง” ซึ่งรองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภดม เป็นหัวหน้าโครงการนี้ นอกจากนักวิจัย คือ ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมคิด จิระทัศนกุล แล้ว ยังมีผู้ช่วยวิจัยอีกหลายท่านซึ่งปฏิบัติงานวิจัยภาคสนามตามแหล่งที่ตั้งต่างๆ ที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 17 แหล่งที่ตั้งใน 4 จังหวัด และทุกๆ คนทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข การได้เห็นและสัมผัสกับชีวิตและเรือนค้าขายพื้นถิ่นให้ความเพลิดเพลินแก่ทุกคน ความมีน้ำใจและความเอื้ออาทรจากชาวบ้านร้านตลาดที่พวกเราเข้าไปขอสัมภาษณ์เป็นสิ่งประทับใจยิ่ง การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงอย่างพึงใจนี้ ต้องขอขอบคุณต่อบุคคลหลายท่าน อาทิ เช่น

- รองศาสตราจารย์ ศรีศักร วัลลิโภดม หัวหน้าชุดโครงการ ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลทางวิชาการสำหรับผู้วิจัยมาตั้งแต่เริ่มทำงานวิจัยขึ้นแรกเมื่อ พ.ศ.2519 มาจนถึงปัจจุบัน
- ผู้ช่วยวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วย อาจารย์ดวงเงิน พูนผล อาจารย์ประติมา นิ่มเสมอ อาจารย์ชาติรี ประกิตนันทการ อาจารย์วันดี พินิจวรสิน และนักศึกษา มช.ไกร สุขารัตน์ สีนวัตร ธีรพงษ์รามกุล พีรพัฒน์ สำราญ โดยเฉพาะอาจารย์ดวงเงิน พูนผล ทำหน้าที่เลขานุการและเหรียญกษาปณ์ของโครงการด้วย และ สีนวัตร ธีรพงษ์รามกุล เป็นผู้เขียนภาพประกอบที่เป็นแผนผังอาคารและรูปด้านอาคารทั้งหมด
- อาจารย์ ดร.กิจชัย จิตขจรวานิช ได้ช่วยทำการทดสอบอุณหภูมิและความชื้นในกรณีศึกษาต่างๆ เพื่อยืนยันสภาวะสบายในอาคารที่พิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์เปรียบเทียบกับการสัมภาษณ์จากความรู้สึกรของชาวบ้าน
- ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูล อันประกอบด้วย
 - คุณยายอำภา อรุณทัย เรือนแถวตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
 - คุณมนัส อำไพจิต ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
 - คุณนิภา สุพัฒน์กุล บ้านเลขที่ 669 หมู่ 8 ตำบลเขาพระ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
 - คุณวิพุธ กาฬภักดี บ้านเลขที่ 529 หมู่ 8 ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
 - คุณพิศมัย ประจงการ บ้านเลขที่ 272 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
 - คุณอุดม จันทอม บ้านเลขที่ 244 หมู่ 2 ตำบลบางปลาหมอ อำเภอบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี

- คุณป้าสงวน โพธิฤกษ์ บ้านเลขที่ 110/8 ถนนเขางู อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
 - คุณทนาย ศรีวรกุล บ้านเลขที่ 145/5 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
 - คุณบุญเลี้ยง เมฆสุวรรณดิษฐ์ บ้านเลขที่ 94 ซอยกลาง ถนนใหม่ท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี
- ขอขอบคุณ คุณประพันธ์พงษ์ มนต์แก้ว ผู้ควบคุมการพิมพ์ต้นฉบับ
 - และท้ายที่สุดที่ขาดมิได้คือขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้ให้ทุนอุดหนุนงานวิจัยชิ้นนี้

สารบัญแผ่นที่	หน้า
แผนที่ 1 แสดงตำแหน่งของตลาดและร้านค้าพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจ	10
2 แสดงตำแหน่งของเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจในจังหวัดสุพรรณบุรี และความสัมพันธ์กับแม่น้ำสุพรรณบุรี	13
3 แสดงตำแหน่งของแม่น้ำท่าจีนและทางหลวงสายสำคัญ ในจังหวัดสุพรรณบุรี	14
4 แสดงตำแหน่งของเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจในจังหวัดราชบุรี และความสัมพันธ์กับแม่น้ำแม่กลอง	22
5 แสดงตำแหน่งของแม่น้ำแม่กลองและทางหลวงสายสำคัญ ในจังหวัดราชบุรี	22
6 แสดงตำแหน่งของเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจ ในจังหวัดเพชรบุรีและความสัมพันธ์กับแม่น้ำเพชรบุรี	30
7 แสดงตำแหน่งของแม่น้ำเพชรบุรี และทางหลวงสายสำคัญ ในจังหวัดเพชรบุรี	30
8 แสดงตำแหน่งของเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจใน จังหวัดนครปฐม และความสัมพันธ์กับแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน)	38
9 แสดงตำแหน่งของแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) และทางหลวงสายสำคัญ ในจังหวัดนครปฐม	38

สารบัญแผนผัง	หน้า
แผนผัง 1 ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี	47
2 ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี	60
3 ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	72
4 ตลาดถนนข้าว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	83
5 ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	94
6 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี	106
7 ตลาดคู้พยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	111
8 ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	118
9 ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	124
10 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	134
11 ตลาดวัดเกาะฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	149
12 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี	164
13 ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี	176
14 ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	184
15 ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	190
16 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	196
17 ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	205
แผนผังที่ 18-34 แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง	
18 ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี	216
19 ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี	218
20 ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี	221
21 ตลาดถนนข้าว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	223
22 ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	225
23 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี	227
24 ตลาดคู้พยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	229
25 ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	231
26 ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	233
27 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	235
28 ตลาดวัดเกาะฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	237
29 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี	239
30 ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี	241
31 ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	243
32 ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	245

	หน้า
33 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	247
34 ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม	249

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

รูป 1	ลักษณะทางกายภาพของตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี	48
2	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 1	49
3	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 1	51
4	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 1	53
5	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 1	55
6	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 1	57
7	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร F ในแผนผัง 1	58
8	เรือนแถวไม้ค้าขายและพักอาศัยในตลาดศรีประจันต์	61
9	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 2	63
10	ผังพื้นที่ชั้นล่างและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 2	64
11	ผังพื้นที่ชั้นบนและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 2	65
12	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 2	67
13	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 2	69
14	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 2	70
15	เรือนแถวไม้แบบชั้นเดียวและสองชั้นในตลาดเก่าห้อง	73
16	ท่าเรือขนส่งและสภาพความเป็นอยู่ในตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า	74
17	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 3	76
18	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 3	78
19	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 3	79
20	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 3	81
21	ลักษณะของเรือนแถวค้าขายที่ตลาดถนนเขาวัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	84
22	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 4	85
23	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 4	87
24	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 4	89
25	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 4	91
26	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 4	92
27	ลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวค้าขายในตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	95
28	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 5	96
29	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 5	98
30	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 5	100
31	ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 5	102

	หน้า
32 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 5	103
33 เรือนแถวไม้ชั้นเดียว ในตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี	107
34 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 6	108
35 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 6	109
36 เรือนแถวไม้ชั้นเดียวเก่าแก่ของตลาดคุ้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	112
37 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 7	114
38 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 7	116
39 ลักษณะทางกายภาพของตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี	119
40 ผังพื้นชั้นล่างและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 8	120
41 ผังพื้นชั้นบนและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 8	121
42 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 8	122
43 ลักษณะทางกายภาพของตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	125
44 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 9	127
45 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 9	129
46 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 9	131
47 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 9	132
48 ลักษณะทางกายภาพของตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	135
49 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 10	136
50 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 10	138
51 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 10	140
52 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 10	142
53 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 10	144
54 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร F ในแผนผัง 10	145
55 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร G ในแผนผัง 10	147
56 รูปลักษณะทางกายภาพของตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี	150
57 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 11	152
58 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 11	154
59 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 11	155
60 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 11	157
61 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 11	159
62 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร F ในแผนผัง 11	161

	หน้า
63 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร G ในแผนผัง 11	162
64 ลักษณะทางกายภาพของตลาดท่าทาง อำเภอท่าทาง จังหวัดเพชรบุรี	165
65 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 12	166
66 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 12	168
67 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 12	170
68 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 12	172
69 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 12	174
70 ลักษณะทางกายภาพของตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี	177
71 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 13	178
72 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 13	180
73 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 13	182
74 ลักษณะทางกายภาพของตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	185
75 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 14	186
76 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 14	188
77 เรือนค้าขายในตลาดลำพญา	191
78 สินค้าในร้านค้าและทัศนียภาพด้านติดแม่น้ำนครชัยศรี	192
79 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 15	193
80 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 15	194
81 ลักษณะทางกายภาพของตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	197
82 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 16	199
83 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 16	201
84 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 16	202
85 ลักษณะทางกายภาพของตลาดวัดดอนหวาย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	206
86 สินค้าและทัศนียภาพของตลาดด้านติดแม่น้ำนครชัยศรี	207
87 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 17	208
88 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 17	210
89 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 17	212

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและเหตุผลในการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของภาคกลาง พบว่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมต่างมีความผูกพันและเกี่ยวเนื่องกัน อาทิเช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การตั้งถิ่นฐาน เศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม การอยู่ ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม ระบบนิเวศ และอื่นๆอีกมากมาย

เรื่องราวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคกลางต่อเนื่องกับภาคตะวันตกและภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ เนื่องจากในพื้นที่ที่มีความหลากหลายผสมผสานของกลุ่มชน ซึ่งมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานในภาคกลางต่อเนื่องไปยังภาคตะวันตก และภาคตะวันออกเฉียงใต้มีกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่มาแต่ดั้งเดิม และกลุ่มชนที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาหาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกษตรกรรม กลุ่มชนในภาคกลางจึงมีทั้งคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ดั้งเดิม ผสมกับกลุ่มจีน ลาว มอญ พม่า และชนกลุ่มน้อยอีกหลายกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานรายรอบอยู่ทั่วไปในเขตพื้นที่ภาคกลางต่อเนื่องกับภาคตะวันตกและภาคตะวันออกเฉียงใต้

จากเหตุผลข้างต้น จะเห็นได้ว่าเรื่องราวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั้งในชุมชนชนบทและชุมชนเมืองมีความหลากหลายที่สมควรศึกษาในรายละเอียด แต่จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคตะวันออกเฉียงใต้ มีผู้ศึกษาบ้างแล้ว อาทิเช่น “เรือนไทยเดิม” ของฤทัย ใจจรงค์ (2539) ได้ศึกษาในรายละเอียดของสถาปัตยกรรมในขอบเขตของภาคกลางและภาคตะวันตก เป็นการศึกษาผ่านระหว่างเนื้อหาของสถาปัตยกรรมและชุมชน ตลอดจนคติในการสร้างและการก่อสร้าง สมภพ ภิรมย์ (2531) ได้ศึกษา “เรือนไทยภาคกลาง” เป็นเนื้อหาเฉพาะตัวสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นเรือนพักอาศัย “เรือนเครื่องผูก” ของสมใจ นิ่มเล็ก (2525) เสนอการศึกษารายละเอียดสถาปัตยกรรมและการก่อสร้าง ศรีศักร วัลลิโภดม (2537) เสนอ “เรือนไทย บ้านไทย” ในเนื้อหาของมานุษยวิทยาผนวกสถาปัตยกรรม อรศิริ ปาณินท์ (2542) ได้ทำการวิจัย “เรือนพื้นถิ่นไทย-มอญ” ซึ่งศึกษาเรือนไทยมอญในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันตก ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาผ่านระหว่างสถาปัตยกรรม มานุษยวิทยา และนิเวศวิทยาวัฒนธรรม นอกจากนั้นจะมีการศึกษาเกี่ยวเนื่องระหว่างสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรม รวมทั้งเรือนของชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันตก เช่น “เรือนไทยคำ” ของโชติมา จตุรงค์ (2540) ซึ่งเสนอกรณีศึกษาของจังหวัดเพชรบุรี เป็นวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสาขาสถาปัตยกรรม ซึ่งศึกษารายละเอียดของเรือนไทยคำหลายแง่มุม แต่ตามที่เสนอตัวอย่างงานวิชาการข้างต้น จะเห็นได้ว่าเนื้อหาที่มีการศึกษาแล้วบ้าง คือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรือนพักอาศัย ไม่พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวเนื่อง

กับเรือนร้านค้าในชุมชนเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน และความเจริญเติบโตทางกายภาพซึ่งสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

เมื่อพิจารณากลุ่มจังหวัดต่างๆ ในภาคกลางต่อเนื่องกับภาคตะวันตกและภาคตะวันออก จะเห็นได้ว่ากลุ่มของจังหวัดแยกได้ตามกลุ่มย่อยของการตั้งถิ่นฐานได้เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มกรุงเทพมหานคร และจังหวัดโดยรอบ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนเน้นจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี และอุทัยธานี กลุ่มภาคตะวันตกเน้นจังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม กลุ่มภาคตะวันออกเน้นจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด กลุ่มต่างๆ ยกเว้นกรุงเทพมหานครเป็นกลุ่มที่ยังขาดการศึกษา ดังนั้นเห็นสมควรทำการศึกษาในรายละเอียดของเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมืองของแต่ละกลุ่ม และควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างทางกายภาพ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มชนในพื้นที่ต่างๆ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเมืองที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนี้ อาจบ่งชี้ได้ถึงลักษณะของชีวิต และระบบเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองไปได้พร้อมๆ กัน รวมทั้งสามารถศึกษาเรื่องราวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับชีวิตในเมือง รวมทั้งพัฒนาการของการใช้สอย และรูปแบบสถาปัตยกรรมไปได้พร้อมๆ กันด้วย

ในการศึกษากลุ่มแรกนี้เห็นสมควรศึกษากลุ่มเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมืองของกลุ่มจังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐมเสียก่อน เพราะเป็นกลุ่มที่มีลักษณะของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่น และควรศึกษากลุ่มอื่นๆ เป็นลำดับต่อไปเพื่อให้ได้การศึกษาเปรียบเทียบที่สมบูรณ์ และเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมในภาคกลางซึ่งต่อเนื่องกับภาคตะวันตกและภาคตะวันออกได้ชัดเจน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของเรือนค้าขายแบบพื้นถิ่นในชุมชนเมือง ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญต่อประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของจังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม เน้นการศึกษาความต่อเนื่องของชีวิตและชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผังกายภาพของพื้นที่ ตัวสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตแบบพื้นถิ่นในชุมชนเมือง

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงการคงอยู่และ/หรือการแปรเปลี่ยนของสภาพทางกายภาพทั้งของผังชุมชนและสถาปัตยกรรม

1.2.4 เพื่อศึกษาและคาดการณ์สภาพชุมชนพื้นถิ่นในอนาคตที่สัมพันธ์กับการพัฒนาโดยรวมของพื้นที่และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา จะทำการศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐาน ความเป็นมาของตลาดที่สัมพันธ์กับชุมชน ลักษณะทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น เศรษฐกิจ สังคม เพื่อทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์สรุปเพื่อคาดการณ์ถึงการคงอยู่และ/หรือแนวโน้มในอนาคต

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา จะทำการศึกษาสังเขปในบริบทระดับจังหวัดและสำรวจลงลึกทางกายภาพยังแหล่งที่ตั้งของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่เห็นว่ามีความสำคัญทั้งในด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม และชีวิตที่ยังดำรงต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน

แหล่งที่ตั้งของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่จะทำการสำรวจทางกายภาพประกอบด้วย

- 1.3.2.1 ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
- 1.3.2.2 ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- 1.3.2.3 ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
- 1.3.2.4 ตลาดถนนเขางู อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
- 1.3.2.5 ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- 1.3.2.6 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
- 1.3.2.7 ตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- 1.3.2.8 ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- 1.3.2.9 ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- 1.3.2.10 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
- 1.3.2.11 ตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
- 1.3.2.12 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี
- 1.3.2.13 ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
- 1.3.2.14 ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
- 1.3.2.15 ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
- 1.3.2.16 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- 1.3.2.17 ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ทั้งนี้การศึกษาจะครอบคลุมเรื่องต่างๆ อันประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพของผังบริเวณ สถาปัตยกรรมทั้งเรือนค้าขาย ตลาด และองค์ประกอบอื่นๆในกลุ่ม และการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง และความแปรเปลี่ยนทางกายภาพ

1.4 วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

1.4.1 ศึกษาประวัติและความสำคัญ ตลอดจนความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นจากเอกสารทุติยภูมิ

1.4.2 สัมภาษณ์ทางกายภาพกลุ่มตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมืองที่ระบุไว้ใน 1.3.2 โดยเน้นการสำรวจที่ผังกายภาพ องค์ประกอบต่างๆ ในผังกายภาพของชุมชน รายละเอียดของตัวอาคาร การใช้สอยและรูปลักษณะของอาคาร ตลอดจนวัสดุก่อสร้างของตัวเรือนค้าขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้สอย ซึ่งสัมพันธ์กับการดำรงชีวิต

1.4.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการวางผัง ตัวอาคาร และวิถีชีวิตในแต่ละพื้นที่ที่ทำการสำรวจทางกายภาพ

1.4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษา และสรุปการคาดการณ์ของการดำรงอยู่ในอนาคต

1.5 กรอบความคิดที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย

เนื่องจากเนื้อหาของเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง เป็นเนื้อหาของสถาปัตยกรรมที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน พัฒนาการของชุมชน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นกรอบความคิดที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย จำเป็นต้องใช้หลายกรอบอันประกอบด้วย

1.5.1 กรอบความคิดในลักษณะของบริบทของพื้นที่แต่ละจังหวัดที่เลือกเป็นกรณีศึกษา โดยการศึกษาพื้นที่รวมของการตั้งถิ่นฐานและความเป็นมาของย่านในระดับกว้างก่อนเจาะลึกลงในแต่ละพื้นที่

1.5.2 กรอบความคิดเจาะลึกเฉพาะกรณีศึกษาที่คัดสรรเพื่อทำการสำรวจทางกายภาพและศึกษาลงลึกในรายละเอียดทั้งในแง่สถาปัตยกรรมและความสำคัญต่อชุมชนและชีวิตพื้นถิ่น

1.5.3 กรอบความคิดในลักษณะการศึกษาเปรียบเทียบ โดยแยกเปรียบเทียบสองระดับ คือ ในพื้นที่จังหวัดเดียวกัน และเปรียบเทียบต่างกลุ่มกัน การศึกษาเปรียบเทียบนี้เพื่อพิจารณาความเหมือน ความต่าง ความแปรเปลี่ยนและ/หรือการพัฒนา รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแปรเปลี่ยนต่างๆ

1.5.4 กรอบความคิดในด้านอนุรักษณ์ เพื่อพิจารณาศักยภาพในการคงอยู่หรือเสื่อมสลายของเรือนค้าขายพื้นถิ่นในแต่ละพื้นที่ และโดยสรุปในภาพรวม

แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการวิจัยตามกรอบทั้ง 4 ยังมีเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกในการพิจารณา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เพิ่มเติมอีก 2 ข้อ คือ ช่วงเวลาของการสร้างซึ่งสามารถแยกออกได้ 3 ช่วง คือ ระยะเวลาที่ 1 (เก่าที่สุด) ระยะเวลาที่ 2 และระยะเวลาที่ 3 (ใหม่ที่สุด) เครื่องมือนี้สามารถทำให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพได้ชัดเจน เครื่องมืออีก

อย่างหนึ่งที่จะช่วยในการดำเนินการวิจัยตามกรอบความคิดได้สัมฤทธิ์ผล คือ รูปแบบของการวางแผนและสถาปัตยกรรม ซึ่งเมื่อพิจารณาควบคู่ไปกับระยะเวลาของการสร้าง จะทำให้การวิเคราะห์สรุปความแปรเปลี่ยนสามารถสรุปได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ทั้งนี้ไม่ว่าจะดำเนินการวิจัยตามกรอบใดหรือใช้เครื่องมือช่วยวิเคราะห์ สิ่งวิเคราะห์ประเภทใดก็ตามฐานของความคิดในการวิจัยขึ้นนี้คือความคิดหลักด้านสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.6 กระบวนการวิจัย ประกอบด้วย

1.6.1 ขั้นตอนและวิธีการในการเก็บข้อมูล

การศึกษาในเนื้อหาของเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง ซึ่งอยู่ในชุดโครงการใหญ่ “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคกลาง” เป็นการศึกษาในลักษณะของสหวิทยาการ อันประกอบด้วย ผังเมือง สถาปัตยกรรม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชน โดยเน้นความสำคัญที่ตัวสถาปัตยกรรม ข้อมูลที่สำคัญในการดำเนินการศึกษา คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผังกายภาพ และสภาพทางกายภาพของสถาปัตยกรรม ดังนั้นข้อมูลของงานวิจัยนี้อาจแบ่งได้เป็นกลุ่ม ดังนี้

1.6.1.1 ข้อมูลเอกสารทุติยภูมิซึ่งศึกษาเรื่องราวและความเป็นมาของประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และการคมนาคมขนส่ง ซึ่งเป็นหัวใจของการเกิดของชุมชน

1.6.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิจากแผนที่ แผนที่ แผนผัง ภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อทราบถึงความเป็นมา พัฒนาการ และสภาพปัจจุบันของพื้นที่และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง

1.6.1.3 ข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม เพื่อให้ทราบถึงระยะเวลาของการอยู่ ชีวิต และสังคมวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของกลุ่มชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งส่งผลต่อเนื้อหาของโครงการ ในกรณีที่ใช้แบบสอบถามจะเป็นการสอบถามเพื่อให้ทราบถึงอายุการสร้าง วัสดุและสภาพทางกายภาพ การอยู่ และศักยภาพในการคงอยู่ของสถาปัตยกรรม ผู้ที่ให้ข้อมูลคือผู้ครอบครองอาคาร ผู้อยู่อาศัย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบล ครูใหญ่ ครู และพระสงฆ์ในวัดประจำหมู่บ้าน

1.6.1.4 ข้อมูลจากการสำรวจทางกายภาพด้วยภาพถ่ายและแผนที่ อันเป็นการสำรวจในภาพรวมของผังบริเวณของตลาด ร้านค้า และสำรวจรายละเอียดของสถาปัตยกรรมทั้งแผนผัง รูปด้าน รูปทรง และรายละเอียดของสถาปัตยกรรม และในกรณีที่แผนที่บริเวณจากหน่วยงานราชการไม่แสดงรายละเอียดชัดเจน จะต้องดำเนินการจัดทำผังรายละเอียดที่ชัดเจนและถูกต้องโดยคณะผู้วิจัย โดยการสำรวจทางกายภาพ

1.6.1.5 ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและรังวัดกรณีศึกษาของแหล่งที่ตั้งตลาดและร้านค้าขายพื้นถิ่นที่คัดสรรแล้ว จำนวน 17 แหล่งที่ตั้ง ดังรายละเอียดข้อ 1.3.2 เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุป

1.6.2 ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.6.2.1 วิเคราะห์บูรณาการของกลุ่มข้อมูลเกี่ยวเนื่องที่ส่งผลมาซึ่งสภาพทางกายภาพและพัฒนาการของตลาดและเรือนค้าขาย

1.6.2.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผังบริเวณและสภาพแวดล้อม และสถาปัตยกรรม

1.6.2.3 วิเคราะห์รายละเอียดของสถาปัตยกรรม

1.6.2.4 สรุปผลการวิเคราะห์และเสนอแนะตามกรอบและเครื่องมือที่เสนอในข้อ 1.5

1.6.2.5 สรุปศักยภาพของการคงอยู่และ/หรือพัฒนาการในอนาคต

1.6.2.6 เสนอแนะข้อกำหนดในการศึกษาต่อไป

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.7.1 คาดหมายว่าจะได้คำตอบจากคำถามหลักซึ่งเป็นที่มาของการวิจัยนี้ อันประกอบด้วย

1.7.1.1 จุดกำเนิดหรือการเริ่มต้นของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมืองคืออะไร? เหมือนกันทุกที่หรือไม่? ถ้ามีความต่างอาจแบ่งกลุ่มใหญ่ๆอย่างไรได้บ้าง?

1.7.1.2 ปัจจัยของการขยายตัวของตลาดและเรือนค้าขายคืออะไรบ้าง?

1.7.1.3 รูปลักษณะของสถาปัตยกรรมประเภทตลาดและร้านค้ามีลักษณะอย่างไร? แบ่งกลุ่มได้หรือไม่? มีความเหมือนหรือความต่างกันในแต่ละพื้นที่หรือไม่?

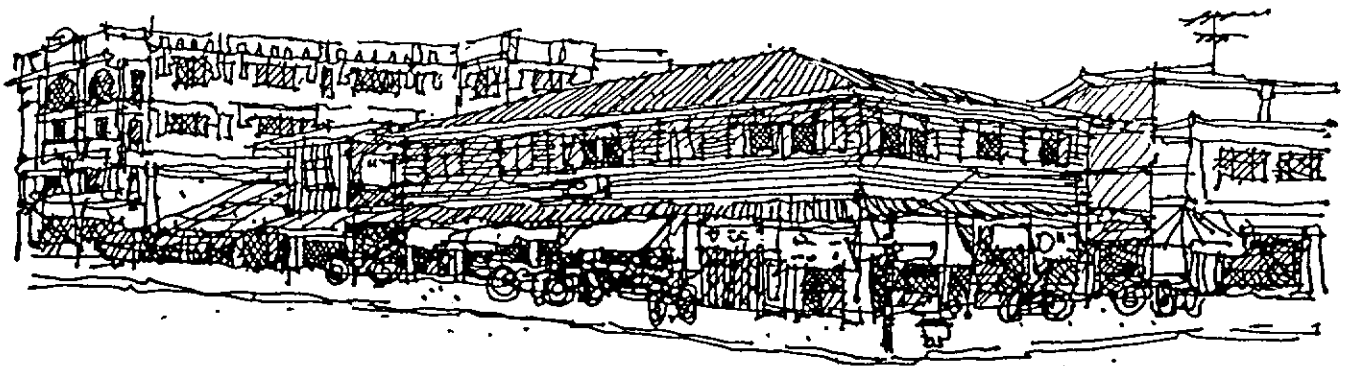
1.7.1.4 ลักษณะเฉพาะของเรือนร้านค้าในแต่ละพื้นที่มีหรือไม่? และมีความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นหรือไม่? อย่างไร?

1.7.1.5 ศักยภาพในการคงอยู่ของเรือนค้าขายพื้นถิ่นในแต่ละพื้นที่มีหรือไม่? หากมีการเปลี่ยนแปลงขอเปลี่ยนแปลงในรูปใด? ปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงคืออะไร?

1.7.2 เพิ่มพูนข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

1.7.3 ได้ฐานข้อมูลทั้งในแง่การดำรงชีวิต และรูปลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่อาจยังประโยชน์ต่อสถาปนิก และนักศึกษาสถาปัตยกรรมที่สนใจต่อการออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่มีพื้นฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.7.4 ได้ข้อสรุปอันอาจเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่จะค้นคว้าต่อเนื่อง ทั้งในแง่มุมมองของความสอดคล้องและความแปรียบต่างไปจากข้อสรุปและเสนอแนะ

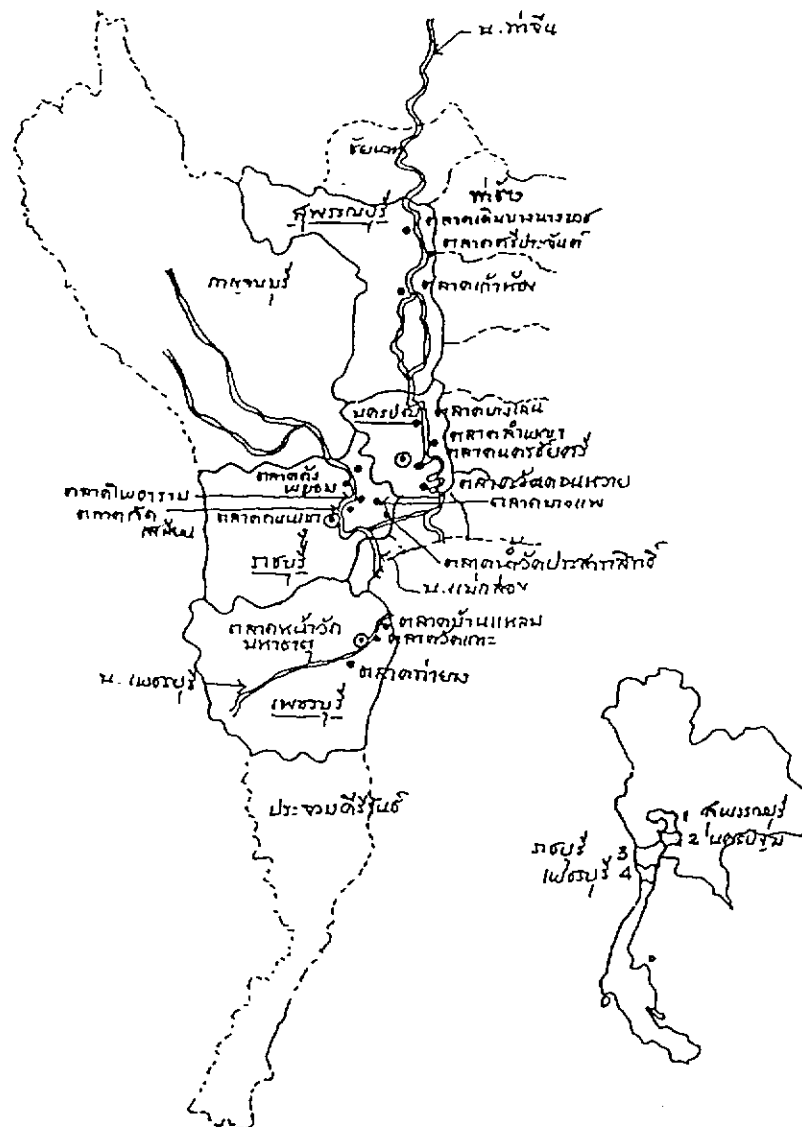

บทที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของพื้นที่ทำการวิจัย ในระดับเมืองและชุมชนเมือง

ในกลุ่มพื้นที่โครงการ 4 จังหวัดอันประกอบด้วย จังหวัดสุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคกลางต่อเนื่องกับภาคตะวันตก ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศคล้ายคลึงกัน คือเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านพื้นที่นี้ 3 สายด้วยกัน คือ แม่น้ำท่าจีนไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม ต่อเนื่องไปยังจังหวัดสมุทรสาคร และไหลลงสู่อ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร แม่น้ำท่าจีนช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรีจะเรียกชื่อว่าแม่น้ำสุพรรณบุรี ช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดนครปฐมเรียกชื่อว่าแม่น้ำนครชัยศรี แม่น้ำสำคัญสายที่สองคือแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งมีต้นกำเนิดจากแควน้อยและแควใหญ่ในจังหวัดกาญจนบุรี ไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำแม่กลองผ่านจังหวัดราชบุรี และต่อเนื่องไปยังจังหวัดสมุทรสงคราม ไหลลงอ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสงคราม แม่น้ำสายที่สามในกลุ่มพื้นที่โครงการคือแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสั้นๆ และแคบ มีต้นกำเนิดจากแก่งกระจานในจังหวัดเพชรบุรี ไหลผ่านอำเภอยาง่าง อำเภอเมือง และไหลลงอ่าวไทยที่อำเภอบ้านแหลม เนื่องจากแม่น้ำเพชรบุรีเป็นแม่น้ำสายสั้นและแคบ ในบางช่วงดูเหมือนเป็นคลองขุดมากกว่าเป็นแม่น้ำ

ลักษณะภูมิประเทศโดยรอบเป็นที่ราบลุ่ม จะมีที่เนินเขาอยู่บ้างเฉพาะในจังหวัดราชบุรีและเพชรบุรี ซึ่งมีเทือกเขาตะนาวศรีพาดผ่านกันเขตแดนระหว่างไทยและเมียนมา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในกลุ่ม 4 จังหวัดของพื้นที่โครงการมีลักษณะร่วมของรูปลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศแบบเดียวกัน คือมีช่วงฝนตกและฝนแล้งต่างกันอย่างชัดเจนช่วงละ 6 เดือน ปัจจุบันสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อภูมิอากาศในพื้นที่บริเวณนี้คือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งจะพัดผ่านประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้นี้ในบางปีมีผลต่อปริมาณน้ำ และการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่ด้วย ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดช่วงฤดูฝนยาวนานกว่าฤดูร้อนและฤดูหนาว ปกติแล้วช่วงฤดูฝนในภูมิภาคนี้จะยาวนานประมาณ 6 เดือน คือตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม ช่วงฤดูร้อนตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางพฤษภาคม และช่วงฤดูหนาวตั้งแต่ตุลาคมถึงกุมภาพันธ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าช่วงที่ฝนแล้งคือฤดูร้อนและฤดูหนาว จะมีระยะเวลาารวมกันประมาณ 6 เดือน

อุณหภูมิเฉลี่ยในภูมิภาคนี้ประมาณ 26-28 องศาเซลเซียส ซึ่งเป็นอุณหภูมิที่อยู่ในระดับปานกลางไม่ร้อนเกินไป อุณหภูมิเฉลี่ยในฤดูร้อนประมาณ 30-32 องศาเซลเซียส และในฤดูหนาวประมาณ 24-26 องศาเซลเซียส เมื่อพิจารณาระดับอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี อุณหภูมิเฉลี่ยในฤดูร้อนและฤดูหนาวแล้วจะพบว่า ในพื้นที่ 4 จังหวัดนี้ถ้าเปรียบเทียบกับแหล่งที่ตั้งอื่นๆ เช่น กาญจนบุรี ซึ่งอยู่ข้างเคียง แต่อุณหภูมิเฉลี่ยโดยเฉพาะในฤดูร้อนสูงถึง 36-38 องศาเซลเซียส ซึ่งร้อนกว่าในพื้นที่ 4 จังหวัดนี้มาก

แผนที่ 1 แสดงตำแหน่งของตลาดและร้านค้าพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจ
ที่มา : แผนที่ทางหลวง 2543

ในสังคมเกษตรกรรมของไทย การเลือกที่ตั้งถิ่นฐานที่เป็นทางเลือกแรกคือถิ่นฐานที่เกาะติดน้ำ ทั้งน้ำที่เป็นแม่น้ำ ลำคลอง ลำห้วย หนอง บึง ในพื้นที่ 4 จังหวัดของโครงการนี้ก็เช่นเดียวกัน ชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งย่านการค้าเริ่มแรกมักจะอยู่ติดน้ำ เพราะสามารถใช้บริการขนส่งทางเรือได้สะดวก ตลาดและผ่านการค้าเก่าแก่ทุกแห่งเกือบทั้งหมดจะอยู่เรียงรายตามลำน้ำ

ในกรณีของตลาดร้านค้าพื้นถิ่นของโครงการวิจัยนี้ก็เช่นเดียวกันเกือบทุกตลาด ที่ทำการสำรวจเกาะติดลำน้ำ อาทิเช่น ตลาดร้านค้าที่ทำการสำรวจในจังหวัดสุพรรณบุรีทั้ง 3 แห่ง คือ ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ และตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า ต่างเกาะติดอยู่กับแม่น้ำสุพรรณบุรี มีการขนส่งทางน้ำเข้าสู่ตลาดและออกจากตลาดตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ในจังหวัดราชบุรีทำการสำรวจ 6 แห่ง มีตลาดบางแพอยู่ติดคลองบางแพ และตลาดคุ้งพยอมอยู่ติดคลองที่แต่เดิมเป็นแม่น้ำ แต่อีก 4 แห่ง คือ ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม ตลาดถนนเขาสูง อำเภอเมือง อยู่ติดแม่น้ำแม่กลอง ส่วนตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก อยู่เกาะติดกับคลองดำเนินสะดวก ซึ่งเป็นคลองขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำแม่กลองกับแม่น้ำท่าจีน

สำหรับตลาดร้านค้าพื้นถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี และนครปฐมที่ทำการสำรวจทุกตลาดอยู่เกาะติดลำน้ำ อาทิเช่น ในจังหวัดเพชรบุรี ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง ตลาดวัดเกาะฯ อำเภอเมือง ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง และตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม ทุกแห่งอยู่ติดแม่น้ำเพชรบุรี ส่วนจังหวัดนครปฐมซึ่งทำการสำรวจ 4 แห่ง ทุกแห่งอยู่ติดแม่น้ำนครชัยศรี อันประกอบด้วย ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี และตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน และเป็นที่น่าสังเกตว่าตลาดทุกแห่งซึ่งเกิดติดน้ำเพราะต้องอาศัยการคมนาคมขนส่งทางน้ำเป็นหลักในอดีตนั้น ในปัจจุบันแม้จะมีการขนส่งทางบกสะดวกแล้วก็ตาม แต่การขนส่งทางน้ำก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่ยังต้องใช้อยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชาวบ้านที่อยู่ลึกเข้าไปในลำน้ำ ที่ยังต้องอาศัยการคมนาคมขนส่งทางน้ำอยู่

จากการพิจารณาดำแหน่งของตลาดต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานและปัจจัยในการคมนาคมขนส่งซึ่งเป็นหัวใจของการค้า จะพบว่าลักษณะพื้นฐานของการเกิดของตลาดจะคล้ายคลึงกัน ความต่างของแต่ละแห่งขึ้นอยู่กับปัจจัยสืบเนื่องของสังคมวัฒนธรรมเฉพาะแห่ง เช่นความสัมพันธ์ระหว่าง ตลาด วัด โรงเรียน และหมู่บ้าน ระยะทางของการติดต่อ และเส้นทางคมนาคมจากหมู่บ้านมายังตลาด ซึ่งจะได้ศึกษาลงลึกในรายละเอียดของแต่ละจังหวัด และแต่ละแหล่งที่ตั้งในแต่ละจังหวัดต่อไป

2.1 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี

สุพรรณบุรีเป็นเมืองที่มีอายุของการตั้งถิ่นฐานยาวนานต่อเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่ามีโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีมีตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคสัมฤทธิ์ยุคเหล็ก ต่อเนื่องมาจนถึงยุคประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิ ฝู้นัน อมราวดี ทวารวดี

ศรีวิชัย ซึ่งประเมินอายุตั้งแต่เริ่มตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ประมาณไม่ต่ำกว่า 3,500-3,800 ปี แต่เดิมสุพรรณบุรีมีชื่อเรียกว่าเมือง “ทวารวดีศรีสุพรรณภูมิ” หรือ “พันธุมบุรี”

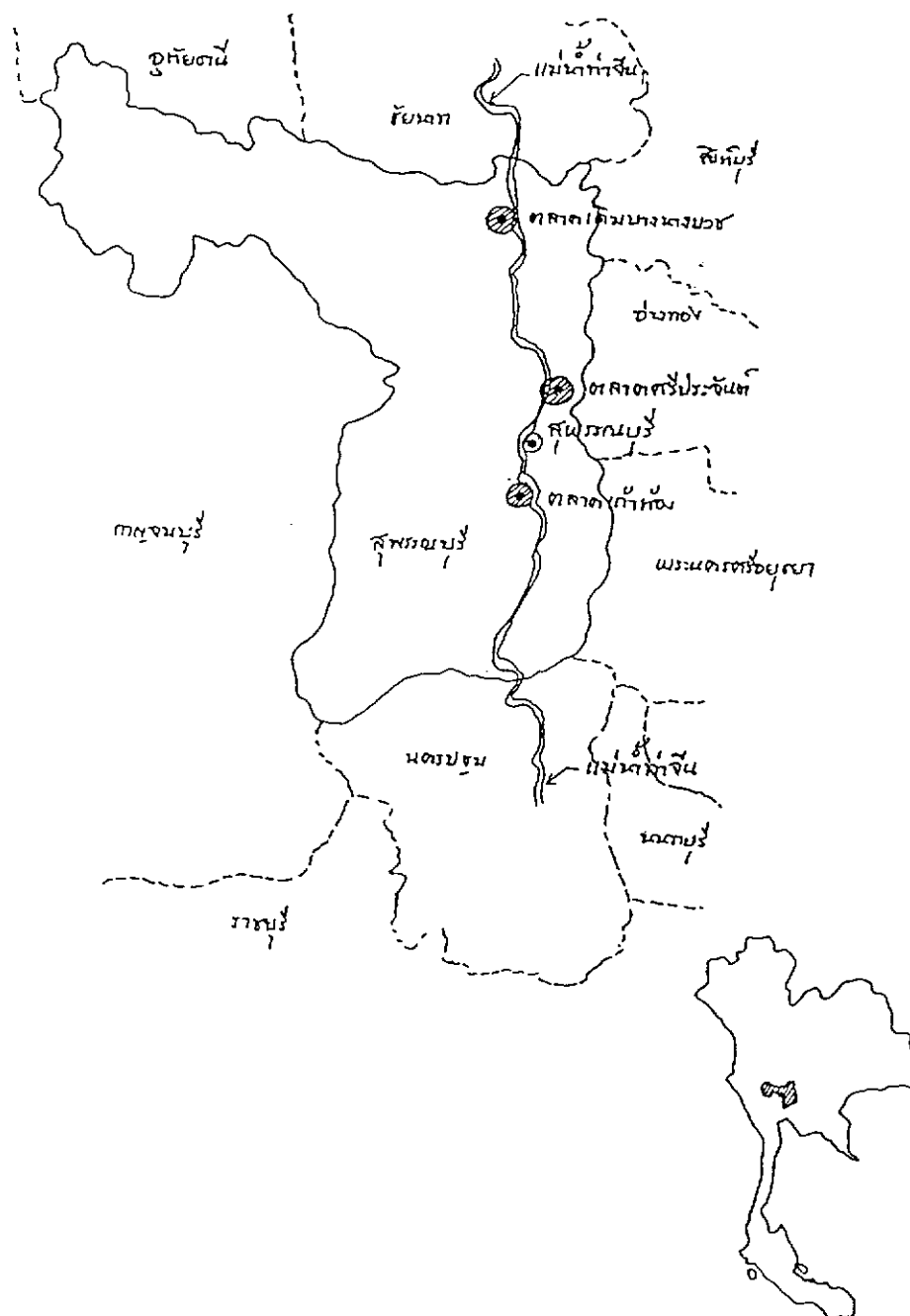
จังหวัดสุพรรณบุรีปัจจุบันเป็นจังหวัดในภาคกลางซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร บนที่ราบลุ่มตามแนวของลำน้ำท่าจีน ซึ่งไหลต่อเนื่องมาจากจังหวัดชัยนาท พื้นที่ของจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นป่า นา และไร่ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร รูปลักษณะภูมิประเทศโดยรวมทางทิศเหนือเป็นที่ราบ มีภูเขาไม่สูงนักในพื้นที่อำเภอเดิมบางนางบวชและอำเภออู่ทอง ส่วนตอนใต้เป็นที่ราบลุ่มโดยเฉพาะที่ราบลุ่มสองฝั่งของแม่น้ำสุพรรณบุรี (ท่าจีน) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก นับเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของจังหวัดสุพรรณบุรี

จังหวัดสุพรรณบุรีมีเนื้อที่ 5,358 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ คือ

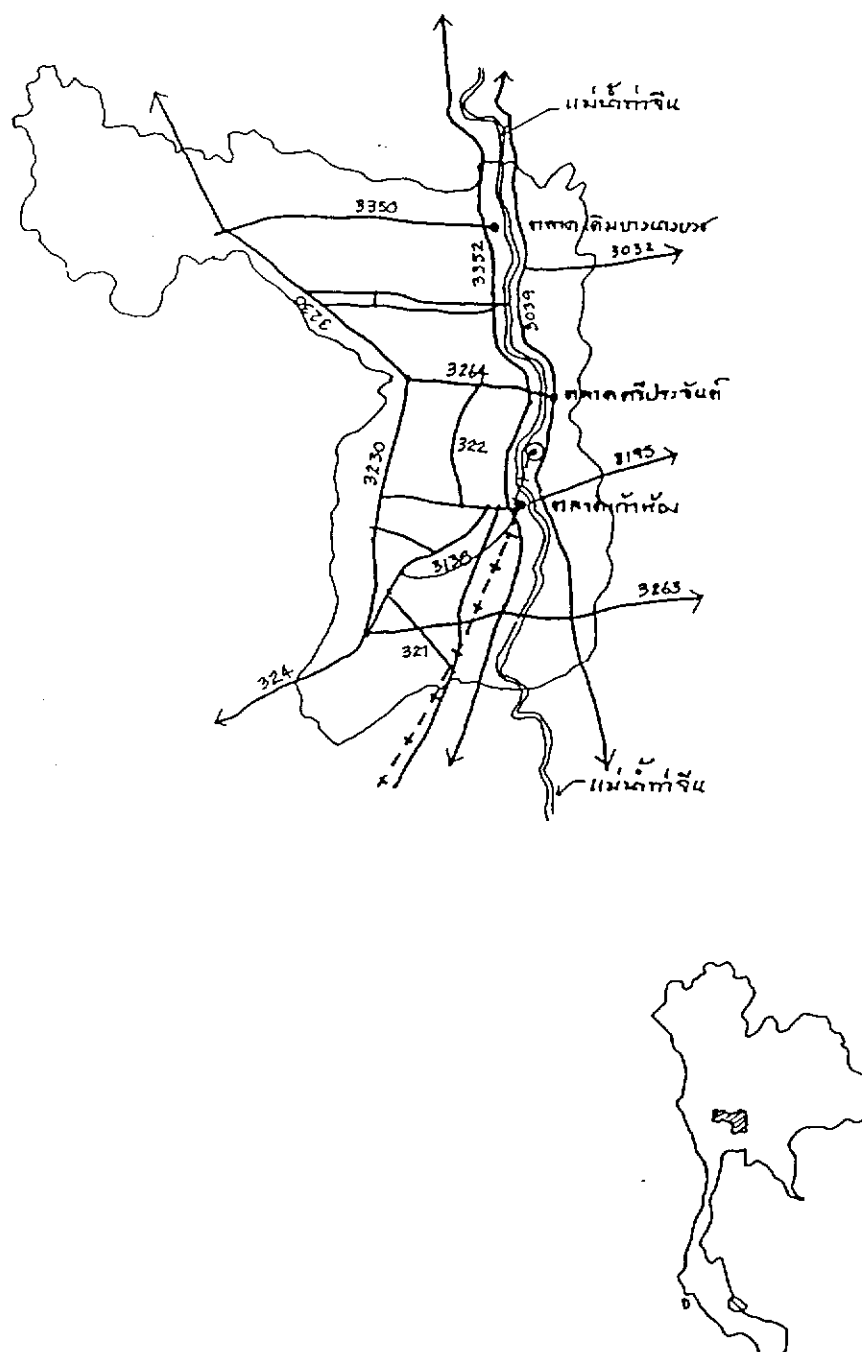
- อำเภอเมือง
- อำเภอบางปลาม้า
- อำเภอสองพี่น้อง
- อำเภออู่ทอง
- อำเภอสามชูก
- อำเภอดอนเจดีย์
- อำเภอศรีประจันต์
- อำเภอเดิมบางนางบวช
- อำเภอด่านช้าง
- อำเภอหนองหญ้าไซ

อาณาเขตของจังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชัยนาท และอุทัยธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสิงห์บุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี

แผนที่ 2 แสดงตำแหน่งของเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจในจังหวัดสุพรรณบุรี
และความสัมพันธ์กับแม่น้ำสุพรรณบุรี (ท่าจีน)

แผนที่ 3 แสดงตำแหน่งของแม่น้ำท่าจีนและทางหลวง
สายสำคัญในจังหวัดสุพรรณบุรี

แม่น้ำท่าจีนเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำทางเดียวในอดีต ดังนั้นจะพบว่ากรณีศึกษาของตลาดร้านค้าพื้นถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีต้นกำเนิดของการตั้งถิ่นฐานจากการคมนาคมขนส่งทางน้ำทั้ง 3 แหล่งที่ตั้งคือตลาดท่าช้าง ตลาดศรีประจันต์และตลาดเก่าห้อง ต่างเกาะตัวอยู่ริมแม่น้ำสุพรรณบุรี(แม่น้ำท่าจีนในช่วงที่ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี)ทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันแม่น้ำสุพรรณบุรีตื้นเขินไม่สะดวกต่อการคมนาคม ประกอบกับเส้นทางคมนาคมทางบกเพิ่มมากขึ้น ทำให้การขนส่งสินค้าต่างๆไปยังตลาดรวดเร็วกว่าการขนส่งทางน้ำ ปัจจุบันนี้แม่น้ำสุพรรณบุรีจึงกลายเป็นเส้นทางหลักสำหรับขนส่งข้าวเปลือกจากโรงสี ซึ่งตั้งอยู่ริมน้ำเป็นส่วนใหญ่ เส้นทางคมนาคมหลักที่ผ่านชุมชนเมืองริมน้ำคือเส้นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3039 ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำสุพรรณบุรี และทางหลวงหมายเลข 3352 อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรี นอกจากนั้นยังมีเส้นทางแยกเชื่อมโยงกับชุมชนอื่นๆ ซึ่งทำให้การคมนาคมและการเข้าถึงตลาดสะดวกขึ้น เช่น ตลาดท่าช้างมีเส้นทางหลวงหมายเลข 3350 และ 3032 เชื่อมโยงกับทางหลวงหลักตลาดศรีประจันต์ มีทางหลวงหมายเลข 3264 ตลาดเก่าห้อง มีทางหลวงหมายเลข 3195 ที่เชื่อมโยงกับทางหลวงสายหลักที่กระหนาบสองฝั่งแม่น้ำและแยกเข้าสู่ตัวตลาด

เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งที่ตั้งต่างๆ กับการก่อตัวของชุมชนและจังหวัดสุพรรณบุรี จึงจะเสนอรายละเอียดของความเป็นมาและลักษณะการก่อตัวของชุมชนและตลาดที่เลือกเป็นกรณีศึกษาดังนี้

2.1.1 ความเป็นมา ความสำคัญของชุมชนและตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช

ชุมชนเมืองของตลาดท่าช้างที่เป็นแหล่งที่ตั้งของตลาดท่าช้างเป็นชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของชุมชนเล็กๆที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแนวยาวของแม่น้ำท่าจีน ฝั่งตะวันออก มีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3039 เป็นทางคมนาคมควบคู่ไปกับทางคมนาคมทางน้ำ พื้นที่ที่ก่อตัวเป็นชุมชนและเริ่มมีตลาดร้านค้าเริ่มแรกเกาะตัวอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี อาศัยทำเรือเล็กๆขนส่งสินค้าและคมนาคม ศูนย์กลางชุมชนอยู่บริเวณที่บรรจบของคลองชลประทานและแม่น้ำสุพรรณบุรี ซึ่งจะพบว่าบริเวณนี้มีทั้งตลาด ร้านค้าที่ปลูกแบบห้องแถวไม่เป็นกลุ่มก้อนใหญ่โดยเฉพาะบริเวณศูนย์กลางชุมชน รอบๆพื้นที่ตลาดและร้านค้า มีบ้านพักอาศัยที่วางกระจายตัวไปรอบๆพื้นที่ของชุมชน ลักษณะการขยายตัวของชุมชนมีความสัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคมทางบกที่อยู่รอบพื้นที่ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าบริเวณศูนย์กลางชุมชนเป็นที่บรรจบของทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3039 และหมายเลข 3032 ดังนั้นจะพบข้อเท็จจริงว่าเมื่อชุมชนมีการขยายตัว หมู่บ้านต่างๆที่เกิดขึ้นใหม่จะกระจายตัวออกไปเกาะตามเส้นทางทั้งสองเส้นทาง และทั้งสองเส้นทางนี้นอกจากจะเป็นทางหลวงจังหวัดแล้วยังพบว่าเป็นทางหลวงจังหวัดที่กระหนาบกับเส้นทางคมนาคมทางน้ำเช่นเดียวกัน ต่างกันเพียงแต่ว่าทางหลวง

หมายเลข 3039 กระหนาบไปตามยาวของแม่น้ำสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก แต่ทางหลวงหมายเลข 3032 เป็นทางเลียบคลองชลประทานซึ่งเป็นทางน้ำขนาดเล็ก แต่อย่างไรก็ตามประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานตามแนวลำน้ำทั้งสองแห่ง ก็สามารถใช้ประโยชน์จากลำน้ำได้เช่นเดียวกันแม้ว่าขนาดของลำน้ำจะต่างกันมากก็ตาม

ชุมชนเดิมของตลาดท่าช้างเป็นชุมชนขนาดเล็ก ที่มีตลาดกลางเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้บริการแก่หมู่บ้านโดยรอบ คือหมู่บ้านเขาพระ กำมะเจียร หนองหญ้าไทร หันคา ฯลฯ สินค้าหลักของตลาด คือเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น เสื้อผ้า เครื่องปั้นดินเผา และผลิตผลทางการเกษตรประเภทผักและผลไม้ สินค้าที่เป็นพวกราชและเครื่องใช้ในครัวเรือนต่างๆ เป็นสินค้าที่รับมาจากแหล่งอื่นๆ โดยอาศัยการขนส่งจากเรือที่ล่องมาทางแม่น้ำสุพรรณบุรี (ท่าจีน) มาขึ้นที่ท่าเรือริมแม่น้ำ ส่วนผลผลิตทางการเกษตรในยุคแรกของการสร้างตลาดจะขนส่งโดยเกวียน บรรทุกมาจอดบริเวณทางไปบ้านเดิมบางนางบวช ซึ่งห่างจากตลาดท่าช้างไปประมาณ 2-3 กิโลเมตร พ่อค้าแม่ค้าจะแบ่งบรรทุกใส่กระบุงกระจายเข้ามาขายยังตลาดท่าช้าง

ตลาดท่าช้างนี้เป็นตลาดที่มีความคึกคักพอสมควร แต่ไม่ใหญ่โตและคล่องตัวเท่าตลาดสามชุกหรือตลาดเดิมบางนางบวช เรือนแถวค้าขายยุคแรกเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว แต่มีส่วนหนึ่งที่ปรับปรุงต่อเติมเป็น 2 ชั้น เมื่อประมาณ 20-30 ปีที่ผ่านมาบริเวณตลาดกลางเคยถูกไฟไหม้มาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2501 และครั้งล่าสุดใน พ.ศ. 2537 ปัจจุบันตลาดยังคงให้บริการแก่ชุมชน แต่ไม่คึกคักมากนัก มีการรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อทำการผลิตสินค้าของชุมชน สินค้าที่มีชื่อคือ "หน่อไม้สลักและเห็ดโคน" อัดกระป๋องหรือขวด ประชาชนในชุมชนบริเวณตลาดท่าช้างนี้ในเวลากลางวันจะไปทำบุญส่วนตัวจะใช้เวลา 2 วัดในพื้นที่คือ วัดท่าช้าง และวัดกำมะเจียร วัดท่าช้างเป็นวัดใหญ่ ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวบ้านในชุมชนที่จะใช้เป็นที่พักผ่อนในงานประเพณี เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา งานบุญของครอบครัว และงานศพ

2.1.2 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชน และตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์

ชุมชนเมืองศรีประจันต์เป็นชุมชนเมืองที่มีอายุของการตั้งถิ่นฐานมากพอสมควร เป็นชุมชนที่เรียงรายตัวอยู่ริมแม่น้ำสุพรรณบุรี ซึ่งมีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3039 เป็นเส้นทางคมนาคมทางบกหลักคู่ขนานไปกับลำแม่น้ำสุพรรณบุรี ชุมชนศรีประจันต์ซึ่งมีศูนย์กลางที่ตลาดศรีประจันต์ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 3.7 ตารางกิโลเมตร² เส้นทางคมนาคมหลักของชุมชนและตลาดศรีประจันต์ในอดีตคือแม่น้ำสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญและมีบทบาทกว่าการคมนาคมทางบกมาก ดังนั้นจะพบว่าตัวชุมชนและตลาดร้านค้า ซึ่งเป็นห้องแถวไม้ปริมาณมากกระจุกตัวอยู่ริมแม่น้ำ และพื้นที่ใกล้เคียงกับแม่น้ำ ลักษณะ

ของตลาดและชุมชนของตลาดเป็นการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน ระหว่างค้าขายและพักอาศัย ตัวตลาดตั้งอยู่ในบริเวณที่ขนส่งทางน้ำสะดวก แต่ไม่ติดกับฝั่งแม่น้ำทีเดียว ร้านค้าซึ่งเป็นห้องแถวไม่เรียงรายรอบๆ ในลักษณะการวางผังแบบตาตาราง พื้นที่ต่อเนื่องกับตลาดและร้านค้าเป็นย่านราชการ และมีเรือนพักอาศัยกระจายตัวอยู่รอบๆ ตลาดร้านค้าอีกทอดหนึ่ง

ชุมชนตลาดศรีประจันต์มีความสัมพันธ์กับชุมชนข้างเคียง อาทิเช่นตลาดบ้านกร่าง ซึ่งตั้งอยู่คนละฟากแม่น้ำ มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างสองตลาด เพราะเพียงแต่ข้ามฟากแม่น้ำเท่านั้น การขยายตัวของตลาดและร้านค้าขายของตลาดศรีประจันต์เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ความหนาแน่นของประชากรในเขตชุมชนนับว่าสูงพอประมาณเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นๆ ปัจจัยหลักที่ทำให้ชุมชนย่านตลาดศรีประจันต์มีความสำคัญและมีความหนาแน่นค่อนข้างสูง คือ เส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบกที่เข้าถึงชุมชน อีกทั้งอยู่ในระยะทางที่ไม่ห่างไกลจากชุมชนใกล้เคียง โดยเฉพาะชุมชนดอนเจดีย์และชุมชนสามชุก ซึ่งเป็นชุมชนเมืองที่มีการคมนาคมติดต่อกันได้สะดวกทั้งจากทางหลวงจังหวัดสายหลัก คือ ทางหลวงหมายเลข 3352 หมายเลข 3039 และทางหลวงที่แยกจากสายหลัก เช่นทางหลวงหมายเลข 3264 แยกไปอำเภอดอนเจดีย์ เป็นต้น

ระบบการค้าขายในตลาดศรีประจันต์ในปัจจุบันเริ่มซบเซา เรือนแถวไม้ค้าขายแต่เดิมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นพักอาศัย บ้างก็ปิดร้างไป เพราะมีตลาดนัดขึ้นในทุกวันจันทร์และวันพฤหัสบดีที่บริเวณโรงพยาบาลศรีประจันต์ ระบบการติดตลาดนัดนี้ทำให้ความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจโดยรวมเปลี่ยนแปลง เพราะมีการรวมตัวของหลายชุมชนมาติดตลาดนัดร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตามตลาดศรีประจันต์ก็ยังซบเซาเพราะกลายเป็นชุมชนที่เป็นเพียงทางผ่านไปยังชุมชนอื่นๆ ผู้ที่ค้าขายในตลาดเป็นกลุ่มเดิมที่อยู่มานานแล้ว ไม่มีผู้ลงทุนใหม่เข้ามาทำการค้าขายเพิ่มขึ้น

ชุมชนตลาดศรีประจันต์มีวัดประจำชุมชน 2 วัด คือวัดยางและวัดพัคคาราม วัดที่รับใช้ชุมชนในแง่ของความเชื่อถือคือวัดยางซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ แต่วัดที่ชาวบ้านไปทำบุญประเพณีคือวัดพัคคารามซึ่งอยู่ห่างไปประมาณ 1 กิโลเมตร

2.1.3 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชน และตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า

ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า เป็นศูนย์กลางของชุมชนเมืองบางปลาม้า ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรี ตลาดเก่าห้องมีชื่อตามบ้านเก่าห้อง ซึ่งเป็นเรือนไทยแบบเก่าห้องเสาอายุกว่า 100 ปี³ ซึ่งสร้างอยู่ตรงข้ามฟากแม่น้ำกับตัวตลาดเก่าห้องและชุมชนบางปลาม้า

ตลาดเก่าห้องซึ่งมีอายุกว่าครึ่งศตวรรษ เป็นตลาดขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญและความเจริญมาในอดีต มีโรงสีหลายโรงในพื้นที่ย่านตลาดและย่านต่อเนื่องเรียงรายไป

ตามยาวเกาะไปกับแม่น้ำสุพรรณบุรี พื้นที่ของตลาดมีทั้งตลาดสดเก่า ใหม่ และห้องแถวไม้ ค้าขายทั้งชั้นเดียวและสองชั้น เกาะกลุ่มต่อเนื่องกันแบบตาตาราง ท่าเรือขนส่งของตลาดเก่า ห้องที่ยังใช้งานปัจจุบันมี 2 ท่า แต่ในอดีตที่แม่น้ำสุพรรณบุรีเป็นเส้นทางคมนาคมหลักนั้น ที่ตลาดเก่าห้องมีท่าเรือถึง 4 ท่า 2 ท่าสำหรับโรงสีขนส่งข้าวเปลือกและข้าวสาร อีก 2 ท่าใช้สำหรับขนส่งสินค้ามายังตลาด และเป็นท่าเรือคมนาคมของชาวบ้านไปด้วยในตัว

ในอดีตตลาดเก่าห้องและชุมชนเมืองบางปลาม้ามีการคมนาคมขนส่งติดต่อกับชุมชนบ้านแหลม และชุมชนโคกครามอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยการคมนาคมทางเรือเป็นหลัก แต่ปัจจุบันเมื่อมีทางหลวงจังหวัดตัดผ่าน การคมนาคมทางเรือเดิมลดน้อยลงเหลือเพียงการขนส่งข้าวเปลือกและข้าวสารจากโรงสี และการขนส่งในระยะใกล้ ทางหลวงจังหวัดใหม่หลายสายที่ทำให้ตลาดเก่าห้องกับชุมชนใกล้เคียงติดต่อกันสะดวกขึ้น เช่น ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3138 ไปอำเภออู่ทอง ทางหลวงหมายเลข 3351 ไปอำเภอสองพี่น้อง และหมายเลข 3195 ไปจังหวัดอ่างทอง เป็นต้น เส้นทางคมนาคมทางบกที่เพิ่มขึ้นนี้ทำให้ความสำคัญของการขนส่งทางน้ำจากแม่น้ำสุพรรณบุรีลดความสำคัญลงและทำให้ตลาดเก่าห้องเริ่มวายและเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ในบริเวณพื้นที่ตลาดเก่าห้องซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนบางปลาม้านี้นอกจากมีตลาด ร้านค้าซึ่งเป็นห้องแถวไม้แบบพื้นถิ่นแล้ว ยังมีสถานเอนกมัย ศาลาประชาคม โรงสี โรงเลื่อย และที่อยู่อาศัยกระจุกตัวอยู่รอบๆ พื้นที่ศูนย์กลางชุมชน รวมทั้งวัดในบริเวณใกล้เคียงถึง 3 แห่ง อาคารร้านค้าที่สร้างอยู่ในตลาดเก่าห้องเป็นห้องแถวไม้แบบพื้นถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ มีอายุการสร้างยาวนาน ภายในตลาดซึ่งเป็นศูนย์กลางชุมชน มีถนนซึ่งมีความกว้างประมาณ 3.00 เมตร ลักษณะของความกว้างของถนนภายในจะสัมพันธ์กับขนาดและความสูงของอาคารร้านค้าภายในตลาด ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าวัตถุประสงค์ของถนนภายใน คือให้เป็นทางเท้าเพื่อการเดินต่อเนื่องมากกว่าเป็นถนนให้รถเข้าถึง ลักษณะทางกายภาพของตลาดเก่าห้องเป็นลักษณะการอยู่แบบผสมผสาน ทั้งการค้า การอยู่อาศัย และอุตสาหกรรม เพราะเดิมมีโรงสีเก่าอยู่ในบริเวณตลาดด้วย พร้อมทั้งมีท่าเรือของโรงสีที่ให้บริการขนส่ง แต่ในปัจจุบันโรงสีในบริเวณตลาดเก่าห้องปิดกิจการไปแล้ว เหลือแต่โรงสีและโรงเลื่อยที่อยู่ข้างเคียงต่อเนื่องกับพื้นที่ตลาด เนื่องจากตลาดเก่าห้องเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ มีความต่อเนื่องของกิจกรรมต่างๆต่อเนื่องเกาะยาวไปตามลำแม่น้ำสุพรรณบุรี ดังนั้นหากมองทัศนวิสัยของตลาดจากฝั่งวัดลานคาซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้าม จะเห็นความต่อเนื่องกิจกรรมการค้าและการผลิตยาวเหยียดไปตามฝั่งแม่น้ำ และจบลงด้วยการมีกลุ่มอาคารพักอาศัยแบบบ้านเดี่ยวที่หัวและท้ายตลาด

ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มไทพวนและจีน ดังนั้นจึงยังมีการทำบุญประเพณีใหญ่ๆ ณ วัดของชุมชน 2 วัด คือวัดลานคาและวัดบ้านหมี่ งานประเพณีสำคัญคืองานบุญบั้งไฟ ซึ่งทำในวันสงกรานต์ และงานสมโภชประจำปีของศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ซึ่ง

ศาลเจ้าองค์เดียวกับที่ศาลหลักเมืองของจังหวัดสุพรรณบุรี งานสมโภชจะมีในช่วงระหว่างเดือน 5 ถึงเดือน 7 ของทุกๆปี และจะเฉลิมฉลองด้วยวัว ส่วนตรุษจีนก็จะมีการไหว้เจ้าเป็นปกติของประชาชนในชุมชน (จากการสัมภาษณ์คุณอุดม จันทอม เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2543 : คุณอุดม จันทอม เป็นหลานของหลวงอรรทวาที่ธรรมประวัติ ซึ่งเป็นเจ้าของตลาดเก่าห้อง) ตลาดเก่าห้องมีความสำคัญต่อการเดินเรือค้าขายในแม่น้ำท่าจีน เพราะเป็นจุดหยุดของการเดินเรือซึ่งเดินระหว่างตลาดท่าช้างผ่านไปยังสามชุก ศรีประจันต์ ผ่านแคว่พักที่ตลาดเก่าห้อง และเดินทางต่อไปยังตลาดบ้านสุด บ้านแหลม สีกุก ไปจบเส้นทางที่ตลาดท่าเตียนกรุงเทพฯ การเดินทางลักษณะนี้จะใช้เวลาประมาณ 24 ชั่วโมง ทำให้ต้องแวะกลางทางและจุดแวะคือตลาดเก่าห้อง

2.2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของตลาดและเรือค้าขายพื้นถิ่นในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

ราชบุรีเป็นเมืองที่มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานร่วมสมัยกับเมืองใหญ่และเมืองสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย⁴ เช่น สุพรรณบุรี นครศรีธรรมราช ละโว้ สุโขทัย แพรกศรีราชา และอยุธยา เมืองราชบุรีเป็นเมืองท่าที่มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ บ้างก็สนับสนุนการติดต่อค้าขายคือแม่น้ำแม่กลองซึ่งเป็นแม่น้ำที่กว้างและลึก เรือสำเภาจากประเทศเพื่อนบ้านสามารถเข้ามาตามลำน้ำแม่กลองถึงจังหวัดราชบุรีได้ หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าเรือสินค้าแล่นขึ้นมาถึงตัวเมืองราชบุรี คือชิ้นส่วนเรือสำเภาสมัยราชวงศ์หมิงที่เก็บรักษาไว้ที่วัดสมณะ⁵

จังหวัดราชบุรีตั้งอยู่ที่เส้นรุ้งที่ 13 องศา 10 ลิปดา ถึง 13 องศา 45 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 10 ลิปดา ถึง 100 องศา 5 ลิปดาตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด 5,169 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองเป็น 9 อำเภอ คือ

- อำเภอเมืองราชบุรี
- อำเภอบ้านโป่ง
- อำเภอโพธาราม
- อำเภอดำเนินสะดวก
- อำเภอบางแพ
- อำเภอปากท่อ
- อำเภอจอมบึง
- อำเภอสวนผึ้ง
- อำเภอวัดเพลง
- กิ่งอำเภอบ้านคา

อาณาเขตของจังหวัดราชบุรี

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดกาญจนบุรี ในเขตอำเภอท่ามะกา อำเภอท่าม่วง และอำเภอเมือง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอบางคนที อำเภออัมพวา และอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ตำบลบางคาญ อำเภอเมตตา จังหวัดทะวาย ในประเทศเมียนมาร์

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรีสามารถสรุปได้ดังนี้⁶

- **ภูเขาสูงชัน** อยู่ในบริเวณทางทิศตะวันตกและทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอสวนผึ้งและอำเภอปากท่อ ภูเขาสูงชันนี้เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาตะนาวศรีที่กั้นอาณาเขตระหว่างไทยและเมียนมาร์
- **ที่ดอน** เป็นที่ดอนประเภทที่ดอนลูกคลื่น ดอนลาดอยู่ในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง อำเภอจอมบึง และอำเภอปากท่อ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 100-300 เมตร
- **ที่ดอนค่อนข้างราบ** รวมทั้งเป็นดอนลูกคลื่นและดอนลาดอยู่ในเขตอำเภอจอมบึง อำเภอปากท่อ ทิศตะวันตกของอำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง พื้นที่เหล่านี้อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 20-100 เมตร
- **ที่ราบลุ่ม** อยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 5-20 เมตร
- **ที่ราบลุ่มมีน้ำทะเลขึ้นสูง** อยู่ในบริเวณดอนปลายของแม่น้ำแม่กลองทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัด โดยเฉพาะในเขตอำเภอวัดเพลง และอำเภอดำเนินสะดวก พื้นที่นี้อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลเพียง 2 เมตร

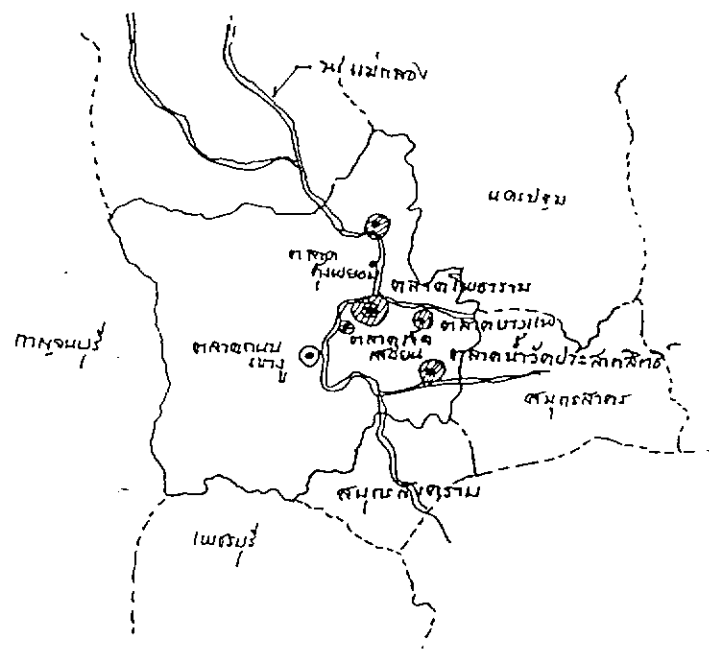
ในจังหวัดราชบุรีนี้แม่น้ำแม่กลองถือว่าเป็นหัวใจในการดำรงชีวิตของประชาชนทั้งจังหวัด แม่น้ำแม่กลองเกิดจากการรวมตัวของแควน้อยและแควใหญ่ในจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งไหลมาจากเทือกเขาแหลม พื้นที่ที่แควน้อยและแควใหญ่มารวมกันคือหน้าอำเภอเมืองและไหลลงสู่จังหวัดราชบุรี แม่น้ำแม่กลองส่วนที่ไหลผ่านจังหวัดราชบุรียาวประมาณ 45 กิโลเมตร โดยไหลผ่านอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอบางแพ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอวัดเพลง อำเภอปากท่อ แล้วไหลลงอ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสงคราม

เช่นเดียวกับการเกิดแหล่งชุมชนและตลาดของจังหวัดสุพรรณบุรีที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่พื้นที่ที่เป็นตัวเลือกอันดับต้นของการตั้งถิ่นฐานคือการเกาะไปตามลำน้ำสายหลักของพื้นที่ ในขณะที่แม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสายหลักของเมือง ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่ากรณีศึกษาต่างๆ ที่คัดสรรเพื่อการศึกษาในโครงการนี้ส่วนใหญ่จะเกาะติดอยู่กับแม่น้ำแม่กลองทั้งสิ้น อาทิเช่น ตลาดโพธาราม ตลาดถนนเขาวง ตลาดบางแพ ตลาดคู้งพยอม ตลาดเจ็ดเสมียน มีตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์เท่านั้นที่ไม่ได้เกาะติดกับแม่น้ำแม่กลอง แต่เกาะติดกับคลองดำเนินสะดวกซึ่งเป็นคลองขุดต่อเนื่องจากแม่น้ำแม่กลองที่ต่อหนึ่ง ดังจะได้เสนอรายละเอียดการตั้งถิ่นฐานและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและตลาดต่างๆ ที่ทำการสำรวจทางกายภาพในจังหวัดราชบุรีต่อไป

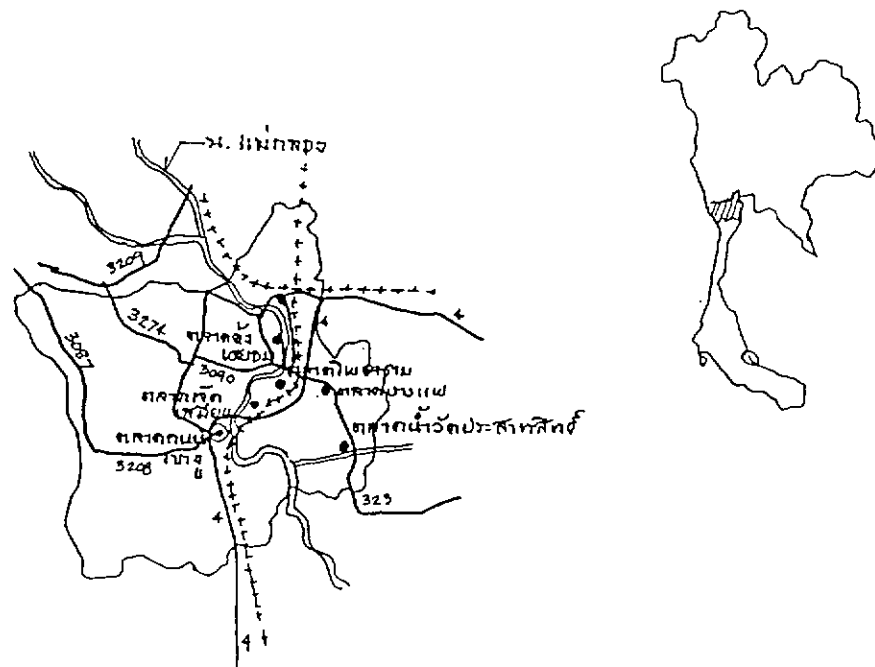
2.2.1 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดถนนเขาวง อำเภอเมือง

ตลาดร้านค้าย่อยบนถนนเขาวงเป็นร้านค้าสองฟากถนนเขาวง อยู่ระหว่างวัดช่องลม และวัดโรงช้าง เป็นทางผ่านระหว่างตัวเมืองกับเขาวง ซึ่งทำให้เกิดร้านค้าย่อยถึงพักอาศัยตามสองฟากทางผ่าน ระหว่างทางก่อนถึงวัดโรงช้าง มีทางแยกจากถนนเขาวงเข้าถนนวรเดช ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดเขาเหลื่อ ซึ่งเป็นวัดที่มีวิหารกลบก่ออิฐถือปูนขนาดเล็ก แต่งงดงามแบบศิลปะอยุธยาตอนปลาย ภายในมีพระพุทธรูปหินทรายศิลปะอยุธยา และยังมีจิตรกรรมฝาผนังภาพพุทธประวัติ วัดเขาเหลื่อเป็นวัดที่มีผู้มาเยือนค่อนข้างมาก ดังนั้นตลาดร้านค้าย่อยบนถนนเขาวงจึงสามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนที่และผ่านได้ดีพอสมควร ทำให้ยังมีกิจกรรมค้าขายหลงเหลืออยู่ อีกทั้งลักษณะของร้านค้าบนตลาดถนนเขาวงมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากแหล่งค้าขายพื้นถิ่นอื่นๆ คือเป็นร้านค้าพักอาศัยที่แยกเป็นหลังๆ แบบเรือนสามห้องเสาหลังคาปั้นหยา แต่เรียงรายติดต่อกันเป็นแถว แต่ละหลังแยกจากกันเป็นอิสระ เนื่องจากตลาดถนนเขาวงเป็นร้านค้าริมทาง ดังนั้นการขนส่งสู่ร้านค้าจะใช้ถนนเขาวงแทนที่จะใช้การขนส่งทางน้ำเช่นเดียวกับตลาดอื่นๆ ที่ได้สำรวจผ่านมา แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่ที่เป็นหัวและท้ายตลาดก็ยังสามารถขนส่งทางน้ำได้จากคลองช่องลม ซึ่งเป็นคลองแยกจากแม่น้ำแม่กลองตรงวัดช่องลม แต่การขนส่งทางเรือไม่สะดวกเท่ากับการขนส่งจากถนนเขาวง

พื้นที่ที่เป็นเรือนแถวค้าขายบนถนนเขาวงนี้ เล่ากันว่าแต่เดิมเป็นป่าต่อมาได้มีการถางเป็นที่นาและก่อตั้งเป็นชุมชน บริเวณที่เป็นโรงเจปัจจุบันนี้แต่เดิมเป็นป่าช้า การค้าแถบนี้เมื่อประมาณ 30 ปีก่อนส่วนใหญ่จะค้าไม้ซึ่งเป็นไม้ประเภทที่เอามาทำเสาเข็ม เามาเผาถ่านและไม้ฟาดบ้าน การขนส่งใช้ล้อเรือไปตามลำน้ำแม่กลอง เพื่อนำไปขายยังโรงเลื่อยต่างๆ การค้าจากแถบนี้ต่อเนื่องไปถึงบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม

แผนที่ 4 แสดงตำแหน่งของเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่สำรวจในจังหวัดราชบุรี
และความสัมพันธ์กับแม่น้ำแม่กลอง

แผนที่ 5 แสดงตำแหน่งของแม่น้ำแม่กลองและทางหลวงสายสำคัญ
ในจังหวัดราชบุรี

ชุมชนนี้แต่เดิมมีศูนย์กลางเป็นตลาด ซึ่งอยู่ที่วัดเขาเหลื่อ มีลักษณะปลูกเป็นเพิง ชาวบ้านจะพายเรือล่องมาตามคลองเขาเหลื่อ สินค้าที่ชาวบ้านนำมาขายที่ตลาดคือผลไม้ต่างๆ เช่น กล้วย มะพร้าว ส่วนเรือนแถวที่ยังเห็นหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันบนถนนแขวงเป็นเรือนแถวที่สร้างเพื่อพักอาศัย และนำมาดัดแปลงเป็นร้านค้าเมื่อมีการคมนาคมขนส่งผ่าน เรือนแถวชุดนี้สร้างโดยชาวจีน ผู้ครอบครองแยกเป็นหลังๆ ปัจจุบันเจ้าของเดิมส่วนใหญ่ย้ายไปทำมาหากินในตลาดในเมือง ทั้งอาคารไว้ให้เช่าค้าขาย

2.2.2 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม

พื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำแม่กลองของอำเภอโพธาราม และบ้านโป่งเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม เป็นเส้นทางคมนาคมค้าขายทั้งในชุมชนใกล้เคียงและชุมชนห่างไกล โดยอาศัยแม่น้ำแม่กลองเป็นเส้นทางคมนาคม รวมทั้งการออกสู่ทะเล ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของคนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งไทย ลาว จีน มอญ และอื่นๆ เป็นธรรมชาติของกลุ่มชาวจีนซึ่งเป็นกลุ่มที่นิยมทำกิจการค้าขายแลกเปลี่ยน คนจีนจะอยู่ในฐานะพ่อค้าทั้งพ่อค้าย่อย พ่อค้าเร่ มีการนำสินค้าอุปโภคบริโภคมาขายแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน พื้นที่ที่เป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของชาวจีนจึงมีพัฒนาการเป็นตลาด ร้านค้า และมีการขยายตัว โดยเริ่มแรกจะเกิดริมแม่น้ำ ซึ่งการคมนาคมขนส่งสะดวกก่อน แล้วจะขยายตัวไปตามพัฒนาการของการคมนาคมทางบกที่เข้ามาเสริมการคมนาคมทางน้ำ

ตลาดโพธารามเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของชาวจีนที่เริ่มต้นริมแม่น้ำแม่กลอง เป็นแหล่งชุมชนที่เริ่มจากการเป็นตลาดเล็กๆ เป็นศูนย์การแลกเปลี่ยนสินค้าที่ติดต่อกับกรุงเทพฯ ต่อมาในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้สร้างทางรถไฟสายใต้ จากกรุงเทพฯ ผ่านจังหวัดนครปฐม ราชบุรี ถึงเพชรบุรี ทำให้ชุมชนที่เป็นแหล่งค้าขายซึ่งอาศัยการขนส่งทางน้ำขยายตัวเจริญเติบโตขึ้น และพัฒนาเป็นตลาดขนาดใหญ่ต่อเนื่องกับสถานีรถไฟโพธาราม เมื่อแหล่งค้าขายเจริญขึ้นชาวจีนทั้งจากกรุงเทพฯ นครปฐม และบ้านดอนกระเบื้อง เข้ามาตั้งหลักแหล่งทำการค้า มีศาลเจ้าอยู่ริมน้ำ ตลาดโพธารามเจริญเร็วกว่าตลาดอื่นๆ ใกล้เคียง เพราะอยู่ใกล้และเป็นทางผ่านสู่ตลาดใหญ่กว่า เช่น ตลาดเมืองราชบุรีและตลาดนครปฐม นอกจากนั้นบริเวณเหนือตลาดโพธารามยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของ “เจ้าเมืองรามัญ” ตลาดโพธารามจึงเจริญกว่า ต่อมาในช่วงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดไฟไหม้ตลาดโพธาราม^๖ จึงต้องใช้เวลาในการฟื้นฟู

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพของตลาดโพธารามปัจจุบันจะพบว่าขยายตัวได้ยาก เพราะถูกจำกัดพื้นที่ให้อยู่ในพื้นที่แคบยาวตามลำน้ำแม่กลองกับเส้นทางรถไฟ ขนาบไว้ไม่สามารถขยายพื้นที่ให้กว้างขึ้นได้ ได้แต่ขยายตัวตามแนวยาวซึ่งไม่คล่องตัวกับการบริการ

2.2.3 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดบางแพ อำเภอบางแพ

ก่อนที่อำเภอบางแพจะมาตั้งอยู่ในแหล่งที่ตั้งปัจจุบัน มีการโยกย้ายที่ตั้งของอำเภอบางครั้ง รวมทั้งเคยมีชื่อเรียกหลายชื่อก่อนที่จะเรียกชื่อว่า อำเภอบางแพ ชื่อที่เคยเรียกแต่เดิมเมื่อ พ.ศ. 2475 เรียกชื่ออำเภอลำพญา⁹ แต่ตั้งอยู่ที่ตำบลหัวโพ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบางแพตามที่ตั้งของตำบล จนเมื่อ พ.ศ. 2481 ชื่ออำเภอบางแพเปลี่ยนเป็น “อำเภอบางแพ” ซึ่งเรียกชื่อตามเส้นทางล่องแพ ซึ่งส่วนใหญ่ล่องมาจากกาญจนบุรี ในอดีตเมื่อการคมนาคมทางบกยังไม่สะดวก ชาวบางแพใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำจากคลองซุดที่เชื่อมระหว่างโพธารามกับบางแพ การเดินทางต้องใช้เรือและแพส่วนใหญ่ล่องมาจากกาญจนบุรีไปยังโพหัก บ้านแพ้ว ดำเนินสะดวก ซึ่งไม่ว่าจะเดินทางไปไหนก็ตามก็ต้องผ่านบริเวณนี้ แพต่างจุ่มักแวะพักแรมที่นี่ บางครั้งมีแพพักแรมต่อกันยาวหลายกิโลเมตร จึงมักเรียกที่นี่ว่า “บางแพ”

การล่องเรือก็ดี ล่องแพก็ดี วัตถุประสงค์ใหญ่คือทำการค้าขายกับถิ่นต่างๆ และเป็นที่ตระหนักดีว่าผู้ที่สนใจต่อการค้าขายมักจะเป็นคนจีน หรือคนไทยที่มีเชื้อสายจีน ดังนั้นจึงไม่เป็นที่แปลกใจที่ทั้งโพธารามและบางแพ ซึ่งเป็นแหล่งค้าขายจะเป็นถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนจีนที่สนใจการค้าขาย ตลาดบางแพซึ่งอาศัยการขนส่งทางน้ำก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ปัจจุบันจะเหลือร้านค้าแบบพื้นถิ่นอยู่ไม่มากนัก แต่ก็ยังพอเห็นสภาพการค้าผนวกพักอาศัยของคนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นชาวบางแพมาแต่ดั้งเดิมได้ชัดเจน สิ่งที่เป็นหลักฐานว่าตลาดบางแพซึ่งมีเรือนแถวไม้ค้าขายแบบพื้นถิ่นกระหนาบสองข้างของถนนได้เคยมีความเจริญอันหนาแน่นมาแต่เก่าก่อน คือศาลเจ้าของตลาดซึ่งเป็นศาลเจ้าที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ และมีความสำคัญต่อชุมชน ปัจจุบันตลาดบางแพซบเซาเพราะมีถนนตัดเชื่อมกับย่านใกล้เคียงและในบริเวณถนนใหม่ก็เกิดตึกแถวค้าขายและเริ่มขยายตัวไปตามแนวยาวของถนนใหม่ ทำให้ตลาดเดิมซึ่งอยู่ลึกเข้ามาเริ่มวายและซบเซา

ในอดีตซึ่งยังใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลักนั้น การซื้อขายสินค้ามักจะบรรทุกลงเรือนำมาจอดที่ท่าเรือและให้ผู้คนลงไปซื้อในเรือ ซึ่งสินค้าประเภทดังกล่าวมักจะเป็นของหนัก เช่น ข้าว ทุเรียน ส่วนสินค้าการเกษตรชาวบ้านจะไปซื้อที่อำเภوپोธาราม กลุ่มคนที่มาใช้ตลาดบางแพเดิม คือกลุ่มชาวบ้านแถบบางแพได้ บางแพเหนือ ดอนเส้ง ทาราบ วัดเหนือ แต่ปัจจุบันผู้ที่ใช้ตลาดบางแพคือคนเฉพาะในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีน ในตลาดมีศาลเจ้าเรียกว่า “ศาลอาม่า” ซึ่งจะมีงานเฉลิมฉลองประจำปีในเดือน 11 และมีงานตรุษจีนสารทจีน

สำหรับชาวไทยในชุมชนจะใช้วัดหลวงพ่อบ้านแหลม ซึ่งเป็นวัดสำคัญของชุมชน ซึ่งจะมีช่วงเทศกาลที่สำคัญ คือ สงกรานต์ และออกพรรษา

ความซบเซาของตลาดบางแพเกิดขึ้นเพราะการย้ายอำเภอบางแพไปตั้งแหล่งใหม่ทำให้มีตลาดใหม่เกิดแทนที่ตลาดเดิม ผนวกกับการตัดถนนใหม่ทำให้ตลาดเดิมกลายเป็นทาง

ผ่าน และนอกจากนั้นยังเกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่เมื่อ 50 ปีก่อน¹⁰ ทำให้ต้องปลูกสร้างใหม่ที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

2.2.4 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง

นับตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เราจะพบว่าชาวจีนจะกระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่างๆ ทั่วไป และมักจะมีส่วนสำคัญหลักคือการค้าขายทุกประเภท เมื่อการค้าขายยวดยิ่งขึ้น ย่านที่อยู่และค้าขายไปด้วยพร้อมๆ กันก็就会有มีการปรับตัวเป็นตลาด ดังเช่นฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแม่กลอง มีชุมชนชาวจีนอยู่ที่บ้านเบิกไพร มีศาลเจ้าแม่เบิกไพรเป็นศูนย์กลางและบริเวณตลาดคู้งพยอมซึ่งอยู่ทางใต้ของตลาดเบิกไพรมีศาลเจ้าองค์เอี้ยะ¹¹ เป็นศูนย์กลาง ส่วนทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแม่กลองนั้นชาวจีนเดิมอยู่บริเวณห้วยลึกและดอนกระเบื้อง ชาวจีนในพื้นที่ต่างๆ ข้างต้นจะมีการไปมาหาสู่ทั้งในแง่ญาติมิตรและในแง่ของการค้าขาย ย่านตลาดของชาวจีนมีพัฒนาการเกี่ยวเนื่องกับพัฒนาการของการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางรถไฟ ตลาดใดที่เป็นศูนย์รวมของการคมนาคมหลายประเภทจะเติบโตอย่างรวดเร็ว เช่นตลาดบ้านโป่งและตลาดโพธาราม แต่ตลาดคู้งพยอมเป็นเพียงตลาดในระดับท้องถิ่น ซึ่งเติบโตอย่างเชื่องช้าและมีลักษณะเป็นตลาดนัดมากกว่าตลาดถาวร

ตลาดนัดคู้งพยอมเป็นย่านรวมคนจีนไหหลำและแต้จิ๋วจำนวนหนึ่ง เรือนแถวชั้นเดียวที่เป็นร้านค้า เป็นของขุนอนุศาสตร์ประชากร (นายเล้ง ชุนทรัพย์)¹² บริเวณนี้เป็นศูนย์รวมของการคมนาคมมาของคนลาวที่หนองปลาหมอ ซึ่งจะนำข้าวออกมาขายที่ตลาดคู้งพยอม ตลาดนัดคู้งพยอมปัจจุบันเป็นของลูกขุนอนุศาสตร์ประชากร (นายประดิษฐ์ อนุศาสตร์) และมีเรือนแถวอีกชุดหนึ่งสร้างเป็นตลาดให้เช่า ในปัจจุบันสภาพการคมนาคมทางบกมีบทบาทมากขึ้น ตลาดนัดเดิมเริ่มคลายความสำคัญเพราะมีย่านตลาดร้านค้าอื่นๆ ที่คล่องตัวกว่า

วัดที่สัมพันธ์กับชุมชนคือวัดปากลัดและวัดโพธิ์บัลลังก์ ซึ่งส่วนใหญ่คนในชุมชนจะไปวัดในช่วงงานเทศกาลประเพณีที่สำคัญ ได้แก่วันสงกรานต์เข้าพรรษา ออกพรรษา และวันพระ รวมทั้งงานพิธีศพและเผาศพ

2.2.5 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม

ตลาดเจ็ดเสมียนเป็นชุมชนที่มีอายุประมาณ 60-70 ปี ตลาดดั้งเดิมอยู่บริเวณริมแม่น้ำซึ่งมีท่าเรือ ริมท่อน้ำมีต้นจามจุรีใหญ่ 2 ต้น และมีเรือนค้าขายชั้นเดียวมุงจากแบบชั่วคราวในบริเวณนี้ด้วย พ่อค้าแม่ค้าจะหาบของและพายเรือมาขายของกันในปัจจุบัน ต่อมาต้นจามจุรีถูกโค่นลงและเริ่มมีการก่อสร้างเรือนแถวไม้ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน โดยเริ่มจากแถวด้านทิศใต้ก่อน แล้วจึงสร้างแถวด้านทิศเหนือ ส่วนเรือนแถวชั่วคราวชั้นเดียวถูกรื้อทิ้งไป ตัวตลาดสดซึ่งเดิมอยู่ริมน้ำถูกย้ายมาอยู่ด้านริมทางรถไฟ ตลาดใหม่นี้เป็นตลาดสดที่ให้บริการ

แก่ชุมชนในแถบนี้ รวมทั้งให้บริการแก่ชุมชนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำด้วย เช่นชุมชนบางโดนด เป็นต้น

ชื่อของตลาดเจ็ดเสมียนมีเรื่องเล่าแบบตำนานว่า บริเวณแม่น้ำแม่กลองหน้าพื้นที่ตลาดปัจจุบัน เมื่อเริ่มแรกของการตั้งชุมชนมีจระเข้ชุกชุมมาก จนต้องเกณฑ์เสมียน 7 คนมานับ แต่นับเท่าไรก็นับไม่ถ้วน ชุมชนนี้เลยชื่อว่าเจ็ดเสมียน เรื่องเล่าของชื่อเจ็ดเสมียนที่เสมือนเป็นเรื่องขำขันในหมู่บ้าน แต่ปรากฏว่าหากสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนจะเล่าเรื่องเหมือนกันหมด พร้อมๆกับมีรอยยิ้มบนใบหน้า

ตลาดเจ็ดเสมียนนั้นนอกจากจะใช้การคมนาคมทางน้ำและทางบกเพื่อขนส่งสินค้าแล้วยังมีระบบการขนส่งด้วยรถไฟผนวกขึ้นมาอีกด้วย แต่สถานีรถไฟเจ็ดเสมียนเป็นเพียงสถานีรถไฟเล็กๆ ที่เป็นทางผ่านไปยังกรุงเทพฯ เท่านั้น ปัจจุบันผู้ที่ใช้บริการรถไฟของสถานีรถไฟเจ็ดเสมียนที่ลดน้อยลง เพราะมีรถทัวร์วิ่งในเส้นทางเดียวกับรถไฟ ซึ่งบริการสะดวกและรวดเร็วกว่า ถึงแม้จะคิดค่าบริการแพงกว่าก็ตาม¹³

ปัจจุบันตลาดเจ็ดเสมียนมีสภาพที่ค่อนข้างซบเซาเพราะเป็นตลาดเฉพาะชุมชนเท่านั้น ความสัมพันธ์ทางการค้าขายจากย่านอื่นเสื่อมสลายลง ถึงแม้ว่าจะเป็นพื้นที่ที่มีการคมนาคมขนส่งรองรับได้ถึงสามทางก็ตาม เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญของตลาดเจ็ดเสมียนลดน้อยลงก็การเกิดของตลาดอื่นๆในชุมชนใกล้เคียง เช่นตลาดในตัวเมืองโพธาราม ผนวกกับความหนาแน่นของประชากรในชุมชนลดน้อยลง เนื่องจากการเกิดของโรงงานอุตสาหกรรมรอบๆบริเวณ ทำให้คนหนุ่มสาวในชุมชนย้ายถิ่นฐานไปอยู่ในพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานย้อมผ้า โรงงานสับปะรด เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามตลาดเจ็ดเสมียนก็ยังคงความเป็นตลาดเฉพาะชุมชนที่มั่นคง แม้ว่าลักษณะของการค้าขายจะเปลี่ยนรูปแบบไปจากตลาดประจำกลายเป็นตลาดนัดทุกๆ 5 วัน โดยมีวิธีคิดเวลานัดตามระบบโบราณ คือดูตามวันข้างขึ้นข้างแรม โดยเริ่มจากข้างขึ้น 13 ค่ำ 3 ค่ำ และ 8 ค่ำ และข้างแรม 3 ค่ำ 8 ค่ำ และ 13 ค่ำ แต่ปัจจุบันมีการเพิ่มวันอาทิตย์และวันพุธอีก 2 วัน ทำให้อาทิตย์หนึ่งมีตลาดนัดถึง 3 ครั้ง ผลผลิตสำคัญของตลาดเจ็ดเสมียนตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน คือ “หัวไชโป๊วตอง” ซึ่งเป็นผลิตผลที่มีรสดีขึ้นชื่อมาก

ชุมชนของตลาดเจ็ดเสมียนมีศูนย์รวมของจิตใจอยู่ที่วัดเจ็ดเสมียน มีโรงเรียนชุมชนวัดเจ็ดเสมียนอยู่ในวัด และเนื่องจากผู้ที่อยู่ในชุมชนแต่ดั้งเดิมเป็นกลุ่มคนลาวที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่บ้านโป่ง โพธาราม ทำให้มีทั้งประเพณีทำบุญทั้งไทยและลาวผสมผสานกัน และสลับช่วงเวลากัน เช่น สารทไทยนับวันแรม 15 ค่ำ ส่วนสารทลาวนับวันขึ้น 15 ค่ำ มีการทำกระยาสารท ข้าวต้มมัดใส่บาตรและถวายวัด ปัจจุบันความเข้มข้นของประเพณีแบบลาวน้อยลง เพราะมีการผสมกลมกลืนเป็นไทยไปมาก นอกจากนี้ชุมชนบริเวณตลาดเจ็ดเสมียนจะมีประเพณีสำคัญ คือ งานแห่ดอกไม้เพื่อนำไปบูชาพระที่วัดในวันสงกรานต์ตอนเช้ามีการทำบุญ ตอนเย็นพระสวดมนต์ไหว้พระ ปัจจุบันประเพณีสงกรานต์นอกจากแห่

ดอกไม้แล้วยังมีแห่พุ่มเงิน คล้ายทอดผ้าป่าเพื่อนำเงินไปถวายวัด ประเพณีนี้มีอิทธิพลต่อชุมชนข้างเคียง เพราะมีชาวบ้านจากชุมชนใกล้เคียง เช่น บางโหนด คลองข่อย คลองท้อ และบ้านกล้วยที่นิยมมาร่วมงานด้วย

2.2.6 ความเป็นมาและความสำคัญของตลาดน้ำวัดประสาธลสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก

ตลาดน้ำวัดประสาธลสิทธิ์หรือที่เรียกกันว่า "ตลาดน้ำคลองโพธิ์หัก" หรือ "ตลาดน้ำปากคลองบัวงาม" ตั้งอยู่ที่หน้าวัดประสาธลสิทธิ์ ตรงหลักที่ห้าของคลองดำเนินสะดวก ชุมชนนี้คาดว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีอายุร่วม 100 ปี เนื่องจากตามประวัติศาสตร์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้ขอพระราชทานขุดคลองดำเนินสะดวกขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 มาเสร็จในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นคลองตรงที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลอง มีระยะทางยาวประมาณ 800 เส้น และทุกๆ 100 เส้นจะมีการปักเสาหลักเขต 1 หลัก ดังนั้นตลอดความยาวของคลองจะมีเสาหลักเขต 8 หลัก หลักที่ 1 เริ่มต้นที่ตำบลบางยาง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และหลักที่ 8 อยู่ที่ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม สำหรับตลาดที่วัดประสาธลสิทธิ์หรือตลาดน้ำคลองโพธิ์หักนี้อยู่ที่หลักที่ 5 ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตลาดน้ำวัดประสาธลสิทธิ์นี้เดิมเรียกว่า "ตลาดน้ำคลองโพธิ์หัก" เป็นตลาดที่มีมานานแล้ว ชาวบ้านพายเรือนำพืชผลการเกษตรของตนออกมาขาย ในอดีตเส้นทางลำน้ำสายนี้มีเรือสำปั้นบรรทุกสินค้าส่งจากแม่น้ำท่าจีนผ่านเข้ามาตลาดลำคลองดำเนินสะดวก และยังมีคลองแยกจากคลองดำเนินสะดวกอีกหลายคลอง เช่นคลองบัวงามที่แยกจากคลองดำเนินสะดวกตรงบริเวณชุมชนตลาดน้ำนี้ ทำให้มีชื่อเรียกตลาดนี้เพิ่มมาอีก 1 ชื่อ คือ "ตลาดน้ำปากคลองบัวงาม" เรือค้าขายที่ล่องมาตามลำน้ำนี้บางส่วนล่องออกไปสู่แม่น้ำแม่กลองด้วย

สภาพของคลองแต่เดิมแคบกว่าปัจจุบัน ต่อมาถูกน้ำเซาะทำให้คลองขยายกว้างขึ้น ริมฝั่งคลองปลูกต้นจามจุรีเรียงเป็นแนว มีแม่ค้านำสินค้ามาตั้งใต้ต้นจามจุรีริมคลอง มีชาวบ้านพายเรือมาซื้อของจากตลาดริมคลอง แต่มาในระยะ 7-8 ปีมานี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ความคึกคักของตลาดทั้งผู้ค้าและผู้ซื้อเริ่มสลายไป เพราะในบริเวณใกล้เคียงโดยเฉพาะตามวัดต่างๆ มีการติดตลาดนัดกันมากขึ้น ชาวเรือ ชาวสวน และชาวบ้านแทนที่จะพายเรือขาย พายเรือซื้อ หรือเดินเลียบคลองซื้อของ กลายเป็นบรรทุกรถไปขายตามตลาดนัดแทน และนอกจากนี้เรือพายที่ให้บริการแก่ชาวบ้านในคลองลึกที่จะมายังตลาดกลับกลายเป็นเรือยนต์ทำให้บรรยากาศของตลาดน้ำแบบเดิมค่อยๆ เลือนหายไป แต่อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนตลาดน้ำวัดประสาธลสิทธิ์นี้ก็ยังคงนับว่าสืบทอดระบบการอยู่เป็นดั้งเดิมอยู่ค่อนข้างมาก เพราะในช่วงเช้ายังคงมีกิจกรรมของตลาดนัดแบบเรือพาย ซึ่ง

เป็นวิถีชีวิตจริง ๆ ให้เห็นหลงเหลืออยู่เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ของชาวบ้านที่ไม่ใช่ตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่เห็นอยู่ปัจจุบัน

2.3 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

ชื่อ “เพชรบุรี” ได้ปรากฏเป็นหลักฐานในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยประมาณ 700 ปีมาแล้ว¹⁴ ว่าในครั้งกระโน้นเชื้อพระวงศ์ของกษัตริย์สุโขทัยพระองค์หนึ่งชื่อขุนศรีศรัทธาได้เบื่อหน่ายต่อชีวิตและความไม่ยั่งยืนเที่ยงแท้ของโลก จึงได้ออกบวชเป็นพระภิกษุและธุดงค์ไปจนถึงลังกา ขากลับจากลังกาท่านลงเรือมาขึ้นฝั่งที่เมืองตะนาวศรี (ปัจจุบันอยู่ในเมียนมาร์) แล้วเดินทางบกผ่านเมืองเพชรบุรี ราชบุรี อโยธยาและขึ้นไปถึงสุโขทัย การมีชื่อเมืองระบืออยู่ในศิลาจารึกแสดงให้เห็นความเก่าแก่ของเมืองเพชรบุรีว่าน่าจะเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวรมาก่อนหน้านั้นแล้ว และจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอื่น ๆ ที่มีการขุดค้นในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ได้ยืนยันอายุการตั้งถิ่นฐานย้อนไปถึงสมัยทวารวดีด้วยตามหลักฐานของซากสลุบเจดีย์และพุทธรูปต่างๆ ที่ขุดค้นพบและเหลือให้เห็นเป็นหลักฐานจนปัจจุบันนี้

เพชรบุรีนอกจากมีอายุการตั้งถิ่นฐานยาวนานแล้วยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอโยธยามาแต่ครั้งโบราณด้วย เมื่อครั้งพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี เพชรบุรีเป็นหัวเมืองที่มีความสำคัญต่ออยุธยาเป็นอย่างสูง เพราะเป็นเมืองยุทธศาสตร์สำคัญของพระราชอาณาจักร และยังเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมแก่การตั้งมั่นบัญชาการรบได้ทั้งทางบกและทางทะเล ตลอดสมัยที่อยุธยาเป็นราชธานี เพชรบุรีกลายเป็นเมืองหน้าด่านในการรบพุ่งพม่าโดยเฉพาะที่ยกทัพมาทางช่องสิงขรด้านใต้

เพชรบุรีมีพื้นที่ 6,225.138 ตารางกิโลเมตร เปรียบเสมือนประตูเข้าสู่ภาคใต้ของประเทศไทย เพราะตั้งอยู่ในจุดเชื่อมต่อระหว่างภาคตะวันตก ภาคกลาง และภาคใต้ การคมนาคมจากภาคอื่นๆ ของประเทศสู่ภาคใต้ต้องผ่านจังหวัดเพชรบุรีทั้งสิ้น จังหวัดเพชรบุรีมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี และอำเภออัมพวา กับอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับประเทศเมียนมาร์

ปัจจุบันเพชรบุรีเปรียบเสมือนอยุธยาที่ยังมีลมหายใจ เพราะเป็นแหล่งศิลปวิทยาการทุกด้าน วัฒนาอารามต่างๆยังคงมีชีวิตเกี่ยวข้องกับชุมชนและคงความเป็นเลิศในคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

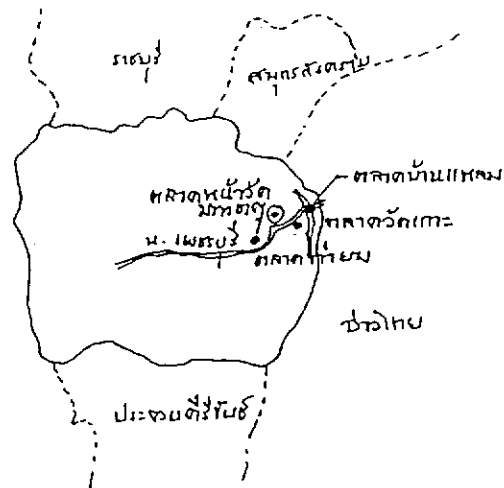
จังหวัดเพชรบุรีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ อันประกอบด้วย

- อำเภอเมืองเพชรบุรี
- อำเภอท่ายาง
- อำเภอเขาย้อย
- อำเภอบ้านแหลม
- อำเภอบ้านลาด
- อำเภอชะอำ
- อำเภอหนองหญ้าปล้อง
- อำเภอแก่งกระจาน

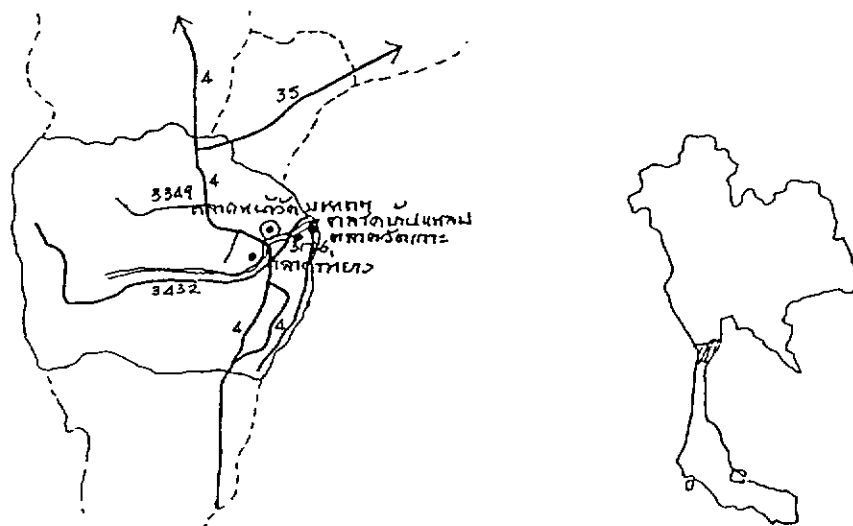
ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีแม่น้ำเพชรบุรีไหลผ่านจากตะวันตกเริ่มจากแก่งกระจานไปยังตะวันออกที่อำเภอบ้านแหลมนั้น ทำให้มีพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเพชรบุรีอยู่บริเวณตอนกลางของจังหวัด พื้นที่ราบลุ่มตอนกลางที่เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมหลักของจังหวัด ความสูงต่ำของรูปลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบุรีหากยึดพื้นที่ราบลุ่มตอนกลางเป็นเกณฑ์จะพบว่ามีระดับลาดขึ้นเป็นเขาสูงชันทางด้านทิศตะวันตก และค่อยๆลาดต่ำลงไปทางทิศตะวันออกบริเวณชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย ซึ่งเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญของจังหวัดทั้งด้านการประมงและการท่องเที่ยว พื้นที่กลุ่มนี้คืออำเภอบ้านแหลมที่เป็นแหล่งประมง และอำเภอชะอำซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเพชรบุรี

ภูมิอากาศของจังหวัดเพชรบุรีอยู่ในเกณฑ์ที่สบาย มีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดประมาณ 24 องศาเซลเซียส และเฉลี่ยสูงสุด 32 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายนมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากทะเลอันดามันพัดผ่านทำให้ฝนตกชุก ฤดูหนาวเริ่มเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

แม่น้ำเพชรบุรีถึงแม้จะเป็นแม่น้ำสายสั้นและแคบอยู่ในเฉพาะเขตจังหวัดเพชรบุรีตั้งแต่อำเภอท่ายาง อำเภอเมือง ไปออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอบ้านแหลม แต่เป็นหัวใจของความอุดมสมบูรณ์และการคมนาคมขนส่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนสำคัญของเพชรบุรีไม่ว่าจะเป็นตลาดร้านค้า และหมู่บ้านจะเกาะตัวอยู่กับแม่น้ำเพชรบุรีอย่างหนาแน่น สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตไทยอย่างอบอุ่นริมฝั่งแม่น้ำสายสั้นและแคบสายนี้ ในอดีตจะมีพ่อค้าแม่ค้าจากอำเภอบ้านแหลมนำมาหลอ ผลไม้ออกมาขายที่ตลาดเมืองเพชร¹⁵ ดังเราจะพบ

แผนที่ 6 แสดงตำแหน่งของเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจในจังหวัดเพชรบุรี
และความสัมพันธ์กับแม่น้ำเพชรบุรี

แผนที่ 7 แสดงตำแหน่งของแม่น้ำเพชรบุรี และทางหลวงสายสำคัญ
ในจังหวัดเพชรบุรี

ตลาดที่สำคัญและสะท้อนชีวิตจริงของชาวเมืองเพชรบุรีเรียงรายตามลำน้ำนี้อันได้แก่ ตลาดในเมือง 2 แห่ง คือตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ และตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ ทั้งสองตลาดอยู่ติดแม่น้ำเพชรบุรีช่วงที่ไหลผ่านอำเภอเมือง ตลาดท่ายางอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรีช่วงต้นสายที่มาจากแก่งกระจาน และตลาดปลายทางคือตลาดบ้านแหลมที่อยู่ท่ามกลางบ้านแหลม ปลายทางของแม่น้ำเพชรบุรีช่วงที่จะออกไปสู่อ่าวไทย

แม่น้ำเพชรบุรีซึ่งเป็นหัวใจของการคมนาคมขนส่งในอดีต เริ่มคลายความสำคัญลงเมื่อมีการตัดถนนใหม่เข้าสู่ชุมชนต่างๆ เช่น ทางหลวงสาย 3432 ผ่านตลาดท่ายางต่อเนื่องมายังอำเภอเมือง และอำเภอบ้านแหลม ทางหลวงหมายเลข 3349 และ 3176 ซึ่งต่อเชื่อมจากทางหลวงหมายเลข 4 (เพชรเกษม) ทางหลวงสายต่างๆทำให้การคมนาคมและการขนส่งมายังตลาดต่างๆที่อยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรีสะดวกและพึงการขนส่งทางเรือน้อยลง จนเกือบไม่มีเลยในปัจจุบัน ดังจะได้เสนอรายละเอียดของตลาดและร้านค้าขายพื้นที่ถิ่นทั้ง 4 แห่งต่อไป

2.3.1 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชน ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง

ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯเป็นตลาดเก่าที่เริ่มการค้าขายริมแม่น้ำเพชรบุรี เป็นตลาดเล็กๆคล้ายตลาดนัดที่รับพืชผลทางการเกษตร พืชข้าวสาร ผักผลไม้ มาจากบ้านแหลม สินค้าต่างๆจะล่องมายังอำเภอเมืองและต่อไปยังตลาดท่ายางเป็นบางส่วน ลักษณะการเกิดของเรือนแถวค้าขายชุดแรกเกาะไปตามถนนที่ต่อเนื่องจากสะพานข้ามแม่น้ำ และกระจายตัวต่อเนื่องไปยังถนนดำเนินเกษมซึ่งตัดผ่านหน้าวัดมหาธาตุฯ เรือนแถวในตลาดจะเป็นเรือนแถวไม้แบบดั้งเดิมซึ่งไม่ต่อยาวเป็นฟืด แต่เป็นช่วงๆสามถึงห้าห้องต่อหลังหนึ่ง ตลาดนี้รับใช้ชุมชนรอบๆวัดมหาธาตุฯ และให้บริการแก่ผู้ที่ผ่านเข้ามาในย่านนี้เพื่อต่อไปยังย่านอื่นๆด้วย ต่อมาเมื่อชุมชนรอบบริเวณขยายตัวใหญ่ขึ้นเป็นรัศมีกว้างโดยรอบวัดมหาธาตุฯ การมาจับจ่ายที่ตลาดเดิมจะค่อนข้างไกล จึงเกิดเรือนแถวค้าขายเกาะไปตามสองข้างของซอยข้างวัดมหาธาตุฯ เรือนแถวไม้กลุ่มใหม่เกิดขึ้นต่อเนื่องไปทางทิศตะวันตกจนถึงซอยวัดยาง 1 และยังมีขยายตัวต่อไปทางตะวันตกของซอยวัดยาง 1 อีกเล็กน้อย เรือนแถวชุดนี้ลักษณะคล้ายชุดแรกที่เกาะยาวตามถนนดำเนินเกษม คือเป็นเรือนแถวที่แยกเป็นหลังๆ แต่ละหลังเว้นระยะห่างกัน 1-4 เมตร ตัวเรือนเป็นเรือนไม้สองชั้น ชั้นบนมีระเบียงเป็นบางห้อง เรือนแถวกลุ่มนี้ขายของต่างๆจำเพาะ และดูเสมือนการค้าขายไม่สำคัญต่อการดำรงชีวิตนัก เพราะใช้พักอาศัยด้วย ดังนั้นบางร้านขายของแต่บางร้านใช้พักอาศัยอย่างเดียว แต่อย่างไรก็ตามเมื่อรวมกลุ่มเรือนแถวไม้ทั้งบนถนนดำเนินเกษมและซอยข้างวัดมหาธาตุฯ ผนวกกับตลาดสดทั้งเก่าและใหม่ด้านริมแม่น้ำเพชรบุรีเข้าด้วยกัน จะพบว่าตลาดร้านค้ากลุ่มนี้สามารถให้บริการแก่ชุมชนได้ทุกประเภท ตั้งแต่อาหาร ผัก ผลไม้ เครื่อง

อุปโภคบริโภค หนังสือ คลินิก ร้านขายยา ตลอดจนร้านซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า และซ่อมเครื่อง ยนต์

2.3.2 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนตลาดวัดเกาะแก้วสุทธาราม ถนน พานิชเจริญ อำเภอมือง

ชุมชนข้างวัดเกาะแก้วสุทธารามเป็นชุมชนเก่าที่มีอายุร่วม 90 ปี เริ่มมีการสร้าง ตลาดเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรีเพื่อสนองความต้องการของชุมชนที่เริ่มมีการขยายตัว สินค้า ต่างๆส่วนใหญ่ส่งมาจากอำเภอบ้านแหลมซึ่งเป็นผัก ผลไม้ และเครื่องใช้ในครัวเรือน สินค้า เหล่านี้ขึ้นที่ท่าตันโพธิ์ ซึ่งเป็นท่าเรือหลักอยู่ใกล้กับโรงฆ่าสัตว์ในอดีต ซึ่งตั้งอยู่ในซอย ของท่าตันโพธิ์ ซึ่งปัจจุบันไม่ได้ใช้เป็นโรงฆ่าสัตว์แล้ว แต่ท่าตันโพธิ์ยังเป็นท่าเรือขนส่งอยู่ ย่านค้าขายบนถนนพานิชเจริญนี้เกาะยาวไปตามถนนพานิชเจริญ ผ่านตรอกท่าชี ซอยวัด ตลาด ศาลเจ้าหน้าวัดแค ศาลเจ้าตันโพธิ์ประตูเมือง ไปจนถึงซอยโรงเหล็กตัว ช่วงต้นของ ถนนพานิชเจริญด้านวัดเกาะฯ เป็นเรือนแถวของช่างทองฝีมือยอดของเมืองเพชรบุรีหลาย กลุ่ม อาทิเช่น ช่างทองตระกูล¹⁶ “อรรถวรรณ” หรือ “ซุ่นเซ็ง” มีร้านตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 111 ถนนพานิชเจริญ บริเวณตลาดสด ชื่อร้าน “เจ๊จู้” ช่างทองในตระกูลนี้เป็นลูกหลานของ นายชูเกียก แซ่โอ้ว รูปแบบทองรูปพรรณของร้านนี้เป็นที่เลื่องชื่อทั้งในรูปแบบทองของช่าง ไทยและรูปแบบเฉพาะของช่าง บนถนนพานิชเจริญตั้งแต่วัดเกาะฯ ไปถึงตรอกท่าชีจะมี เรือนแถวช่างทองเรียงกันหลายร้านนอกจากร้าน “ซุ่นเซ็ง” แล้วบนฟากเดียวกันของถนน พานิชเจริญติดซอยท่าตันโพธิ์ยังมีร้านของป่าเนือง แผงสีคำ และลุงเอี่ยม ชูบดินทร์ และใน ผังตรงข้ามมีร้านทองสัมฤทธิ์ตั้งบนหัวถนนใกล้วัดเกาะฯ และอีกร้านหนึ่งใกล้ศาลเจ้าตันโพธิ์ ประตูเมืองติดซอยท่าชี (ซอยโรงเหล็กตัว)

กลุ่มช่างทองซึ่งมีร้านทำทองอยู่บนถนนพานิชเจริญนี้เป็นกลุ่มเรือนแถวและตึก แถวเก่า แต่เรือนร้านค้ายังมีต่อเนื่องไปจนถึงซอยโรงเจ เป็นห้องแถวไม้ทั้งเก่าและใหม่สลับ กันไปแทรกด้วยตึกแถวใหม่ประปราย บริเวณถนนด้านทิศเหนือมีตลาดสดใหม่ซึ่งให้บริการ แก่ชุมชนด้วย เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในแถบนี้ จะเห็นได้ว่ายังคงลักษณะพื้นถิ่นชัดเจนทั้งการดำรงชีวิต การถ่ายทอดประเพณีศิลป เฉพาะท้องถิ่น รูปร่างหน้าตาของเรือนแถวค้าขายพื้นถิ่นและความสัมพันธ์กับการคมนาคม ทางน้ำในยุคเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐาน

เจ้าของตึกแถวและเรือนแถวไม้ย่านนี้ส่วนใหญ่เป็นพี่น้องกัน ปัจจุบันมีการซื้อ ขายโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้อื่น ในอดีตถนนเจริญพานิชเป็นทางเท้าหน้าบ้าน แต่ละห้องยก เป็นร้านหรือแคร่ไม้วางสินค้าพวกเชือกปอ กุ้งพยอมเพื่อใช้สำหรับใส่ในโกน้ำตาลเพื่อให้ แห้งไวและกันบูด นอกจากนั้นก็ยังมีหม้อดิน อาหารแห้งต่างๆ ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นพวกที่ทำ นาซึ่งเช่าที่นาจากเจ้าของตึกแถวหรือห้องแถว การค้าขายส่วนใหญ่ขายกันแบบเจ้าประจำที่

คุ้นเคย สินค้าต่างๆซื้อมาจากพ่อค้าขายส่งซึ่งล่องเรือมาแล้วมาขึ้นที่ท่าตันโพธิ์ เนื่องจากบริเวณนี้เป็นชุมชนค้าขายที่มีพ่อค้าแม่ค้าปริมาณมากล่องเรือมา และผสมผสานกับคนในชุมชนที่เดินมาซื้อของ ทำให้บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่คับคั่งไปด้วยผู้คน ทำให้ต้องสร้างส้วมสาธารณะไว้บริการในบริเวณที่เรียกว่า “ตรอกท่าชี” หน้าเรือนแถวแต่ละหลังมักมีต้นตะขบขึ้นบ้านละต้น และแต่ละบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรือนสามห้องเสาะจะแขวนโคมสำหรับส่องทางเดินไว้หน้าบ้านบ้านละดวง จากการสัมภาษณ์ป้าคำ เกตุรดา (ในตระกูลสุวรรณช่าง) ซึ่งอยู่ที่นั่นมาหลายชั่วอายุคนตั้งแต่ครั้งคุณปู่โซ สุวรรณช่าง ซึ่งเป็นช่างทองท้องถิ่นพบว่าในอดีตชุมชนค้าขายแห่งนี้เจริญและคึกคัก ให้บริการทั้งคนในชุมชนและคนที่ผ่านเพื่อแวะชั่วคราวด้วยพร้อมๆกัน

ปัจจุบันตลาดร้านค้าบนถนนพานิชเจริญเริ่มซบเซาลงกลายเป็นตลาดของชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน

2.3.3 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง

ชุมชนย่านตลาดท่ายางเป็นชุมชนที่ก่อตัวมาประมาณ 50 ปี จุดเริ่มต้นของชุมชนอยู่บริเวณริมแม่น้ำเพชรบุรี เดิมเป็นหลังคาชั้นเดียว¹⁶ มุงจากกลุ่มเล็กๆอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ยังเป็นป่า ต่อมาเมื่อเริ่มมีการค้าขายติดต่อสะดวกขึ้นโดยใช้การคมนาคมทางน้ำ มีชาวบ้านจากแหล่งอื่นๆเข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยน ซึ่งมาจากแก่งกระจาน บ้านส้อง หนองจอก เขื่อนเพชรฯ โดยการนำสินค้ามาทางเรือมาขึ้นที่ท่าเรือเดิมบริเวณหน้าศาลเจ้าเก่าซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว และผู้ซื้อมีทั้งมาทางเรือและทางเกวียน สินค้าที่นำมาขายคือพวกผลผลิตทางการเกษตรและของป่า เช่น ข้าวโพด ถั่วฝักยาว มะนาว ฝ้าย นุ่น และเป็ด ไก่ เป็นต้น เมื่อมีการค้าขายแลกเปลี่ยนจากต่างถิ่นมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเจริญเติบโต ตัวตลาดเดิมซึ่งเป็นเพียงเรือนชั้นเดียวหลังคามุงจาก และตลาดนั้นก็มีการพัฒนาตัวเองเป็นตลาดถาวร ตลาดแห่งแรกชื่อ “ตลาดกำนันรวม” ซึ่งเป็นชื่อของกำนันรวมเจ้าของที่ดินซึ่งมาปลูกสร้างขยายตลาดเดิมให้ใหม่ขึ้น หลังจากนั้นมีการก่อสร้างเพิ่มเติมต่อจากตลาดกำนันรวมโดยเจ้าของที่ดินคือ นางบวย ทำให้ตลาดกลายเป็นตลาดใหญ่ให้บริการได้กว้างขึ้นและมีการค้าขายที่คล่องตัว ตลาดใหม่ชาวบ้านเรียกว่า “ตลาดป่าบวย”¹⁷ ซึ่งกลายเป็นตลาดใหม่ที่มีคนรู้จักแพร่หลายมีผู้คนพลุกพล่าน ผลผลิตที่สำคัญถือเป็นสัญลักษณ์การผลิตของชุมชน คือ มะนาว และถั่วฝักยาว ซึ่งมีชื่อในระดับเมืองไม่ใช่เฉพาะของชุมชน ผู้คนจากท้องถิ่นห่างไกลจากต่างจังหวัด และจากตลาดในกรุงเทพฯ เมื่อต้องการมะนาวและถั่วฝักยาวที่มีคุณภาพจะเดินทางมาซื้อจาก “ตลาดป่าบวย” ที่ท่ายาง

สินค้าต่างๆแต่เดิมใช้การขนส่งทางเรือและทางเกวียน แต่ปัจจุบันเมื่อมีการตัดเส้นทางคมนาคมผ่าน โดยเฉพาะเมื่อมีถนนใหม่ท่ายางซึ่งเป็นทางหลวงจังหวัดขนาดใหญ่ผ่านชุมชน การคมนาคมและขนส่งมายังตลาดก็เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง

ใน พ.ศ. 2495 เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ที่ตลาดก้านตรวม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนอย่างมากมาย สังคมในชุมชนที่เดิมเป็นเฉพาะของคนที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่เริ่มแรกตั้งชุมชน เริ่มมีการรับคนภายนอกที่โยกย้ายเข้ามาทำมาหากินในตลาดที่สร้างใหม่บนที่ไฟไหม้ เริ่มมีการสร้างตึกแถวเกาะเป็นแนวยาวไปตามถนนใหม่ทำทางที่ต่อเนื่องมาจากถนนเพชรเกษม พื้นที่ตัวตลาดเดิมที่ถูกไฟไหม้ไปแล้วถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นลานโล่งเพื่อใช้เป็นตลาดนัดซึ่งจะติดตลาดทุกวันอังคารและวันศุกร์ พื้นที่ใหม่เป็นตึกแถวและกิจการที่สร้างติดหน้าตลาดเก่าซึ่งเป็นเรือนแถวไม้ ทำให้การค้าขายในตลาดเก่าและเรือนค้าขายไม้แบบพื้นถิ่นดั้งเดิมเริ่มซบเซาพอขายได้ไปวันๆ ระบบการค้าขายที่เป็นระบบการค้าขายแบบขายปลีกและขายส่งขนาดเล็ก กลายเป็นระบบธุรกิจที่มีสหกรณ์เป็นคนกลาง และนอกจากนี้ประเภทของสินค้าเดิมที่เป็นผลิตผลทางการเกษตรก็เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นพวกเสื้อผ้าและอาหารทะเล

เป็นสิ่งปกติสำหรับชุมชนที่เป็นชุมชนพาณิชยกรรมกึ่งพักอาศัยในชุมชนเมืองที่จะต้องมียึดเหนี่ยวทางใจเพื่อการอยู่รอดของชีวิตและการค้าขาย ในชุมชนตลาดทำยางนี้ก็เช่นเดียวกัน เราจะพบว่ากิจกรรมอย่างหนึ่งที่ชุมชนจะปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอคือการจัดงานเฉลิมฉลองให้แก่ศาลเจ้าพ่อกวนอู และศาลเจ้าแม่ทับทิม ซึ่งจะจัดในช่วงวันแรม 13 ค่ำเดือน 5 และมีงานแก้บนช่วงปลายเดือนธันวาคม นอกจากเจ้าพ่อกวนอูและเจ้าแม่ทับทิมซึ่งประทับอยู่ในศาลเจ้าดั้งเดิมแล้วยังมีศาลเจ้าใหม่ในตลาดยุคแรก คือศาลเจ้าพ่อเพชรหึงส์ตันโพธิ์ทำยางและศาลเจ้ากงสัว ซึ่งชาวบ้านจะมาไหว้เจ้าและแก้บนเป็นกลุ่มๆ อีกด้วย

สำหรับชาวชุมชนที่เป็นคนไทยจะไปทำบุญประเพณีตามเทศกาลประเพณีที่สำคัญ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ที่วัดของชุมชน คือ วัดท่าค้อยและวัดเขากระจิ๋ว ซึ่งเป็นวัดที่อยู่ไม่ห่างไกลจากตลาดทำยาง ชาวบ้านนิยมไปทำบุญกันในวันพระตามปกติและจัดงานบวชนาคและงานศพที่วัดทั้งสองแห่งนี้ด้วย

ตลาดทำยางในปัจจุบันเป็นตลาดและชุมชนพาณิชยกรรมขนาดใหญ่ที่มีการคมนาคมสะดวก ทำให้เป็นแหล่งการค้าที่มีใช้ให้บริการเฉพาะชุมชนเท่านั้น แต่กลายเป็นการให้บริการแก่ชุมชนข้างเคียง และผู้ที่ผ่านไปมาบนถนนเพชรเกษมด้วย เพราะตัวตลาดเข้าถึงจากถนนใหม่ทำยาง ซึ่งแยกจากถนนเพชรเกษมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สามารถสังเกตเห็นได้เด่นชัดจากถนนเพชรเกษม

2.3.4 ความเป็นมาและความสัมพันธ์ของชุมชนตลาดบ้านแหลม

อำเภอบ้านแหลม

ชุมชนตลาดบ้านแหลมเป็นชุมชนขนาดเล็กมีอายุประมาณ 70-80 ปี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรี การคมนาคมทางบกเข้าถึงชุมชนได้จากทางหลวงหมายเลข 3176 ซึ่งแยก

จากทางหลวงหมายเลข 4 ที่อำเภอบ้านแหลม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แม่น้ำเพชรบุรีไหลลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำเพชรบุรีช่วงที่ผ่านชุมชนตลาดบ้านแหลมนี้ เป็นช่วงที่แคบมากแลดูคล้ายคลองขุดมากกว่าเป็นแม่น้ำ

ตลาดดั้งเดิมของบ้านแหลมตั้งอยู่ริมน้ำเพื่อความสะดวกจากการขนส่งสินค้าทางเรือ ในอดีตสินค้าอุปโภคบริโภคและสินค้าทางการเกษตรต่างๆจากพื้นที่รอบๆบ้านแหลม รวมทั้งจากจังหวัดข้างเคียง ผ่านเข้าจากบ้านแหลมเข้าไปยังตัวเมืองเพชรบุรี ดังนั้นแม่น้ำเพชรบุรีจะเป็นเส้นทางคมนาคมหลักสายเดียวในอดีตที่เชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆเข้าสู่ตัวเมือง ตลาดบ้านแหลมดั้งเดิมเป็นทั้งตลาดนัดและจุดนัดพบของเรือสินค้าที่จะผ่านพื้นที่ ทำให้ตลาดมีความคึกคักกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน ตลาดเก่านอกจากมีตัวตลาดสดแล้วยังมีเรือนแถวไม้ค้าขายและพักอาศัยแบบชั้นเดียวสร้างกระหนาบสองข้างของตลาดด้วย ต่อมาชุมชนขยายตัวขึ้น มีการกระจายตัวข้ามแม่น้ำซึ่งมีการเชื่อมโยงด้วยสะพานไปยังฝั่งตรงข้าม หมู่บ้านราษฎรขยายตัวอยู่รอบๆวัดต้นสน ซึ่งอยู่ทางเหนือของตลาดเก่า ร้านค้าต่างๆก็ขยายตัวตามแนวยาวของถนนที่ตรงดิ่งไปยังวัดต้นสน การขยายตัวเริ่มจากริมแม่น้ำช่วงต่อจากตลาดก่อนก่อนแล้วค่อยขยายออกไปเรื่อยๆ สังเกตได้จากเรือนแถวค้าขายซึ่งต่อจากตลาดเก่ายังเป็นเรือนแถวไม้อยู่ช่วงหนึ่ง และมีการพัฒนาต่อเนื่องไปจนกลายเป็นตึกแถวด้านที่ติดกับวัดต้นสนและพร้อมกันนี้ก็มีการสร้างตลาดสนแห่งใหม่ตรงปากทางเข้าถนนติดกับวัดต้นสน

บรรยากาศในชุมชนแรกเริ่มค่อยๆ เปลี่ยนไป เรือนแถวไม้ดั้งเดิมที่เคยใช้เป็นเรือนค้าขายถึงพักอาศัย กลายเป็นเรือนพักอาศัยเท่านั้น ร้านค้าที่มีอยู่ก็ให้บริการเฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น ตลาดเก่าติดแม่น้ำขบเซาเกือบร้าง มีการค้าขายเฉพาะสินค้าทางการเกษตรในช่วงเช้า สินค้าพวกนี้ได้แก่ผัก ผลไม้ และปลา ที่ล่องมาจากอำเภอยะมาต

ปัจจุบันมีกลุ่มคนจีนอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ปะปนอยู่กับชาวบ้านเดิม ทำให้มีศาลเจ้าจีนประจำชุมชนอยู่ในบริเวณตลาด สำหรับชาวบ้านทั่วไปทั้งในชุมชนตลาดบ้านแหลม และชุมชนข้างเคียงจะใช้วัดต้นสนในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีในช่วงเทศกาล รวมทั้งการทำงานศพ งานบวช และงานบุญวันพระด้วย วัดต้นสนจึงเปรียบเสมือนวัดชุมชนของชาวตลาดบ้านแหลม

2.4 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพของตลาด และเรือนค้าขายพื้นถิ่นในจังหวัดนครปฐม

นครปฐมเป็นเมืองเก่าแก่ซึ่งตั้งอยู่ในลุ่มน้ำท่าจีน และมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในอดีต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดียืนยันว่านครปฐมมีอายุการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยทวารวดี ซึ่งมีคำกล่าวยืนยันของหลวงจีนอี้จิง หรือพระภิกษุอี้จิง และหลวงจีนเสียนจ้ง ไว้ในจดหมายเหตุของท่านใน พ.ศ. 1150 ถึงอาณาจักรทวารวดี ซึ่งตั้งอยู่ระหว่าง

เมืองศรีเกษตร (พม่า) และเมืองอิสานปุระ (เขมร) และได้ขุดค้นพระพุทธรูปที่เป็นแบบคุปตะที่นครปฐม ความเจริญของนครปฐมมีเรื่อยมาถึงสมัยอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ นครปฐมมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นใน และใน พ.ศ. 2091 ในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้เปลี่ยนชื่อเมือง โดยเรียกชุมชนตำบลท่านาริมแม่น้ำท่าจีนว่าเมืองนครชัยศรี และแม่น้ำท่าจีนช่วงที่ผ่านนครปฐมก็ได้เรียกกันว่าแม่น้ำนครชัยศรีด้วย

นครปฐมมีความเจริญและขยายตัวเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ใน พ.ศ.2446¹⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองนครปฐมขึ้น โดยเปลี่ยนชื่อจากเมืองนครชัยศรีเป็นนครปฐม และให้เปลี่ยนชื่ออำเภอเมืองในสมัยนั้นเป็นอำเภอนครชัยศรี และเปลี่ยนชื่ออำเภอบางเลนเป็นอำเภอบางแพเป็นอำเภอเมืองนครปฐม ให้ตรงกับประกาศตั้งเมืองนครปฐม

โดยทั่วไปภูมิประเทศของนครปฐมเป็นที่ราบลุ่มไม่มีภูเขา มีที่ดอนเฉพาะทางตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอเมืองนครปฐมและอำเภอกำแพงแสนเท่านั้น นอกจากนั้นเป็นที่ราบลุ่มของแม่น้ำท่าจีน (แม่น้ำนครชัยศรี) อันได้แก่อำเภอนครชัยศรี อำเภอสองพี่น้อง และอำเภอบางเลน แม่น้ำท่าจีนมีคลองแยกที่สำคัญหลายคลอง ได้แก่คลองบางเลน คลองบางหลวง คลองโยง คลองมหาสวัสดิ์ คลองจินดา คลองบางนกกระจกต คลองอ้อมใหญ่ และคลองเจ็ดชัยบุชา พื้นที่สองฟากลุ่มน้ำท่าจีนและสองฟากคลองต่างๆ เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เพาะปลูกได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีมากเป็นที่ขึ้นชื่อหลายๆอย่าง นครปฐมที่เนื้อที่ 2,168.37 ตารางกิโลเมตร

จังหวัดนครปฐมแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ อันได้แก่

- อำเภอเมืองนครปฐม
- อำเภอนครชัยศรี
- อำเภอสองพี่น้อง
- อำเภอดอนตูม
- อำเภอกำแพงแสน
- อำเภอบางเลน
- อำเภอพุทธมณฑล

อาณาเขตของจังหวัดนครปฐม

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดนนทบุรี พระนครศรีอยุธยา และ กรุงเทพมหานคร
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดราชบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี และกาญจนบุรี

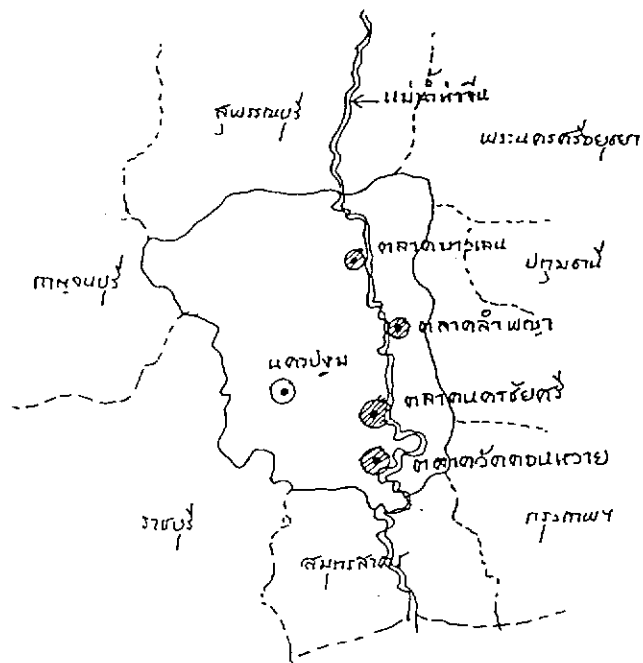
ในพื้นที่ของจังหวัดนครปฐม นอกจากคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ดั้งเดิมแล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่ตั้งรกรากอยู่ในจังหวัดนครปฐม อันได้แก่

- เขมร มีประมาณ 30 ครอบครัว¹⁹ ตั้งถิ่นฐานอยู่แถบคลองเจดีย์บูชา
- ลาวเวียง อยู่บริเวณวัดกลางคูเวียง ริมแม่น้ำนครชัยศรีฝั่งตะวันตก
- มอญ ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนสถาปนาเมืองนครปฐม อยู่ตามริมแม่น้ำนครชัยศรี แถบวัดกกตาล วัดไทยवास วัดไร่ขิง
- แขก อยู่บริเวณวัดโคกแขก ปัจจุบันชื่อวัดประชานาถ
- จีน อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีกระจายกันเป็นแนวยาว กลุ่มใหญ่อยู่ใกล้ๆวัดจิวราย อำเภอนครชัยศรี และหลังตลาดใหม่สามพราน ตลาดทุกตลาดริมน้ำเจ้าของจะเป็นคนจีนทั้งสิ้น
- ไทโซ่ง อยู่ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน

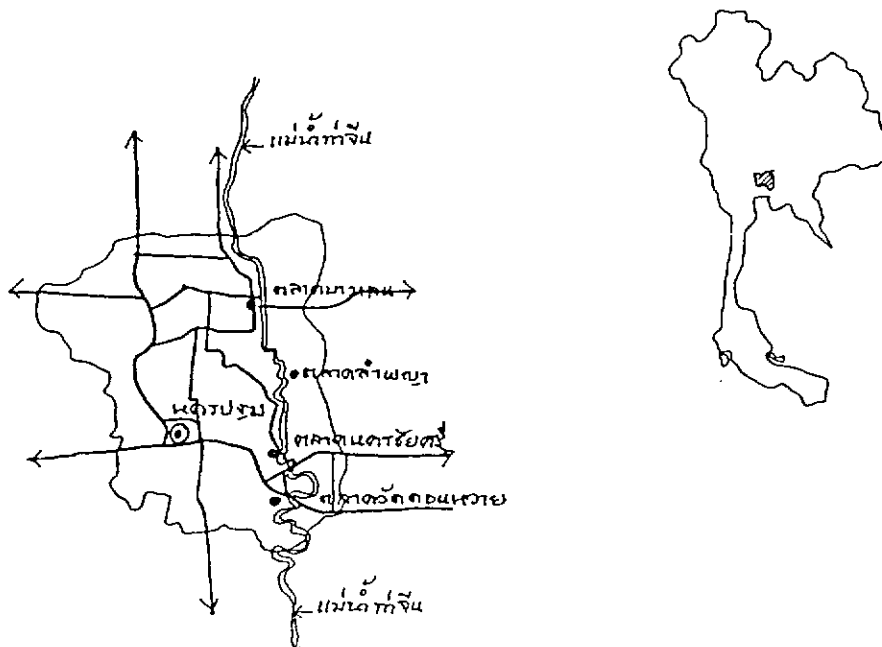
ในอดีตการคมนาคมขนส่งสำคัญคือทางเรือที่ล่องขึ้นลงในแม่น้ำนครชัยศรี เพื่อไปยังพื้นที่ต่างๆโดยรอบ ดังนั้นจะพบได้ว่าชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนค้าขายจะมีต้นกำเนิดจากแม่น้ำนครชัยศรีเป็นหลัก และอาจกระจายตัวเกิดขึ้นเสริมตามคลองสายต่างๆที่ตัดเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย เพื่อเชื่อมกับแม่น้ำนครชัยศรี ตลาดต่างๆที่สำคัญในอดีตซึ่งมีชีวิตต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน คือตลาดที่อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีซึ่งจะได้หยิบยกมาเป็นกรณีตัวอย่างในการศึกษา “เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง” อันได้แก่

1. ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน
2. ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน
3. ตลาดนครชัยศรี อำเภอ นครชัยศรี
4. ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน

ปัจจุบันมีการตัดถนนทั้งสายหลักและสายรองเพิ่มขึ้นอย่างมากมายทั้งในจังหวัดนครปฐมและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ทำให้การคมนาคมขนส่งทางน้ำเลือนหายไป กลายเป็นการคมนาคมขนส่งทางบกเป็นหลัก ขนส่งทางน้ำยังใช้อยู่เฉพาะการขนส่งข้าว และผลิตภัณฑ์การเกษตรปริมาณมากๆ ที่ชนด้วยรถไม่สะดวกเท่านั้น ตลาดริมน้ำหลายแห่งเริ่มวายไป แต่ก็ยังมีตลาดที่เป็นที่นิยมจับจ่ายหลงเหลืออยู่อีกหลายตลาด ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

แผนที่ 8 แสดงตำแหน่งของเรือนค้าขายพื้นดินที่ทำการสำรวจในจังหวัดนครปฐม
และความสัมพันธ์กับแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน)

แผนที่ 9 แสดงตำแหน่งของแม่น้ำนครชัยศรี(ท่าจีน) และทางหลวงสายสำคัญ
ในจังหวัดนครปฐม

2.4.1 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนตลาดบางเลน อำเภอบางเลน

ชุมชนตลาดบางเลนเป็นชุมชนที่มีอายุการตั้งชุมชนกว่า 50 ปี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี(ท่าจีน) อำเภอบางเลนเป็นชุมชนค้าขายขนาดใหญ่ มีอายุการสร้างต่อเนื่องมาหลายช่วงเวลา กลุ่มตลาดและห้องแถวรอบๆตลาด มีหลายรูปแบบทั้งเรือนแถวไม้แบบดั้งเดิม เรือนแถวไม้แบบใหม่และตึกแถว ผสมกับตลาดทั้งตลาดสดและตลาดนัด

ในอดีตเป็นชุมชนค้าขายที่รับสินค้าประเภทสินค้าการเกษตร และของแห้งต่างๆที่ล่องไปตามแม่น้ำนครชัยศรี มาขึ้นที่ท่าเรือในบริเวณชุมชนเริ่มแรก ต่อมา มีการก่อสร้างเรือนแถวไม้ชั้นเดียวยาวขนานไปตามลำน้ำ 2 แถว มีทางเดินกลาง เรือนแถวไม้ชุดแรกริมแม่น้ำเปิดเป็นร้านขายของแห้ง ของชำต่างๆ และเพื่อเป็นตัวกลางรับของที่มาทางเรือ มีท่าเรือเริ่มแรกใกล้ร้านค้า และเริ่มขยายตัวเป็นตลาดนัด ตลาดสด หลังจากที่เรือนแถวไม้ชั้นเดียวเจริญขึ้น เกิดตลาดสดด้านในและเกิดร้านค้าเพิ่มขึ้น เริ่มมีการสร้างเรือนค้าขายและพักอาศัยแบบสองชั้น เรือนชุดใหม่เป็นเรือนแถวติดต่อกันหลายแถว แถวละ 20-30 ห้อง²⁰ มีการสร้างหลังคาปีกสูงเพื่อคลุมทางเดินช่วงด้านหน้าทางเข้าตลาดคล้ายกับตลาดเก่าห้อง บางปلام้า สุพรรณบุรี การขยายตัวของตลาดและร้านค้ามีต่อเนื่อง กลุ่มเรือนแถวขยายใหญ่ขึ้นเป็น 3 กลุ่มต่อเนื่องกัน มีท่าเรือขนส่งสินค้าเพิ่มขึ้นเป็น 3 ท่า ท่าเรือนี้มีใช้เพียงท่าเรือขนส่งสินค้าเท่านั้น แต่ใช้เป็นท่าเรือโดยสารของชาวบ้านที่อยู่ไกลออกไปตามลำน้ำ และที่อยู่ลึกเข้าไปในคลองบางเลนซึ่งพายเรือมาซื้อของ นอกจากนั้นยังมีเรือจ้างรับส่งผู้โดยสารระหว่างตลาดและชุมชนในคลองอีกด้วย ร้านค้าต่างๆเริ่มขายของจำเป็น ทั้งของสดของแห้ง เสื้อผ้า เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ นับว่าเป็นตลาดที่ใหญ่มาก เมื่อมีการตัดถนนผ่านตลาด การคมนาคมขนส่งเริ่มเปลี่ยนแปลงไป การขนส่งทางเรือลดน้อยลง เปลี่ยนเป็นการขนส่งทางบก เริ่มมีการติดตลาดนัด และแผงขายของริมถนนและขยายปริมาณมากขึ้น

เมื่อเปลี่ยนการขนส่งจากทางน้ำเป็นทางบกมากขึ้น กลุ่มของตลาดเดิมเริ่มซบเซา มาคึกคักบริเวณตลาดนัด ตลาดสดใหม่ และแผงขายของด้านริมถนน อีกทั้งยังมีการสร้างตึกแถวใหม่ กระหนาบถนนตัดใหม่ มีการสร้างอาคารชุดพักอาศัยเตรียมรับการขยายตัว และปรับตัวเป็นศูนย์การค้าสมัยใหม่ แต่การพัฒนา ยังชะงักงัน เนื่องจากชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เดิมยังคัดค้านการปรับตัวอย่างรวดเร็วลักษณะนี้

ปัจจุบันตลาดเก่าดั้งเดิมถูกรื้อออกสร้างเป็นเรือนแถวส่วนกลางมีตลาดสดใหม่ทดแทนด้านหน้าถนนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และผู้มาจากชุมชนอื่นๆ ทำให้ตลาดและเรือนแถวไม้เริ่มซบเซา บางหลังเปลี่ยนเป็นพักอาศัยอย่างเดียวไม่มีการขายของอีกต่อไป สาเหตุของความซบเซาของตลาดเดิมนอกจากการตัดถนนใหม่ที่เปลี่ยนระบบการขนส่งแล้ว ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความซบเซาของตลาดคือการเกิดตลาดนัดใหม่หลายๆแห่งในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งดึงดูดผู้คนไปจากตลาดบางเลน เช่นตลาดนัดชมพูพงษ์ ตลาดนัดสามง่าม และตลาดนัดบางไทร เป็นต้น

นอกจากนั้นในพื้นที่ตลาดบางเลนนี้ ทางจังหวัดมีโครงการพัฒนาศูนย์ราชการเข้ามาในพื้นที่นี้ ทำให้การค้าและการปลูกสร้างอาคารใหม่ในพื้นที่เกิดการชลอตัวลง จากปัจจัยต่างๆข้างต้นมีแนวโน้มว่าตลาดดั้งเดิมจะไม่มีโอกาสหลงเหลืออยู่ในอนาคตซึ่งเป็นที่น่าเสียดายยิ่ง

2.4.2 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนตลาดลำพญา อำเภอบางเลน

ตลาดลำพญาเป็นชุมชนค้าขายขนาดเล็กเลียบริมแม่น้ำท่าจีน ยาวประมาณ 300 เมตร กระจุกไปสองข้างทางเดินกลาง ลักษณะของเรือนค้าขายเป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างค้าขาย ชั้นบนอยู่อาศัย มีทางเดินกลางซึ่งมีหลังคาคลุมเพื่อกันแดดฝน ตลาดลำพญานี้เป็นตลาดเก่า ซึ่งเริ่มชีวิตของชุมชนด้วยการเป็นท่าเรือเมล์ และเมื่อมีผู้คนผ่านไปมาจากท่าเรือเมล์ เปลี่ยนการคมนาคมเป็นทางรถยนต์ได้ โดยขึ้นเรือเมล์และเดินต่อออกไปสู่ถนนใหญ่ ทางเดินออกสู่ถนนใหญ่ยาวประมาณ 500-600 เมตร

ในอดีตตลาดนี้เคยเป็นแหล่งค้าขายของชุมชนที่คึกคัก สามารถขนส่งสินค้าได้จากแม่น้ำท่าจีน ในปัจจุบันนอกจากท่าเรือของชุมชนบริเวณสุดซอยเทศบาล 5 แล้ว ยังมีท่าเรือย่อยๆของร้านค้าขายอีก 4-5 ท่า ที่ใช้ร่วมกันทั้งตลาด เรือนค้าขายแถวริมน้ำอยู่อาศัยสะดวกกว่าแถวใน แต่เดิมหลังคาคลุมทางเดินเป็นโครงไม้แบบโครงถักง่าย ๆ ยกสูงกว่าหลังคาของเรือนแถว เพื่อให้ระบายอากาศตอนบนได้ไม่ร้อนอบอ้าว และมีช่องแสงได้ด้วยในตัว ปัจจุบันเปลี่ยนโครงสร้างสำหรับหลังคาคลุมทางเดินกลางเป็นโครงเหล็กกลมขนาดเล็กและเบา วัสดุเป็นกระเบื้องลอนเล็ก ที่เว้นระยะใส่กระเบื้องโปร่งแสงเป็นระยะๆ ทำให้ภายในแลดูโปร่งสบาย พร้อมทั้งมีการปรับปรุงระบบการระบายน้ำภายในทางเดินกลางด้วย ในช่วงเวลาที่มีการขนส่งทางเรือยังเป็นการคมนาคมหลักของชุมชน ตลาดลำพญาให้บริการแก่ชุมชนลำพญา และชุมชนใกล้เคียงได้อย่างคึกคัก แต่เมื่อมีการตัดถนนมากขึ้น การเข้าถึงตลาดลำพญาเข้าถึงสะดวกจากทางหลวงหมายเลข 346 ซึ่งแยกมาจากทางหลวงหมายเลข 3323 และแยกเข้าซอยเทศบาล 5 ซึ่งตรงข้ามกับทางเข้าองค์การบริหารส่วนตำบลลำพญา เมื่อการเข้าถึงเปลี่ยนไป การขนส่งสินค้าเปลี่ยนทางจากทางเรือเป็นทางบก ทำให้มีตลาดแบบตลาดนัดเกิดขึ้นได้ใกล้เคียงหลายแห่ง ตลาดลำพญาเริ่มซบเซาลง บางร้านเปลี่ยนเป็นพักอาศัยแต่เพียงอย่างเดียว แต่ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา องค์การบริหารส่วนตำบลลำพญามีโครงการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นจุดสำคัญที่วัดลำพญา ตลาดน้ำวัดลำพญาต่อเนื่องมาถึงตลาดลำพญาซึ่งเป็นชุมชนค้าขายดั้งเดิมด้วย ทำให้การปรับปรุงตัวตลาดร้านค้าเสริมสร้างสาธารณูปโภค เพื่อให้ตลาดลำพญาสามารถฟื้นตัวเพื่อให้บริการได้ดังเดิม และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ด้วย ซึ่งพิจารณาแล้วมีความเป็นไปได้ เพราะลักษณะทางกายภาพของอาคารร้านค้า ผูกกับชีวิตในพื้นที่ซึ่งเป็นชีวิตที่เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ตกเย็นเมื่อตลาดวายแล้ว ชาวบ้านร้านค้าต่างจับกลุ่มคุยกัน เหมือนครอบครัวใกล้ชิดเล็กๆใน

ตลาดวิ่งเล่นตามทางเดินได้ปลอดภัย นับเป็นวิถีชีวิตที่ยังคงลักษณะดั้งเดิมของไทยได้อย่างดียิ่ง

2.4.3 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี

ตลาดนครชัยศรีหรือเดิมเรียกว่าตลาดท่านา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี ซึ่งในอดีตใช้การคมนาคมขนส่งหลักมายังตลาดโดยทางเรือจากแม่น้ำนครชัยศรี ปัจจุบันมีทางหลวงหมายเลข 3323 ที่เชื่อมต่อกับทางหลวงหลักสายเพชรเกษม (หมายเลข 4) ตลาดนครชัยศรีเป็นตลาดใหญ่ที่มีตลาดสต็อกอยู่กลางและล้อมรอบด้วย เรือนแถวไม้ทั้งชั้นเดียวและสองชั้นกระหนาบสองข้างตลาดสด และล้อมรอบอีกชั้นหนึ่งด้วย เรือนแถวไม้สองชั้นที่สร้างเพิ่มเติมในด้านทิศเหนือและทิศตะวันตกของตลาดสด

ชุมชนย่านตลาดนครชัยศรีเป็นชุมชนใหญ่ที่มีสถานที่สำคัญอื่นๆของชุมชนตั้งอยู่ด้วย อาทิเช่น สถานีตำรวจ ที่ว่าการอำเภอ นครชัยศรี โรงเรียน และโรงพยาบาลอยู่ล้อมรอบบริเวณตลาด สินค้าที่ขึ้นชื่อที่ขายในตลาดคือเปิดพะโล้ และส้มโอ ซึ่งเป็นสินค้าที่ทำให้ผู้ที่ให้บริการของตลาดนครชัยศรีมิใช่เป็นแต่เพียงคนในชุมชนและย่านใกล้เคียงเท่านั้น แต่ยังมีลูกค้าจากต่างถิ่นและจากกรุงเทพฯที่ไปตลาดนครชัยศรีเพื่อซื้อสินค้าทั้งสองประเภทนี้ด้วย

สภาพทางกายภาพของตลาดนครชัยศรีซึ่งในอดีตเป็นเรือนแถวไม้ทั้งหมด ปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เมื่ออาคารทรุดโทรมลงหลายคูหาได้เปลี่ยนแปลงเป็นตึกแถว โดยเฉพาะในบริเวณทิศเหนือและทิศใต้ของตลาดสด ห้างแถวด้านทิศใต้ที่อยู่ตรงข้ามกับสถานีตำรวจอำเภอ นครชัยศรี มีเรือนแถวไม้หลงเหลืออยู่ประมาณไม่เกิน 20 คูหา นอกนั้นเปลี่ยนเป็นตึกแถวแล้วทั้งหมด และเป็นที่น่าเสียดายที่ในอนาคตอันใกล้คงไม่มีตลาดนครชัยศรีเดิมหลงเหลือให้เห็นอีกแล้ว เพราะมีโครงการเปลี่ยนแปลงตลาดเดิมให้เป็นศูนย์การค้าใหม่ ซึ่งผู้ประกอบการปัจจุบันไม่สามารถทัดทานได้ เนื่องจากไม่ใช่เจ้าของที่ดิน²¹

2.4.4 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน

ตลาดวัดดอนหวายปัจจุบันเป็นตลาดแบบพื้นถิ่นที่มีความคึกคักมาก โดยเฉพาะในวันสุดสัปดาห์ จะมีผู้คนจากทั่วสารทิศมาซื้อของชนิดคนแน่นแทบเดินหลีกกันไม่ได้ หากมีคำถามว่าเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น คำตอบอาจเป็นได้หลายอย่าง แต่ที่เห็นชัดคือตลาดวัดดอนหวายมีสินค้าหลายชนิดที่ตลาดหรือศูนย์การค้าแบบสมัยใหม่ไม่มี เช่น ขนมไทยต่างๆ อาหารรสเด็ดมากมายที่เป็นของเฉพาะที่นี้ บรรยากาศของตลาดแบบชาวบ้าน ลักษณะการเชื่อมโยงต่อเนื่องกับแม่น้ำนครชัยศรี ซึ่งแต่เดิมเป็นทางคมนาคมขนส่งหลักของตลาดวัดดอนหวาย ปัจจัยที่เป็นสิ่งดึงดูดอีกประเภทหนึ่งของตลาดวัดดอนหวาย คือ รูปแบบ

การค้าหลากหลายที่เป็นลักษณะแบบไทยๆ เดินดูง่ายมีหลากหลาย ชื้อง่าย ขายง่าย ในตลาดวัดดอนหวายนี้มีตั้งแต่รูปแบบของตลาดนัดในพื้นที่ของวัด และเรื่อยมาจนถึงทางเข้าตลาด บริเวณริมน้ำใกล้ลานวัดยังเป็นบรรยากาศของแผงขายของแบบตลาดนัดอยู่ ต่อมาเป็นตลาดแบบเรือนค้าขายสองฟาก มีทางเดินกลาง เรือนร้านค้าเป็นหลังๆ แต่ต่อกันยาว แถวหนึ่งหันหลังให้แม่น้ำ มีทางเข้าและท่าเรือเป็นช่วงๆ ประมาณ 10-12 ท่า เรือนค้าขายที่กระหนาบทางเดิน ซึ่งมีหลังคาคลุมทางเดินนี้ขายของทุกประเภท และใช้พักอาศัยพร้อมกันไปด้วย นอกจากนั้นยังมีตลาดอาหาร ตลาดสดขายผัก ผลไม้ และมีศาลเจ้าแม่เซ่งเนี่ยอยู่ช่วงปลายของเรือนแถว

องค์ประกอบต่างๆ ที่กล่าวแสดงความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของชุมชนและตลาดวัดดอนหวายที่สืบทอดต่อเนื่องมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าปัจจุบันการขนส่งทางเรือจะลดน้อยลงจนเกือบไม่มีเลย เพราะตลาดวัดดอนหวายเข้าถึงสะดวกด้วยทางรถยนต์และสามารถเข้าถึงได้หลายทาง โดยเฉพาะจุดทางเข้าจากถนนเพชรเกษมก็เข้าได้ 2 ทาง และจากทางหลวงจังหวัดจากอำเภอสามพรานก็ยังเข้าถึงได้อีก แต่อย่างไรก็ตามตลาดวัดดอนหวายก็ยังคงเป็นที่นิยม และมีความคึกคักอยู่มากตลอดเวลา

เชิงอรรถบทที่ 2

1. สิทธิพร ภิมยี่รีน และคณะ. โครงการศึกษาลุ่มน้ำท่าจีน : การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนเมืองในจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดชัยนาท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.
2. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, “รายงานประจำปี พ.ศ. 2538 ของสุขาภิบาลและเทศบาล”
3. จากการสัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดลานคา ซึ่งตั้งอยู่ติดกับบ้านเก่าห้องและตรงข้ามกับตลาดเก่าห้อง เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2543 โดย อรศิริ ปาณินท์.
4. ศรีศักร วัลลิโภดม. ลุ่มน้ำแม่กลอง ใน. ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท พินเณศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2535, หน้า 41.
5. ศรีศักร วัลลิโภดม. อ้างแล้ว, หน้า 45.
6. พรชัย สุจิตต์. สภาพแวดล้อมและร่องรอยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ใน ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท พินเณศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2535, หน้า 63.
7. สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่กลอง ใน ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท พินเณศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2535, หน้า 83.
8. สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. อ้างแล้ว, หน้า 83.
9. อาคม เศรษฐา (บรรณาธิการ). ราชบุรี. กรุงเทพฯ : บริษัท ชุณหสาส์น พับลิชชิง จำกัด, ม.ปป.
10. สัมภาษณ์ นายกวย ศรีวรกุล บ้านเลขที่ 145/5 เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2543 โดย ผศ. สมคิด จิระทัศนกุล.
11. สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. อ้างแล้ว หน้า 81.
12. สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. เรื่องเดียวกัน หน้า 107.
13. อัตราค่าโดยสารรถไฟจากสถานีเจ็ดเสมียนถึงกรุงเทพฯ 19 บาท อัตราค่าโดยสารรถทัวร์ 55 บาท และต้องไปขึ้นที่อำเภอเมือง : อธิบายความโดย อรศิริ ปาณินท์, ข้อมูลราคาค่าโดยสาร ณ เดือนตุลาคม 2543.
14. ครันย์ ทองปาน. เมืองประวัติศาสตร์ นครวัฒนธรรม ใน เพชรบุรี. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2536. หน้า 24.
15. เนาว์ เนาว์รุ่งโรจน์. สามช่วงภาพเมืองเพชรบุรีเล่าถึงเมืองเพชรบุรีผ่านภาพถ่าย. ใน เพชรบุรี. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2536. หน้า 38.

16. สัมภาษณ์คุณบุญเลี้ยง เมฆสุวรรณดิษฐ์ บ้านเลขที่ 94 ซอยกลาง ถนนใหม่ท่ายาง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2543.
17. สัมภาษณ์คุณธานีรินทร์ เมฆสุวรรณดิษฐ์ บ้านเลขที่ 94 ซอยกลาง ถนนใหม่ท่ายาง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2543.
18. สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์. เทียนนครปฐม. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2542. หน้า 169.
19. พรพจน์ สุขเกษม และคณะ. จังหวัดนครปฐม : โครงการรักษาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว. ทุนอุดหนุนวิจัยจากสำนักงานประมาณ, 2544. หน้า 13.
20. พรพจน์ สุขเกษม, เรื่องเดียวกัน หน้า 65.
21. จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการเรือนแถวเลขที่ 101 ตลาดนครชัยศรี เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2543 โดยอรศิริ ปาณินท์.

บทที่ 3 ลักษณะทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจ

จากการศึกษาลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพในระดับเมืองและชุมชนเมือง ทำให้ทราบถึงความเป็นมาและความสำคัญของตลาดที่มีต่อชุมชนนั้นๆ และชุมชนใกล้เคียงที่ต้องพึ่งพาอาศัยสินค้าจากตลาด ในบทที่ 3 นี้จะได้ศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขาย ทั้งในเนื้อหาของผังบริเวณ และรายละเอียดของตัวอาคารทั้งหมด ทั้งผังพื้นและรูปแบบของสถาปัตยกรรม เพื่อให้ทราบถึงลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่น่าสนใจ โดยจะเสนอตามลำดับอันประกอบด้วย

- 3.1 ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
- 3.2 ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- 3.3 ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
- 3.4 ตลาดถนนเขางู อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
- 3.5 ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- 3.6 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
- 3.7 ตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- 3.8 ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- 3.9 ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธี อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- 3.10 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
- 3.11 ตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
- 3.12 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี
- 3.13 ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
- 3.14 ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
- 3.15 ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
- 3.16 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- 3.17 ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

3.1 เรือนแถวไม้ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

เป็นกลุ่มเรือนแถวไม้ที่ยังคงใช้งานและเหลืออยู่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะกลุ่มตลาดกลางที่มีการวางแนวเรือนแถวขนานอยู่ 2 ผังถนนก้ามะเขี๋ย ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเป็นกลุ่มที่พัฒนาหรือขยายขึ้นจากกลุ่มตลาดบนและตลาดล่างที่วางขนานกับแนวแม่น้ำท่าจีน การเติบโตเป็นขนาดค่อนข้างใหญ่อย่างมากของตลาดกลางนี้เห็นได้จากการตัดแยกถนนเป็นตรอกชอกชอย เพื่อเพิ่มกลุ่มเรือนแถวร้านค้าให้มีมากขึ้น

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

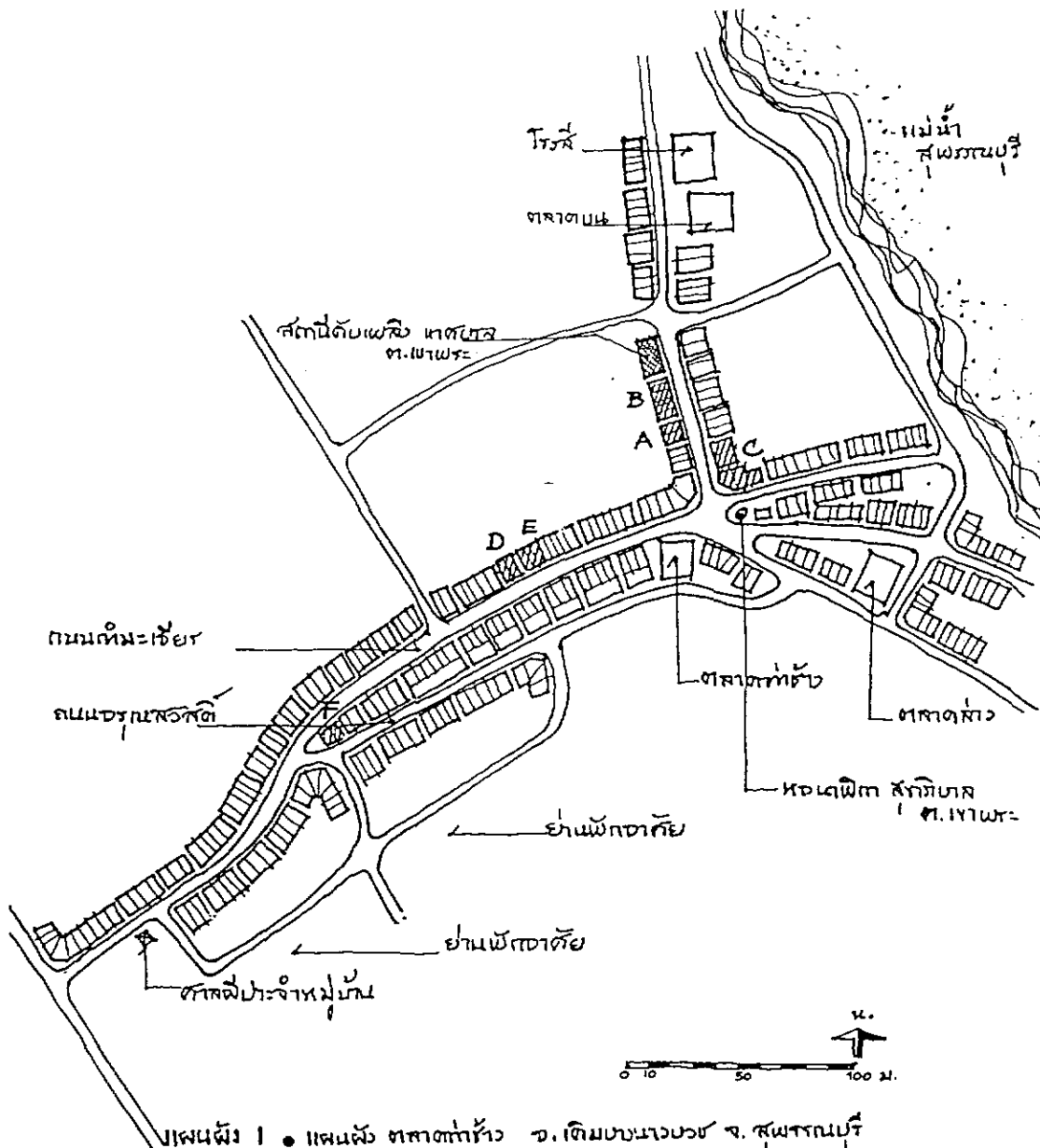
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เนื่องจากเป็นเรือนแถวแบบชุดเดียวที่ตั้งอยู่บริเวณมุมถนนด้านบนทิศตะวันตกของสี่แยก จึงทำให้เป็นเรือนแถวไม้ที่มีลักษณะพิเศษทั้งในเชิงแผนผังและรูปแบบลักษณะอาคาร เพราะต้องออกแบบเพื่อให้แต่ละด้านที่ติดถนนเป็นด้านหน้าของเรือนที่รับกับถนนด้านนั้น เรือนแถวชุดนี้มีระเบียบแผนผังและรูปร่างลักษณะที่ค่อนข้างแปลกกว่าเรือนแถวไม้ทั่วไป คือ มีผังเป็นรูป 4 เหลี่ยมค่อนข้างจัตุรัสที่แบ่งพื้นที่ด้วยระบบโครงสร้างแบบพิกัดด้าน ละ 2 ห้อง โดยมีช่วงเสาละ 4.50 เมตร แผนผังชั้นล่างนั้นด้านที่หันออกถนนทั้ง 2 ไม่กั้นฝา แต่ทำเป็นระบบบานเฟี้ยมทั้งหมด ปัจจุบันเนื่องจากเป็นเรือนแถวขายอาหาร จึงมีการต่อเติมพื้นที่หลังเรือนออกไปประมาณ 2 เมตร เพื่อใช้สำหรับเป็นส่วนครัวและห้องน้ำ ทั้งนี้จะมีบันไดทางขึ้นชั้นบนวางแนบกับผนังด้านในสุดตอนท้ายเรือน ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่อยู่อาศัย โดยมีระเบียงกว้างประมาณ 1.00 เมตร โดยรอบ 3 ด้าน (ยกเว้นด้านทิศใต้ เพราะติดกับผนังของเรือนแถวชุดอื่น)

ในส่วนของรูปแบบอาคาร เป็นเรือนไม้ 2 ชั้นที่มีลักษณะสูงโปร่ง โดยแต่ละชั้นสูงประมาณ 3.20 เมตร เหนือผนังทั้ง 2 ชั้นทำเป็นช่องลมเพื่อช่วยในการระบายความอบอ้าวภายในเรือน อาคารชุดนี้ดูโดดเด่นกว่าหลังใดๆในบริเวณข้างเคียง ด้วยขนาดของเรือนที่กว้างและรูปทรงหลังคาขนาดใหญ่แบบทรง “มนิลา” (Hip Gable) ชุดเดียวที่แผ่คลุมทั้งหลัง ซึ่งความกว้างใหญ่ของหลังคาดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากการยื่นคลุมพื้นที่ระเบียงรอบนอกของชั้นบนที่ตั้งรับปีกกันสาดด้วยแนวเสานางเรียง ส่วนชั้นล่างก็ซุกปีกกันสาดยื่นคลุมออกมาเช่นกัน หากแต่พื้นที่ชั้นล่างไม่เอื้อต่อการตั้งเสารับจึงต้องอาศัยการใช้ค้ำยันแทน แนวความคิดในการออกแบบดังกล่าว ถือเป็นการตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาที่เป็นผลจากสภาพภูมิอากาศของประเทศที่ค่อนข้างร้อนได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้ว่ารูปทรงลักษณะนี้เป็นแบบอย่างมาตรฐานหนึ่งของเรือนแถวไม้ของไทยในแถบพื้นที่ภาคกลางที่ใช้กันอย่างค่อนข้างแพร่หลาย

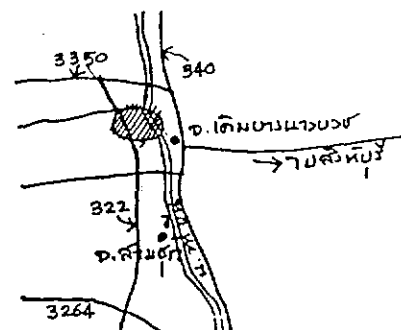
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

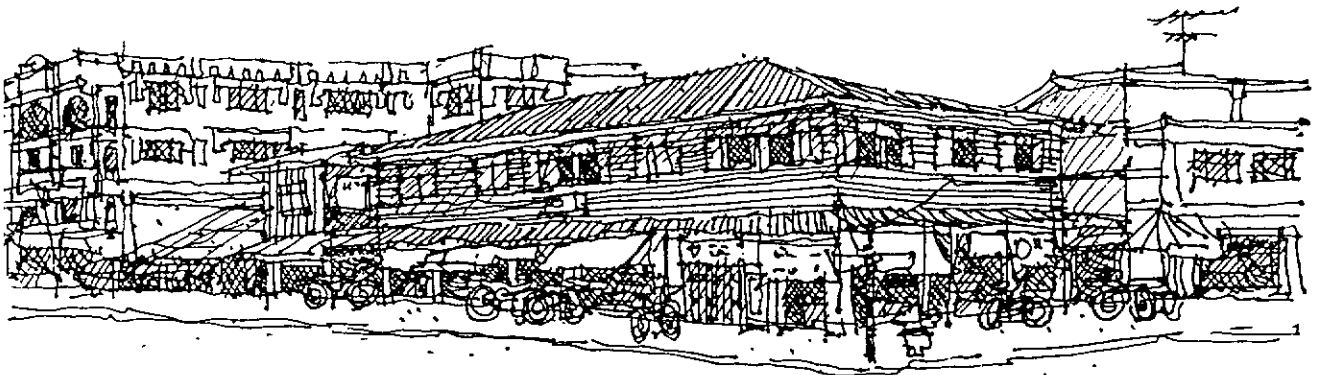
เป็นชุดเรือนแถวไม้ที่ตั้งอยู่บริเวณถัดขึ้นไปทางด้านตลาดบน เรือนแถวไม้ชุดนี้เป็นชุดพิเศษที่ดูแปลกตาจากแบบแผนของเรือนแถวไม้ทั่วไป ด้วยมีความแตกต่างค่อนข้างมากในชุดเดียวกัน ในลักษณะการใช้เรือนแถวแบบอาคารชั้นเดียวเรียงยาวต่อจากเรือนไม้ 3 ชั้นเพียงหลังเดียว ซึ่งถ้าดูผิวเผินแล้วอาจจะดูเหมือนเป็นเรือนแถวไม้ชุดเดียวกัน แม้ว่าการแบ่งเป็นห้องกุหาจะเป็นไปด้วยสัดส่วนเดียวกันคือกว้างประมาณ 3.50 เมตร เรียงต่อกันเป็น 7 ห้อง หากแต่เมื่อพิจารณาในทางด้านลึกของอาคาร จะเห็นถึงความแตกต่างกันในการแบ่งช่วงเสาเรือน โดยเรือน 3 ชั้นจะแบ่งเป็น 3 ห้องๆ ละประมาณ 4.00 เมตร แต่กลุ่มเรือนชั้น

- แผนผัง 1
- แผนผัง ตลาดท่าเรือ ข. เดิมบางนางบวช จ. สุพรรณบุรี
 - ที่มา จากการศึกษาจากภาพถ่าย : 5 ตุลาคม 2543

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	อ้างอิง : แผนผัง 1	

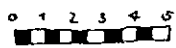
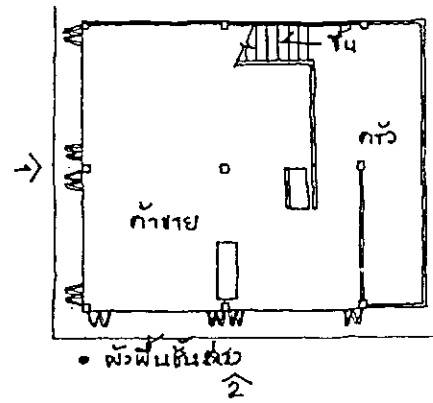
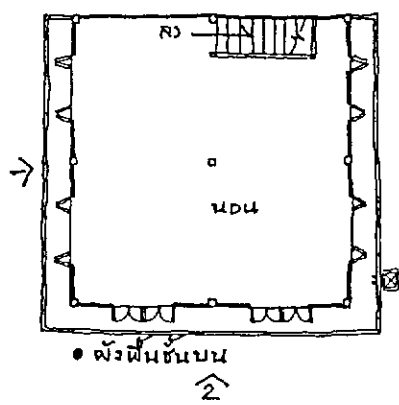
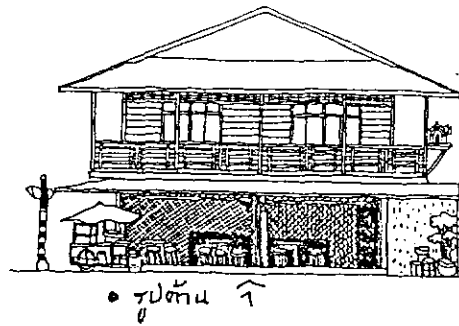
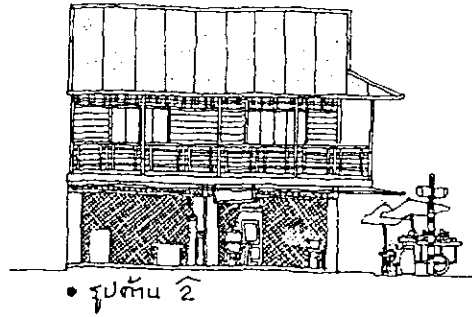

ตลาดท่าจีน เดิมบางนางบัว
สุพรรณบุรี ๑๐๒๕
๕๓๕. ๕๓.

รูป 1 ลักษณะทางกายภาพของตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบัว จังหวัดสุพรรณบุรี

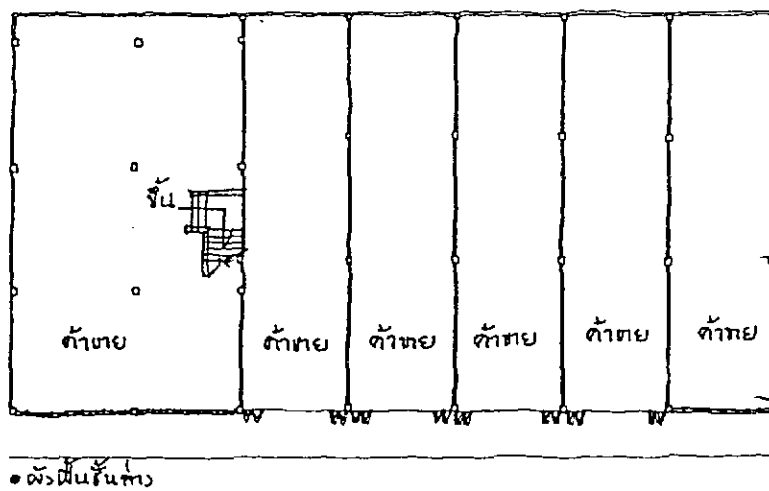
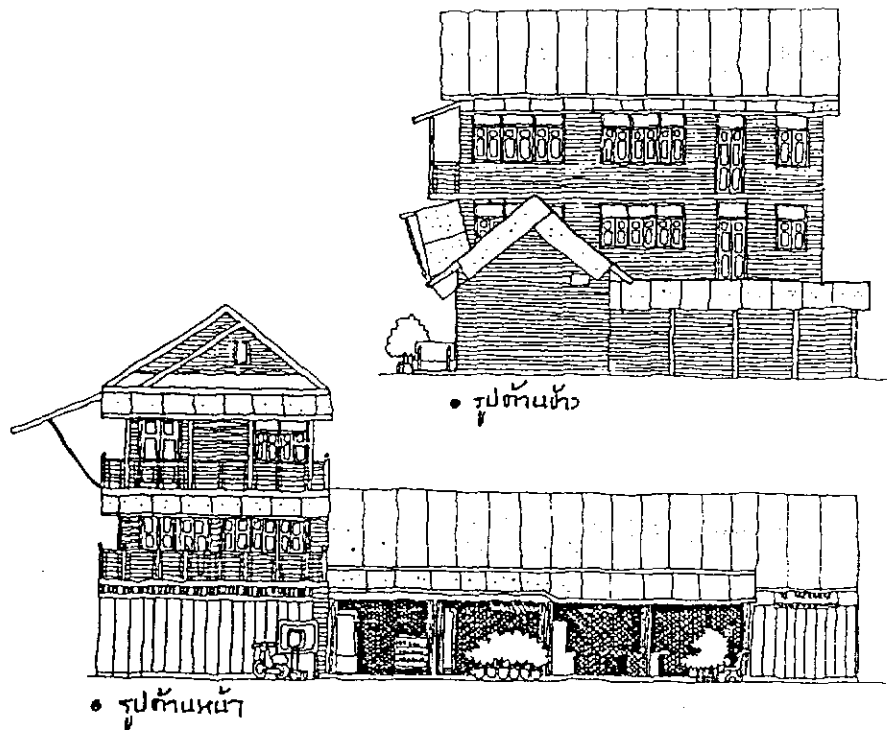
รูป 2 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง ๑ ๙๖.

กลุ่มอาคารที่นำเสนอขายจะยึด									
	B	C	D	E	F	G	H	ชาวทีวี	แผนผัง ๑

เดียวจะแบ่งเป็น 5.00 เมตร 4.00 เมตร ตามลำดับ เหตุนี้จึงทำให้ช่วงเสาในทางลึกไม่เท่ากัน และเห็นได้ชัดว่าการสร้างเรือนแถวชุดนี้มีอายุการสร้างที่ต่างกัน ซึ่งเรือน 3 ชั้นควรจะเป็นเรือนที่สร้างขึ้นก่อนแล้วต่อมาจึงมีการสร้างชุดชั้นเดียวเชื่อมต่อ

เรือนไม้ 3 ชั้นประกอบด้วยคูหา 2 ห้อง มีบันไดทางขึ้นแนบอยู่บริเวณกึ่งกลางริมผนัง ช่วงกลางเป็นชั้นที่ใช้ทำการค้า ส่วนชั้นที่ 2 และ 3 เป็นที่พักอาศัย การทำเรือนแถวไม้เป็นอย่าง 3 ชั้นนั้น มีข้อบ่งชี้บางประการได้ว่าผู้เป็นเจ้าของเรือนน่าจะเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ระดับหนึ่ง รวมทั้งเป็นครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกมากพอสมควรจึงจะทำเรือนลักษณะนี้ แต่การทำเป็นเรือน 3 ชั้นภายใต้แผนผังค่อนข้างแคบและยาวเช่นนี้ มีผลต่อการออกแบบในเชิงความงามและสัดส่วนทางสถาปัตยกรรม เหตุนี้เพื่อให้รูปทรงเรือนดูไม่สูงชะลูดตรงขึ้นไปเป็นกล่องรูป 4 เหลี่ยม ช่างจึงได้อาศัยการออกแบบเรือนให้มีการร่นเข้าของผนังชั้นบน เพื่อให้เกิดแนวระเบียงรอบนอกขึ้นอันทำให้อาคารดูเบาลง อีกทั้งระเบียงที่เกิดขึ้นก็ก่อประโยชน์ในเชิงการใช้สอยและการได้ร่มเงาของส่วนยื่นมาช่วยบังแดดและฝนที่จะสาดผ่านหน้าต่างประตู แต่อย่างไรก็ตามการยื่นของระเบียงดังกล่าวบางครั้งอาจไม่เพียงพอต่อการป้องกันแดดฝน จึงต้องใช้ส่วนยื่นของปีกหลังคาหันสาดต่อเพิ่มออกมาอีกชั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณด้านที่มีผลกระทบโดยตรงจากทิศทางของแดดและฝน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนอกจากเห็นได้จากกรัวยื่นปีกกันสาดที่ค่อนข้างยาวมากของด้านข้างเรือนทางทิศตะวันออก เป็นหลังคามุงสังกะสีที่มีเหล็กค้ำยันรับยันกับระเบียงชั้นบนแล้ว ยังเห็นได้จากการทำช่องเปิดที่เป็นประตู-หน้าต่างชุดใหญ่ในแต่ละช่วงเสาอีกด้วย ความโดดเด่นของเรือนแถว 3 ชั้นชุดนี้อยู่ตรงที่รูปทรงหลังคาที่ทำเป็นทรงจั่วและมีชั้นลดซ้อนอยู่ทางด้านหน้า ทำให้อาคารดูสะดุดตาน่าสนใจขึ้นมาก รวมทั้งบริเวณส่วนหน้าจั่วเล็กก็ยังทำเป็นบานเกล็ดหน้าต่างขนาดเล็กสำหรับช่วยเป็นที่ระบายอากาศอีกส่วนหนึ่ง นอกเหนือจากช่องเปิดบริเวณส่วนปลายผนังแล้ว

สำหรับเรือนแถวไม้ชั้นเดียวนั้น จะกันแบ่งซอยเป็นห้องๆ ด้วยผนังที่มีย่านเปิดปิดด้านหน้าเป็นบานเฟี้ยมไม้ เรือนชุดกลุ่มนี้มีการออกแบบที่แปลกตรงรูปทรงหลังคา ซึ่งแทนที่จะทำเป็นรูปทรงจั่วโครงใหญ่คลุมยาวตลอดของพื้นที่ทั้งหมด แต่กลับทำเป็นโครงจั่วเล็กที่คลุมขวางทั้ง 5 คูหา ทางด้านสกัดเฉพาะช่วงเสา 5.00 เมตรช่วงแรก ส่วนที่เหลือจึงทำเป็นหลังคาปีกนกที่เอียงลาดลงไปด้านหลังด้วยองศาหลังคาที่น้อยมาก การออกแบบในลักษณะที่ทำจั่วในทางยาวของเรือนเช่นนี้ มีข้อดีตรงที่ทำให้เรือนแถวทั้งกลุ่มดูน่าสนใจมาก โดยเฉพาะเมื่อประกอบกับชุดเรือน 3 ชั้นที่ทำจั่วทางด้านสกัดอันเป็นคนละแนวกัน ก่อให้เกิดการเล่นของกลุ่มหลังคาที่ดูแตกต่างจากแบบแผนทั่วไป แต่หากพิจารณาเฉพาะแต่การออกแบบเรือนแถวชั้นเดียวชุดนี้ด้วยลักษณะดังกล่าวเพียงกลุ่มเดียวแล้ว ถ้ามองในเชิงคุณค่าความงามทางสถาปัตยกรรม ก็คงประเมินได้ว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำที่ดูเหมือนเป็นการสร้างขึ้นแบบเร่งด่วนที่ไม่ต้องการความประณีตทางสุนทรีย์มากนัก แต่หากมองในเชิงประโยชน์ใช้สอยแล้วก็นับได้ว่าสามารถตอบสนองความต้องการได้ค่อนข้างเต็มที่และเกินคุ้มเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการลงทุนก่อสร้าง

รูป 3 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 1

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	ตัวชี้ : แผนผัง 1	

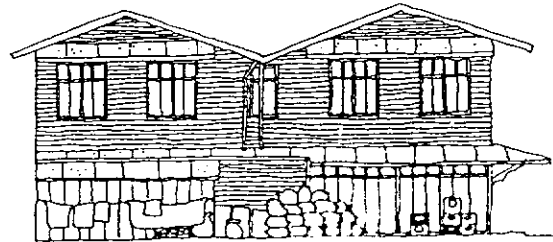
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม C : ลักษณะแบบผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มเรือนแถวไม้ 2 ชั้นที่ตั้งอยู่ฝั่งถนนตรงข้ามกับเรือนแถวไม้ชุด A เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องมีการออกแบบเป็นพิเศษ เนื่องจากมีพื้นที่ตั้งอยู่ตรงบริเวณตอนมุมของถนน ทำให้การแบ่งพื้นที่เป็นห้องค้าขายต้องให้ความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างความกว้างของห้องต่อความยาว ซึ่งในกรณีนี้เจ้าของเรือนแถวได้จัดแบ่งพื้นที่ทั้งหมดออกเป็น 5 ห้อง โดยมี 3 ห้องหันหน้าออกทางด้านยาวของพื้นที่ดิน และอีก 2 ห้องหันออกทางด้านสั้น แต่หากดูเพียงจากรูปด้านอาคารจะไม่สามารถคาดเดาการแบ่งแผนผังเช่นนี้ได้ เพราะผู้ออกแบบจัดแบ่งระบบโครงสร้างรวมไว้ได้อย่างฉลาด โดยการแบ่งช่วงเสาออกเป็นคูหาที่เท่ากันทุกช่วงเสา ความพิเศษอยู่ตรงเรือนแถวห้องมุมถนนซึ่งจะกลายเป็นห้องที่มีพื้นที่ค่อนข้างมากอันเกิดจากการแบ่งพื้นที่แล้วเหลือนั่นเอง โดยที่การตัดเฉียงของผนังตรงมุมเป็นไปตามผังพื้นที่โฉนดที่ดินเท่านั้น หากใช้เกิดจากความต้องการเพื่อผลอย่างใดในการออกแบบไม่

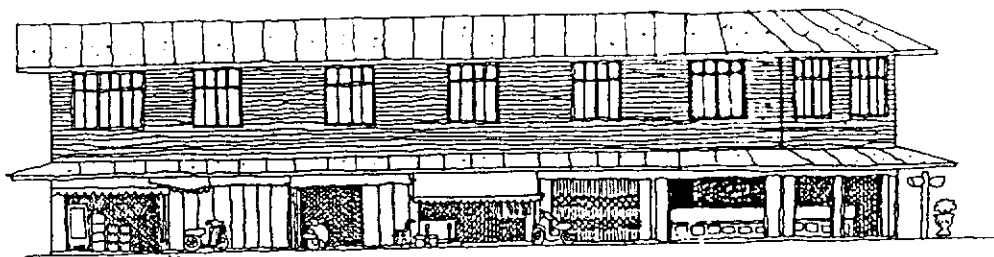
เรือนแถวไม้ชุดนี้แต่ละคูหาจัดได้ว่ามีขนาดพื้นที่ค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านกว้างที่มีขนาด 4.00 เมตร ในขณะที่ทางลึกประมาณ 15.00 เมตร สำหรับเรือนทางยาวและ 16.00 เมตร สำหรับเรือนทางกว้าง โดยแต่ละห้องจัดวางบันไดอยู่บริเวณตอนกลางเรือน ทำให้พื้นที่อาคารสำหรับชั้นล่างถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนหน้าเป็นที่ค้าขายและส่วนด้านหลังเป็นที่ทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ ครั้ว ที่พักผ่อน ที่รับประทานอาหาร ห้องน้ำ ฯลฯ ในขณะที่ชั้นบนทำหน้าที่พักอาศัยทั้งหมด

สำหรับรูปแบบและรูปทรงอาคารนั้น เรือนชุดนี้ถูกออกแบบด้วยระบบโครงสร้างไม้อย่างเสาะและคานธรรมชาติทั่วไป โดยที่ส่วนล่างใช้ฝาแบบเพี้ยมไม้เป็นระบบปิดเปิด มีส่วนปลายผนังตอนบนทำเป็นช่องระบายอากาศ ส่วนชั้นบนตีฝาแบบซ้อนเกล็ดทางนอนมีระบบหน้าต่างบานเปิดแบบคู่คูหาละชุดตอนบนไม่ทำช่องระบายอากาศ เรือนทั้งหมดซ่อนอยู่ภายใต้รูปทรงหลังคาแบบทรงจั่วที่มีองศาค่อนข้างแบนราบ มีปีกนกสั้นๆแนบในไซราหน้าจั่ว ส่วนชั้นล่างทำกันสาดยาวรับด้วยค้ำยัน และเนื่องจากพื้นที่หลักทั้งหมดวางทางยาวขนานกับแนวถนน เหตุนี้การทำจั่วหลังคาจึงต้องวางให้อยู่ทางด้านแคบ หากแต่ด้านแคบนี้มีความกว้างถึง 15.00 เมตร ดังนั้นจึงต้องใช้ระบบแบบเรือนจั่วแฝดที่มีรางน้ำอยู่บริเวณช่วงกลางเรือน

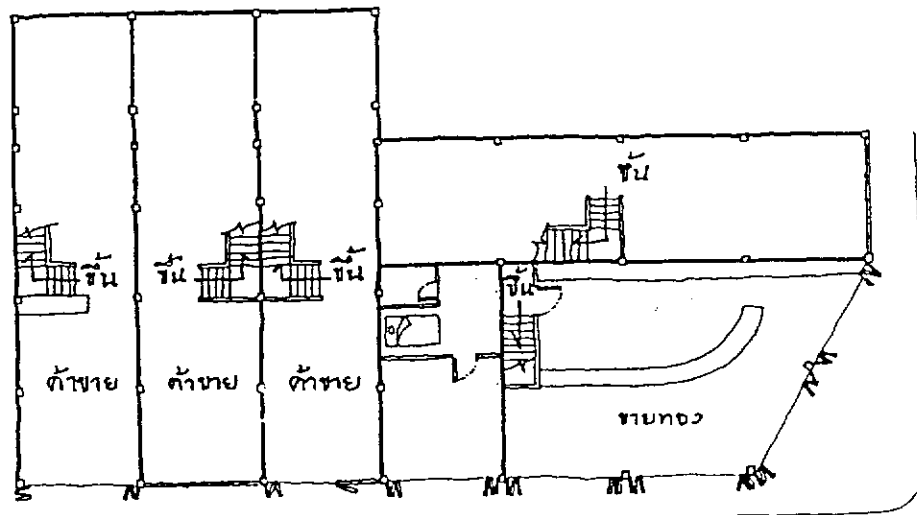
การออกแบบที่เรียบง่ายทั้งในเชิงแผนผัง รูปแบบ โครงสร้างและองค์ประกอบเช่นนี้ ทำให้ตัวงานสถาปัตยกรรมดูขาดความน่าสนใจลงไปมาก ตัวเรือนดูแข็งทื่อและขาดการสร้างสรรค์ อันบ่งบอกได้ว่าแบบแผนที่ปรากฏเช่นนี้ถือเป็นรูปแบบของเรือนแถวไม้ที่เป็นพัฒนาการเริ่มแรกของยุคเสื่อมที่เกิดขึ้นในช่วงประมาณ 20-30 ปีแล้ว ดังจะเห็นได้จากการออกแบบเรือนที่ไม่ทำระเบียงชั้นบนอีกต่อไป อีกทั้งระบบระเบียบการหน้าต่างประตูปแบบชนิดที่มีช่องแสงกระจกเหนือบานเปิดก็เป็นของรุ่นหลัง รวมทั้งการจัดระบบและวิธีการวางบันไดแบบหักศอก ซึ่งต่างจากรุ่นก่อนๆ ที่เป็นระบบพาดทางเดียวแบบผนังเรียบขึ้นไป ตลอดจน

• รูปด้านซ้าย

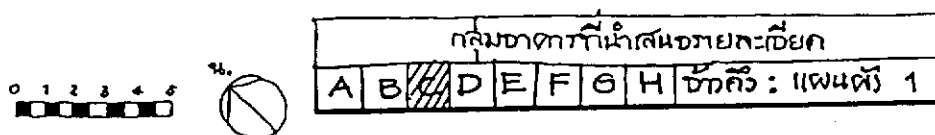

• รูปด้านหน้า

• พื้นชั้นล่าง

รูป 4 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 1

วัสดุमुखหลังคาที่ใช้แบบกระเบื้องซีเมนต์อย่างลอนลูกฟูกก็ล้วนบ่งบอกถึงช่วงของการเปลี่ยนแปลงของระบบก่อสร้างในเรือนประเภทนี้ทั้งสิ้น

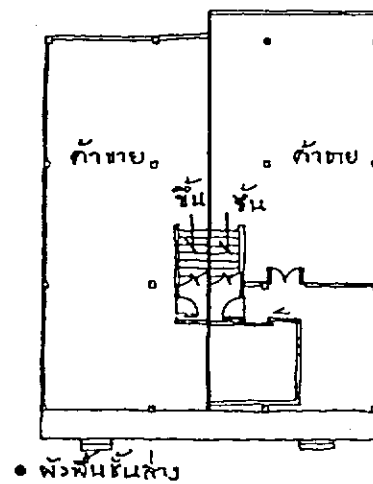
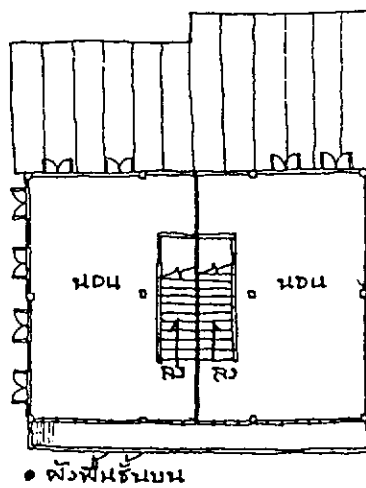
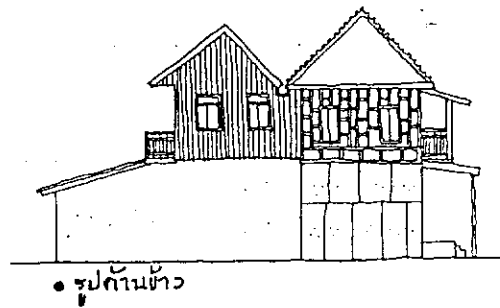
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้ 2 ชั้น ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือบริเวณกึ่งกลางถนนก้ามะเขียร ประกอบด้วยเรือนหลังเดียวมี 3 คูหาๆ ละ 3.50 เมตร แต่ละคูหาลึกประมาณ 12.00 เมตร แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเสาๆ ละ 4.00 เมตร เรือนแถวชุดนี้แปลกพิสดารกว่าแบบมาตรฐานทั่วไปในแง่การจัดแบ่งห้อง ซึ่งโดยปกติจะแบ่งตามแนวช่วงเสา แต่กรณีนี้ใช้การแบ่ง 3 คูหาออกเป็น 2 หน่วย ทำให้ผนังแบ่งห้องไปกั้นอยู่ตรงกึ่งกลางของห้องคูหากลางแทน ทั้งนี้คงเป็นความประสงค์แต่แรกเริ่มที่ต้องการพื้นที่ในปริมาณดังกล่าว ในส่วนของการใช้งานนั้นชั้นล่างจะถูกใช้เป็นส่วนประกอบการค้า โดยมีช่วงสุดท้ายใช้เป็นบริเวณครัว ห้องนั่งทำช้อนอยู่ใต้บันไดทางขึ้นที่แนบอยู่ข้างผนังของห้องเสากลาง สำหรับชั้นบนใช้เป็นที่อยู่อาศัยทั้งหมด

เรือนแถวชุดนี้เป็นอีกชุดหนึ่งที่เป็นเรือนแถวชุดเก่าของพื้นที่ ความโดดเด่นที่น่าสนใจอยู่ตรงที่รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งทำเป็นเรือนแถวไม้แบบมีระเบียบลอย ชั้นบนหน้า-หลัง ภายใต้อุปรองหลังคา 2 ลักษณะ คือ “ทรงปั้นหยา” สำหรับช่วงเสาแนวนอกและหลังคา “ทรงจั่ว” สำหรับช่วงเสาแนวกลางเป็นทำนองอย่างเรือนแฝดแต่คนละรูปแบบกัน ส่วนช่วงเสาในสุดนั้นต่อเป็นปีกกันสาดซ้อนได้ระเบียงลอยออกมาคลุมพื้นที่ทั้งหมด อย่างไรก็ตามความแตกต่างในการใช้รูปแบบหลังคาที่ไม่เหมือนกันดังกล่าว ทำให้เกิดข้อสงสัยบางประการเกี่ยวกับที่มาที่ไปของการออกแบบ ซึ่งโดยปกติมักจะใช้รูปแบบลักษณะที่เหมือนกัน เพราะรูปแบบต่างๆ ย่อมมีระบบและระเบียบในเชิงช่างของตน การใช้รูปแบบที่ต่างกันนอกจากจะมีผลทางด้านความงามในเชิงสุนทรีย์แล้ว ยังอาจมีผลถึงด้านความประหยัดทั้งเวลาและโครงสร้างในเชิงกระบวนการช่างอีกด้วย ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดบางประการก็อาจพบได้ว่าแท้จริงแล้วการออกแบบเรือนแถวชุดนี้ในครั้งแรกเริ่ม ก็หาได้แหวกแบบแผนมาตรฐานอย่างทั่วไปไม่ ด้วยเชื่อว่าเรือนชุดแรกนั้นคงเป็นเรือนแฝดแบบหลังคา “ทรงปั้นหยา” ทั้ง 2 หลัง การเปลี่ยนแปลงน่าจะเกิดขึ้นกับเรือนหลังในภายหลังที่มีการปรับเปลี่ยนแก้ไขหรือซ่อมแซมอาคาร โดยการแก้ไขครั้งนี้นอกจากจะเปลี่ยนระบบของการเข้าฝาแบบปะกนไม้ทั้งหมด มาเป็นอย่างแบบไม้กระดานตีตามตั้งทั้งหมดแล้ว ยังได้เปลี่ยนรูปทรงหลังคาเดิมจากทรงปั้นหยาให้เป็นแบบทรงจั่วอีกด้วย

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม E : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้ชั้นเดียวที่แทรกอยู่ในระหว่างกลุ่มอื่นๆ ทางฝั่งทิศเหนือของถนนก้ามะเขียร จัดได้ว่าเป็นกลุ่มเรือนแถวไม้รุ่นเก่าที่สุดกลุ่มหนึ่งของตลาด ในสภาพปัจจุบันค่อนข้างทรุดโทรม เรือนแถวชุดนี้มีขนาดค่อนข้างเล็กแบ่งเป็น 2 คูหา คูหาหนึ่งกว้างประมาณ

รูป 5 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 1

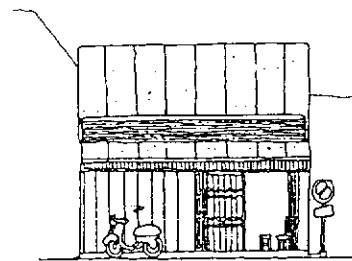
3.50 เมตร ส่วนเล็กแบ่งเป็น 3 ช่วงเสาสูงละประมาณ 4.00, 4.00 และ 2.00 เมตรตามลำดับ ผนังด้านล่างโดยรอบตั้งคร่าวไม้ดีเป็นกระดานเข้าลิ้นตามแนวตั้ง ด้านหน้าใช้บานเปิดปิดระบบเพี้ยมไม้ เหนือบานประตูทำเป็นช่องลมระบายอากาศ

เรือนแถวชุดนี้แม้จะเป็นเรือนแถวชั้นเดียวที่ดูเล็กและเรียบง่าย หากแต่ในแง่ของความงามทางสถาปัตยกรรม ต้องนับว่าน่าสนใจมากทีเดียว เพราะในการออกแบบรูปทรงของเรือนนั้นมีความสัมพันธ์ที่ได้สัดส่วนกับรูปทรงหลังคาที่เป็นทรงจั่วอย่างกลมกลืน โดยเฉพาะหลังคาซึ่งทำมุมองศาค่อนข้างสูง ทำให้เกิดพื้นที่ว่างใต้โถงหลังคาที่โปร่ง อันชี้ให้เห็นถึงการออกแบบที่มีความเข้าใจในเรื่องผลกระทบจากสภาพแวดล้อม คือความร้อนอบอ้าว การยกหลังคาให้สูงขึ้นย่อมทำให้เกิดข้อดีในแง่การขยายระยะรังสีความร้อนที่จะแผ่คลุมลงมา ในขณะที่การยกคอกสองชั้นระหว่างปีกหลังคาประสานกับปีกกันสาด กลายเป็นช่องเปิดสำคัญที่ทำให้ความร้อนซึ่งสะสมอยู่นั้นระบายออกไปได้ จุดเด่นเหล่านี้มักจะมีแทรกให้เห็นได้ในงานสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นเสมอ เป็นความเข้าใจที่เกิดจากประสบการณ์แล้วแปลงมาสู่ความคิดในการแก้ปัญหา ผนวกกับความรู้ทางเชิงช่าง จนที่สุดได้นำมาซึ่งการแสดงออกถึงความงามในรูปสถาปัตยกรรมที่มีความหมายในทางปัญญาซึ่งสามารถประเมินคุณค่ามันได้แบบชื่อกๆตรงไปตรงมา

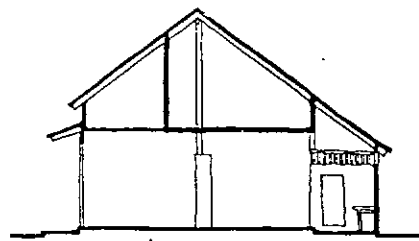
เรือนแถวชุดนี้แต่เดิมใช้พื้นที่ห้องแรกของช่วงเสาทางด้านเล็กเป็นส่วนค้าขาย ห้องที่ 2 เป็นที่พักผ่อนและอยู่อาศัย โดยมีช่วงที่เหลือ 2.00 เมตรของห้องสุดท้ายทำเป็นครัวและห้องน้ำ (ซึ่งส่วนนี้การทำหลังคาคลุมอาศัยปีกหลังคาที่ต่อยาวจากจั่วประธานดิ่งยาวลงมา) แต่ปัจจุบันนี้ความจำเป็นในการใช้สอยพื้นที่มีเพิ่มขึ้น ดังนั้นผู้อยู่อาศัยจึงได้แปลงการใช้สอยพื้นที่ใหม่ด้วยการใช้ส่วนว่างของโถงจั่วหลังคาทำเป็นชั้นลอยสำหรับใช้เป็นที่พักอาศัยแทน โดยจะทำบันไดทางขึ้นเล็กๆแนบกับผนังเรือนขึ้นไป ซึ่งแม้ว่าขนาดของที่ว่างในโถงหลังคาดังกล่าวที่จริงแล้วไม่เหมาะที่จะใช้สำหรับอยู่อาศัย ด้วยมีความอบอ้าวอันเกิดจากความร้อนที่แผ่ลงมาของหลังคาสังกะสีอย่างมาก หากแต่นั่นคือความจำเป็นที่ผู้อยู่อาศัยจำเป็นต้องปรับตัวและยอมรับกับสภาพดังกล่าวนี้

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม F : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

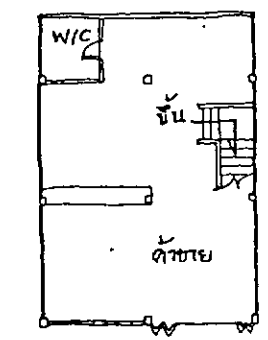
เป็นชุดเรือนแถวไม้ 2 ชั้นที่ตั้งอยู่ตรงปลายสุดของกลุ่มเรือนแถวที่ปลูกต่อยาวมาจากตัวตลาดกลาง มีขนาดความกว้างของแต่ละคูหากว้างประมาณ 5.00 เมตร ในขณะที่มีความลึกค่อนข้างจำกัด คือ จะลึกเพียง 10.00 เมตร และเช่นเดียวกับเรือนแถวไม้ทั่วไปที่ชั้นล่างนั้นส่วนด้านหน้าจะใช้พื้นที่สำหรับค้าขาย มีห้องน้ำซ่อนอยู่ใต้บันได ส่วนชั้นบนเป็นที่หลับนอนทั้งหมด หากแต่เรือนแถวชุดนี้มีลักษณะพิเศษตรงที่ด้านหลังอาคารติดกับถนนซอยอีกเส้นหนึ่ง ดังนั้นการออกแบบอาคารแทนที่จะทำเป็นผนังทึบ ก็จะทำเป็นผนังเปิดโล่งใช้บานเปิดเปิดบานเพี้ยมแบบเดียวกับด้านหน้า การทำผนังเช่นนี้มีข้อดีก็คือเท่ากับทำให้กลายเป็นเรือนแถวที่มีด้านหน้า 2 ด้านโดยปริยาย อันถือเป็นข้อได้เปรียบในเชิงพาณิชย์ที่สามารถทำการค้า

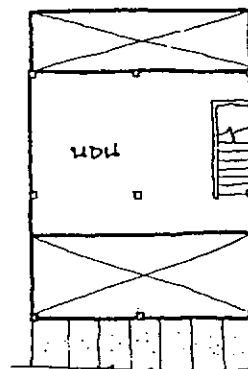
• รูปด้านหน้า

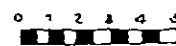
• รูปข้าง

• พื้นชั้นล่าง

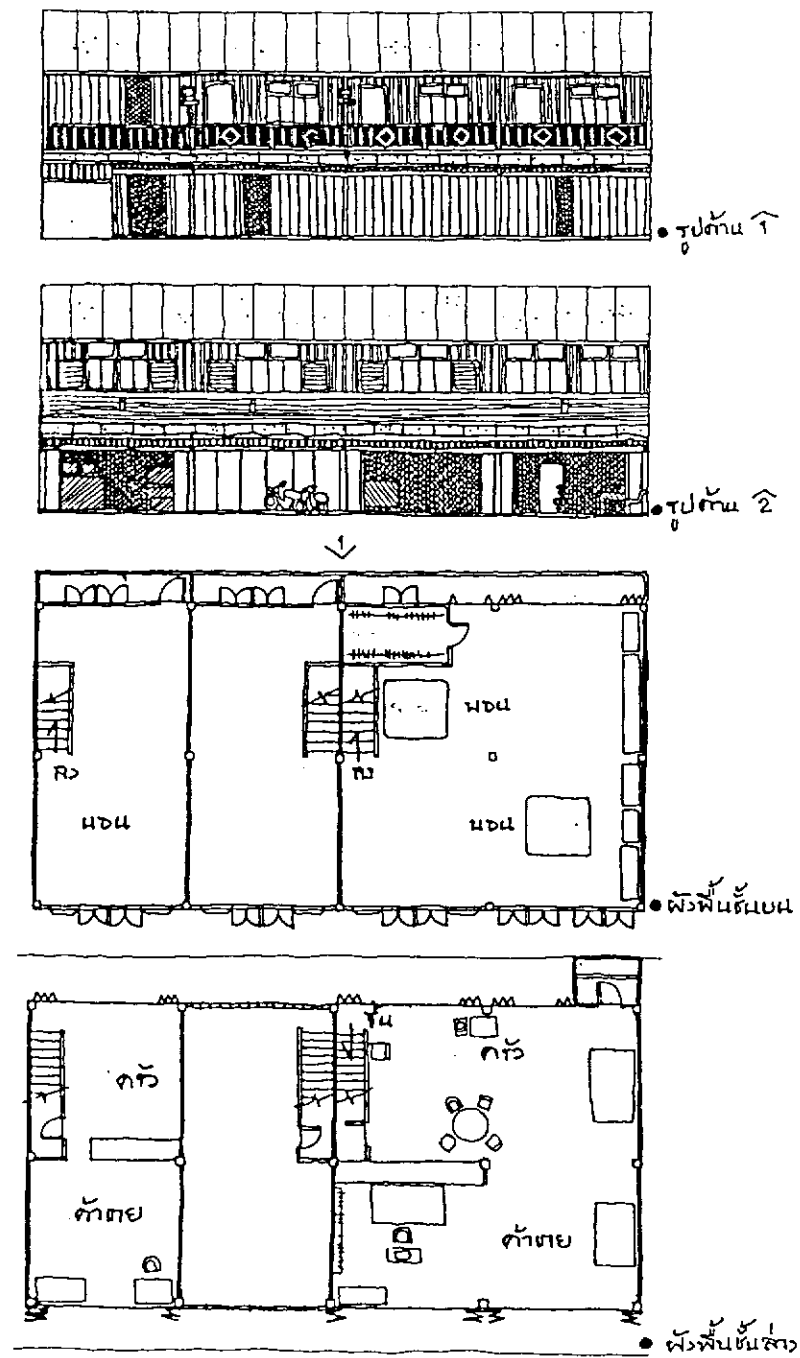

• พื้นชั้นบน

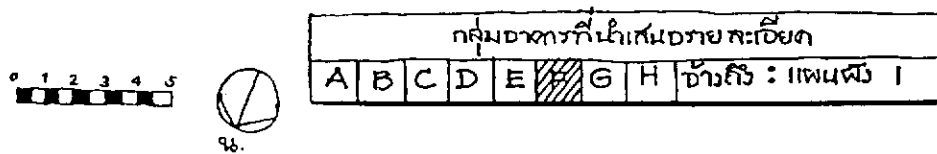

รูป 6 ผังพื้น รูปด้าน และรูปตัดของอาคาร E ในแผนผัง 1

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H
ข้าวง : แผนผัง 1							

รูป 7 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร F ในแผนผัง 1

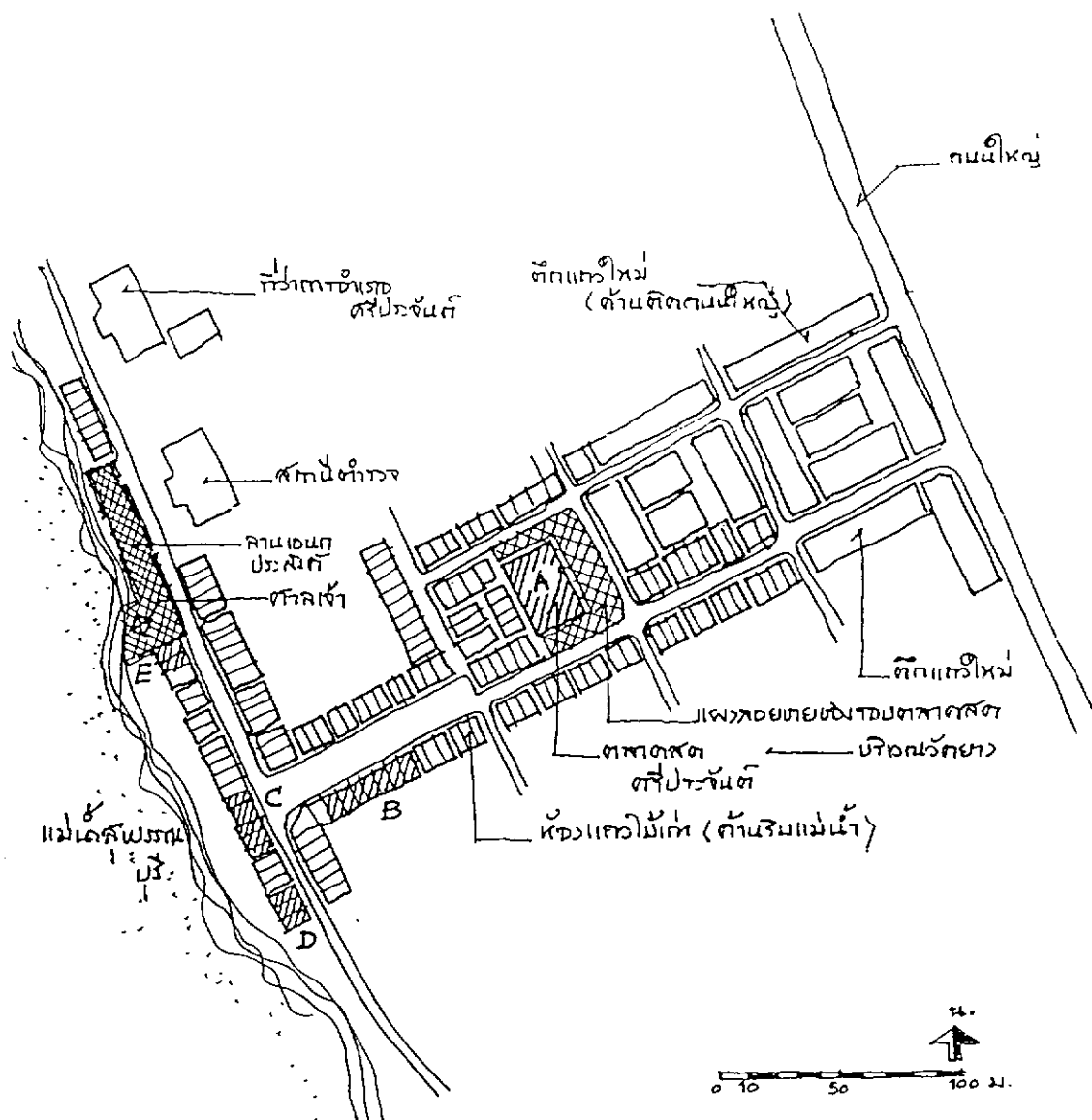
ได้มากกว่าด้านเดียว หากแต่ข้อเสียคงมีเพียงไม่สามารถใช้พื้นที่ด้านล่างนี้กระทำการกิจกรรมอื่นได้นอกจากค้าขาย อีกทั้งการควบคุมการเข้าออกของลูกค้า แต่ในปัจจุบันจากสาเหตุที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจและบทบาทหน้าที่ของเรือนแถวในตลาดแห่งนี้ นอกจากหลายหลังจะปรับการใช้สอยไปเป็นบ้านพักอาศัยอย่างเดียวแล้ว พื้นที่ด้านหลังนี้ยังถูกใช้เป็นส่วนครัวและส่วนพักอาศัยแทนอย่างสมบูรณ์

ในแง่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นเรือนทรงจั่วเดี่ยวที่คลุมกว้างตลอดทั้ง 10 เมตร หลังคาจั่วใช้มุงองศาที่น้อย ทำให้รูปทรงหลังคามีลักษณะค่อนข้างแบน วัสดุมุงใช้สังกะสี ส่วนด้านหน้าอาคารชั้นบนทำเป็นระเบียงลอย ตั้งเสารับปีกชายคา โดยมีกันสาดปีกนกชักคลุมอยู่ใต้ระเบียงลอยอีกชั้นหนึ่ง จากรูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรมที่มีรูปทรงจั่วที่แบน รวมทั้งองค์ประกอบต่างๆ อาทิ บานหน้าต่างชั้นบนที่ใช้แบบบานเปิดคู่มีข้อสับ มีช่องแสงตอนบน รวมทั้งรูปแบบของลูกกระงะระเบียงบ่งบอกว่าน่าจะเป็นเรือนแถวไม้ที่อายุประมาณไม่เกิน 20-30 ปี ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนก็ได้ความพ้องกันว่าเดิมเป็นเรือนแถวชุดที่เป็นเรือนชั้นเดียวแล้วจะมาปรุใหม่เป็นเรือน 2 ชั้น เมื่อประมาณ 20 กว่าปีที่แล้วนี้เอง

3.2 เรือนแถวไม้ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

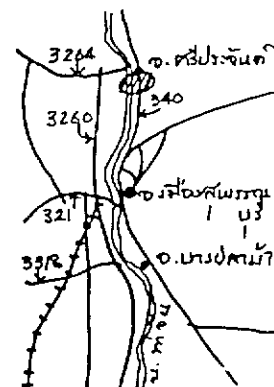
ตลาดแห่งนี้เดิมเริ่มต้นเป็นกลุ่มเล็กๆขึ้นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี ก่อนขยายตัวออกมาเป็นโครงสร้างใหญ่ตามแนวถนนที่ออกสู่ถนนใหญ่ โดยมีตัวตลาดสดอยู่บริเวณกึ่งกลางที่มีเรือนแถวไม้สร้างล้อมรอบเป็นชุดๆ ตลาดแห่งนี้คงจะมีความเจริญมากในยุคหนึ่ง เพราะจากสภาพของตัวเรือนแถวไม้ที่เป็นร้านค้าที่ยังคงเหลืออยู่จำนวนมากแล้ว ด้วยรูปลักษณะของตัวเรือนที่มีขนาดใหญ่โตเป็นกลุ่มก้อนกว่าที่อื่น แม้ว่าในปัจจุบันส่วนหนึ่งจะถูกรื้อถอนและเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างเรือนแถวตึกแล้ว โดยเฉพาะช่วงปลายตลาดที่ร่นออกมายังด้านถนนใหญ่ และรวมทั้งบทบาทของอาคารเหล่านั้นจะลดถอยลง ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เป็นเรือนพักอาศัยแบบถาวรไปแล้วก็ตาม แต่โดยภาพรวมแล้วก็ยังมีบรรยากาศที่บ่งบอกถึงความคึกคักเจริญอย่างมากของชุมชนที่นี้ในครั้งอดีตโน้นได้เป็นอย่างดี

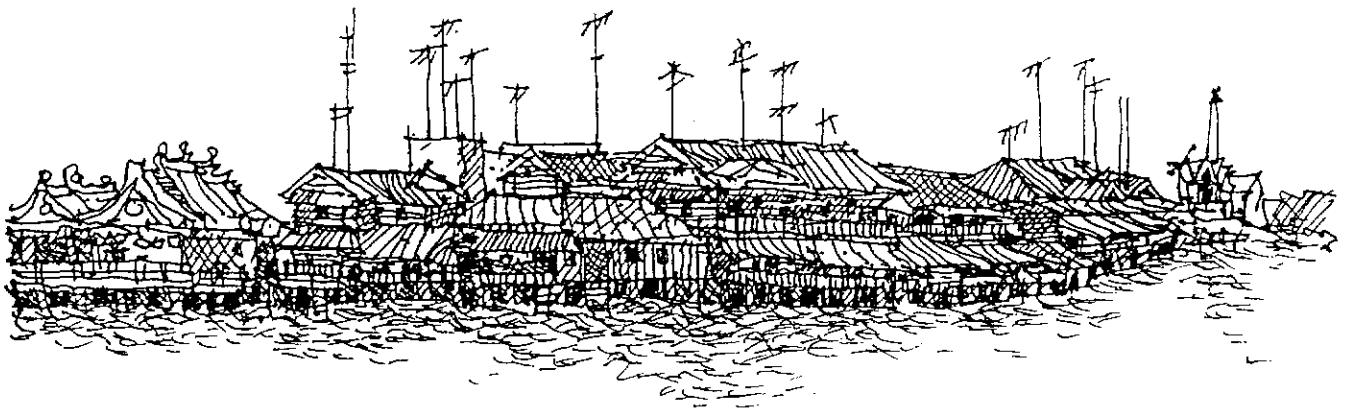
ลักษณะเฉพาะที่น่าสังเกตของเรือนแถวไม้กลุ่มเก่าแก่ของตลาดที่นี้ ปรากฏว่ามีกลุ่มหนึ่ง (กลุ่ม B และอาคารฝั่งตรงข้าม) ที่มีขนาดของช่วงถนนกว้างใหญ่เป็นแบบลานกว้างมากกว่าจะเป็นอย่างถนนทั่วไปแบบอาคารกลุ่มอื่นที่อยู่ต่อเนื่องกัน ซึ่งลานกว้างนี้แต่เดิมเคยเป็นสวนผลไม้มาก่อน อันแสดงถึงความผสมผสานกันระหว่างกิจกรรมการค้าและความเป็นอยู่ของคนไทยดั้งเดิมในพื้นที่นี้ในอีกมุมหนึ่ง

แผนผัง 2 • แผนผัง ตลาดศรีประจันต์ จ. ศรีประจันต์ จ. สุพรรณบุรี
• ที่มา : จากแหล่งสำรวจทางกายภาพ 5 ตุลาคม 2543

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	ข้อควร : แผนผัง 2	

ตลาดศรีประจันต์ สลยพม.ร.
๐๕๖๕
ต.พ. ๕๓

รูป 8 เรือนแถวไม้ค้าขายและพักอาศัยในตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

อาคารตลาดสด A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นอาคารไม้แบบชั้นเดียวที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ คือมีความกว้างประมาณ 16.00 เมตร และยาวประมาณ 28.00 เมตร ซึ่งด้านกว้างนี้แบ่งแยกเสาโครงสร้างออกเป็น 4 ช่วงโดยมีความกว้างช่วงละประมาณ 4.00 เมตร และด้านยาวแบ่งออกเป็น 7 ช่วงๆละประมาณ 4.00 เมตรเช่นกัน ทำให้อาคารหลังนี้มีโครงสร้างที่เป็นระบบแบบพิกัดเท่าๆกันทั้งหลัง

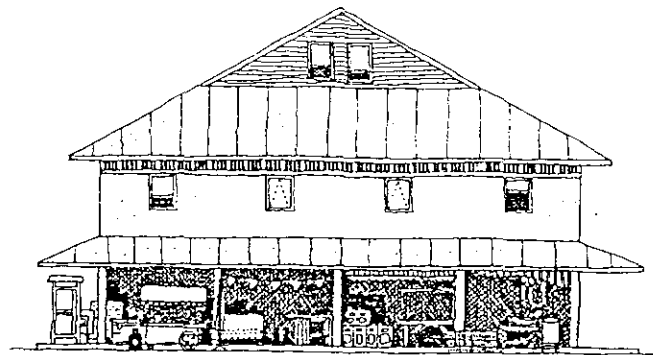
การใช้สอยพื้นที่ก็จะอาศัยพิกัดเหล่านี้เป็นตัวกำหนดด้วยการตั้งเป็นร้านไม้วางสินค้าแนวยาวไปกับแนวเสาแต่ละช่วง โดยเว้นช่วงทางเดินของทุกช่วงเสาทั้งใน 2 แนวห่างกันประมาณ 1.20 เมตร ทำให้เกิดช่องทางสัญจรแบบ 4 แยกตัดกันในทุกๆช่วงเสา ซึ่งก็ทำให้การเคลื่อนไหวของระบบสัญจรในการใช้งานเป็นไปได้อย่างคล่องตัว

อย่างไรก็ตามการเป็นอาคารที่มีระบบการใช้งานที่เป็นตลาดสดนั้น ย่อมต้องคำนึงถึงปัจจัยหลักสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งเสมอ นั่นคือกลิ่นอันเกิดจากผลิตภัณฑ์ต่างๆ รวมทั้งระบบการจัดการในเรื่องของสิ่งเน่าเสีย ทำให้ตัวอาคารประเภทนี้ต้องมีการออกแบบให้เกิดการถ่ายเทที่สะดวกที่สุด ดังนั้นแทบทุกแห่งตัวอาคารตลาดสดจึงต้องทำเป็นเรือนโถงที่ไม่มีผนัง ทั้งมักทำช่องระบายตรงส่วนบนบริเวณปลายเสาอีกด้วย เช่นเดียวกับตลาดแห่งนี้ทำเป็นอาคารโล่งทุกด้าน โดยมีหลังคาถันสอดยื่นคลุมโดยรอบเพื่อกันแดดกันฝนให้กับทางเข้าที่สามารถเข้าถึงภายในได้ในทุกช่อง

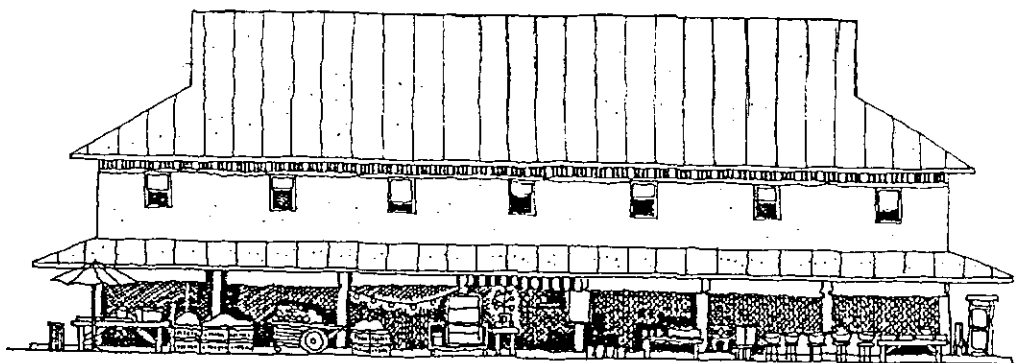
อย่างไรก็ตามในเชิงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแล้ว ต้องนับว่าอาคารแห่งนี้มีลักษณะพิเศษที่ต่างจากทั่วไปอยู่พอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยก “คอสอง” ซึ่งปกติจะยกเหนือระดับของปลายกันสาดส่วนล่างขึ้นมาเล็กน้อย แล้วใส่บานเกล็ดหรือตีเป็นช่องโปร่งก่อนคลุมหลังคาใหญ่ส่วนบนลงมา หากแต่ตลาดสดแห่งนี้กลับยกเป็นผนังขึ้นสูงมากทำนองอย่างผนังตัวเรือนด้วยวัสดุเบา ทำให้อาคารหลังนี้ดูเหมือนเป็นเรือนแบบ 2 ชั้น ที่สำคัญคือช่องหน้าต่างที่ใช้แบบบานกระทุ้งช่องละชุดตลอดทั้งแนว แล้วทำแนวระบายอากาศอีกชั้นหนึ่งบนปลายผนัง ก่อนที่จะทำหลังคาแบบทรงมะนิลามุงสังกะสีคลุมทั้งหมด โดยไม่ลืมที่จะเจาะช่องเปิดแบบหน้าต่างตรงบริเวณหน้าจั่วของอาคารอีกด้านละคู่ ความโดดเด่นที่ปรากฏเช่นนี้นอกจากจะทำให้ได้รูปแบบอาคารที่ดูกลมกลืนกับเรือนแถวรอบด้านแล้ว การยกผนังยังช่วยให้มวลหลังคาทั้งหมดไม่หนักจนเกินไป แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นข้อดีที่สำคัญที่สุดคงไม่พ้นไปกว่าการได้อาคารซึ่งมีระบบการหมุนเวียนหลังการถ่ายเทของอากาศทั้งในระบบกลั่นดาว รวมทั้งระบบความร้อนภายในที่ดีกว่าทั่วไปอย่างแน่นอน

อาคารเรือนแถวไม้ชุด B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

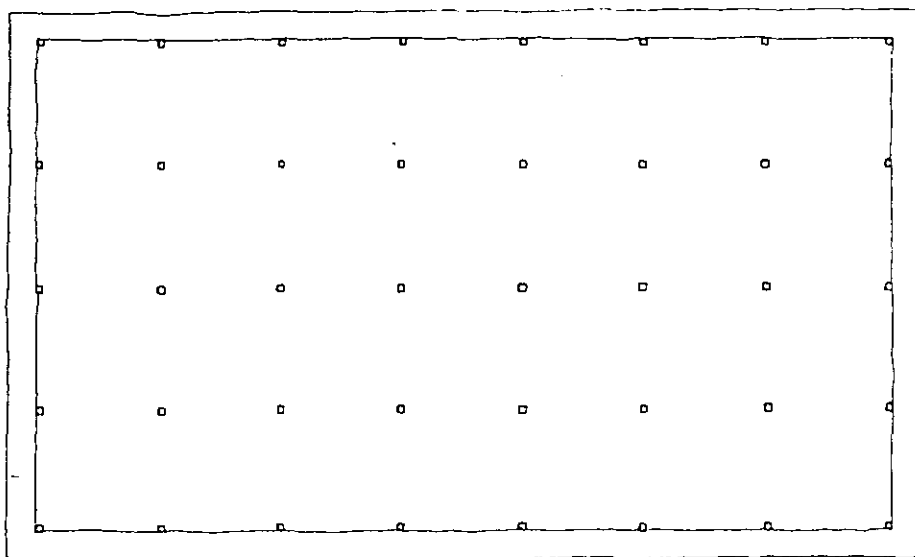
เป็นอาคารเรือนแถวไม้ 2 ชั้นอายุประมาณ 30-40 ปี ที่ตั้งอยู่บริเวณด้านขวาดอนต้นของถนนหลักภายในตลาดนับจากฝั่งทำน้ำขึ้นไป เรือนแถวชุดนี้ต้องถือเป็นชุดพิเศษ

• รูปด้านหน้า

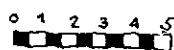

• รูปด้านข้าง

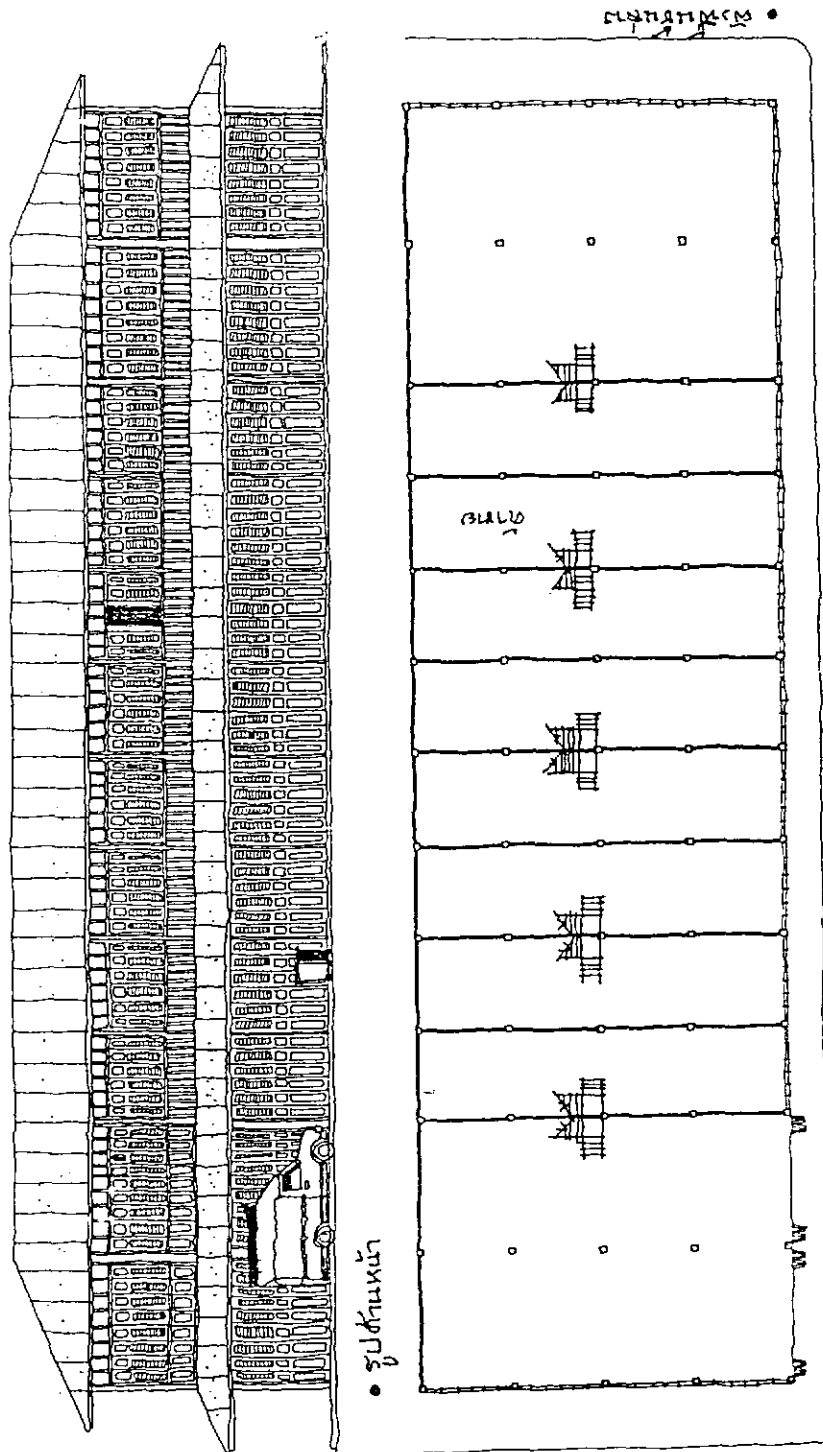
• พังพืด

รูป 9 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 2

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

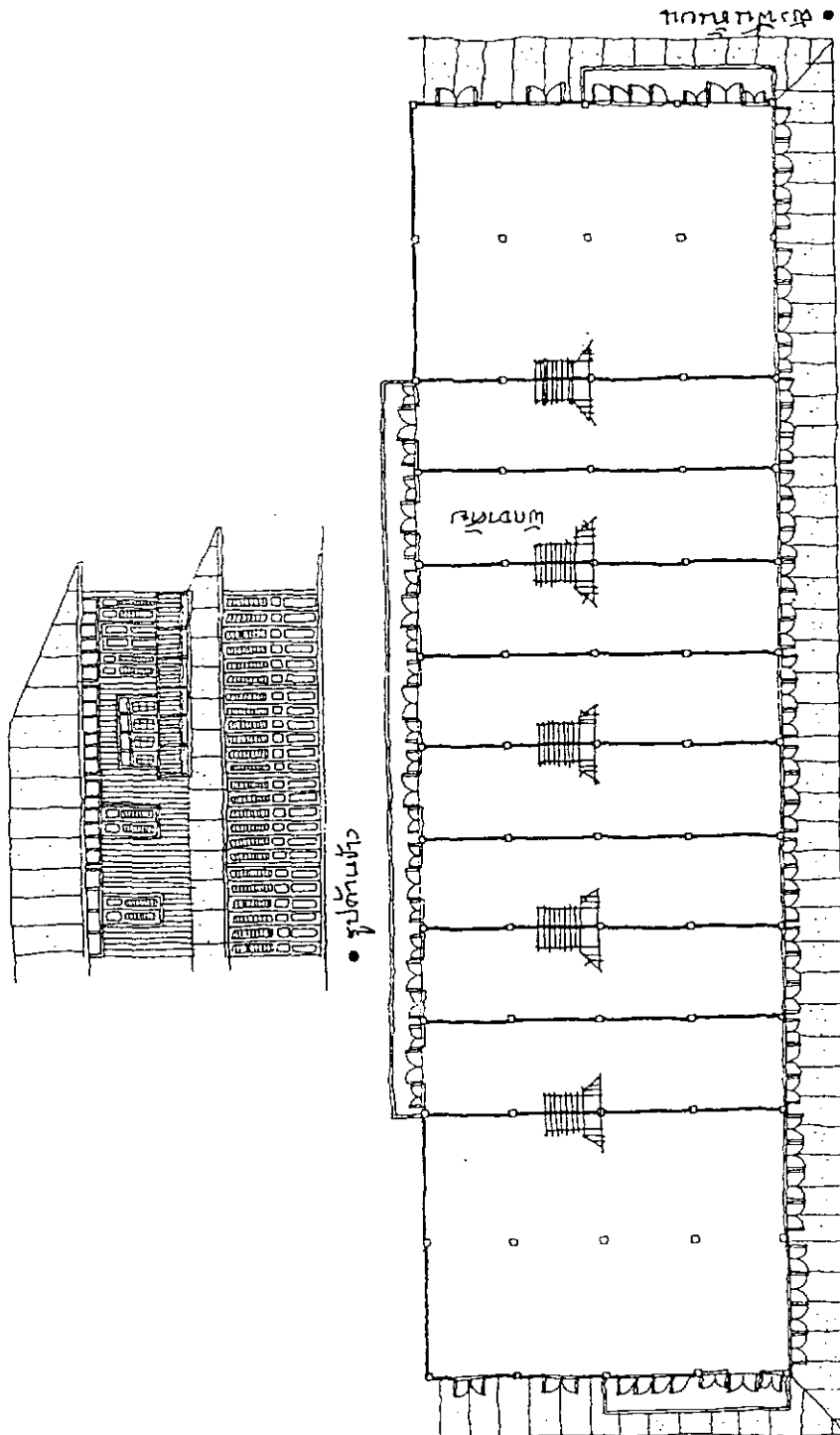
ข้าวจ้าว : แผนผัง 2

รูป 10 ผังชั้นล่างและรูปด้านหน้าของอาคาร B ในแผนผัง 2

กลุ่มอาคารที่ 1 ในย่านขายสละเยือก									
A	B	C	D	E	F	G	H	ทางวิ่ง	2

กลุ่มอาคารที่เสนอขายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

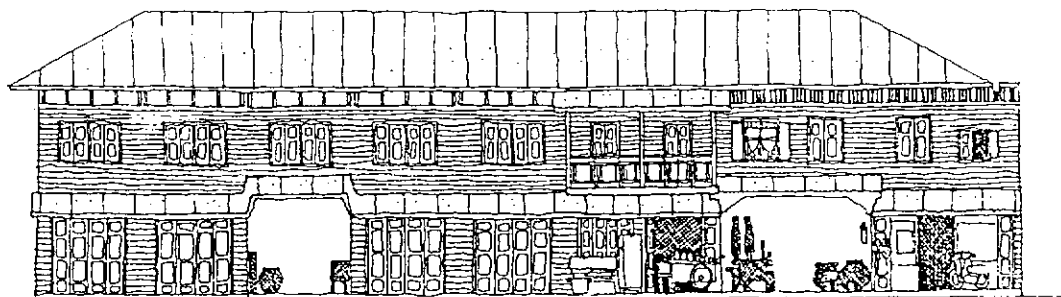
รูป 11 มังพื้นชั้นบนและรูปด้านข้างของอาคาร B ในแผนผัง 2

สำคัญที่ควรอนุรักษ์และได้รับการศึกษาอย่างละเอียด เพราะเป็นเรือนแถวชุดใหญ่ที่มีขนาดและความประณีตของผังและองค์ประกอบที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก เป็นเรือนแถวเพียง 1 ในจำนวนไม่กี่ชุดที่ได้รับการออกแบบที่ลงตัวและสมบูรณ์ที่สุด นับตั้งแต่ผังที่มีการจัดแบ่งพื้นที่แบบตั้งใจโดยเฉพาะ นั่นคือส่วนต้นและท้ายเรือนกำหนดให้เป็นหน่วยใหญ่ที่มีพื้นที่กว้างขนาด 2 คูหา คูหาละประมาณ 4.50 เมตร ขนาบห้องตรงส่วนกลางที่กันผนังแบ่งซอยเป็นหน่วยย่อยๆจำนวน 8 หน่วย คูหาละประมาณ 3.00 เมตร มีความลึกทั้งอาคารประมาณ 12.00 เมตร แบ่งเป็น 4 ห้องเสาๆละประมาณ 3.00 เมตร พื้นที่ 4 ห้องเสานี้แบ่งการใช้งานออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหน้าใช้ทำการค้า ส่วนหลังเป็นที่ทำกิจกรรมในการอยู่อาศัย โดยจะมีบันไดทางขึ้นแบบหักศอกตั้งคั่นอยู่บริเวณช่วงกลางเรือนพอดี บันไดนี้ถูกออกแบบให้ประกบคู่กันเป็นหน่วยๆ เพื่อให้โครงสร้างส่วนนี้แข็งแรงขึ้น สำหรับชั้นบนทำหน้าที่พักอาศัยเฉพาะความโดดเด่นในเชิงผังของเรือนแถวกลุ่มนี้คือ การทำระเบียงลอยของชั้นบนที่จัดแบ่งลักษณะให้แตกต่างกัน โดยกลุ่มที่เป็นคูหาเดี่ยวตอนกลางจะทำระเบียงเชื่อมต่อถึงกันทั้งหมดทางด้านหลังเรือน ส่วนเรือนที่มีหน่วยใหญ่ก็จะย้ายระเบียงนี้ไปไว้ตรงส่วนท้ายของด้านสกัดแทน ทำให้นอกจากจะได้ชุดระเบียงที่แยกเฉพาะต่อกันแล้ว ยังทำให้ระเบียงนี้ไม่ดูยาวมากจนเกินไป และมีผลให้รูปด้านน่าสนใจยิ่งขึ้น ข้อสังเกตประการหนึ่งคือด้านหลังนี้จะไม่มีการลาดปีกนกเหนือผนังชั้นล่างนี้แต่ประการใด ผิดกับด้านหน้าและด้านข้างซึ่งจะหักปีกกันสาดยื่นคลุมยาวตลอด ทั้งนี้เพราะส่วนของด้านหลังไม่ได้ทำช่องเปิดกว้างแบบบานเฟี้ยมและมีช่องลมตอนบนเหมือนด้านหน้าแต่อย่างไร ลักษณะพิเศษเช่นนี้ทำให้เห็นถึงความแตกต่างจากเรือนแถวไม้ทั่วไป ที่มักทำให้มีระเบียงลอยยาวต่อเนื่องกันตลอดทางด้านหน้าเรือนโดยมีปีกกันสาดซ่อนอยู่ส่วนใต้ระเบียงนั้นเสมอ

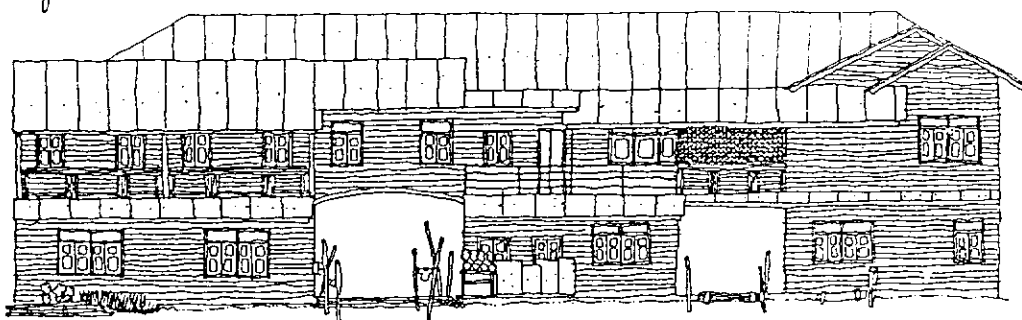
นอกจากนี้แล้วลักษณะเด่นพิเศษอีกประการหนึ่ง ก็คือรูปทรงหลังคาซึ่งทำเป็นเรือนแบบหลังคาปั้นหยาดินใหญ่ชุดเดียวคลุมทั้งหลัง ซึ่งถือเป็นแบบยอดนิยมของชุมชนแห่งนี้ ความหนักแน่นของบางอาคารที่เกิดจากขนาดที่กว้างยาว ประกอบกับรูปทรงหลังคาที่ดูเรียบง่ายแต่มีสัดส่วนงดงามผสมผสานกับการใช้องค์ประกอบที่ดูประณีต โดยเฉพาะการออกแบบชุดบานเกล็ดเปิดปิดที่เป็นบานเฟี้ยมไม้แบบลูกฟักผสมบานเกล็ดทั้งของประตูชั้นล่างและหน้าต่างชั้นบนนั้น ทำให้เรือนแถวชุดนี้ดูสง่าและภูมิฐานอย่างยิ่ง

อาคารเรือนแถวไม้ชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

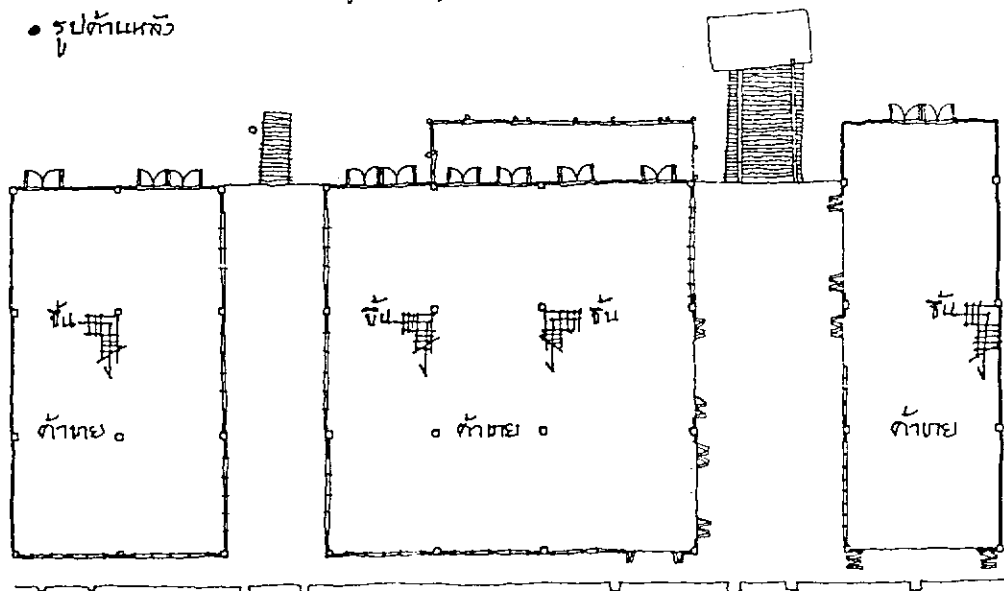
เป็นชุดเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้น ที่ตั้งอยู่ตรงส่วนปลายสุดของตลาดขนานไปตามแนวแม่น้ำ มีลักษณะพิเศษคือสร้างคสลอมทางเดินเข้าออกสู่ท่าหน้า 2 ท่า ทำให้ต้องเปิดช่องคูหาถึง 2 ช่องเพื่อใช้เป็นทางให้ทะลุถึงดินท่าได้ ซึ่งในการออกแบบนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการแบ่งความกว้างของห้องคูหาที่ไม่เท่ากัน โดยพื้นที่หน่วยแรกด้านซ้ายมือใช้ 2 คูหาๆละ 3.50 เมตร ก่อนเปิดเป็นช่องทางเดินไปท่าหน้าอีก 3.50 เมตร แล้วจึงถึงเรือนหน่วยใหญ่ที่ใช้ความกว้าง 3 คูหาๆละ 3.50, 3.50 และ 5.00 เมตรตามลำดับ

• รูปด้านหน้า

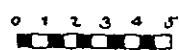

• รูปด้านหลัว

• แผนผังชั้นล่าง

รูป 12 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 2

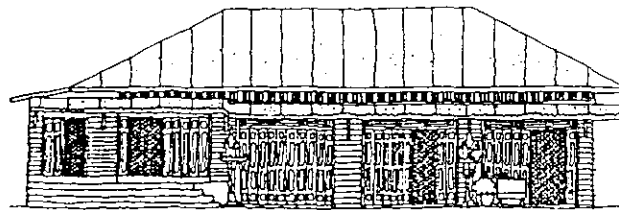
กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	ชั้นที่ 2: แผนผัง 2	

ถัดมาเป็นอีก 1 ห้องคู่หาสำหรับเป็นช่องทางเดินไปเดินทำเช่นกันซึ่งกว้างประมาณ 5.00 เมตร แล้วจึงเป็นหน่วยสุดท้ายคู่หาเดี่ยวกว้าง 5.00 เมตร โดยมีส่วนลึกยาวประมาณ 12.00 เมตร แบ่งเป็น 3 ห้องๆละ 4.00 เมตร สำหรับการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ใช้สอยนั้น ส่วนล่าง 2 ช่วงเสาแรกใช้เป็นส่วนค้าขาย ส่วนช่วงเสาสุดท้ายใช้เป็นครัวพักผ่อนและห้องน้ำ โดยมีบันไดทางขึ้นชั้นบนตั้งอยู่ตรงบริเวณแนวเสาช่วงที่ 2 สำหรับพื้นที่ชั้นบนจะใช้เป็นที่พักอาศัยทั้งหมด ซึ่งบางหน่วยได้มีการปรับปรุงการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น เช่นการร่นผนังเข้ามาเพื่อทำเป็นระเบียง หรือการต่อยื่นพื้นที่ออกไปเพื่อให้มีเนื้อที่มากขึ้น ฯลฯ

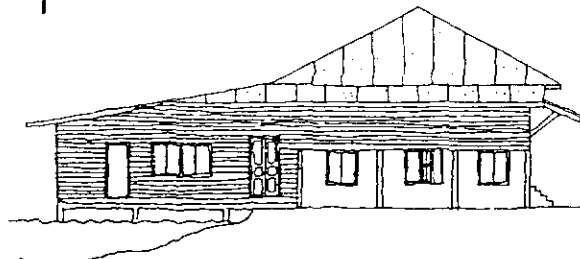
ความน่าสนใจหรือลักษณะเด่นของเรือนแถวชุดนี้ นอกจากรูปทรงหลังคาแบบปั้นหยา มุงกระเบื้องสังกะสีที่ทำอย่างได้สัดส่วนที่สัมพันธ์กับรูปทรงเรือนแล้ว อีกส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการทำเรือนที่ล้อมช่องทางเดิน แล้วทำปีกกันแดดด้านหน้ายกขึ้นเล็กน้อยเหนือช่องทางเดินนี้ ทำให้ระนาบของปีกกันแดดทั้งหมดดูเหมือนมีการเล่นระดับที่แตกต่าง ทั้งส่วนที่ยกนั้นมีคุณลักษณะกลายเป็นซุ้มที่เน้นช่องทางเข้าได้อย่างมีที่ทำ

อาคารเรือนแถวไม้ชุด D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

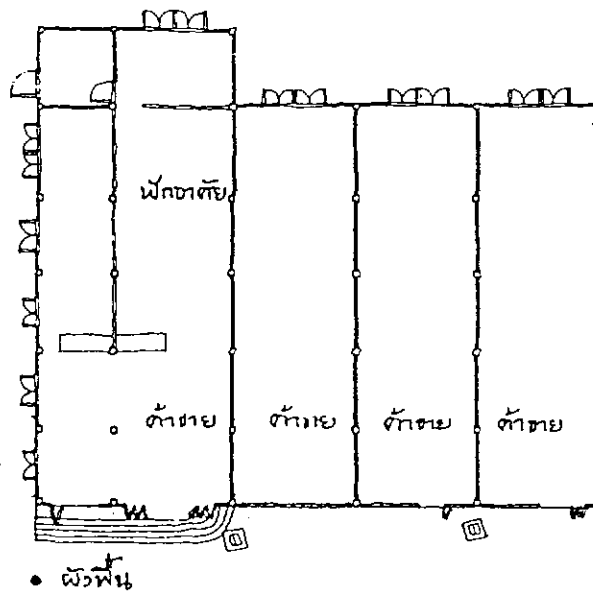
เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวชุดเล็ก ที่ตั้งอยู่ตรงส่วนปลายสุดด้านซ้ายของชุดเรือนแถวที่วางขนานกับแนวแม่น้ำ เรือนแถวชุดนี้เดิมทีทำเป็น 4 หน่วยๆละคู่หา ซึ่งมีความกว้างคู่หาละประมาณ 4.00 เมตร มีช่วงลึกเดิมประมาณ 10.00 เมตร แบ่งเป็น 4 ช่วงเสาๆละ 2.50 เมตร โดยพื้นที่ 2 ช่วงแรกใช้สำหรับประกอบการค้า ส่วนถัดมาเป็นที่อาศัยหลับนอน และมีช่วงสุดท้ายเป็นครัวและพื้นที่อเนกประสงค์ แต่ต่อมาได้มีการต่อเติมอาคารขึ้นโดยหน่วยซ้ายสุดต่อเพิ่มขยายด้านกว้างออกไปอีกประมาณ 2.50 เมตร ในขณะที่ทางด้านลึกของทั้งชุดก็ขยายออกไปอีกเช่นกัน ด้วยการยื่นเนื้อที่ออกไปอีก 3.00 เมตร สำหรับหน่วยซ้ายสุดยังต่อเพิ่มออกไปอีกถึง 2.00 เมตร การขยายเพิ่มของพื้นที่เช่นนี้ทำให้รูปทรงเดิมของอาคารเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจากเดิมเรือนหลังคาทรงปั้นหยาด้านหน้ามีปีกกันแดดลดห่างจากชายคาประธานเพื่อเปิดให้มีคอสองสำหรับระบายอากาศอีกช่วงหนึ่งนอกเหนือจากส่วนที่ซ่อนอยู่ใต้ปีกกันแดดเหนือประตูบานเฟี้ยม เมื่อมีการดัดแปลงเรือนโดยขยายด้านข้างออกไปก็ต้องต่อเป็นปีกหลังคาเชื่อมต่อจากหลังคาประธานเพื่อคลุมพื้นที่ส่วนนี้ด้วย ขณะเดียวกันเนื่องเพราะเรือนหน่วยนี้มีการปรับระดับพื้นภายในให้สูงขึ้น ทำให้ต้องทำบันไดขึ้นทางด้านหน้า อีกทั้งต้องปรับแนวของปีกกันแดดช่วงนี้ให้ยกตามขึ้นด้วย ซึ่งแม้ว่าจะทำให้ความสมดุลในแง่ของรูปร่างตัวเรือนเสียสมดุลย์จากเดิมไปบ้าง แต่ก็ไม่มากเท่ากับการบิดเบือนรูปทางด้านข้างที่เกิดขึ้นด้วยความไม่เข้าใจ เป็นการกระทำที่ปรุงแต่งในลักษณะตามอำเภอใจที่เน้นการได้มาซึ่งประโยชน์ใช้สอยของที่ว่างมากเกินไป จนขาดสำนึกในการพิจารณาเชิงความงามที่เป็นรูปองค์รวม ทำให้โครงรูปเดิมนั้นถูกกระทบจนสูญเสียคุณค่าในเชิงสถาปัตยกรรมไปอย่างไม่อาจเรียกคืนได้

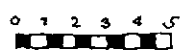
• รูปด้านหน้า

• รูปด้านข้าง

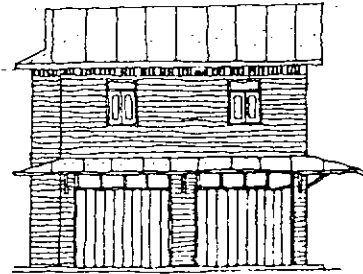

รูป 13 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 2

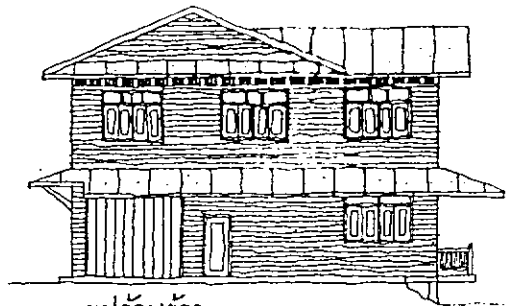

กลุ่มอาคารที่นำเสนอขายกะปิ							
A	B	C	D	E	F	G	H

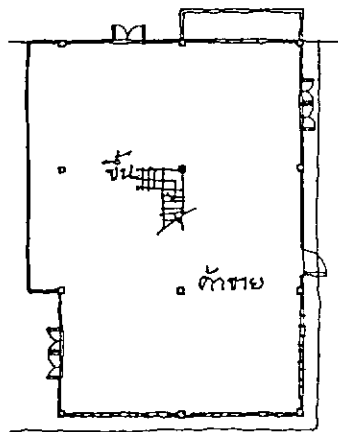
ตัวอักษร : แผนผัง 2

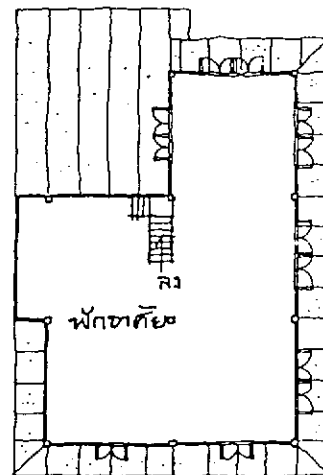
• รูปด้านหน้า

• รูปด้านข้าง

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 14 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 2

กลุ่มอาคารที่ขึ้นทะเบียนและจดทะเบียน							
A	B	C	D	E	F	G	H
ช่างศิลป์ : แผนผัง 2							

อาคารเรือนแถวไม้ชุด E : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

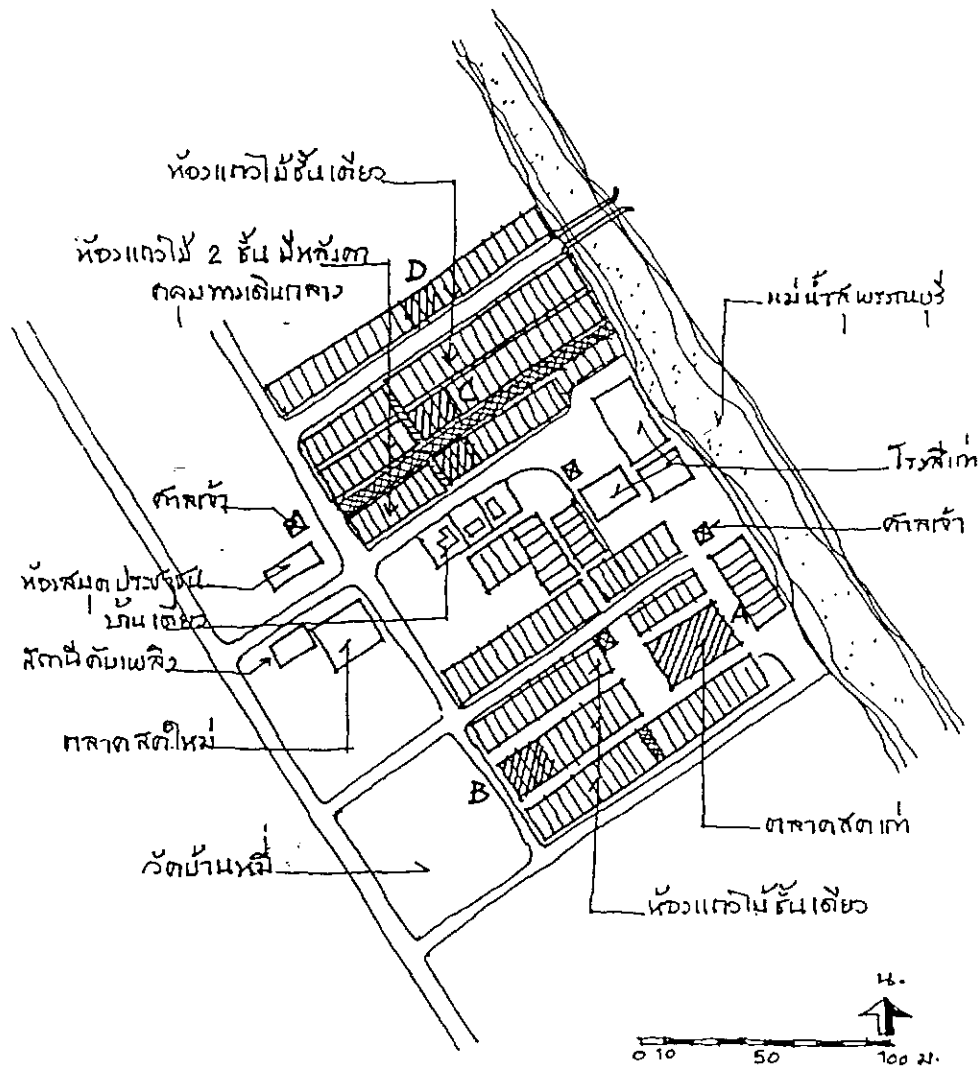
เป็นเรือนแถวไม้ขนาด 2 ชั้น แบบชุดเล็กหน่วยเดียว ที่ตั้งอยู่ตรงส่วนปลายสุดทางด้านขวาของชุดเรือนแถวที่วางขนานกับลำน้ำ เรือนแถวชุดนี้จากรูปแบบลักษณะที่ปรากฏจัดเป็นแบบอย่างเรือนแถวไม้รุ่นถัดมาที่มีอายุประมาณ 20 ปี มีขนาดความกว้างของอาคารที่แบ่งเป็น 2 คูหาๆละประมาณ 4.00 เมตร มีความลึกประมาณ 12.00 เมตร แบ่งเป็น 3 ช่วงเสาๆ ละประมาณ 4.00 เมตรเช่นกัน ซึ่งช่วงของความลึกนี้ตั้งแต่แนวเสาช่วงที่ 2 เข้าไปมีการขยายพื้นที่ออกมาอีกประมาณ 1.00 เมตร ทั้งนี้ในการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยจะใช้ช่วงของพื้นที่ 2 ช่วงแรกเป็นส่วนตั้งสินค้า ส่วนช่วงสุดท้ายเป็นบริเวณพักผ่อน คร่ำ รับประทานอาหารและห้องน้ำ โดยจะมีระเบียงเล็กๆยื่นออกไปจากส่วนตอนท้ายสุดของเรือน และเนื่องจากเป็นเรือนที่ตั้งอยู่ตรงปลายสุดแถวพอดี ทำให้สามารถเปิดเป็นทางเข้าออกได้จากด้านข้างอีกด้านหนึ่ง จึงทำให้ส่วนของบานเปิดปิดแบบบานเฟี้ยมไม้ชั้นล่างกลายเป็นชุดใหญ่แบบ 3 ชุด รวมทั้งการเปิดช่องหน้าต่างเพิ่มทางด้านข้างนี้ สำหรับเอื้อประโยชน์ในการรับแสงและลมของพื้นที่ชั้นบนซึ่งใช้เป็นบริเวณพักอาศัยทั้งหมด นำแปลกที่ชั้นบนนี้ไม่ได้ทำเนื้อที่เต็มทับแนวกับชั้นล่างทั้งหมด กลับเว้นพื้นที่ช่วงเสาสุดท้ายตรงส่วนมุมออก 1 ช่วงเสา ซึ่งคงเป็นเพราะมีความต้องการใช้สอยแต่เพียงเท่านั้น

คงเนื่องเพราะเป็นเรือนรุ่นหลัง ดังนั้นในแง่รูปแบบทรงสถาปัตยกรรม เรือนแถวชุดนี้จึงไม่ได้ใช้รูปทรงอย่างที่ยึดกันในช่วงแรกที่เป็นหลังคาทรงปั้นหยาเหมือนที่ชุดอื่นๆใช้กันในตลาดแห่งนี้ โดยใช้เป็นแบบทรงจั่วที่มีองศาค่อนข้างราบ ซึ่งโครงหลังคาจั่วจะตั้งอยู่บนโครงสร้างหลักของช่วงเล็ก 2 ช่วงเสา โดยมีจั่วขวางทางด้านหลังเชื่อมต่อกันมุง ทำให้กลายเป็นเรือนแบบตรีมุข ซึ่งแต่ละจั่วจะทำปีกนกซ้อนในไขราอีกชั้น เพื่อไว้กันช่องลมตรงส่วนเหนือผนังนั้น สำหรับส่วนล่างก็ทำปีกนกกันสาดยื่นออกมาคลุมช่องลมตอนปลายผนังชั้นล่างเช่นกัน

ถึงแม้ว่าโดยภาพรวมแล้วเรือนแถวชุดนี้จะพยายามออกแบบทั้งแผนผังเรือนตลอดจนรูปทรงและองค์ประกอบอาคารให้มีระนาบที่ดูน่าสนใจ หากแต่ในการออกแบบนั้นก็ดูเสมือนยังขาดความลงตัวในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมวลรวมทั้งหมด จึงทำให้เรือนหลังนี้ยังไม่มีเสน่ห์ให้ประทับใจได้เท่าที่ควร

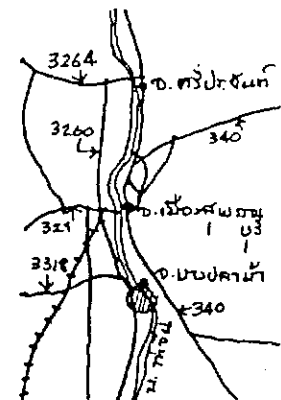
3.3 เรือนแถวไม้ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

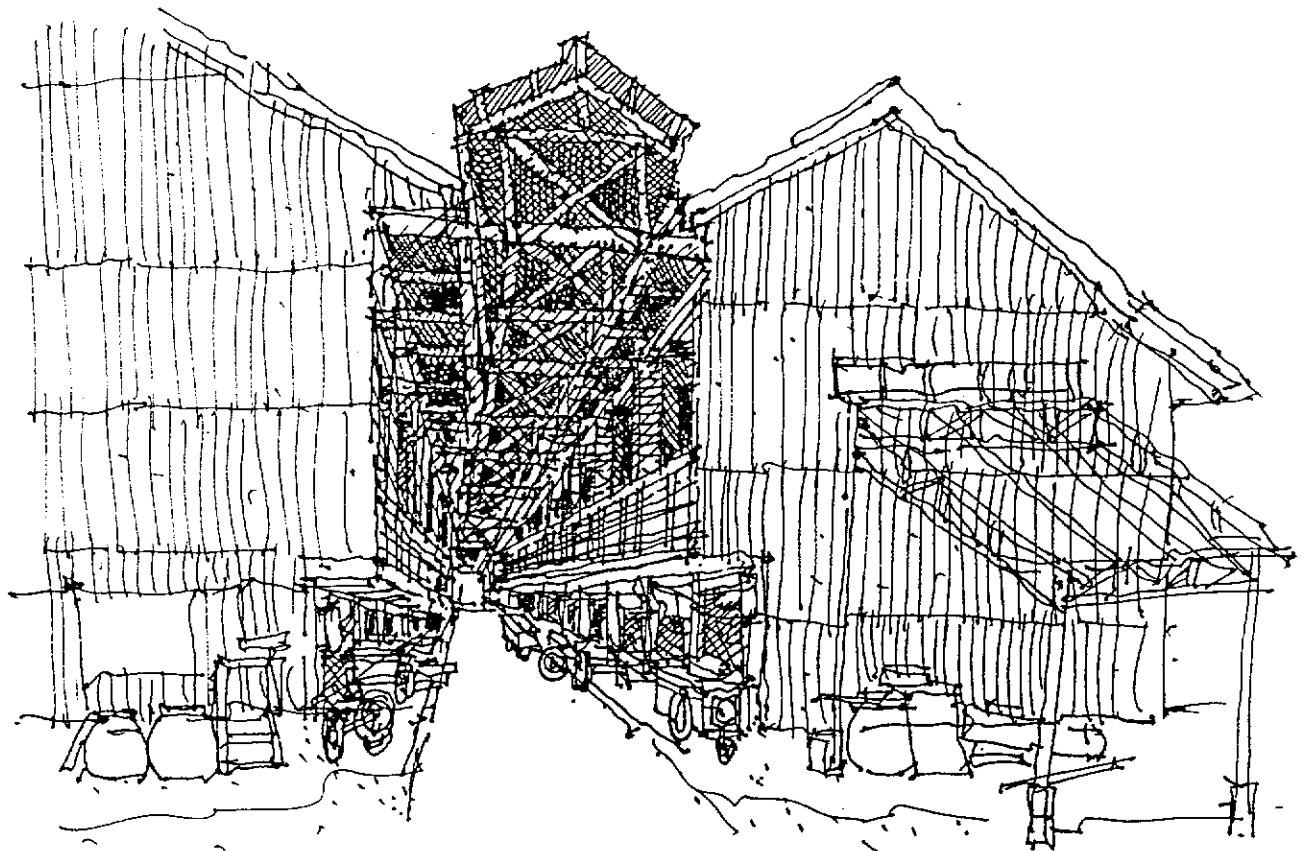
เป็นตลาดค่อนข้างใหญ่ ตั้งอยู่ตรงข้ามกับบ้านเก่าห้องและวัดลานคา มีแม่น้ำสุพรรณบุรีซึ่งเป็นทางคมนาคมและขนส่งสำคัญของตลาดยุคแรกกันกลาง เดิมมีตัวเรือนตลาดสดเก่าและโรงสีเป็นศูนย์กลาง และมีเรือนแถวเก่าชั้นเดียวขนานซ้ายขวา ต่อมาเมื่อมีความเจริญมากขึ้นตัวตลาดได้กลายเป็นศูนย์กลางของการค้าขายที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กับชุมชนอื่นด้วย ทำให้เริ่มมีการขยายตัวออกไปเป็นช่วงๆขนานไปกับริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี ทั้งเพิ่มทำเรือนขนส่งของตลาดอีก 2 แห่ง ความเจริญรุ่งเรืองที่บ่งบอกถึงเศรษฐกิจของชุมชนแห่งนี้

แผนผัง 3 • แผนผังตลาดเก่าห้อง ๑๐. บางปาลม้า จ.สุพรรณบุรี
• ที่มา จากการสำรวจทางภาพถ่าย 5 ตุลาคม 2543

กลุ่มอาคารที่เก็บตัวอย่างพืช									
A	B	C	D	E	F	G	H	ชั้นสูง: แผนผัง 3	

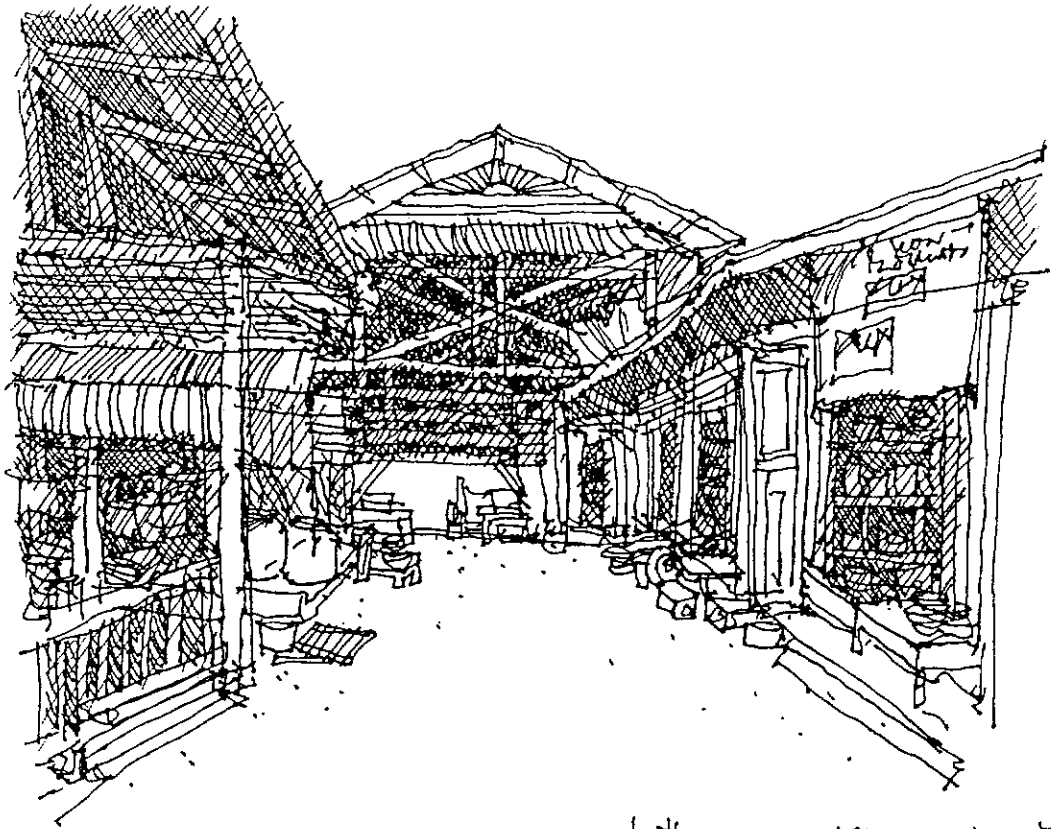

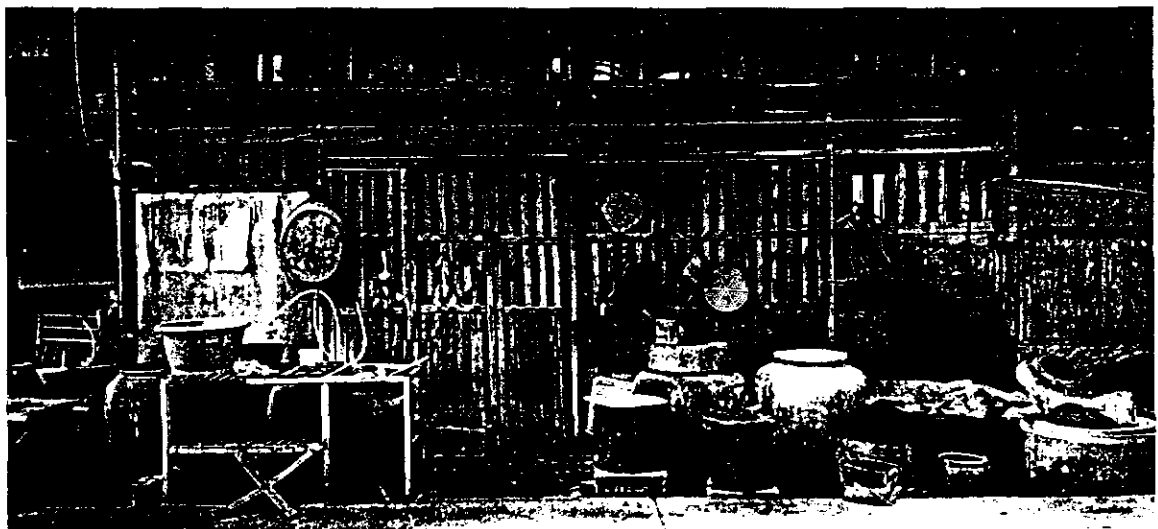
ตลาดแก้มือ อมปสม
05/05
08 พย 66

รูป 15 เรือนแถวไม้ค้าขายแบบสองชั้น และชั้นเดียวในตลาดแก้มือ อำเภอบางปลาม้า
จังหวัดสุพรรณบุรี

ที่เรือนตลาดเก่าแก่อัน ชุมชน
0505
30 พ.ค. 55

รูป 16 ทานเรือนสงและสภาพความเป็นอยู่ในตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

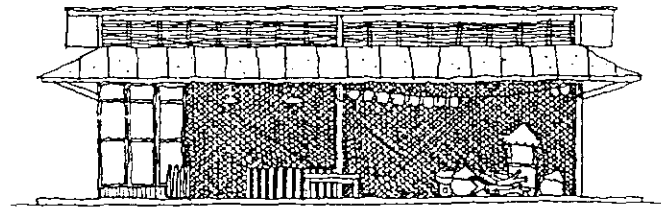
สะท้อนให้เห็นได้นอกเหนือจากปริมาณเรือนแถวชุดใหญ่ที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่แล้ว ยังมีปริมาณหรือจำนวนที่มากกว่าตลาดทั่วไปอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบันแม้ว่าความเปลี่ยนแปลงทางด้านระบบการค้า การสัญจรตลอดจนวิถีในการบริโภคของสังคมจะเปลี่ยนไป หากแต่เค้าโครงของตัวสถาปัตยกรรมที่ส่วนใหญ่ยังคงยืนกระหน่วนท้าทาย และรอวันได้ตอบการเปลี่ยนแปลงต่อรูปกายใหม่นั้น ต่างเสนอตัวกันบอกเล่าถึงบทบาทหน้าที่และจิตวิญญาณที่ตนเองเคยมีอยู่ต่อผู้พบเห็นอย่างภาคภูมิใจ

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

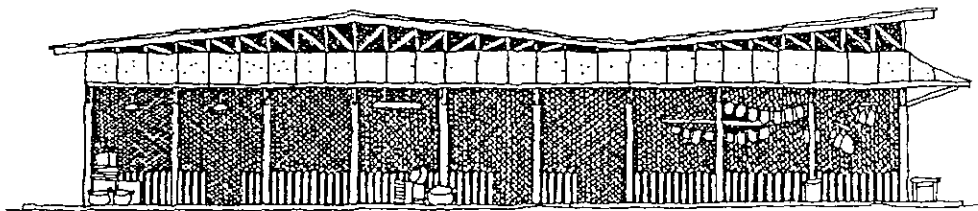
อาคารตลาดสดหลังเก่า กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นอาคารขนาดค่อนข้างใหญ่ที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งดั้งเดิมแต่ครั้งแรกสร้างเป็นตลาดของชุมชน มีลักษณะเป็นอาคารที่เป็นเครื่องไม้ ด้านกว้างยาวประมาณ 16.00 เมตร แบ่งเป็น 2 ช่วงเสาๆละประมาณ 8.00 เมตร ส่วนด้านยาวๆ ประมาณ 27.00 เมตร แบ่งเป็น 9 ช่วงเสาๆละประมาณ 3.00 เมตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรือนตลาดสดที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่พอสมควรสำหรับชุมชนแบบพื้นถิ่น แต่เป็นความใหญ่โตที่ปลูกสร้างขึ้นทับของเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วเมื่อครั้งตั้งตลาดและคงมีขนาดเล็กกว่านี้พอสมควร การทำขึ้นใหม่จึงเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความเติบโตของตลาดในระยะเวลาดังกล่าว ก่อนที่จะจบบทบาทลงอย่างสิ้นเชิงเมื่อการดำเนินชีวิตของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันตลาดแห่งนี้ได้กลายเป็นที่โล่งว่างที่ยังต่อประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ อาทิ ที่จอดรถ ที่เก็บของ ที่ตั้งเตาทำขนมขาย ฯลฯ

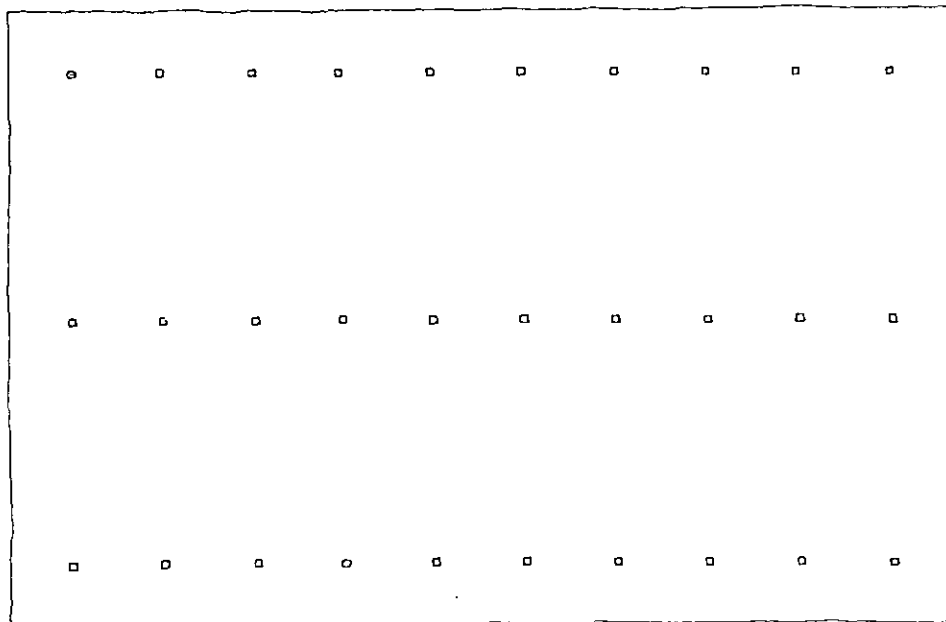
ความจริงแล้วความเปลี่ยนแปลงนั้นมิใช่แต่เฉพาะบทบาทหน้าที่ในแง่การใช้ประโยชน์ของพื้นที่เท่านั้น หากแต่ตัวอาคารเองก็มองเห็นเค้าการเปลี่ยนแปลงบนโครงสร้างของปัจจุบันน้อยอย่างน้อยที่สุดคงไม่ต่ำกว่า 2 ครั้ง เพราะรูปแบบที่ปรากฏล้วนแสดงออกอย่างชัดเจนถึงความไม่ลงตัวในการออกแบบรูปทรงอาคาร ซึ่งไม่น่าจะเกิดขึ้นสำหรับอาคารที่เป็นหลักประธานของผังทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบอย่างของเรือนตลาดสดแบบพื้นถิ่นดั้งเดิม ก็ไม่เคยปรากฏการใช้รูปทรงหลังคาจั่วผสมกับหลังคาทรงเพิงหมาแหงนที่หันออกทางด้านยาวของอาคารเพียงข้างเดียว ที่สำคัญการใช้ระบบโครงสร้างแบบโครงถักด้วยแล้ว บ่งบอกว่าเป็นของรุ่นใหม่ที่มีอายุไม่เกินกว่า 20 ปีก่อนหน้านี้ ดังนั้นรูปทรงดังกล่าวจึงน่าจะปรับเปลี่ยนจากรูปทรงเดิมที่เหลือเค้าโครงเดิมให้สันนิษฐานได้นั้นคือปีกนกกันสาดโดยรอบ ซึ่งองค์ประกอบส่วนนี้จะรับกันได้ดีอย่างมากหากลองจินตนาการใหม่ว่า เดิมการหันจั่วจะหันทางด้านกว้างหรือด้านสกัดตามระเบียบแบบแผนในงานสถาปัตยกรรมของไทย โดยที่ปีกกันสาดจะอยู่ส่วนใต้ของ “คอสอง” ที่เรือนตลาดทั่วไปมักทำกันในลักษณะยึดขึ้น เพื่อทำเป็นช่องบานเกล็ดหรือช่องลมสำหรับระบายอากาศและความร้อน เนื่องจากส่วนคอสองก็จะเป็นการคลุมหลังคาชั้นซ้อนอีกชั้นหนึ่งก่อนถึงชุดหลังคาจั่วประธาน ซึ่งเห็นได้ชัดว่าตัวหลังคาทรงเดิมของตลาดแห่งนี้ คงเป็นหลังคาทรงโรงหรือทรงมะนิลาแบบเดียวกับตัวตลาดสดศรีประจันต์นั่นเอง ทั้งนี้หากข้อสันนิษฐานเป็นไปในลักษณะดังกล่าวแล้ว ย่อมหมายถึงรูปลักษณะใหม่ที่

• รูปด้านหัว

• รูปด้านหน้า

รูป 17 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 3

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด ..							
B	C	D	E	F	G	H	ตัวชี้: แผนผัง 3

เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากจะขาดคุณค่าในเชิงความงามในทุกมิติทางสถาปัตยกรรมแล้ว ยังได้ทำลายคุณค่าที่เป็นภูมิปัญญาเดิมของท้องถิ่นไปจนหมดสิ้นอีกด้วย

อาคารเรือนแถวไม้ชุด B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้ 2 ชั้นชุดใหญ่ที่ขยายออกมาจากตัวตลาดสดเก่าของเรือนแถวช่องกลางตรงส่วนปลายสุด มีลักษณะเป็นเรือนขนาดใหญ่แบบ 3 คูหาต่อ 1 หน่วย โดยกว้างคูหาละประมาณ 3.50 เมตร และลึกประมาณ 14.00 เมตร ทางด้านลึกนี้แบ่งเป็น 4 ช่วงเสาๆละประมาณ 3.50 เมตรเช่นกัน เนื่องจากเรือนชุดนี้ตั้งอยู่ตรงส่วนริมสุด ดังนั้นจึงทำให้เสมือนมีหน้าร้าน 2 ด้าน คือด้านทางสกัดและทางยาวของเรือน ซึ่งถือเป็นข้อดีของการทำเป็นเรือนร้านค้า เหตุนี้ผนังทั้ง 2 ด้านนี้จึงถูกออกแบบให้เป็นบานเฟี้ยมไม้เปิดปิดตลอดทุกช่วงเสา

อย่างไรก็ตามจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในปัจจุบัน ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปทรงอาคารมาแล้วอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะส่วนของหลังคาปีกนกที่ซ่อนอยู่ใต้ปีกหลังคาจั่วประธานที่ยื่นคลุมพื้นที่ส่วนหลังที่กว้างถึง 2 ช่วงเสานั้น ทำให้หลังคาส่วนดังกล่าวมีลักษณะยืดยาวกว่าปกติที่ควรจะเป็นอีกทั้งต้องปรับองศาให้มีความลาดชันต่ำ ทั้งที่ความจริงแล้วเรือนแถวชุดนี้แต่เดิมพื้นที่ชั้นล่างมีความลึกเพียงแค่ 3 ช่วงเสาเท่านั้น โดย 2 ช่วงแรกใช้ประกอบการค้า ส่วนช่วงหลังใช้เป็นส่วนครัวและพักผ่อน สำหรับชั้นบนจะมีพื้นที่เพียง 2 ส่วนหน้า โดยมีบันไดขึ้นลงที่บริเวณพื้นที่ต่อจากส่วนหลังอาคาร ซึ่งต่อมาจากการขยายตัวของตลาดทำให้มีความจำเป็นต่อการใช้สอยที่ว่างมากขึ้น ดังนั้นจึงเกิดการต่อเติมพื้นที่จากส่วนหลังของเรือนออกไปอีก 1 ช่วงเสา พร้อมทั้งชั้นบนที่ขยายออกมาจนเต็มช่วงเสาทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงรูปโฉมใหม่นั้นนอกจากจะเห็นได้จากลักษณะรูปทรงเรือนและหลังคาแล้ว ในแง่องค์ประกอบต่างๆ เช่น ผนังก็อาจสังเกตได้เช่นกันว่าการทำระเบียงลอยชั้นบนจะทำสุดของเดิมเพียงแค่ช่วงเสาที่ 2 เท่านั้น อีกทั้งหน้าต่างของส่วนต่อใหม่ก็ใช้แบบวิกโก่ต่างจากชุดเก่าที่เป็นแบบบานเปิดคู่

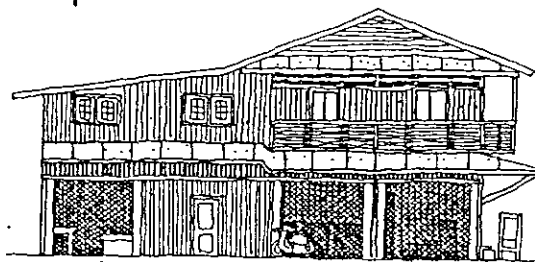
การเปลี่ยนแปลงที่ขาดความกลมกลืนดังกล่าวแน่นอนว่าย่อมทำให้คุณค่าของตัวงานสถาปัตยกรรมเดิมด้อยค่าลง แต่หากจะมองในแง่ความเป็นจริงก็ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดของผู้ใช้สอยในระดับชาวบ้าน ที่ย่อมต้องมองเห็นความจำเป็นของประโยชน์ในแง่ใช้สอยมากกว่าความเจริญทางด้านสวยงามเป็นปกติอยู่แล้ว

อาคารเรือนแถวไม้ชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

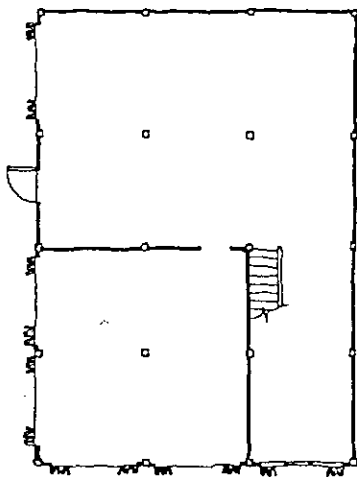
เป็นชุดเรือนแถวไม้แบบชั้นครึ่งเรียงเป็นแนวยาว ตั้งอยู่บริเวณฝั่งตรงข้ามกับห้องสมุดประชาชน เรือนแถวชุดนี้ถูกออกแบบให้มีลักษณะเฉพาะโดยตรงแบบสร้างเฉพาะที่ใดที่หนึ่งเท่านั้นทำให้ต่างจากแบบอย่างมาตรฐานทั่วไป ความโดดเด่นที่ได้รับการบรรจงสร้างอย่างลงตัวนี้ทำให้ชุดนี้ทั้งชุดเป็นเสมือนที่หมายตา (Landmark) ของพื้นที่ไปโดยปริยาย ซึ่ง

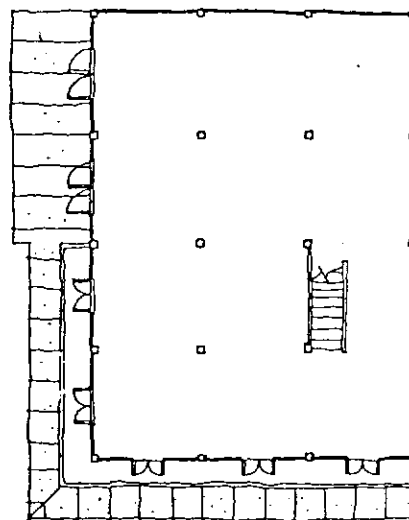
• รูปด้านท้าย

• รูปด้านหน้า

• พื้นชั้นล่าง

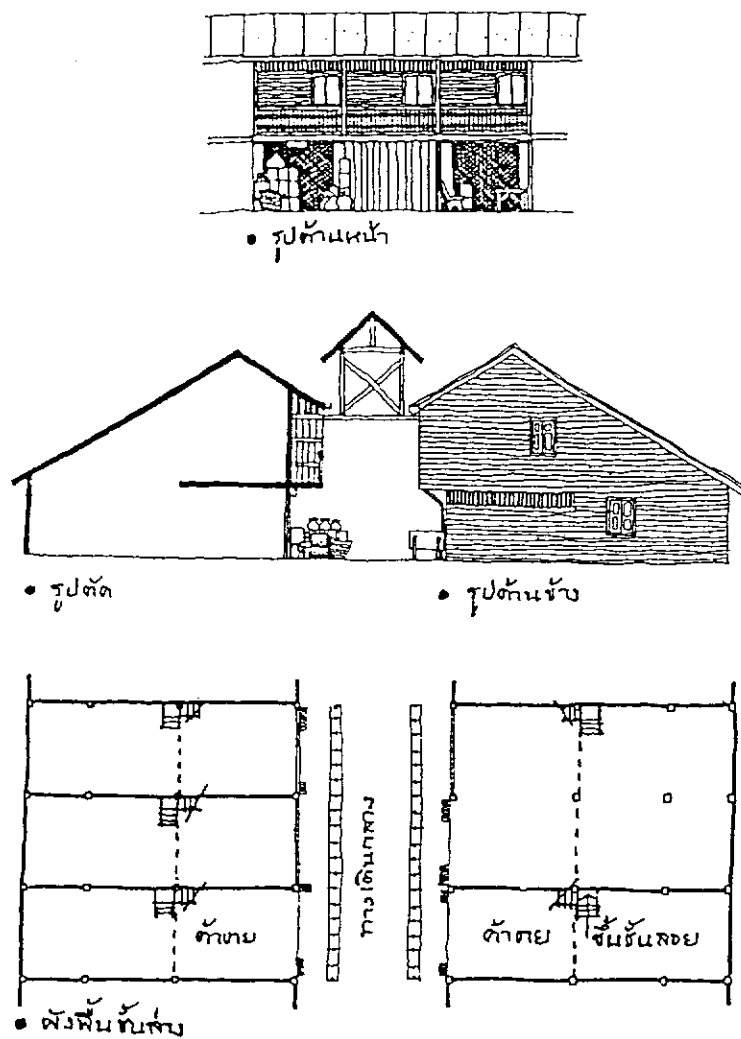
• พื้นชั้นบน

รูป 18 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 3

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ชั้นที่ : แผนผัง 3

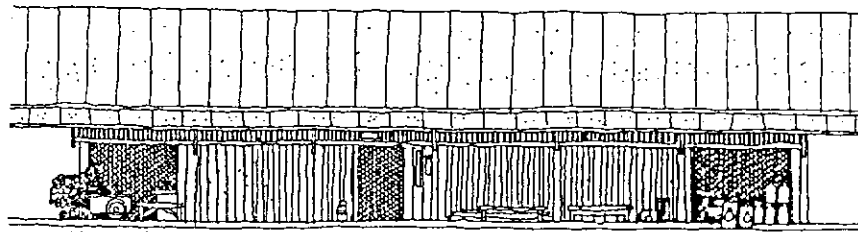
รูป 19 ผังพื้นที่และรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 3

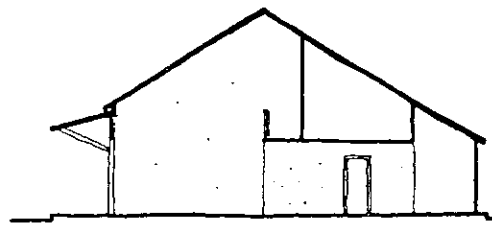
ความสำเร็จนั้นอยู่ที่ผู้ออกแบบมองความงามของเส้นสายที่เป็นภาพรวมทั้งหมดในลักษณะสมดุลย์ซ้ายขวา ต่างจากเรือนแถวแบบทั่วไปที่มองเฉพาะหน่วยหรือชุดนั้นๆ การมองเช่นนี้ทำให้เรือนแถวทั้ง 2 แนวที่ขนานกันกลายเป็นเสมือนอาคารที่รวมกันเป็นหน่วยเดียว โดยมีโครงหลังคาเล็กอีกหลังหนึ่งที่ทำ คล่อมระหว่างกลางเป็นเสมือนส่วนเรือนยอดของอาคารทั้ง 2 ซึ่งความสัมพันธ์ของหลังคาทั้ง 3 หลัง อาศัยวิธีการสร้างรูปทรงด้วยองศาเดียวกัน จึงทำให้แต่ละตัวเชื่อมต่อกันได้อย่างกลมกลืน การออกแบบรูปทรงอาคารดังกล่าวความจริงแล้วก็เหมือนเรือนแถวทั่วไปที่ใช้หลังคาจั่วประธานคลุมตรงพื้นที่หลัก คือส่วนค้าขายชั้นล่างและส่วนพักอาศัยบนชั้นลอยชั้นบนรวมทั้งระเบียงลอยที่ยื่นออกมา แล้วซักปีกหลังคาด้านหลังยาวลงมาคลุมส่วนพื้นที่ที่เหลือทั้งหมด ซึ่งถ้ามองเพียงเฉพาะอาคารชุดเดียวเช่นนี้ย่อมดูเหมือนเป็นเรือนแถวธรรมดาที่เรียบง่าย แต่เมื่อประกอบเข้ากับอีกแถวหนึ่งในลักษณะหันหน้าเข้าหากัน แล้วเชื่อมต่อส่วนของหลังคาด้านหน้าด้วยการพาดเชื่อมลอยให้ถึงกัน ก่อเกิดเสาดูกตาขึ้นรับโครงจั่วหลังเล็กที่สร้างขึ้นเพื่อต้องการคลุมแดดฝนบริเวณตรงกลางที่เป็นช่องทางเดินระหว่างเรือนแถว นั้น เพียงเท่านั้นก็ทำให้ระนาบของหลังคาทั้งหมดดูต่อเนื่องเป็นชุดเดียว นอกจากนี้แล้วรูปทรงที่เป็นปริมาตรของที่ว่างในทางตั้งยิ่งดูน่าสนใจ เมื่อความโล่งว่างนั้นมีลักษณะที่ผ่อนคลายจากความรู้สึกกดทับจากภายในเรือนผ่านได้พื้นที่ระเบียงลอย แล้วก่อเป็นรูปทางตั้งก่อนพุ่งผ่านได้ช่องเปิดของหลังคาคลุมทางเดินนั้น ถือเป็นลักษณะพิเศษของการไหลลื่นของที่ว่างที่มีคุณภาพยิ่ง ทั้งในมิติทางตั้งและทางนอน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเรือนแถวไม้แบบชั้นครึ่งของตลาดแห่งนี้ เป็นผลงานการสร้างสรรค์ที่มีคุณค่ายิ่งในเชิงการออกแบบงานสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น ที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่ควรถือเป็นแบบอย่าง ที่ควรได้รับการอนุรักษ์อย่างยิ่งแห่งหนึ่ง

อาคารเรือนแถวไม้ชุด D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

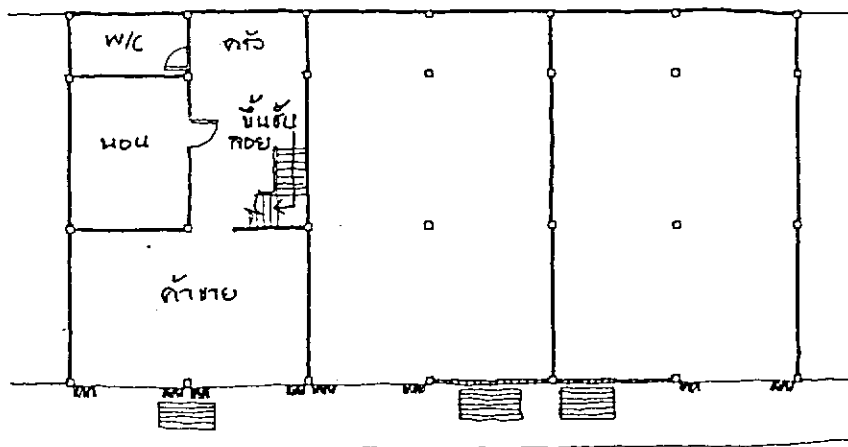
เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวอีกชุดหนึ่งที่ตั้งอยู่ประมาณตอนกลางแถวบนสุดของกลุ่มเรือนแถวข้างสะพานที่ข้ามแม่น้ำ เรือนแถวชุดนี้สร้างต่อกันเป็นแนวยาว แบ่งกันพื้นที่ออกเป็นหน่วยๆ หน่วยละ 2 คูหา แต่ละคูหามีความกว้างประมาณ 4.00 เมตร ลึกประมาณ 12.00 เมตร ซึ่งช่วงทางลึกนี้จัดซอยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ช่วงเสาๆ ละ 5.00, 5.00 และ 2.00 เมตร ตามลำดับ ทั้งนี้โดยมีการกำหนดประโยชน์ใช้สอยดังนี้ ช่วงเสาแรกส่วนหน้าให้เป็นที่พักจอดรถ ส่วนถัดมาใช้ประกอบกิจกรรมอื่นๆ เช่น ที่พักหลับนอน ครีว ห้องน้ำ บางหน่วยก็กันเป็นห้องนอนสำหรับใช้อาศัยครึ่งหนึ่งแบบถาวร รวมทั้งบางหน่วยก็ทำเป็นชั้นลอยครึ่งหนึ่งที่ชั้นบน โดยติดตั้งบันไดเล็กๆ แบนข้างผนังขึ้นไป ชั้นลอยนี้ใช้เป็นส่วนพักผ่อนหรือนอนทั้งหมด ซึ่งการทำเป็นชั้นลอยนี้เพียงเพราะความต้องการเนื้อที่เพิ่มมากขึ้นในส่วนชั้นล่าง แม้ว่าเมื่อต่อเติมแล้วจะทำให้ระดับความสูงที่จะเข้าไปส่วนด้านหลังเดี่ยวของอาคารมากเกินไปก็ตาม

• รูปด้านหน้า

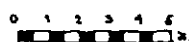

• รูปตัด

• ผังพื้น

รูป 20 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 3

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด								
A	B	C	D	E	F	G	H	ตัวชี้: แผนผัง 3

เรือนแถวชั้นเดียวชุดนี้ทำขึ้นอย่างเรียบง่าย ไม่มีอะไรเด่นพิเศษ อาจเกี่ยวเนื่อง ด้วยกับความต้องการประหยัด และรวมถึงตำแหน่งที่ตั้งซึ่งค่อนข้างห่างออกไปจากศูนย์กลาง ตัวตลาดแล้ว จึงอาจทำให้ไม่เหมาะไม่คุ้มทุนในการลงทุนปลูกเป็นแบบ 2 ชั้น ทำให้รูป ลักษณะของเรือนเป็นไปอย่างกระทัดรัด ใช้หลังคาทรงจั่วใหญ่ชุดเดียวคลุมยาวบนพื้นที่ทั้งหมด โดยมีกึ่งกลางสันหลังคาอยู่ตรงแนวเสาช่วงที่ 2 พอดี ส่วนด้านหน้าก็ทำเป็นปีกกันสาด สั้นๆ ช่อ้นได้ขายคาเรือนประธาน ยื่นออกมาคลุมช่องระบายอากาศเหนือผนังเรือนที่ทำเป็น บานเปิดปิดแบบเพี้ยมไม้

3.4 ตลาดถนนเขางู อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

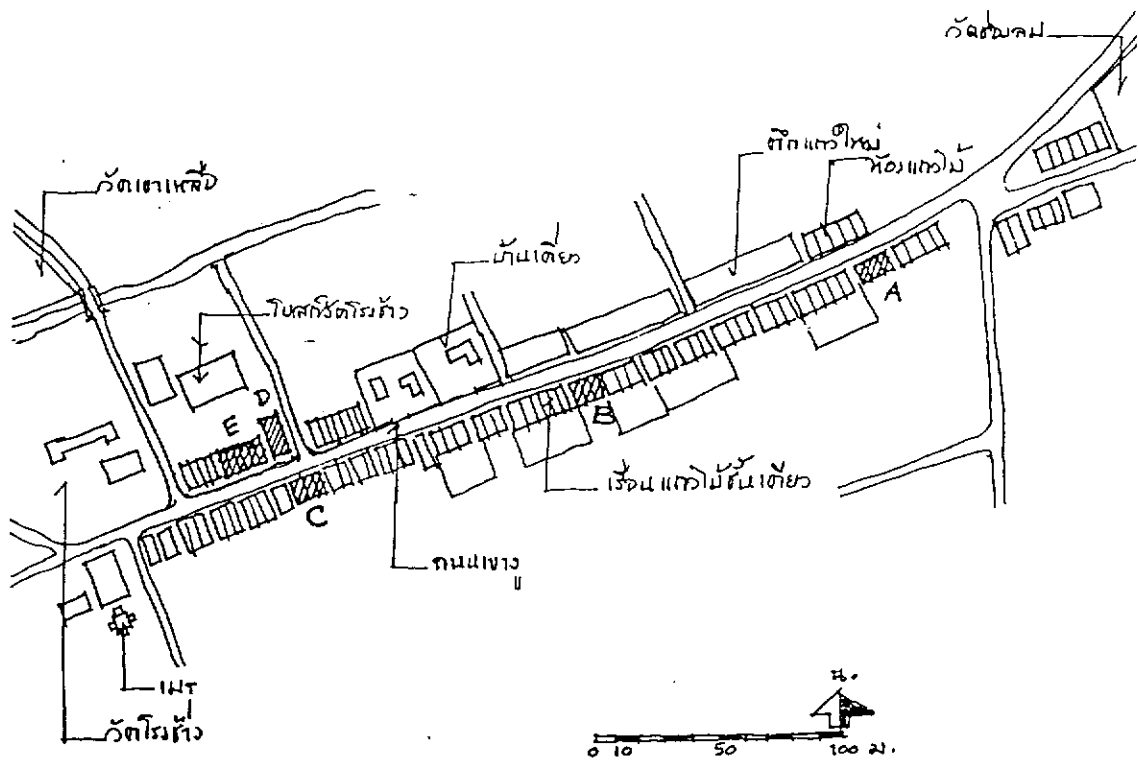
เป็นชุมชนขนาดเล็กที่ยังคงทำการค้าแบบประปรายในปัจจุบัน ประกอบด้วย เรือนแถวไม้ที่ตั้งเรียงรายเป็นแถวยาวขนานไปกับถนนเขางู ซึ่งตัวตลาดเดิมจริงๆ อยู่บริเวณ วัดโรงช้าง และเดิมส่วนใหญ่ก็ใช้เป็นเรือนพักอาศัยมีค้าขายบ้างประปราย เพราะเป็นเพียง เส้นทางผ่านที่ไม่ใช่ศูนย์กลางการค้าของชุมชนหรือแหล่งซื้อขายระหว่างต่างท้องถิ่น แต่ใน ปัจจุบันหลายหน่วยเปลี่ยนแปลงการใช้สอยมาเป็นเรือนร้านค้ามากขึ้น ด้วยส่วนใหญ่เช่าจาก เจ้าของเดิมเพื่อใช้ประกอบการ จึงทำให้มีกิจกรรมที่มีชีวิตชีวาพอสมควร หมู่เรือนแถวแห่งนี้ ส่วนใหญ่ยังคงสภาพดั้งเดิมให้ศึกษาได้โดยเฉพาะฝั่งทางทิศใต้ของถนนที่เหลือนอยู่แทบตลอด ทั้งแนว ต่างจากฝั่งทิศเหนือนับจากช่วงกลางขึ้นไปที่ถูกรื้อถอนเปลี่ยนเป็นอาคารตึกแถวแบบ ใหม่เกือบหมดแล้ว คงเหลือเพียงชุดเดียวตรงหัวถนนและอีกกลุ่มใหญ่ตรงบริเวณส่วนปลาย ถนน ซึ่งความจริงแล้วเรือนแถวไม้ของพื้นที่แห่งนี้มีลักษณะพิเศษประการหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่น่าสนใจมาก นั่นคือเป็นชุดเรือนแถวขนาดเล็กๆ สั้นๆ อย่าง 3 ห้องเสาแบบชั้น เดียวเกือบตลอดทั้งแถว ทำให้สามารถจินตนาการถึงสภาพของวิถีชีวิตและบรรยากาศในยุค ครั้งก่อนนั้นได้เป็นอย่างดี ความพิเศษเช่นนี้คล้ายกับชุดเรือนแถวกลุ่มหนึ่งของตลาดหน้าวัด มหาธาตุ จ.เพชรบุรี แต่ทำเป็นเรือนแบบ 2 ชั้น

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

อาคารเรือนแถวไม้ชุด A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นอาคารไม้ชั้นเดียวขนาด 3 คูหา ตั้งอยู่บริเวณหัวถนนเขางู (แต่จะเป็นปลาย ถนนหากนับจากศูนย์กลางตลาดสมัยเมื่อ 50 ปีก่อน) แต่ละคูหากันแยกออกเป็นหน่วยๆ มีความกว้างหน่วยละประมาณ 3.50 เมตร ลึกประมาณ 9.00 เมตร ทางลึกนี้แบ่งย่อยโครงสร้าง ออกเป็น 3 ช่วงๆ ละ 3.00 เมตร โดยแต่ละช่วงกำหนดพื้นที่ใช้สอยเป็นส่วนค้าขายช่วงแรก และส่วนพักอาศัยที่เหลือทั้งหมด

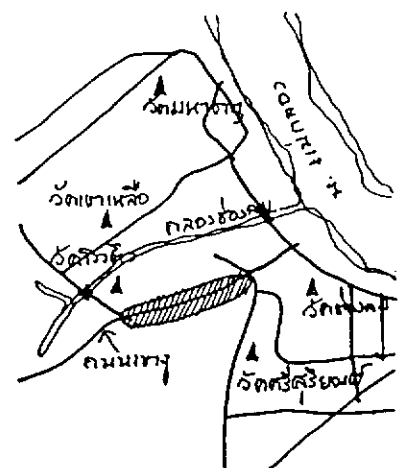
สำหรับในแง่รูปแบบทางสถาปัตยกรรม เป็นเรือนไม้ที่มีรูปทรงหลังคาแบบ “ทรง ปันหย้า” โดยใช้ช่วงลึก 2 ช่วงของอาคารเป็นส่วนโครงสร้างเรือนที่ตั้งรับจั่วหลังคา ในขณะที่

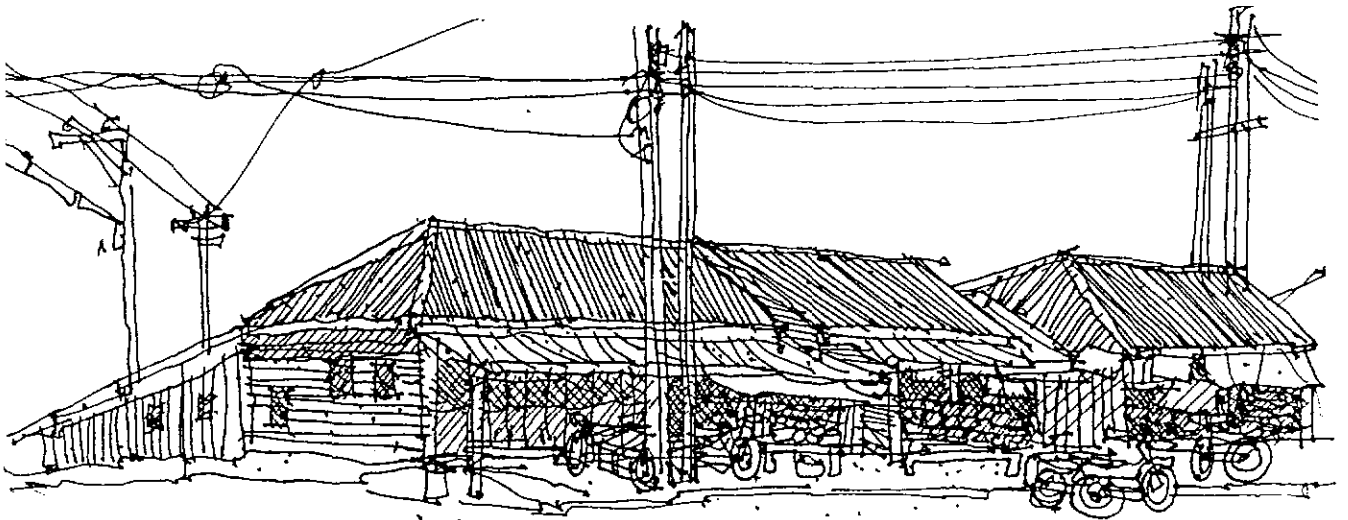

แผนผัง 4 • แผนผังตลาดของ ด. มีน จ. ราชบุรี
• ที่มา จากการสำรวจทางกายภาพ 8 สิงหาคม 2543

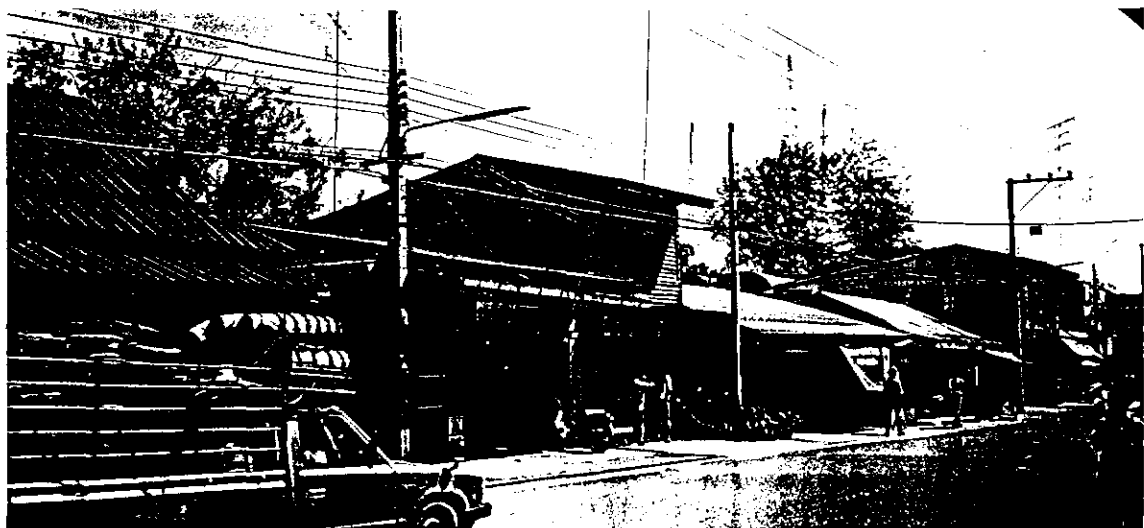
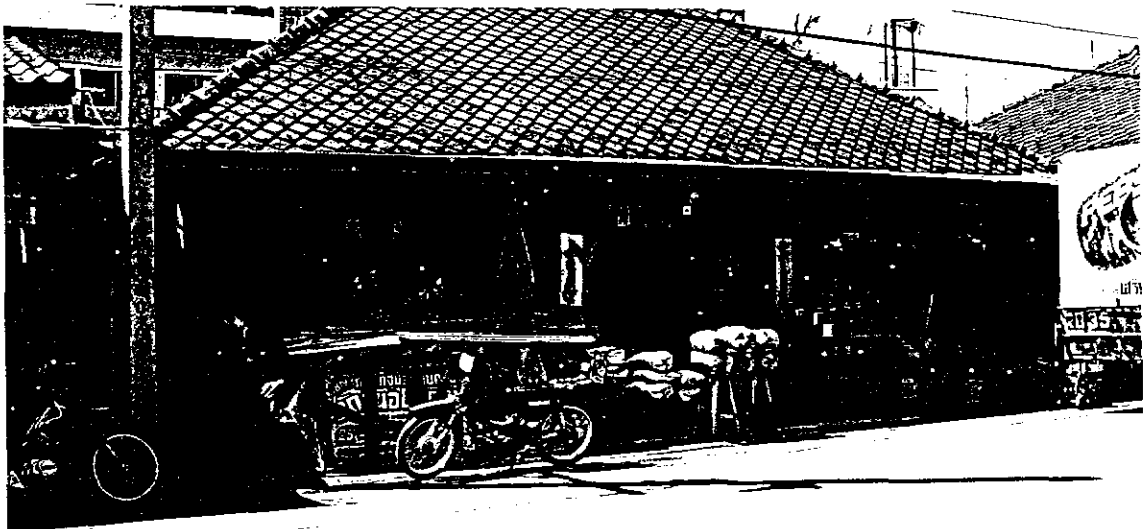
กลุ่มประชากรเป้าหมาย มวลละพืษ							
A	B	C	D	E	F	G	H

จำนวน: 10000 4

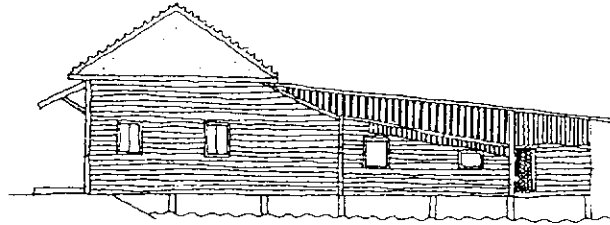

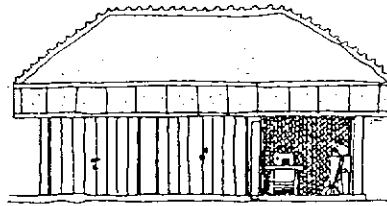
ตลาดถนนข้าวสาร กรุงเทพฯ
๗ ตุลาคม ๒๕๖๕

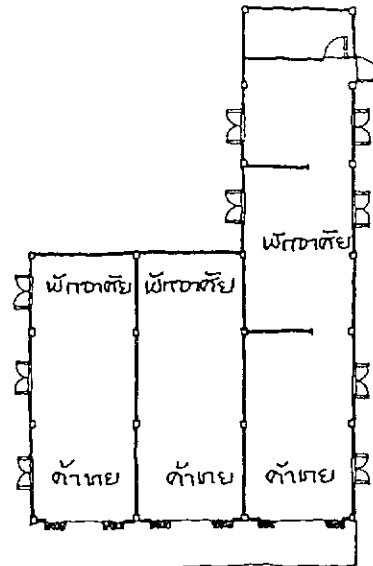
รูป 21 ลักษณะของเรือนแถวค้าขายที่ตลาดถนนข้าวสาร อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

• รูปด้านข้าง

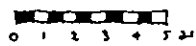

• รูปด้านหน้า

• พื้น

รูป 22 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 4

กลุ่มอาคารที่น้ำใสแหรย สะเดียง							
B	C	D	E	F	G	H	เชิงตะกอน แผนผัง 4

ช่วงเสาสุดท้ายด้านหลังเรือนใช้วิธีการลดปีกชายคาลงเป็นปีกนกคลุมอีกชั้น ส่วนด้านหน้าเรือนใช้ระบบบานเปิดปิดแบบบานเฟี้ยมไม้ทั่วไป เหนือผนังทำเป็นช่องระบายอากาศที่มีปีกกันสาดยื่นเลยออกมาคลุมสำหรับกันแดดฝน

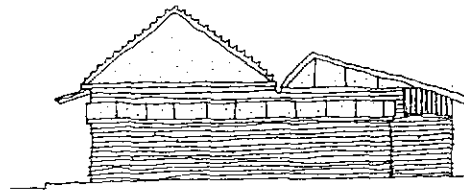
ความน่าสนใจของเรือนหลังนี้นอกจากจะอยู่ที่ความสวยงามของรูปทรงหลังคา ที่อาจถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเรือนไม้ย่านนี้แล้ว การใช้วัสดุโดยเฉพาะกระเบื้องว่าวก็ทำให้ตัวสถาปัตยกรรมดูหนักแน่นและภูมิฐานยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วการถือกรรมสิทธิ์ของผู้ครอบครองหรือเจ้าของที่ดินแบบเอกเทศก็เกิดผลดี คือ การปลูกเรือนของตนเองให้เว้นห่างกัน ทำให้เรือนนั้นสามารถเปิดหน้าต่างเพิ่มขึ้นทางด้านข้างได้อีกด้วย

เรือนชุดนี้หากคงสภาพเดิมไว้ทั้งหมด คือ มีส่วนเล็กเพียง 3 ช่วงเสาแล้ว คงจะเป็นชุดหนึ่งที่น่าสนใจไว้ ด้วยมีความสมบูรณ์ในเชิงสถาปัตยกรรมแทบทุกมิติ หากแต่ปัจจุบันบางคูหาได้มีการต่อพื้นที่ออกไปอย่างไร้ทิศทาง โดยเน้นเพียงเฉพาะแต่การปิดล้อมเพื่อได้มาซึ่งพื้นที่อาศัยเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์และความต่อเนื่องกับรูปทรงของเรือนประธานหลังเดิม ทำให้หลังคาแบบทรงหมาแหงนที่ยาวอย่างผิดรูปนั้นไปทำลายภาพรวมทั้งหมดลงจนสิ้น

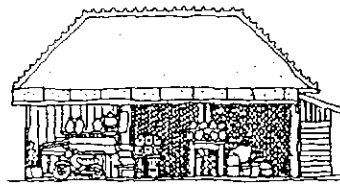
อาคารเรือนแถวไม้ชุด B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวขนาดย่อมแบบ 3 คูหา เช่นเดียวกับเรือนแถวชุด A ที่ตั้งถัดลงมาทางใต้บริเวณช่วงกลาง แต่เป็นเรือนไม้ที่ทำเป็นหน่วยเดียวมีเจ้าของเดียว ไม่กันแยกเป็นห้องๆ ตัวเรือนมีขนาดความกว้างคูหาละประมาณ 3.00 เมตร และลึกประมาณ 12.00 เมตร แบ่งช่วงเสาเป็นโครงสร้างด้วยระยะ 2.00, 2.00, 2.00, 3.00 และ 3.00 เมตรตามลำดับ ซึ่งความลึกนี้เห็นได้ชัดว่าระยะส่วนหลังของช่วงเสาสุดท้ายเป็นการต่อเติมพื้นที่ออกไปภายหลัง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวบ่งบอกจากลักษณะการกันแบ่งแยกห้องในผัง รวมทั้งรูปทรงอาคารที่ดูผิดแบบผิดรูปจากที่ควรจะเป็น นั่นคือตามระเบียบแบบแผนมาตรฐานนั้นช่วงเสาทางลึกของระยะ 2.00 เมตรทั้ง 3 ระยะ จะเป็นส่วนหลักของเรือนที่ตั้งรับจั่วประธานของหลังคา “ทรงปั้นหยา” ในขณะที่ 3.00 เมตรช่วงถัดไปจะทำเป็นปีกหลังคาชั้นซ้อนที่ยื่นลงมาคลุม หากแต่รูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบันปีกหลังคาดังกล่าวกลับมีลักษณะเป็นหลังคา “ทรงจั่ว” ที่ใช้โครงคานไม้เท่ากัน และมีชายคาด้านหนึ่งยาวด้านหนึ่งสั้น ซึ่งไม่ใช่เป็นแบบแผนมาตรฐานของเรือนรุ่นเก่าๆ จึงชี้ให้เห็นว่าส่วนนี้ทั้งหมดถูกแก้ไขรูปทรงในภายหลังที่มีการต่อขยายพื้นที่ด้านหลังออกไปอีก 3.00 เมตร รวมทั้งผนังส่วนข้างด้านขวามือ พร้อมๆ กับการดัดแปลงประโยชน์ใช้สอยภายในด้วยการกันห้องใหม่ดังแสดงในผัง

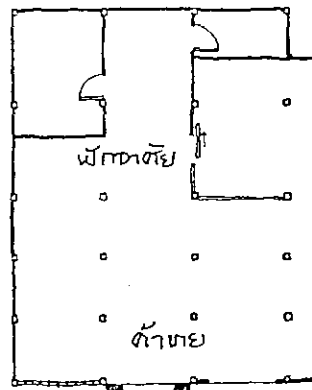
การต่อขยายหรือดัดแปลงเหล่านี้แม้เป็นเรื่องธรรมดาของการปรับปรุงแก้ไขตัวเรือนเพื่อให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัยในแต่ละช่วงเวลา แต่หากผู้นั้นขาดซึ่งสายตาที่มีสัมผัสในเชิงความงามอยู่บ้างแล้ว การปรุงแต่งดังกล่าวหากไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าเดิมที่มีอยู่ ก็จะถูกกลายเป็นตัวทำลายความดีงามนั้นให้จางลงหรือหมดสิ้นไป เช่นเดียวกับอาคารชุดนี้และชุด A

• รูปด้านซ้าย

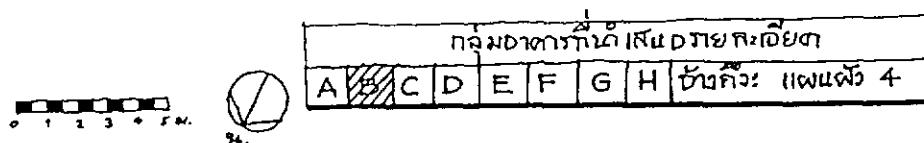

• รูปด้านหน้า

• พื้นดิน

รูป 23 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 4

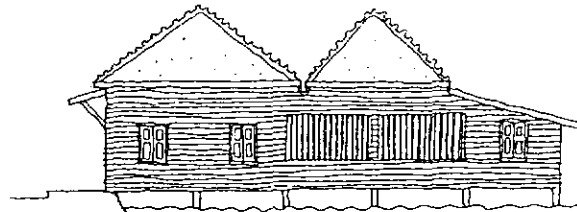

อาคารเรือนแถวไม้ชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

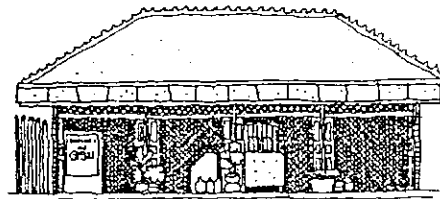
เป็นอาคารเรือนแถวไม้ชั้นเดียวขนาดกลางแบบ 4 ห้องคูหาที่ตั้งอยู่ร่นลงมาทางส่วนปลายฝั่งขวาของถนน เป็นอีกชุดหนึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะทางสถาปัตยกรรมของชุมชนแห่งนี้ ด้วยแบบแผนของเรือนชั้นเดียวที่มีหลังคาทรงปั้นหยาคลุมกระเบื้องหางว่าว พร้อมกับมีกันสาดสั้นๆ คลุมช่องลมทางส่วนหน้า และมีปีกหลังคาซ้อนคลุมส่วนหลังอีกช่วงหนึ่ง โดยที่ทุกส่วนเดิมมีความสัมพันธ์ที่ลงตัวพอดีในตัวเองอยู่แล้ว หากแต่เรือนชุดนี้ได้มีการแก้ไขดัดแปลงภายหลังเช่นเดียวกับชุดกรณีศึกษาที่กล่าวมาเบื้องต้นแล้ว คือการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยส่วนหลังเพิ่มขึ้น เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ค่อนข้างจำกัดในของเดิมไม่เพียงพอ ดังจะเห็นได้ว่าแรกเริ่มเดิมทีนั้น อาคารชุดนี้แบ่งออกเป็น 2 หน่วยๆ ละ 2 คูหา มีความกว้างคูหาละประมาณ 3.00 เมตร ส่วนความลึกในปัจจุบันจะลึกมากประมาณ 15.00 เมตร โดยแบ่งช่วงโครงสร้างเป็นช่วงละ 3.00 เมตร ซึ่งความจริงแล้วในเบื้องต้นความลึกจริงจะอยู่ที่ช่วงเพียง 9.00 เมตรเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนจากรูปทรงอาคารที่เกิดจากการแก้ไขลักษณะหลังคาส่วนหลัง จาก “แบบเพิง” มาตั้งเป็นหลังคา “ทรงปั้นหยา” แม้ว่าคุณผู้อาศัยชุดนี้จะมีความเข้าใจในมิติความหมายและความงามทางสถาปัตยกรรมมากกว่ากรณีตัวอย่าง 2 ชุดแรกอยู่บ้าง ด้วยการทำเป็นหลังคาทรงปั้นหยาขึ้นอีกหลังหนึ่งให้ล้อเข้าสู่ชุดกับเรือนประธาน แล้วทำเพิงปีกนกกันสาดคลุมตอมบนพื้นที่ช่วงสุดท้าย ทำนองเหมือนกับแทรกเรือนแฝดเข้าไป ซึ่งมองผิวเผินแล้วก็ต้องชื่นชมในความพยายามครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะในความเข้าใจนั้นหากช่วงลดความชันของจั่วปั้นหยาของเรือนใหม่นี้ลงให้สัมพันธ์กับมุมองศาของเรือนประธานแล้วละก็ เชื่อว่าคงจะได้เรือนชุดใหม่ที่ยังคงเค้าความงามอันสมบูรณ์ภายใต้รูปลักษณะใหม่เช่นเดิมอย่างแน่นอน

อาคารเรือนแถวไม้ชุด D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

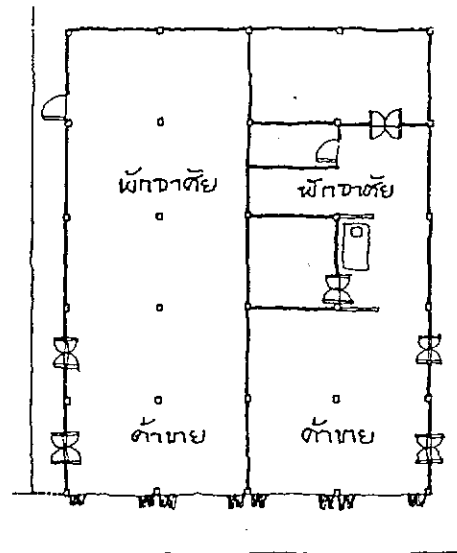
เป็นอาคารไม้ชั้นเดียวขนาดเล็กหน่วยเดียวกว้าง 2 คูหา คูหาละประมาณ 3.00 เมตร ตั้งอยู่บริเวณส่วนปลายของด้านบนถนนเขาสูงตรงปากซอยทางเข้าวัดเขาเหลื่อ อาคารหน่วยนี้เป็นเรือนไม้รุ่นหลังกลุ่มแรกที่มีรูปแบบแตกต่างออกไป จากลักษณะตามแบบแผนเดิมที่นิยมของชุมชน ด้วยการทำเป็นอาคารอย่างเรือน “ทรงจั่ว” แบบเรือนแฝด 3 หลัง โดยที่มีการจัดแบ่งพื้นที่ของตัวเรือนประธานด้านหน้าเป็นที่ทำการค้า ส่วนที่เหลือใช้เป็นที่อยู่อาศัย การสร้างเป็นเรือนแฝดดังกล่าวนี้ทำขึ้นตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว เห็นได้จากการกำหนดตำแหน่งของช่วงเสาโครงสร้างที่เป็นไปอย่างจงใจโดยเฉพาะ จากช่วงลึกที่มีระยะประมาณ 2.50, 2.50, 1.00, 2.50, 1.00, 2.50 เมตร ซึ่ง 2 ช่วงแรกใช้เป็นตัวเรือนที่รับโครงจั่วประธาน ส่วนระยะช่วงเสา 1.00 เมตร ทั้ง 2 ช่วงนั้นเป็นความต้องการที่ใช้สำหรับเป็นช่วงรับรางน้ำระหว่างหลังคา

• รูปด้านซ้าย

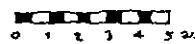

• รูปด้านหน้า

• พื้นผิว

รูป 24 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 4

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ข้างล่าง : แผนผัง 4

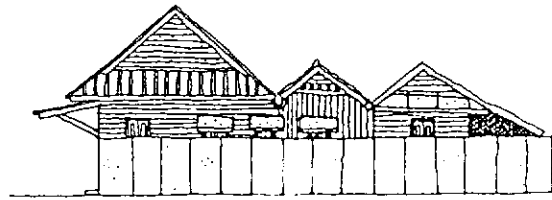
อย่างไรก็ตามรูปแบบที่ปรากฏในปัจจุบันกลับชี้ให้เห็นถึงความผิดปกติของการใช้รูปทรงหลังคาทั้ง 3 ส่วน ที่ดูไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างที่ควรจะเป็น กล่าวคือในเชิงการออกแบบทางสถาปัตยกรรมแล้ว แม้แต่ในงานพื้นถิ่นทั่วไปก็ตาม การใช้รูปทรงหลังคาไม่ว่าจะมีกี่หน่วยก็ตาม ช่างผู้ทำการจะมีสูตรสำเร็จเฉพาะทั้งในเชิงของสัดส่วนและรูปแบบที่มักจะใช้ในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่อกันในองค์รวมทั้งหมด ซึ่งเชื่อว่าอาคารชุดนี้ก็น่าจะเป็นเช่นนั้น เพราะเมื่อพิจารณาในแง่ของสัดส่วนรูปทรงหลังคาแล้ว แม้จะมองเห็นถึงการใช้โครงสร้างระเบียบเดียวกัน หากแต่กลับมีความแตกต่างในเชิงองค์ประกอบ โดยเฉพาะปีกนกตรงส่วนไขราหน้าจั่วที่ใช้คนละแบบกัน คือของหลังประธานจะชักยาวออกมาเชื่อมต่อกับปีกข้างทำนองคล้ายอย่างจะทำเป็น “ทรงมะนิลา” ในขณะที่ส่วนหลังคาเรือนกลางทำเป็นแบบไขราปีกนก สำหรับเรือนด้านหลังจะทำเหมือนอย่างเรือนประธานแต่ปีกนั้นยื่นยาวออกมามาก ความแตกต่างเช่นนี้วิเคราะห์ได้ชัดเจนว่าเดิมทีเรือนทั้ง 3 หลังนั้น จะทำเป็นอาคาร “ทรงจั่ว” ธรรมดาที่มีปีกนกซ่อนอยู่ในไขราหน้าจั่ว ต่อมาเมื่อมีการซ่อมแซมอาคาร จึงได้แก้ไขรูปทรงหลังคาของเรือนหลังแรกและหลังสุดท้าย ด้วยการชักต่อเป็นปีกในลักษณะดังกล่าวออกไป เพื่อต้องการรูปทรงของหลังคามีสัดส่วนใหม่ที่แปลกตากว่าแบบเดิม ทั้งนี้สามารถพิจารณาได้จากการทำหน้าจั่วที่เป็นของเดิมยังคงอยู่ในระนาบเดียวกับผนัง ซึ่งหากเป็นทรงมะนิลาแล้วหน้าจั่วนั้นจะต้องร่นเข้าไปจากแนวผนังริมนอกสุดนั้น การดัดแปลงดังกล่าวคงทำขึ้นในคราวซ่อมแซมหลังคาและประตูทางเข้าพร้อมๆ กับการเปลี่ยนวัสดุผนังจากสังกะสีไปเป็นกระเบื้องลอนคู่ เช่นเดียวกับประตูจากเดิมเป็นบานเฟี้ยมไม้มาเปลี่ยนเป็นบานพับเหล็กเลื่อน ก่อนจะเพิ่มบานกรอบกระจกภายหลังอีกชั้นหนึ่งเพื่อติดเครื่องปรับอากาศในเวลาต่อมา

อาคารเรือนแถวไม้ชุด E : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

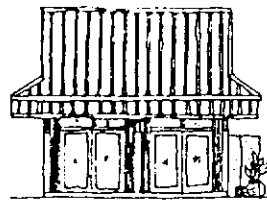
เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวชุดใหญ่ที่ต่อจากเรือนชุด D ลงไปทางทิศใต้ อาคารชุดนี้เป็นอีกชุดหนึ่งที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของรูปทรงเฉพาะของที่นี่ คือเรือนชั้นเดียว “ทรงปั้นหยา” และที่สำคัญคือน่าจะเป็นชุดเรือนแถวที่เก่าที่สุดในกลุ่ม เพราะนอกจากจะเป็นเรือนปั้นหยาที่มีปีกนกกันสาดด้านหน้ายื่นยาว ตั้งรับด้วยแนวเสานางเรียงอันเป็นแบบเก่าดั้งเดิมแล้ว การใช้หลังคามุงด้วยสังกะสีประกอบกับตำแหน่งที่ตั้ง ณ บริเวณศูนย์กลางตลาดเก่า ก็น่าจะบ่งบอกถึงอายุตัวอาคารเองได้เป็นอย่างดี

เรือนแถวชุดนี้มีทั้งสิ้น 7 ห้องคูหาแต่จัดกันแบ่งด้วยผนังออกเป็นหน่วยๆ ได้ทั้งสิ้น 4 หน่วย โดยจะมีหน่วยที่ 2 จากขวามือที่ทำเป็นเพียงคูหาเดียว ในขณะที่หน่วยอื่นใช้พื้นที่หน่วยละ 2 คูหา ทั้งนี้แต่ละคูหามีความกว้างช่วงเสาละประมาณ 3.00 เมตร โดยมีความลึกในปัจจุบันประมาณ 14 เมตร ซึ่งแบ่งซอยโครงสร้างออกเป็นช่วงๆ ละประมาณ 3.00, 2.00, 1.00, 3.00, 3.00 และ 2.00 เมตร ตามลำดับ รวมทั้งส่วนพะไลด้านหน้าอีก 2.00 เมตร

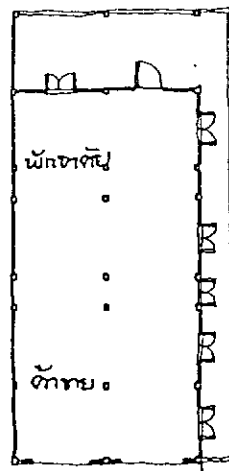
จากลักษณะของขนาดแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เห็นได้ชัดถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอันบ่งบอกถึงการขยายพื้นที่ด้านหลังออกไป เพื่อให้สนองตอบต่อ

• รูปปั้นข้าว

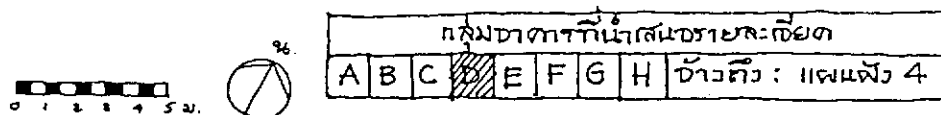

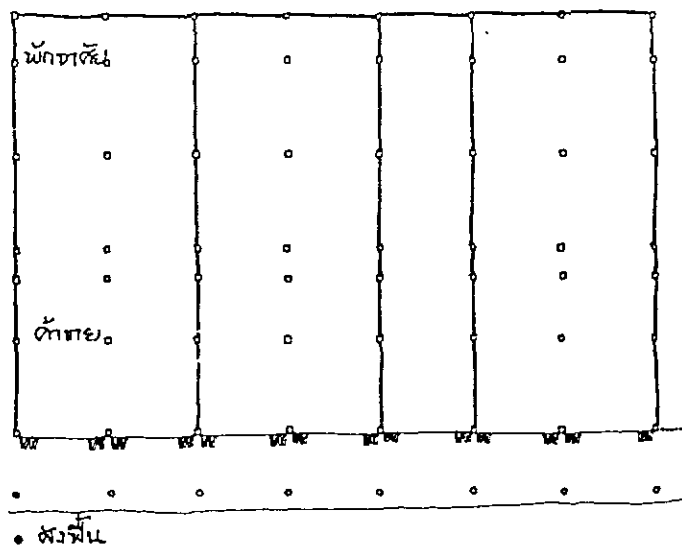
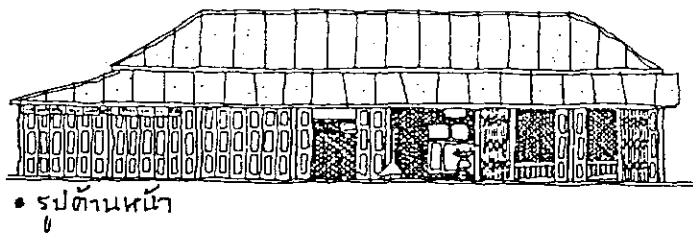
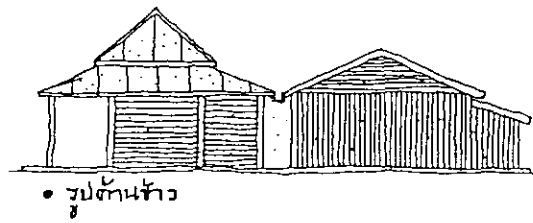
• รูปปั้นหน้า

• พื้น

รูป 25 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 4

รูป 26 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 4

ประโยชน์ใช้สอยที่ต้องการมากขึ้นในเวลาถัดมา ซึ่งจากแผนผังตัวโครงสร้างเมื่อครั้งแรกสร้างนั้นมีลักษณะสมบูรณ์ในตัวเองที่ช่วงเสา 3.00 และ 2.00 โดยเป็นส่วนของเรือนประธานที่มีหลังคา “ปั้นหย่า” คลุมสำหรับเป็นบริเวณค้าขาย และส่วนด้านหลังเรือนที่มีปีกกันสาดคลุมสำหรับเป็นพื้นที่ใช้สอยส่วนตัว ในขณะที่ส่วนหน้าอาคารจะมีกันสาดยื่นยาวอีกดับหนึ่ง ที่ตั้งรับด้วยเสานางเรียงเพื่อคลุมพะไลทางเดิน การเปลี่ยนรูปในภายหลังนั้นกระทำโดยตั้งชุดโครงสร้างใหม่ คือ มีส่วนด้านหลังเรือนอีกหลังมาเชื่อมต่อกับหลังเดิมโดยมีรางน้ำเชื่อมกลาง ความแตกต่างอันชัดเจนของอายุเรือนเห็นได้จากรูปทรงชุดหลังที่ให้เป็น “ทรงจั่ว” ธรรมดา ซ้ำยังตีฝ้าผนังไม้ในแนวตั้งที่ต่างจากหลังเก่าซึ่งตีตามแนวนอนตามแบบมาตรฐาน อย่างไรก็ตามแม้ว่าการต่อเติมพื้นที่และรูปทรงของส่วนใหม่นี้จะมีความแตกต่างทั้งในเชิงรูปทรง ลักษณะของสัดส่วนองศาโครงหลังคา ตลอดจนลักษณะแบบแผนของการประกอบฝาเรือนก็ตาม แต่ในความแตกต่างดังกล่าวก็ไม่ถึงกับทำให้ภาพลักษณ์ที่เป็นองค์รวมทั้งหมดถึงกับหมดคุณค่าลง เนื่องจากไม่ได้ไปตัดแปลงส่วนที่เป็นของเดิม อีกทั้งส่วนที่เป็นของใหม่ก็ไม่ได้แสดงออกถึงความเด่นชัดที่ไปทำลายหรือข่มคุณลักษณะของเดิมนั้น แต่กลับเน้นให้ของเดิมนั้นดูสง่ามีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังแสดงตัวให้รับรู้ได้ถึงพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมที่สืบต่อมาอีกด้วย

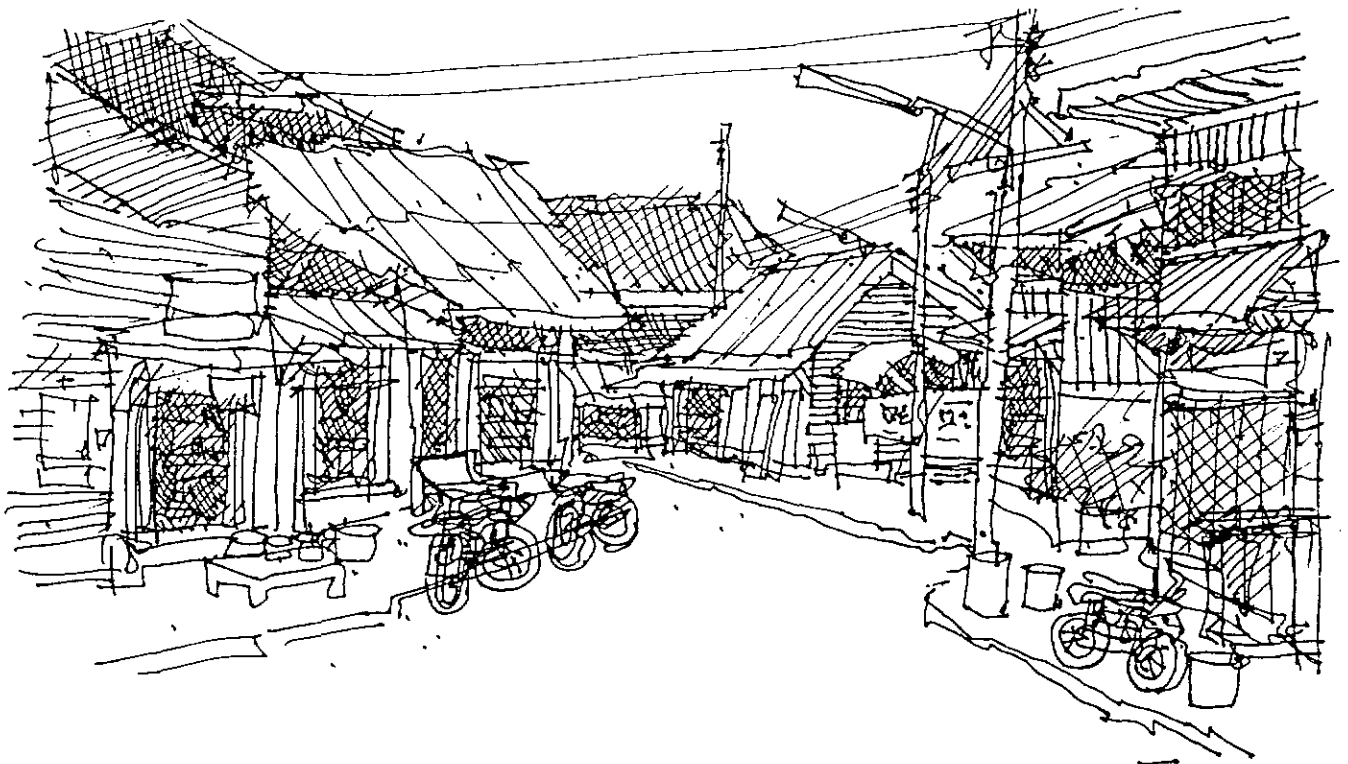
3.5 เรือนแถวไม้ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

เป็นชุมชนที่ค่อนข้างหนาแน่นเพราะมีตลาดถึง 3 แห่ง แต่เป็นตลาดที่มีลักษณะแผ่กระจายไปตาม 2 ข้างฝั่งของแนวถนนโพธารามและถนนเมืองประดิษฐ์ โดยเรือนแถวไม้บนถนนโพธารามจะเป็นกลุ่มที่มีอายุเก่าที่สุด ตั้งแต่เดิมใช้เป็นเรือนแถวพักอาศัยมาก่อนก่อนที่จะปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยเป็นเรือนค้าแบบกึ่งพักอาศัยภายหลัง ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเรือนแถวของกลุ่มนี้มักจะสร้างเป็นชุดขนาดย่อมๆ เป็นช่วงๆ ทั้งมีขนาดและรูปแบบที่ต่างจากกันค่อนข้างมาก เนื่องจากมีหลากหลายเจ้าของนั่นเอง ในปัจจุบันต้องนับว่าตลาดโพธารามแห่งนี้ยังคงเก็บรักษาเรือนแถวไม้ให้คงอยู่ได้มากที่สุดแห่งหนึ่ง ซึ่งนับว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาพัฒนาการและรูปแบบตลอดจนวิถีชีวิตของอดีตที่ย้อนกลับไปไม่นานมากนักได้เป็นอย่างดี สำหรับตึกแถวสร้างใหม่ที่สร้างต่อเนื่องกับเรือนแถวไม้เท่านั้น จะขยายตัวมาทางทิศใต้เพื่อประสานกับตลาดสดใหม่ผ่านสถานีรถไฟโพธาราม แต่อย่างไรก็ดีเรือนแถวไม้แบบเก่าและตึกแถวใหม่ก็ยังสามารถมีความสัมพันธ์ทางกิจกรรมได้อย่างไม่ขัดแย้ง

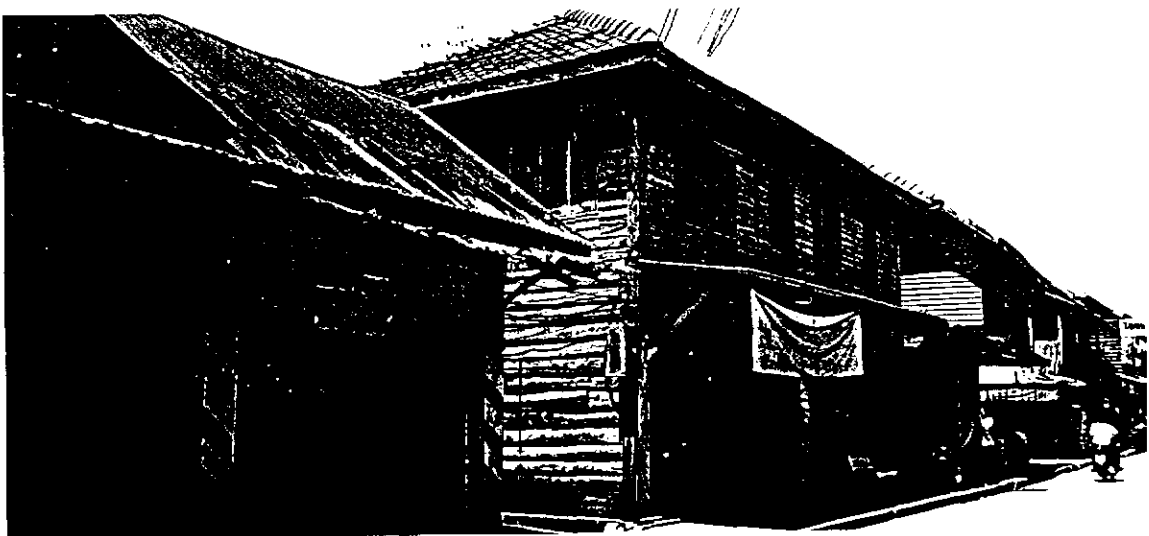
ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

อาคารเรือนแถวกลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

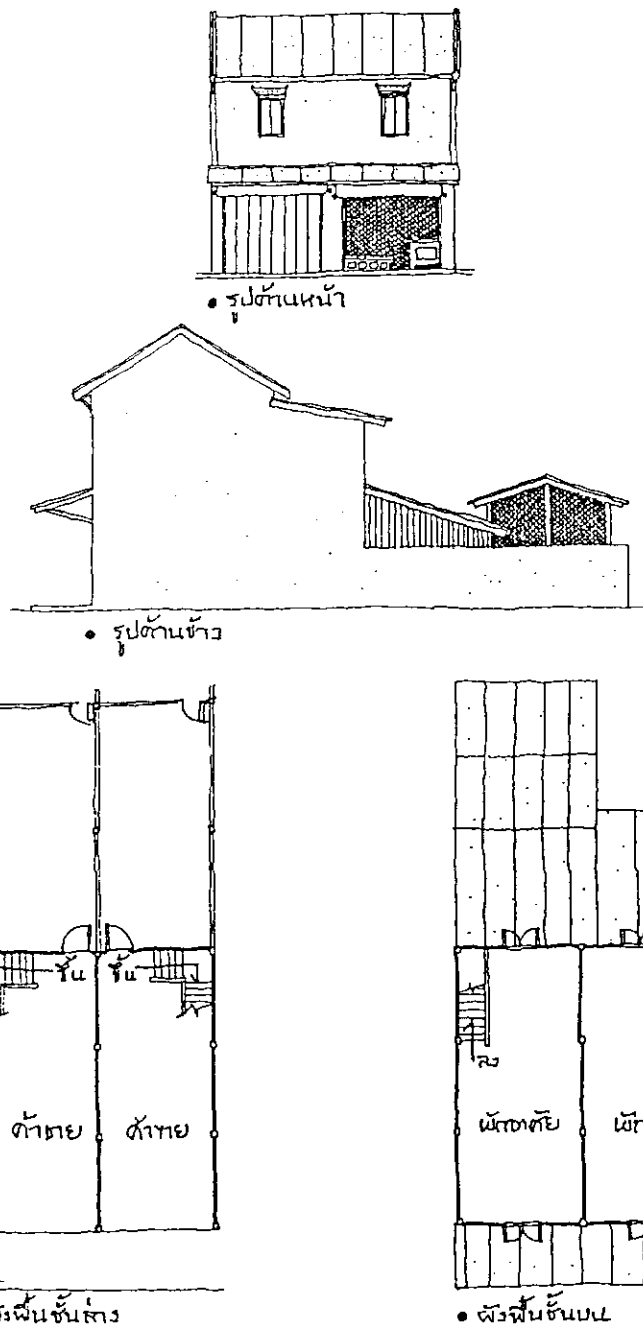
เป็นเรือนแถว 2 ชั้นแบบทรงตึก 2 คูหาชุดเดียวที่แทรกอยู่ท่ามกลางกลุ่มเรือนแถวไม้ทั้งหลาย ตรงบริเวณค่อนข้างลงมาทางทิศใต้ด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะคือเป็นเรือนตึกแถวแบบอย่างอิทธิพลจีน ทำให้เรือนแถวชุดนี้ดูโดดเด่นขึ้นมาอย่างชัด

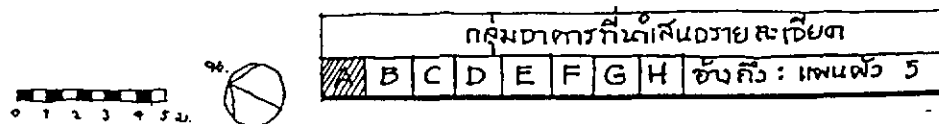
ตลาดโพธาราม ภาณุ
๐๕๐
๗ ต.ค. ๕๗

รูป 27 ลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวค้าขายในตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

รูป 28 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 5

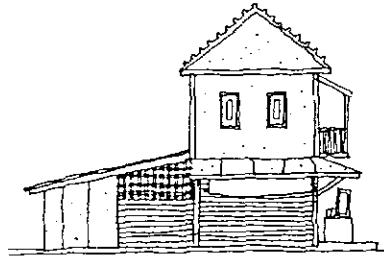

เจน แม้ว่าตัวเรือนจะมีขนาดไม่ใหญ่โตมากนักก็ตาม ตึกแถวชุดนี้เป็นอาคารขนาด 2 คูหา กว้างคูหาละประมาณ 4.00 เมตร ลึกประมาณ 9.00 เมตร ส่วนลึกนี้แบ่งออกเป็น 3 ห้องเสากว้างห้องละประมาณ 3.00 เมตร ส่วนล่างใช้ประกอบการค้าทั้งหมดโดยมีบันไดแบบพับศอกแนบอยู่บริเวณผนังส่วนท้ายของเรือน สำหรับชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัย ด้านหลังถัดออกไปของชั้นล่างถูกต่อขยายเพิ่มภายหลังอีก 2 ช่วงเสากว้างละ 4.00 เมตร เพื่อใช้ส่วนนี้เป็นบริเวณที่ทำกิจกรรมเพิ่มอื่นๆ ทั้งพักผ่อน ชักล้าง คร้ว เก็บของ และห้องน้ำ โดยจะมีประตูรองรับสำหรับเข้าออกทางด้านหลังตึก

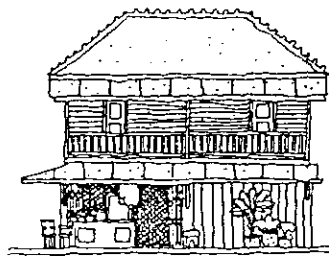
คุณค่าของเรือนแถวชุดนี้ อยู่ที่ตัวงานสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงรูปแบบอิทธิพลของตึกแถวอย่างจีน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในระยะนั้นคงมีระบบทางการค้าและชุมชนชาวจีนที่เป็นพ่อค้าอาศัยอยู่ในแถบถิ่นนี้ไม่มากนักน้อย จึงทำให้เกิดการสร้างเรือนพักอาศัยลักษณะดังกล่าวขึ้น อย่างไรก็ตามในเชิงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแล้ว เรือนตึกแถวชุดนี้ก็ถือว่าเป็นเรือนตึกแบบจีนล้วนๆ หากแต่เป็นลักษณะที่ผสมผสานกับงานที่เป็นเชิงช่างอย่างไทยพื้นถิ่นรวมอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากนับแต่รูปทรงซึ่งเป็นเรือนทรงจั่วมีปีกกันสาดชั้นซ้อนด้านหลังที่ชักคลุมบริเวณโถงบันได กับปีกกันสาดด้านหน้าที่คลุมบริเวณทางเข้าของชั้นล่าง ส่วนของอิทธิพลจากแบบอย่างสถาปัตยกรรมจีนที่ปรากฏค่อนข้างชัด นอกจากรูปทรงเรือนที่ทึบตันมีชายคาที่ถูกดัดแล้ว ส่วนของงานปั้นปูนที่อยู่บริเวณกรอบหน้าบันและคิ้วบัวเหนือประตู ล้วนแสดงถึงแบบแผนงานศิลปสถาปัตยกรรมอย่างจีนทั้งสิ้นแต่เป็นจีนที่กลายมากแล้ว อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาเฉพาะส่วนของเรือนตึกเพียงช่วงเดียว คงต้องยอมรับถึงความเหมาะสมและงดงามในเชิงรูปทรงจังหวะและสัดส่วนที่ดี เว้นเสียแต่ส่วนต่อเติมด้านหลังที่ทำโดยขาดความเข้าใจในการกระบวนการช่าง จึงทำให้ส่วนด้านหลังนี้ดูกลายเป็นส่วนเกินที่ค่อนข้างไม่น่าดูนัก

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

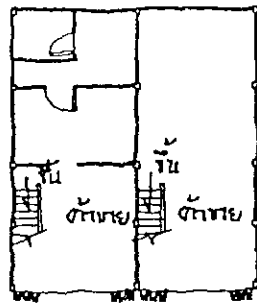
เป็นเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้นหลังเดี่ยว 2 คูหา ตั้งอยู่ถัดลงมาจากรือนตึกกลุ่ม A มาทางทิศใต้ เป็นชุดเรือนแถวแบบเก่าอายุประมาณ 30-40 ปี ที่มีส่วนกว้างด้านหน้าเรือนคูหาละ 4.00 เมตร ด้านลึกช่วงต้น 4.00 เมตร และช่วงปลายอีก 5.00 เมตร ส่วนของช่วงปลายประมาณ 2.50 เมตรนี้เป็นของเดิมที่มาพร้อมกับเรือนประธาน ที่เหลือเป็นส่วนต่อภายหลังที่เพิ่มขึ้นมาเพื่อใช้เป็นบริเวณนอกประสงค์ เช่น กันเป็นห้องน้ำ ชักล้าง หรือกรณีคูหาด้านริมทางขวามือซึ่งทำเป็นส่วนเปิดโล่งทั้งหมด สำหรับการใช้ประโยชน์ใช้สอยทั่วไปนั้นจะใช้ช่วงลึกที่เป็นเรือนประธานเป็นส่วนค้าขาย โดยมีบันไดขึ้นชั้นบนแนบอยู่ข้างผนังอาคาร ส่วนพื้นที่ชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัยอย่างเดียว อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าเรือนแถวไม้ชุดนี้ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ด้านล่างเป็นเกนค์ การใช้ประโยชน์จากชั้นบนน่าจะน้อย อาจใช้เป็นที่พักชั่วคราวหรือไม้ก็เป็นที่เก็บสินค้าอย่างเดียวโดยไม่ได้ใช้เป็นที่พัก ทั้งนี้เพราะเห็นได้จากการทำช่องเปิดที่น้อยมากจนผิดสังเกต ดังจะเห็นได้จากคูหาด้านขวามือที่ทำหน้าตาต่างเพียง

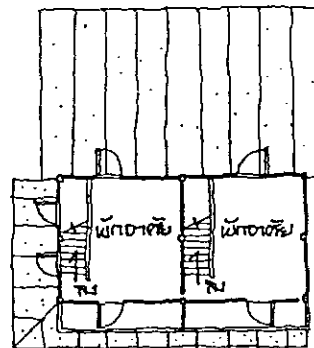
• รูปจันทขว้าง

• รูปจันทหน้า

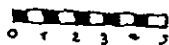

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 29 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 5

กลุ่มอาคารที่น้ำเสียดายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ชาวกว๊าน : แผนผัง 5

บานเดียวและมีประตูช่องเดียวทางระเบียงเท่านั้น ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้ภายในเรือนมีความอบอุ่นมากแม้จะมีช่องระบายที่ปลายผนังแล้วก็ตาม

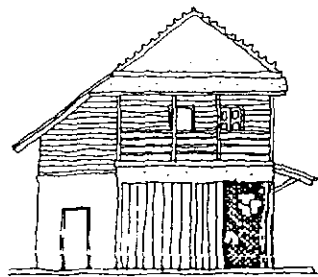
ในแง่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้น ถือได้ว่าเป็นเรือนแถวไม้ที่มีลักษณะรูปทรงและสัดส่วนดีหลังหนึ่ง โดยเฉพาะรูปลักษณะหลังคาที่ใช้แบบปั้นหยาที่มีความยาวคลุมเพียง 2 คูหา ทำให้จังหวะของรูปทรงหลังคากระชับไม่มีสันหลังคายาวจนเกินไป จะมีข้อด้อยอยู่บ้างก็เพียงชายคาที่สั้น หากแต่การทำระเบียงลอยชั้นบนโดยตั้งเสารับหลังคากันสาดที่ทำซ้อนชั้นลงมา ก็ช่วยทำให้หลังคาดูไม่รู้สึกสั้นเต๋อจนเกินไปนัก ส่วนปีกกันสาดที่คลุมทางเข้าด้านล่างใช้ระบบรับด้วยค้ำยัน ความจริงจะทำให้มวลรวมคูลงตัวมากกว่านี้หากเจ้าของเรือนไม่ต่ออ้อมออกไปทางด้านข้างด้วย ซึ่งเข้าใจว่าคงเป็นเพราะต้องการยื่นคลุมส่วนของช่องระบายอากาศปลายผนังชั้นล่างของด้านนี้เช่นเดียวกับส่วนปีกช่วงปลายของเรือน หากลำพังแค่ความลึกช่วงเสาเดียวของเดิมครั้งแรก จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของผืนหลังคากันสาดส่วนนี้รับกันพอดีกับมวลรวมทั้งหมด แต่ในกรณีนี้มีการต่อเสริมพื้นที่ออกไปอีกช่วงหนึ่งจึงทำให้หลังคาส่วนนี้มีความยาวจนเกินไป

เรือนแถวชุดนี้ก็เป็นแบบเรือนแถวไม้ 2 ชั้นอย่างมาตรฐานทั่วไป ที่ใช้วิธีการแบ่งส่วนเรือนประธานทางด้านลึกออกเป็น 2 ช่วงเสา เพื่อให้เสาช่วงกลางตั้งขึ้นไปรับอกไก่ของหลังคาได้ โดยการหันโครงจั่วออกทางด้านข้างของเรือนและอาศัยความสมดุลย์ของรูปทรงจากการเล่นระดับของผืนหลังคาและองค์ประกอบแต่ละส่วน

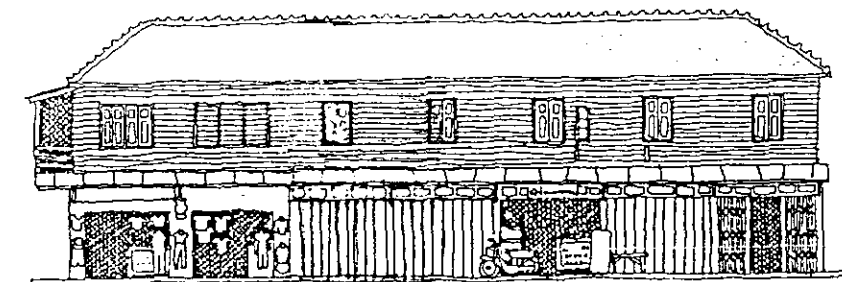
อาคารเรือนแถวไม้ชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้นชุดใหญ่ หลังคาทรงปั้นหยาที่ตั้งอยู่ปลายถนนทางทิศใต้ฝั่งตรงข้ามเยื้องกับเรือนแถวชุด B มีลักษณะแผนผังทำเป็นห้องคูหาขนาดย่อมๆ กว้างประมาณคูหาละ 3.50 เมตร วางเรียงต่อเป็นแถวยาวประมาณ 7 คูหา แต่จัดเป็น 6 หน่วย โดยหน่วยสุดท้ายริมซ้ายมือทำเป็นหน่วยใหญ่แบบขนาด 2 คูหา แต่ละคูหามีความลึกประมาณ 7.50 เมตร แบ่งโครงสร้างเป็น 3 ช่วงๆ ละ 2.50 เมตร ซึ่ง 2 ช่วงแรกจะใช้เป็นโครงสร้างอาคารของเรือนประธานที่รับหลังคา เรือนแถวชุดนี้มีอายุอยู่ในช่วง 20-30 ปี อ่อนกว่าเรือนแถวชุด B เล็กน้อย และมีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นแบบเรือนแถว 2 ชั้นทั่วไป คือพื้นที่ช่วงหน้าสำหรับเป็นที่ค้าขาย ส่วนตอนหลังใช้เป็นที่พักอาศัย โดยจะมีบันไดทางขึ้นแนบเป็นชุดร่วมกับคูหาที่ติดกัน เรือนแถวชุดนี้จัดว่าแปลกตรงที่ไม่มีการต่อเพิ่มพื้นที่ด้านหลังออกไป เช่นเรือนแถวทั่วไป ทั้งนี้คงเพราะสิ้นสุดเขตของที่ดินสำหรับก่อสร้างแล้ว เหตุนี้จึงทำให้กลายเป็นเรือนแถวที่ค่อนข้างสั้นเมื่อเทียบกับชุดอื่นๆ แต่สำหรับชั้นบนแล้วยังคงใช้พื้นที่เดิมตามขนาดของส่วนเรือนประธาน

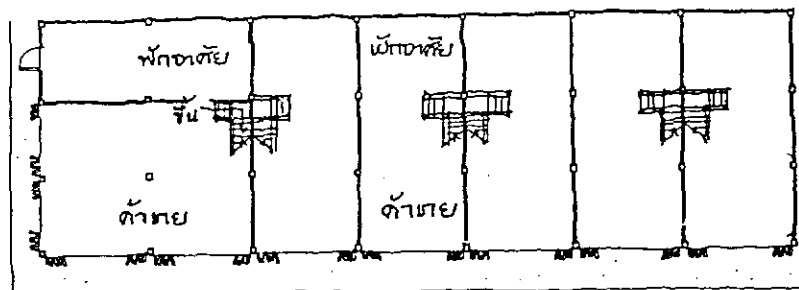
ความน่าสนใจของเรือนแถวชุดนี้ น่าจะอยู่ที่ความฉลาดในการได้มาซึ่งปริมาตรของที่ว่างภายใน ด้วยการดึงปีกชายคาของเรือนประธานออกมาคลุมพื้นที่ส่วนด้านหลังทั้งหมด แทนที่จะชักเป็นกันสาดขึ้นซ้อนจากบริเวณใต้พื้นเรือนชั้นบนเหมือนทั่วไป ทำให้ที่

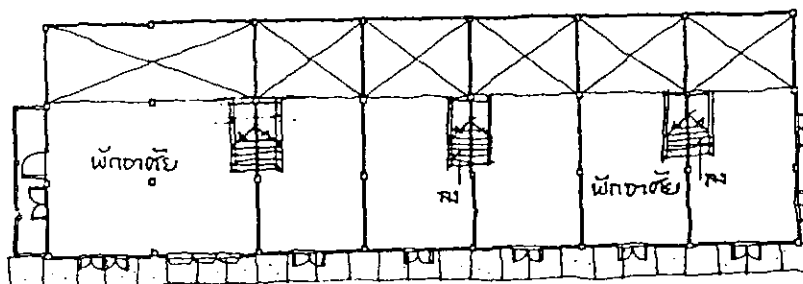
• รูปด้านขวา

• รูปด้านหน้า

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 30 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 5

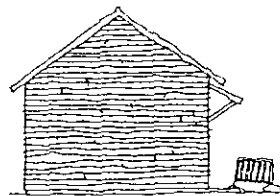
กลุ่มอาคารที่นำเสนอขายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	ตัวชี้วัด: แผนผัง ๖	

ว่างภายในของส่วนนี้มีรูปลักษณะสูงโปร่งตามเรือนประธานไปด้วย ซึ่งทำให้มีข้อดีคือเป็นการช่วยลดความร้อนที่แผ่ลงมาจากหลังคาในเวลากลางวัน รวมทั้งทำให้อยู่อาศัยไม่รู้สึกอึดอัดอีกด้วย นอกจากนี้แล้วการทำระเบียงลอยที่เดิมปกตินิยมทำกันในส่วนด้านหน้าอาคาร แต่ที่คูหาห้องแรกกลับทำระเบียงนี้ทางด้านข้างแทน ต่างจากแบบแผนที่เคยปฏิบัติกันมาโดยตลอด ทำให้ลักษณะเรือนแถวชุดนี้ลดความกระด้างลงอย่างเห็นได้ชัดเจน

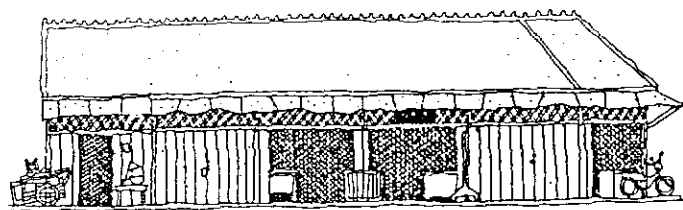
อาคารเรือนแถวไม้ชุด D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้ชั้นเดียว ที่ตั้งตรงมุมถนนบริเวณสามแยกทางทิศตะวันตกของถนนเนื่องประดิษฐ์ เรือนแถวชุดนี้ถือเป็นชุดพิเศษเพราะมีรูปผังแบบหักศอก ทำให้ขนาดของห้องตอนมุมหน่วยนี้โตกว่าคูหาอื่นๆ โดยทำรวมเป็น 2 คูหาและตัดผนังเป็นมุมเฉียงตามลักษณะการเลี้ยวของหัวมุมถนน สำหรับขนาดของแต่ละคูหาจะมีความกว้างคูหาละประมาณ 3.50 เมตร และลึกประมาณ 6.00 เมตร ซึ่งความลึกนี้จัดแบ่งโครงสร้างออกเป็นเพียง 2 ส่วนๆ ละ 3.00 เมตร ทั้งเป็นส่วนของโครงสร้างที่รองรับโครงจั่วประธานโดยตรงโดยไม่มีการต่อปีกยาวออกไปหรือทำหลังคาชั้นลาดชันซ้อนออกไปคลุมพื้นที่ส่วนหลังแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะเรือนแถวชุดนี้มีลักษณะแบบเดียวกับชุด C คือมีพื้นที่สำหรับก่อสร้างทางลื่นที่สั้นมาก ซึ่งจากขนาดของเรือนที่แคบสั้น ประกอบกับการทำอาคารสูงเพียงชั้นเดียว รวมทั้งการออกแบบรูปทรงหลังคาที่ใช้ทรงจั่วเรียบๆ คลุมยาวทั้งหมด ชี้ให้เห็นว่าเรือนแถวชุดนี้คงปลูกขึ้นอย่างง่าย ๆ เน้นราคาถูกเป็นหลักสำคัญ ความเรียบง่ายเช่นนี้เองหากปราศจากการเติมกันสาดเพื่อคลุมทางด้านหน้าแล้ว ก็คงกล่าวได้ว่าเป็นเรือนแถวที่ไม่มีอะไรพิเศษและน่าสนใจเลย การทำส่วนของกันสาดเพิ่มนี้ขึ้นนอกจากเพื่อยังประโยชน์ในการคลุมแดดฝนที่จะสาดต้องผ่านบานเปิดปิดด้านหน้าแบบบานเฟี้ยมไม้ รวมทั้งช่องลมแบบ “แกงแงง” ที่สูงโปร่งสำหรับใช้เป็นช่องระบายอากาศเหนือบานประตูดังกล่าวแล้ว ยังช่วยให้เรือนแถวชุดนี้ดูมีเสน่ห์ตามแบบฉบับของเรือนพื้นถิ่นที่มักแสดงออกแบบซื่อๆ แต่ดูน่ารักใสสะอาด คุณสมบัติพิเศษอีกประการหนึ่งที่สำคัญเห็นจะได้แก่รูปทรงของหลังคาที่ทำองศารับกับสัดส่วน ระหว่างความกว้างกับความสูงของเรือนได้อย่างงดงามและสมบูรณ์

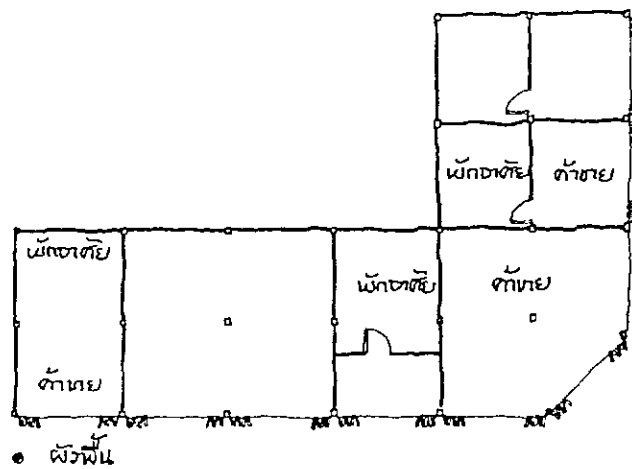
อย่างไรก็ตามเนื่องเพราะเป็นเรือนแถวแบบชั้นเดียว ทั้งมีขนาดของพื้นที่ใช้สอยรวมค่อนข้างเล็ก คือประมาณ 21 ตรม. ทำให้การใช้ประโยชน์สำหรับประกอบการค้าจึงเหมาะกับชนิดของสินค้าที่ต้องการจัดเก็บไม่มากนัก ที่สำคัญส่วนใหญ่ในปัจจุบันได้รับการแปลงเป็นเรือนพักอาศัยเกือบทั้งหมดแล้ว ทั้งมีการต่อเติมกันเป็นห้องๆ สำหรับใช้ประโยชน์ต่างๆ กันออกไป ยกเว้นแต่เรือนคูหาตอนมุมและคูหาหน่วยกลางที่ยังใช้ประโยชน์ทางการค้าอยู่ในปัจจุบัน

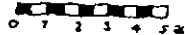
• รูปด้านข้าง

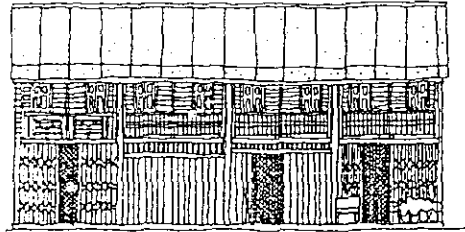
• รูปด้านหน้า

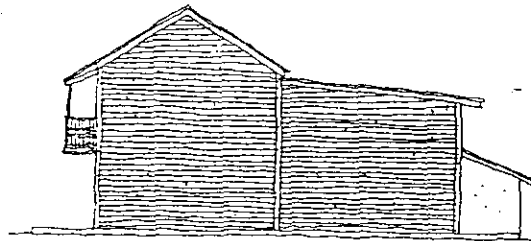
รูป 31 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 5

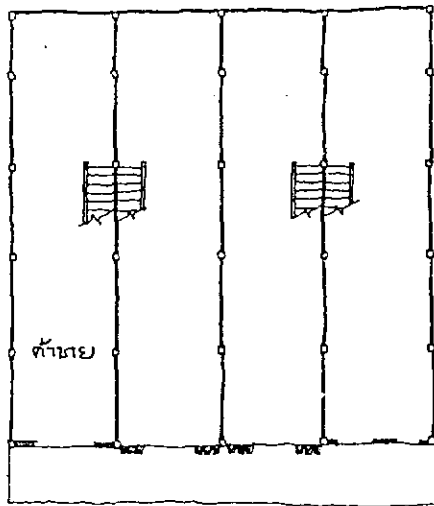
กลุ่มอาคารที่เห็นเส้นตรงรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H
ช่วงที่ 5 : แผนผัง 5							

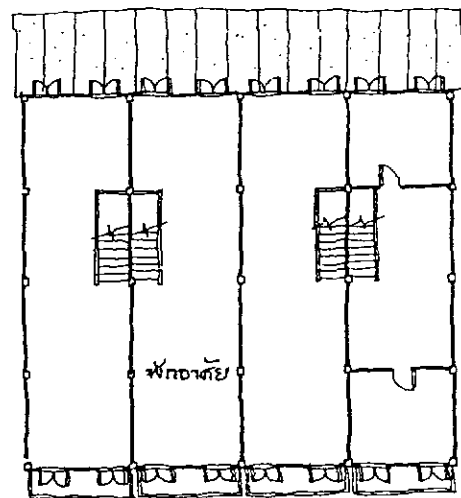
• รูปด้านหน้า

• รูปด้านข้าง

• ชั้นล่าง

• ชั้นบน

รูป 32 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 5

กลุ่มอาคารที่นำเสนอย่อยๆ							
A	B	C	D	E	F	G	H

ข้างล่าง : แผนผัง 5

อาคารเรือนแถวไม้ชุด E : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้นที่ตั้งอยู่ประมาณบริเวณกึ่งกลางของกลุ่มเรือนแถวไม้ริมถนนเนื่องประดิษฐ์ เป็นชุดเรือนแถวขนาด 4 ห้องคูหากว้างคูหาละประมาณ 3.50 เมตร ลีคูหาละประมาณ 14.00 เมตร ช่วงลี้กนี้กำหนดโครงสร้างอาคารออกเป็นช่วงๆ ช่วงเสาละ 3.00 เมตร เป็น 4 ช่วง และ 2.00 เมตร อีกหนึ่งช่วงเป็นช่วงท้ายสุดของเรือน เนื่องจากเป็นเรือนแถวที่มีพื้นที่ใช้สอยค่อนข้างมาก การใช้ที่ว่างภายในจึงมักเป็นไปแบบหลวมๆสบายๆ โดยจัดแบ่งส่วนหน้าประมาณ 3 ช่วงเสาแรกสำหรับการค้า ส่วน 2 ห้องสุดท้ายตอนปลายใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ เช่น ครั้ว ที่รับประทานอาหาร ห้องน้ำ ที่ซักล้าง ฯลฯ และมีบันไดทางขึ้นชั้นบนแบบข้างผนังตรงช่วงกลางห้องขึ้นไป ทั้งนี้ส่วนพื้นที่ของชั้นบนทั้งหมดจะถูกจัดให้เป็นที่พักอาศัย บ้างก็เปิดเป็นโรงยาว บ้างก็กันเป็นห้องเป็นสัดส่วนเฉพาะ

ในด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้น ใช้รูปทรงหลังคาแบบทรงจั่วธรรมดา มุงด้วยสังกะสี หลังคาจั่วนี้ใช้โครงสร้างทางลี้ก 2 ช่วงแรกขึ้นมารับเป็นเรือนประธาน ก่อนจะลดเป็นปีกนกยาวคลุมลงมาครอบอีก 2 ช่วงเสาหลัง ซึ่งด้วยเหตุที่การออกแบบนั้นต้องการพื้นที่ชั้นบนมากกว่าปกติ คือลี้กถึง 4 ช่วงเสา ดังนั้นจึงทำให้การลดปีกนกนั้นต้องทำองศาความลาดให้มีความเอียงที่ส่วนปลายน้อย เพราะมิฉะนั้นจะทำให้พื้นที่ส่วนนี้มีระดับต่ำจนเกินไป แต่อย่างไรก็ตามการลดในลักษณะดังกล่าวก็มีผลอย่างยิ่งต่อผลกระทบด้านรูปด้านรวม ดังจะเห็นได้จากความขัดแย้งในเชิงเส้นสายทางสถาปัตยกรรมที่ไม่สัมพันธ์กันระหว่างรูปทรงหลังคาเรือนประธานกับปีกหลังคาส่วนลดส่วนนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีดัดหลังคาอีกชุดหนึ่งที่ยื่นคลุมพื้นที่ของอาคารช่วงสุดท้าย ซึ่งใช้องศาในระดับใกล้เคียงกับตัวเรือนประธานด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้หลังคาต่อกกลางนี้ดูแตกต่างออกไป

เรือนแถวชุดนี้มีอายุอยู่ในช่วงกลางแก่กลางใหม่ประมาณ 25-30 ปี โดยยังคงเป็นเรือนที่มีแบบแผนดั้งเดิมอยู่ โดยเฉพาะระเบียบลอยด้านหน้า ส่วนปีกนกกันสาดที่ซ่อนอยู่ใต้ระเบียบลอยเพื่อยื่นออกมาคลุมทางเข้านั้นมาถึงช่วงนี้เริ่มไม่นิยมใช้กันแล้ว ปัจจุบันสภาพโดยรวมนับว่ายังดีอยู่มาก แม้ว่าบางหน่วยจะมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่างๆไปบ้างแล้ว เช่น ประตูเปิด-ปิดที่เปลี่ยนเป็นบานเหล็กแบบพับเลื่อนจากของเดิมที่เป็นบานเฟี้ยมไม้ขนาดใหญ่อย่างดี หรือลูกกรงระเบียบบนชั้นลอย ฯลฯ

3.6 เรือนแถวไม้ ตลาดบางแพ (ตลาดใน) อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

เป็นกลุ่มเรือนแถวไม้ที่วางกระหนาบ 2 ข้างของถนนสุขาภิบาลบางแพ 29 โดยหัวถนนตัดกับทางหลวงสาย 325 ส่วนปลายสุดของกลุ่มเรือนแถวมีคลองบางแพขวางกั้นไว้ ปัจจุบันถนนสุขาภิบาลบางแพ 29 ซึ่งกว้างประมาณ 6.00 เมตรนี้ ได้รับการปรับปรุงพื้นผิวให้เป็นถนนคอนกรีต หากแต่กลุ่มเรือนแถวไม้นั้นส่วนใหญ่ยังคงได้รับการดูแลให้อยู่ในสภาพดั้งเดิม มีเพียงบางส่วนโดยเฉพาะบริเวณหัวถนนที่ถูกรื้อถอนเพื่อปลูกสร้างเป็นตึกแถว 2 ชั้น

ทั้งมีแนวโน้มว่าบริเวณถัดเข้ามา ก็คงจะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวในไม่ช้านี้ หากเจ้าของเรือนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นกว่าในปัจจุบัน

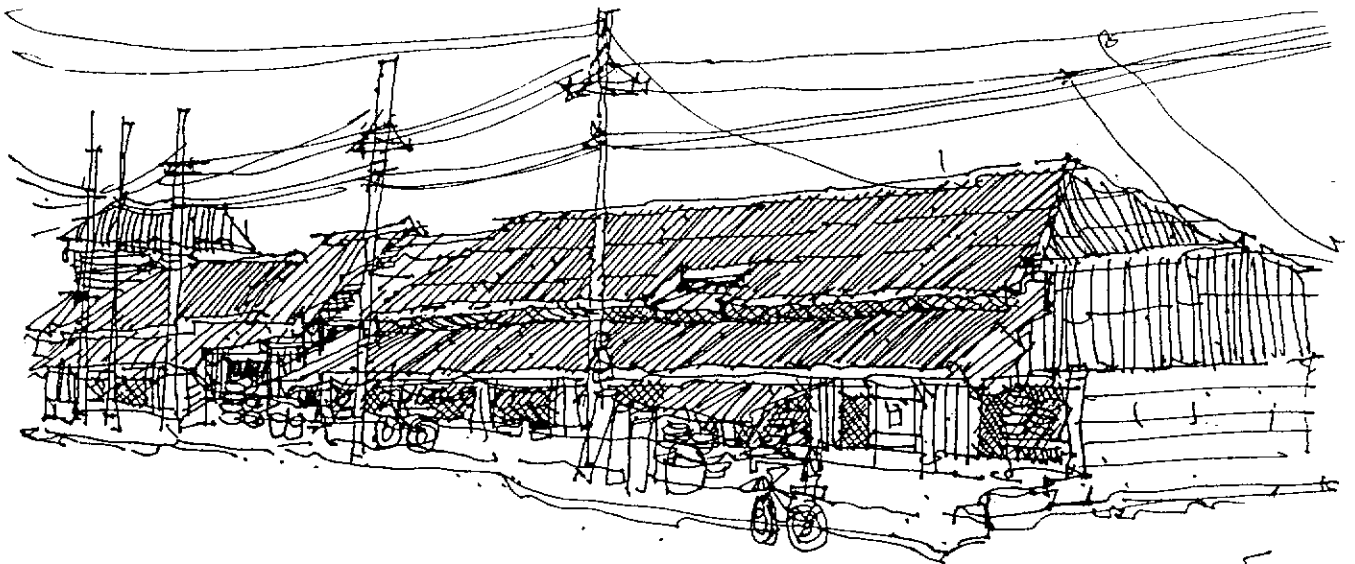
ลักษณะโดยทั่วไปทางสถาปัตยกรรม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเรือนแถวไม้ชั้นเดียวมีเพียงบางช่วงโดยเฉพาะบริเวณปลายถนนเท่านั้นที่มีกลุ่มหนึ่งทำเป็นเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้น แต่ก็เป็นการสร้างในครั้งเดียวรวมเวลาเดียวกับกลุ่มเรือนแถวแบบชั้นเดียวของชุดแรก จึงทำให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของทั้ง 2 ประเภท มีลักษณะที่ไม่แปลกแยกจนดูขัดแย้งกันแต่ประการใด อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่เรือนแถวในตลาดแห่งนี้ประกอบด้วยเจ้าของหลายคน ดังนั้นการก่อสร้างจึงทำให้มีลักษณะที่ค่อนข้างไม่เป็นระเบียบชัดเจนนัก โดยจะสังเกตเห็นได้จากความต่อเนื่องของตัวเรือน ซึ่งมีลักษณะบางเป็นเรือนแถวชั้นแบบ 2 คูหา บางเป็นเรือนแถวยาวแบบ 10 คูหา และบางก็เป็นแบบ 16 คูหา ไม่นั่นเอง

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

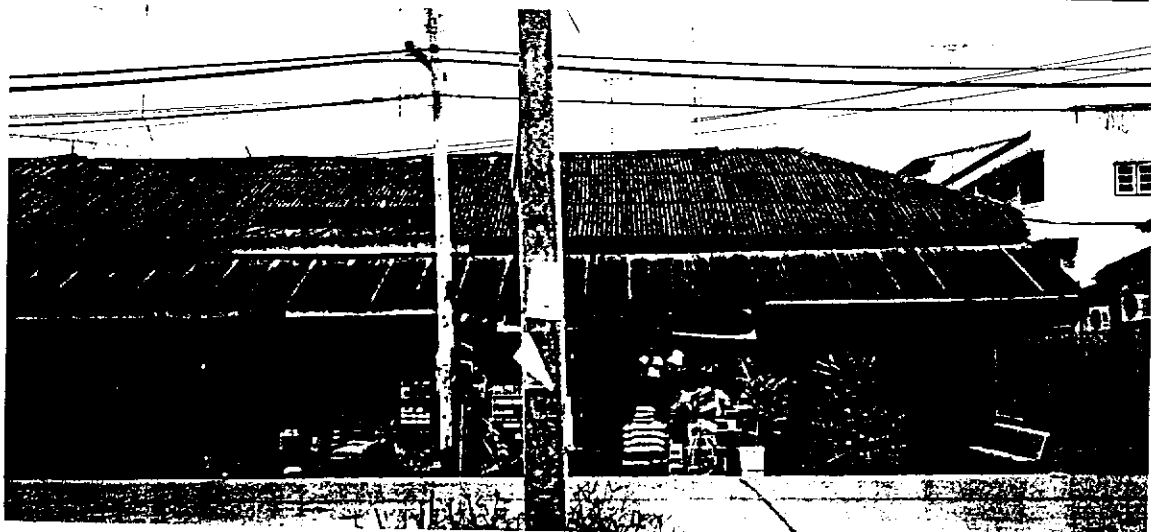
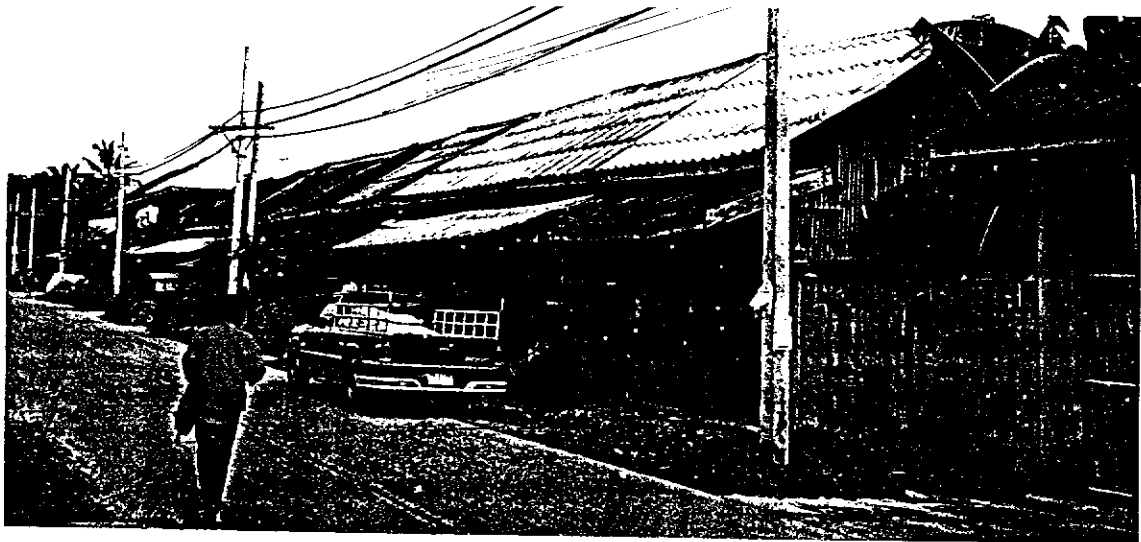
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นเรือนแถวไม้แบบชั้นเดียวชนิดติดดินไม่ยกพื้น สร้างด้วยไม้ทั้งหลังมีขนาดกระทัดรัดที่สมส่วน แต่ละหน่วยกว้างประมาณ 6.00 เมตร แบ่งเป็น 2 คูหา มีความลึกประมาณ 12.00 เมตร แบ่งตามโครงสร้างออกเป็น 3 ช่วง การใช้พื้นที่ประโยชน์ใช้สอยจะใช้บริเวณ 2 ช่วงแรกของทางลึกสำหรับเป็นพื้นที่ค้าขาย มีประตูบานปิดเปิดแบบระบบบานเฟี้ยมไม้ยาว ส่วนตอนท้ายเรือนใช้เป็นบริเวณพักอาศัยซึ่งหลายหน่วยมีการกันแยกเป็นสัดส่วนเฉพาะ

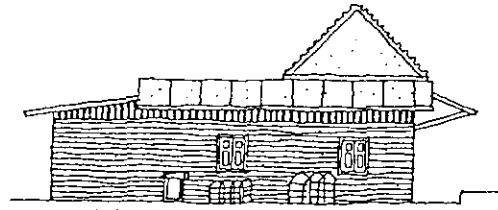
ในด้านลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ใช้แบบอย่างที่ยึดกันในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือเป็นเรือนแถวไม้ภายใต้รูปทรงหลังคาแบบปั้นหย่า มีปีกกันสาดยื่นซ้อนทางด้านหน้าอีกชั้นหนึ่งเพื่อกันแดดฝน เฉพาะแต่เรือนแถวที่นี้การซ้อนของปีกกันสาดจะซ้อนในลักษณะชิดกับชายคาหลังคาประธาน โดยเปิดบริเวณใต้ปีกกันสาดนี้ให้เป็นช่องเปิดส่วนหนึ่งแบบ “คอสอง” สำหรับระบายอากาศ ลักษณะเด่นสำคัญของเรือนแถวชุดนี้ ไม่ใช้การออกแบบรูปทรงที่วิจิตรหรือความซับซ้อนของโครงสร้าง หากแต่กลับอยู่ที่การใช้วัสดุ โดยเฉพาะเครื่องมุงหลังคา ซึ่งจะเห็นความแตกต่างที่ค่อนข้างชัดเจน นั่นคือเครื่องมุงของส่วนหลังคาประธานจะใช้หลังคาแบบกระเบื้องซีเมนต์หรือกระเบื้องว่าว ในขณะที่ปีกกันสาดมุงด้วยสังกะสี ความแตกต่างเช่นนี้ความจริงแล้วหาได้เป็นไปเพราะแนวความคิดของผู้ออกแบบที่ต้องการจะสร้างให้เกิดความแตกต่างไม่ หากแต่เกิดจากเงื่อนไขทางด้านโครงสร้างที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเลือกวัสดุที่ต่างประเภทกัน ทั้งนี้เพราะการใช้ระบบโครงสร้างแบบค้ำยันเพื่อรับปีกกันสาด มีข้อจำกัดในแง่ประสิทธิภาพการรับน้ำหนักที่น้อยกว่าระบบดั้งเดิมโดยตรง เหตุนี้การเลือกใช้วัสดุเบาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกรณีนี้

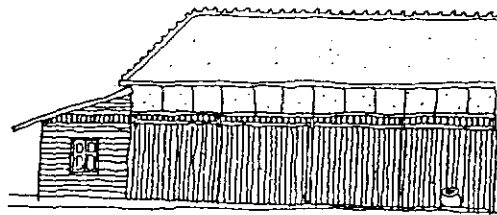
ตลาดบางแพ ราชบุรี
พ.ศ. ๒๕๓๕
อรศิริ

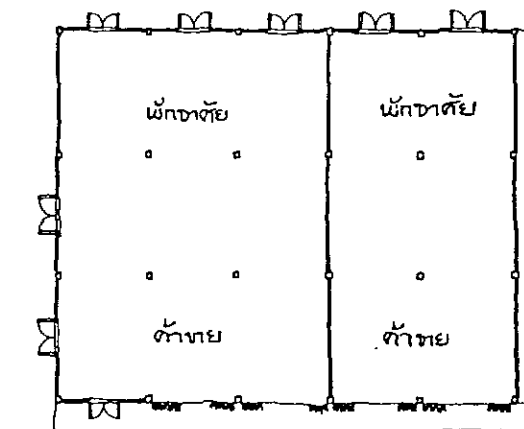
รูป 33 เรือนแผ่นไม้ชั้นเดียวในตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

• รูปด้านข้าง

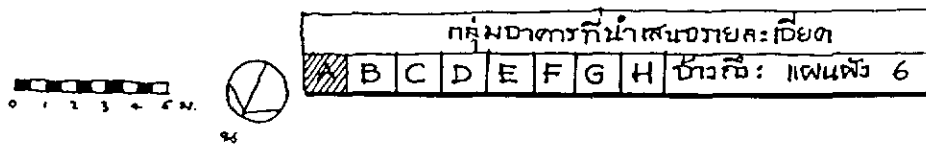

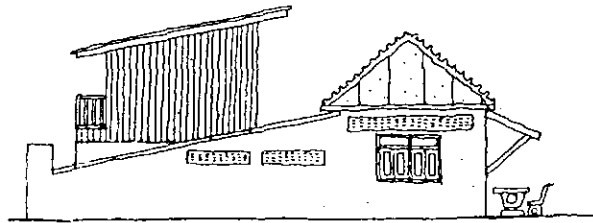
• รูปด้านหน้า

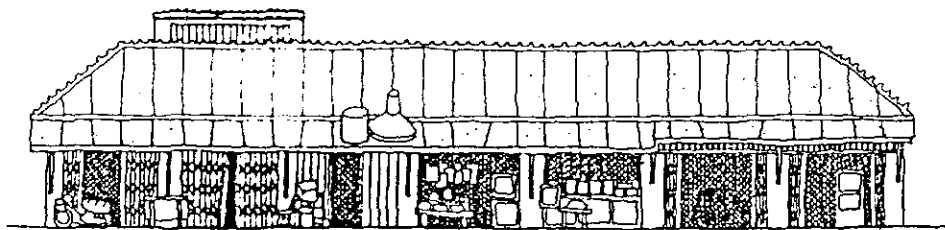
• พื้น

รูป 34 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 6

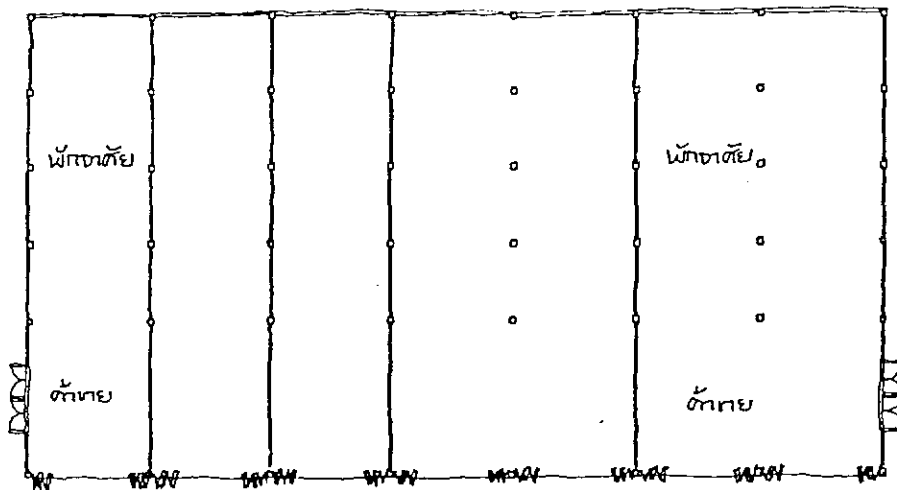

• รูปด้านข้าง

• รูปด้านหน้า

• พื้นผิว

รูป 35 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 6

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

อ้างอิง: แผนผัง 6

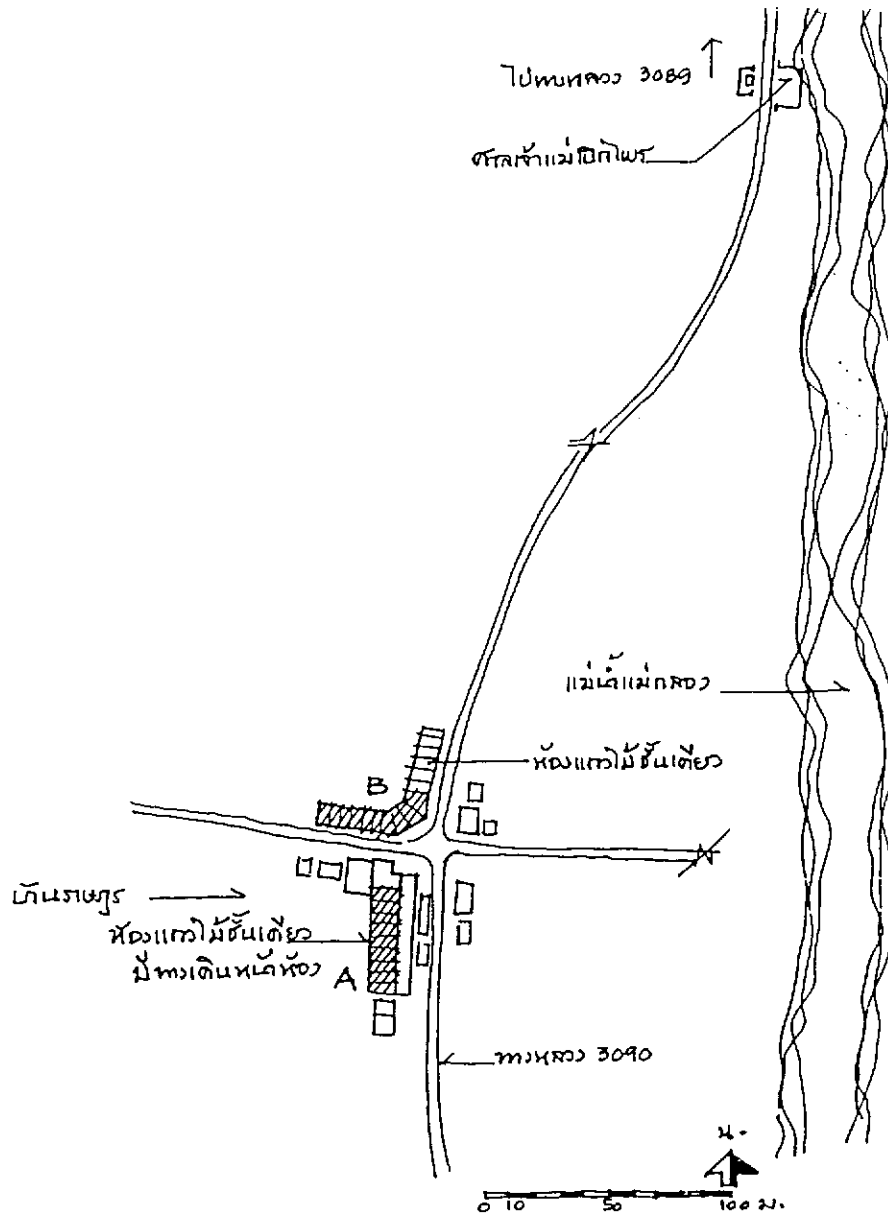
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เรือนแถวไม้ชุดนี้น่าจะเป็นกลุ่มที่ถูกสร้างเป็นชุดหลังสุด เพราะนอกจากตำแหน่งที่ตั้งซึ่งอยู่ลึกสุดจากฝั่งคลองบางแพแล้ว อีกส่วนหนึ่งอาจสังเกตได้จากขนาดของแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนไป นั่นคือเป็นเรือนชุดที่มีการขยับขนาดของห้องคูหาให้กว้างขึ้นเป็นประมาณ 4.00 เมตร ต่อ 1 คูหา และลึกถึงประมาณ 15.00 เมตร การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ชี้ให้เห็นถึงการขยับตัวทางเศรษฐกิจที่เติบโตของตลาด ทำให้เกิดความต้องการของเรือนแถวชุดที่มีขนาดพื้นที่มากขึ้น แต่ขณะเดียวกันการแบ่งแยกห้องคูหาเพื่อขายหรือให้เช่านั้น ก็อิงต่อผลประโยชน์มากที่สุด กล่าวคือหากเปรียบเทียบกับเรือนแถวชุดแรกๆบริเวณริมน้ำ ซึ่งแบ่งกันห้องแบบ 2 คูหาต่อ 1 หน่วยแล้ว ในกลุ่มนี้จะแบ่งกันออกเป็นเพียงคูหาละหน่วยและ 2 คูหาต่อ 1 หน่วย สำหรับผู้ต้องการพื้นที่มากๆ

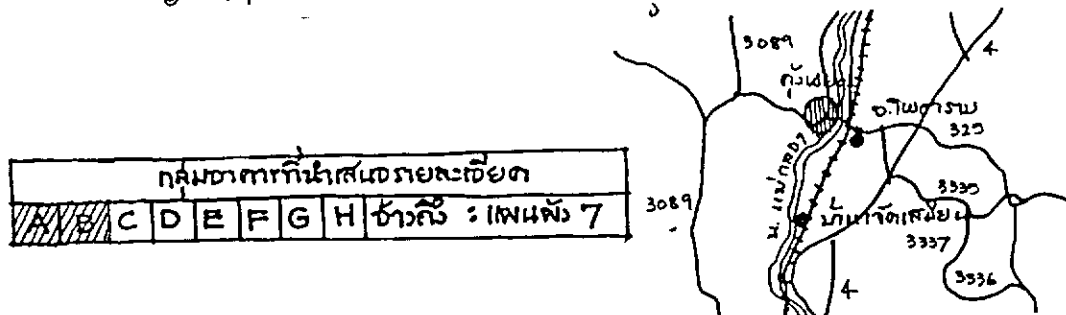
จากขนาดเรือนที่ลึกถึง 15.00 เมตรนี้ ทำให้การจัดระบบโครงสร้างอาคารที่สัมพันธ์กับการกำหนดพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยและรูปทรงอาคารเป็นไปด้วยความยากยิ่ง โดยที่ส่วนของช่วงเสาแรกต้องทำหน้าที่รับโครงจั่วประธานภายใต้รูปทรงหลังคาแบบปั้นหย่า เพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจการทางการค้า ส่วนลึกที่เหลือนั้นใช้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์และอยู่อาศัย จึงประกอบไปด้วยการใช้สอยต่างๆไม่ว่าจะเป็นห้องน้ำ ครัว ส่วนนอน และส่วนรับประทานอาหาร ทั้งนี้เนื่องด้วยข้อจำกัดของไม้ที่ใช้เป็นโครงสร้างอาคาร มีผลต่อการขยับช่วงกว้างเพื่อรับโครงจั่วหลังคา ซึ่งได้ระยะเพียงประมาณ 5.00 เมตร ทำให้เหลือพื้นที่ช่วงในที่ลึกมาก การแก้ปัญหาทางด้านรูปทรงของเรือนแถวชุดนี้จึงใช้วิธีลดปีกหลังคาแบบ “หมาแหงน” คลุมยาวเป็นผืนเดียว การใช้วิธีแก้ปัญหาเช่นนี้มีข้อดีประการเดียวคือได้หลังคาที่ไม่ซับซ้อนและง่ายต่อการก่อสร้าง หากแต่เมื่อพิจารณาในแง่คุณค่าทางสถาปัตยกรรมแล้ว ไม่ถือว่าประสบความสำเร็จนักเพราะนอกจากจะได้มาซึ่งรูปทรงที่ดูไม่สมส่วนสัมพันธ์กับส่วนหน้าแล้ว ปัญหาที่ตามมาอีกประการหนึ่งก็คือระยะความสูงของห้องบริเวณส่วนปลายอาคารจะเตี้ยมาก อันทำให้ความอับอ้าวที่บังเกิดภายในจะมีมากกว่าปกติ แต่หากพิจารณาเฉพาะเพียงด้านหน้าเท่านั้น ก็คงจะเห็นได้ถึงความประสานที่กลมกลืนกับกลุ่มเรือนแถวชุดอื่นๆได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเชิงรูปแบบชนิดเรือนที่เป็นทรงปั้นหย่ามีกันสาดลดด้านหน้า หรือสัดส่วนของรูปทรงเรือนและหลังคาที่ใช้ระบบระเบียบเดียวกัน แม้ว่าเครื่องมุงหลังคาส่วนปั้นหย่าจะเปลี่ยนเป็นกระเบื้องซีเมนต์แบบลูกฟูกลอนเล็กแล้วก็ตาม หากแต่นั่นกลับเป็นตัวบ่งบอกถึงพัฒนาการของการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมของเรือนต่างๆ ณ ตลาดแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี

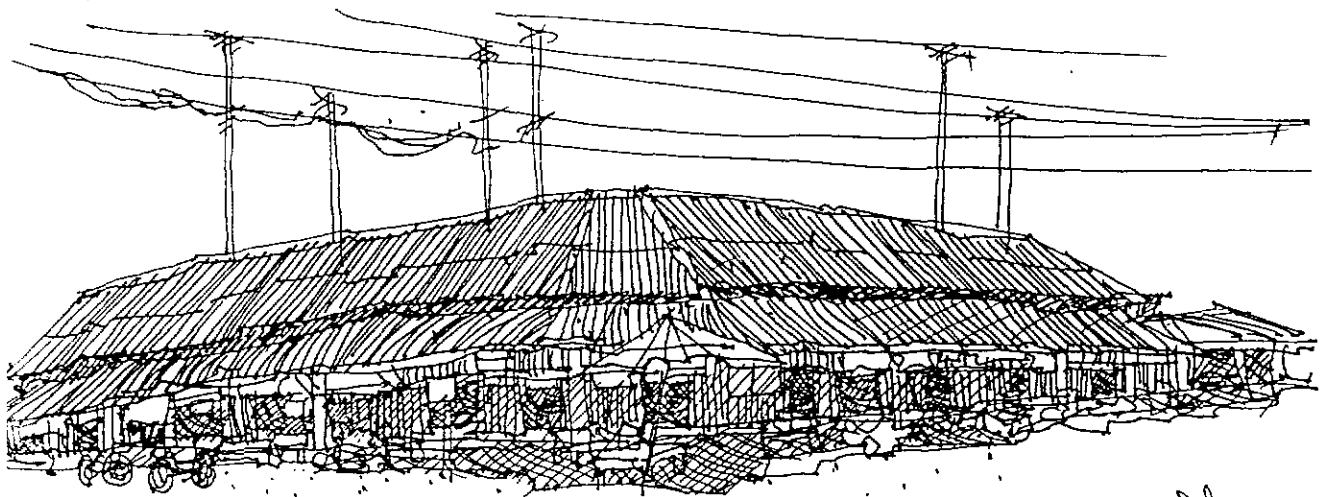
3.7 เรือนแถวไม้ ตลาดคู้พยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

สืบเนื่องจากตลาดคู้พยอมแห่งนี้เดิมเป็นตลาดแบบ “ตลาดนัด” ซึ่งให้บริการชุมชนขนาดเล็ก ตัวอาคารจึงเป็นเรือนแถวไม้อย่างพื้นถิ่นที่สะท้อนถึงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างชัดเจน โดยจะสร้างเพียง 2 กลุ่มขนาดย่อม แต่ละกลุ่มตั้งอยู่คนละ

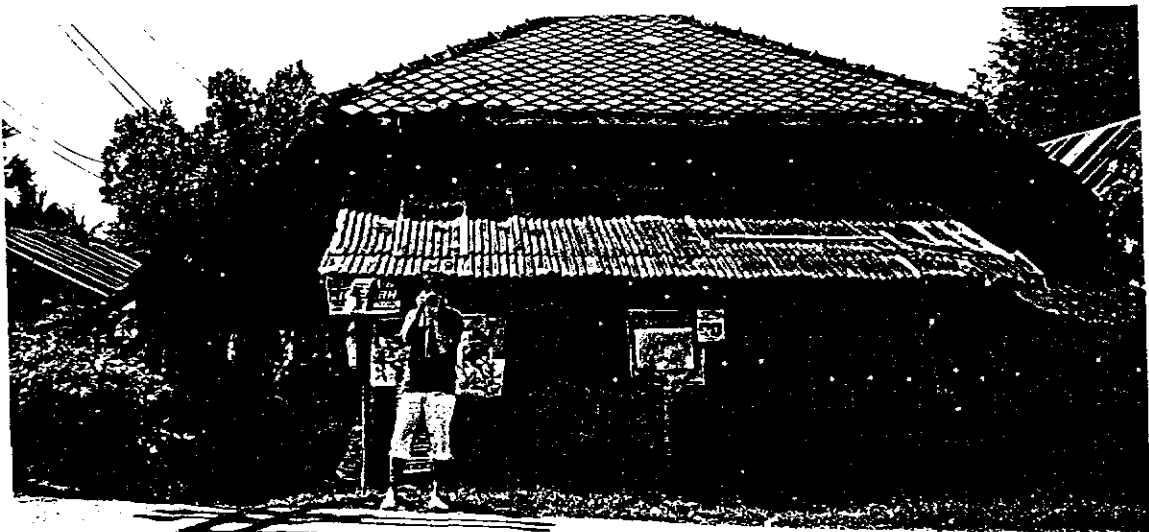

แผนผัง 7 • แผนผังสถานที่ขุดพบ ๑. บ้านโป่ง จ. ราชบุรี
• ที่มา จากหลักฐานการขุดพบ 7 ตุลาคม 2543

ตลาดคู้ยมยชม บ้านโป่ง
ภาค
อ.อ.ร.
๑๓-๑๓

รูป 36 เรือนแถวไม้ชั้นเดียวเก่าแก่ของตลาดคู้ยมยชม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ผังถนนขนาดแคบๆ ที่ขนานไปกับลำแม่น้ำ ที่สำคัญคือเป็นการสร้างแบบเรือนแถวชุดเดียวแบบเดียวด้วยเจ้าของเพียงคนๆเดียว

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

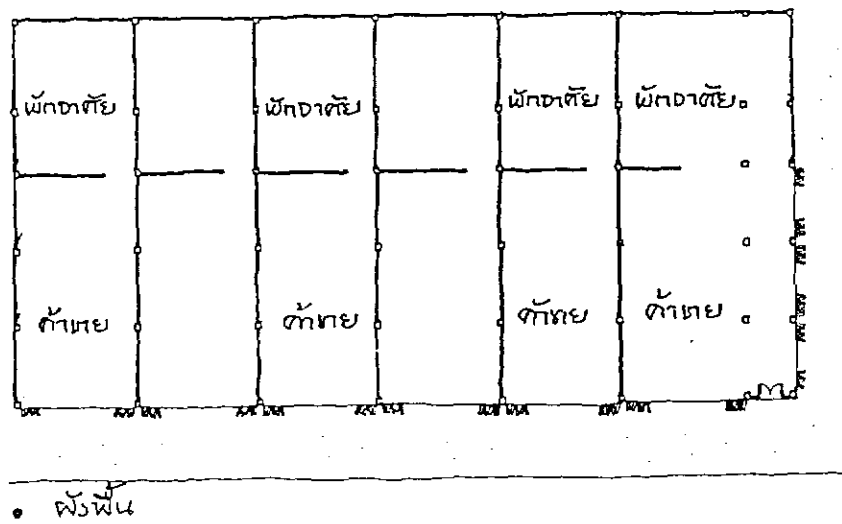
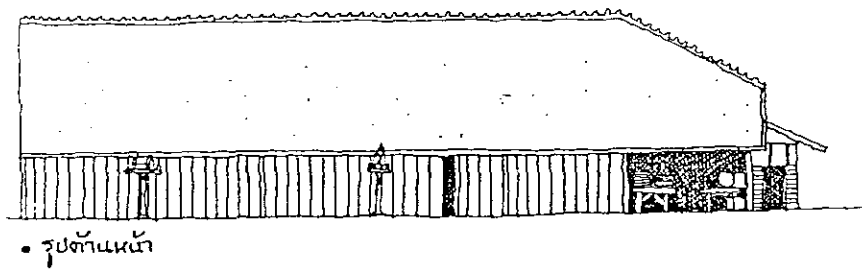
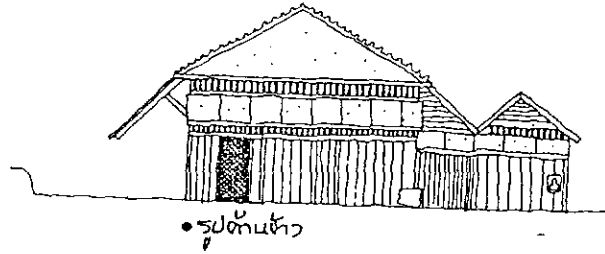
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นกลุ่มเรือนแถวที่เก่าที่สุดของตลาด ตำแหน่งที่ตั้งของเรือนแถวชุดนี้ ตั้งอยู่ตรงมุมถนนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเส้นทางสัญจรที่เป็น 4 แยก ทำให้ลักษณะของการวางผังเรือนต้องหักเป็นรูปมุมฉาก โดยแต่ละห้องจะหันด้านหน้าสู่ถนนหลักแต่ละด้าน การออกแบบเช่นนี้มีผลให้ห้องตรงมุมมีขนาดกว้างกว่าห้องอื่นๆ เพราะความจำเป็นในการตั้งเสาโครงสร้างซึ่งเป็นเสาไม้ ให้ตั้งเหลื่อมกันเพื่อรับโครงหลังคาของแต่ละด้าน

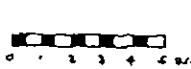
ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเรือนแถวกลุ่มนี้สนองตอบต่อชุมชนขนาดเล็ก เหตุนี้จึงทำให้การออกแบบและก่อสร้างอยู่ในเกณฑ์เรียบง่าย กระทั่งวัด ดังจะเห็นได้จากขนาดของอาคารแต่ละคูหาซึ่งกว้างประมาณ 3.00 เมตร และยาวประมาณ 10.00 เมตร แบ่งเป็น 3 ช่วงเสาปลูกสร้างด้วยเครื่องไม้ทั้งหลังนับแต่โครงสร้างจนถึงองค์ประกอบอาคาร ภายใต้รูปทรงชั้นเดียวที่มีหลังคาแบบทรงปั้นหยา โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยแบบตรงไปตรงมา คือพื้นที่ส่วนหน้าห้องแรกซึ่งลึกประมาณ 5.00 เมตร กว้าง 3.00 เมตร เท่ากับ 15 ตารางเมตร ใช้เป็นบริเวณค้าขาย พื้นที่ส่วนนี้แสดงถึงความหมายที่มีความสำคัญที่สุดของเรือนในฐานะเรือนแถวร้านค้า จากความสัมพันธ์ที่เห็นได้ชัดจากหลังคาประธานที่คลุมพื้นที่ทั้งหมดส่วนนี้ (ดูภาพลายเส้นรูปด้านข้างประกอบ) สำหรับพื้นที่ในช่วงที่ 2 ซึ่งลึกประมาณ 2.00 เมตรนั้น เดิมใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนด้านหลังร้านภายใต้ปีกหลังคาที่ชักรั้วคลุมยาวลงมา สำหรับพื้นที่ส่วนท้ายสุดของห้องที่ 3 ที่ลึกประมาณ 3.00 เมตรนั้น น่าจะเป็นส่วนต่อเติมภายหลังเมื่อเริ่มมีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยพื้นที่ ด้วยการเข้ามาอยู่อาศัยแบบถาวรขึ้น เพราะจะเห็นได้ว่ารูปทรงปีกหลังคาที่ต่อออกมานั้นไม่สัมพันธ์กับรูปทรงเดิม รวมทั้งผนังที่บุกใช้เป็นวัสดุเครื่องก่อแบบรุ่นหลังแล้ว

อย่างไรก็ตามแม้ว่าดูผิวเผินเรือนแถวกลุ่มนี้จะมีลักษณะที่เรียบง่ายแบบพื้นๆ หากแต่ความจริงแล้วได้ซ่อนเอาลักษณะเด่นสำคัญในเชิงสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นที่มีคุณค่าแฝงอยู่ด้วย นั่นคือความงามที่ซ่อนอยู่ภายใต้รูปลักษณะที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการคิดสร้างสรรค์ที่ปฏิสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาทางเชิงช่าง ลักษณะเด่นสำคัญดังกล่าวก็คือ

การยึด “คอสอง” ปลายผนังเรือนให้สูงเพื่อเปิดเป็นช่องระบายอากาศ ซึ่งช่องระบายอากาศแห่งนี้ดูจะเปิดสูงกว่าที่แห่งอื่นๆ ส่วนหนึ่งคงมีผลเนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่ร้อนอบอ้าวของพื้นที่ตั้ง ผนวกกับการใช้วัสดุผนังหลังคาที่เป็นสังกะสีสำหรับเรือนชั้นเดียว ย่อมทำให้ความร้อนนั้นแผ่ลงมามากยิ่งขึ้น ความจำเป็นในการเปิดช่องระบายความร้อนจึงเป็นผลตามมา อย่างไรก็ตามการยึดผนังเรือนให้สูงขึ้นดังกล่าวย่อมได้รับผลกระทบจากแดดและฝนที่

รูป 37 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 7

กลุ่มอาคารที่นำเสนอขายระยะเดียว							
A	B	C	D	E	F	G	H

ข้างล่าง : แผนผัง 7

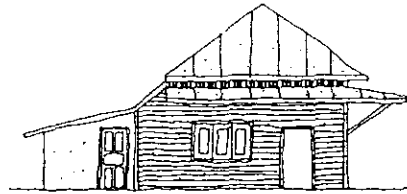
จะสอดผ่านเข้ามาในอาคารจากช่องเปิดโล่งของด้านหน้าเรือนซึ่งใช้ระบบเป็นบานเปิดปิดทั้งแผงแบบ “ฝาเพี้ยม” โดยที่การยื่นของชายหลังคาประธานไม่อาจป้องกันได้ จึงต้องติดตั้งปีกกันสาดซ้อนใต้ชายคาเดิมอีกชั้นหนึ่ง แล้วลดระดับให้แยกห่างกันเพื่อให้เกิดช่องว่างระหว่างดาดหลังคาทั้งสองสำหรับใช้เป็นช่องทางระบายอากาศ ซึ่งก็ทำให้รูปด้านอาคารมีมวลของหลังคาไม่แน่นทึบจนเกินไป ความสัมพันธ์ของเส้นสายที่เกิดจากมวลและที่ว่าง จึงก่อให้เกิดความงามในรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นเหมือนอย่างไม่ได้ตั้งใจ

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

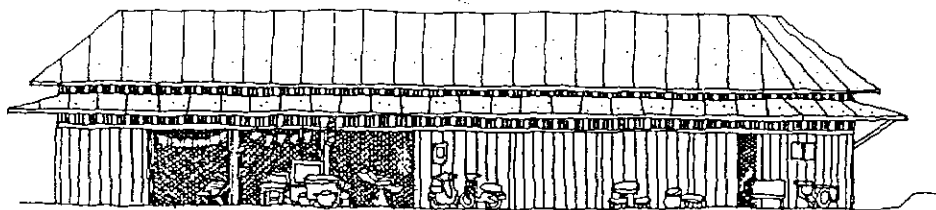
เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวที่สร้างขึ้นอีกชุดภายหลังจากกลุ่มแรก เมื่อตลาดมีการขยายตัวมากขึ้น โดยสร้างเป็นแนวตรงยาวขนานไปกับถนนด้านติดริมแม่น้ำ แต่อยู่ฝั่งถนนตรงข้ามกับเรือนแถวกลุ่มแรก

เรือนแถวไม้ชุดนี้หันหน้าออกทางสัญจร เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพของอาคารสามารถมองเห็นภาพการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของตลาดแห่งนี้ในช่วงนั้นได้ชัดเจน เรือนแถวชุดนี้มีขนาดความกว้างแต่ละคูหาต่างจากชุด A เพราะจะขยายออกเป็นห้องละประมาณ 4.00 เมตร และความลึกของส่วนค้าขายขยับเป็น 7.50 เมตร ซึ่งเท่ากับมีพื้นที่คูหาละ 30 ตารางเมตร หรือ 2 เท่าของเรือนแถวกลุ่มแรก ความลึกของเรือนขนาดนี้ประกอบกับการใช้วัสดุผนังหลังคาชั้นดีในขณะนั้น คือกระเบื้องว่าวซึ่งมีน้ำหนักมากกว่าสังกะสี ทำให้ต้องมีการเพิ่มแนวเสาเข็มในอีก 2 แถวตั้งรับหลังคา เช่นเดียวกับส่วนท้ายเรือนที่ขยับพื้นที่ให้ลึกขึ้นเป็น 5.00 เมตร สำหรับใช้เป็นบริเวณพักอาศัย แม้ว่าเรือนแถวไม้ชุดนี้จะอาศัยโครงเคำของรูปทรงหลังคาแบบเรือนปั้นหยาอย่างเรือนแถวชุดแรก หากแต่ด้วยปัจจัยสำคัญบางประการโดยเฉพาะวัสดุผนังที่ดีที่สุดในขณะนั้น ทำให้การติดตั้งปีกกันสาดดาดล่างเป็นอีกชั้น ซึ่งเดิมลดต่างจากปีกดาดบนเพื่อให้เกิดพื้นที่ว่างสำหรับระบายอากาศ ถูกปรับแก้ไขใหม่ด้วยการชักปีกของดาดบนยืดยาวลงมาเป็นผืนเดียวพร้อมๆกับการตั้งเสานางเรียงรับตลอดทั้งแนวคล้ายอย่างการทำให้เป็น Colonnade (ทางเดินที่มีหลังคาล้อม) แบบเรือนแถวของทางตะวันตก ทำให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารชุดนี้ดูหนักและทึบแน่นกว่าเรือนแถวชุดแรกมาก โดยเฉพาะส่วนท้ายเรือนซึ่งมีความลาดเอียงของหลังคาอาคารประธานที่ชันมาก ทำให้ไม่สามารถชักชายคายื่นต่อลงมาคลุมได้ จึงต้องตั้งเป็นจั่วขนาดเล็กเพื่อคลุมพื้นที่นี้แยกต่างหากเฉพาะเป็นอีกหลังหนึ่ง

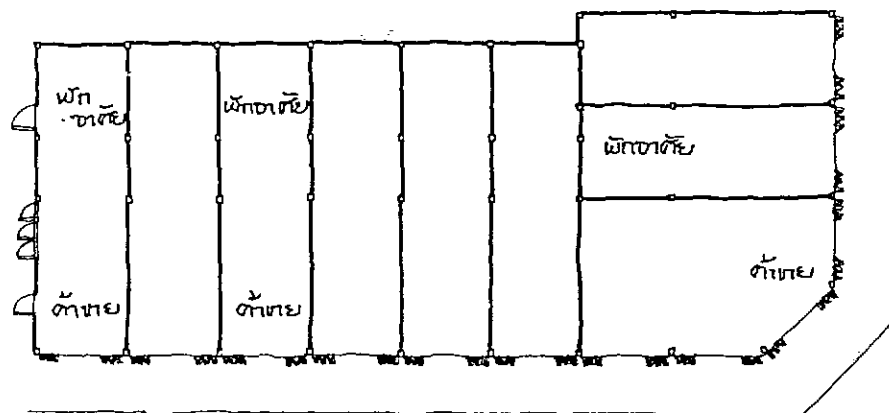
ลักษณะเด่นสำคัญของเรือนแถวไม้ชุดนี้ก็คือ ระบายหลังคาด้านหน้าที่ดูเป็นผืนใหญ่กว้างที่เกิดจากการชักปีกชายคายาวมาคลุมดาด พร้อมทั้งการตั้งเสานางเรียงรับ ทำให้กลายเป็นเรือนร้านค้าลักษณะพิเศษที่ไม่ค่อยพบเห็นอย่างเจเนอานักสำหรับเรือนแถวไม้ชนิดชั้นเดียวเช่นนี้

• รูปด้านหัว

• รูปด้านหน้า

• พื้นผิว

รูป 38 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 7

กลุ่มอาคารที่น้ำส้วมขายละียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ข้างเคียง : แผนผัง 7

3.8 เรือนแถวไม้ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ตลาดเจ็ดเสมียนเป็นตลาดขนาดค่อนข้างเล็ก มีกลุ่มเรือนแถวไม้วางขนานกัน โดยมีลานตอนกลางและตัวตลาดอยู่ ณ กึ่งกลางตอนท้ายของฝั่ง โดยมีแนวแม่น้ำแม่กลองและทางรถไฟประกบอยู่ทางด้านหัวท้ายของชุดเรือนแถว อย่างไรก็ตามเมื่อครั้งตลาดแห่งนี้ยังมีการใช้งานอยู่อย่างเต็มที่นั่น ตัวเรือนแถวร้านค้าได้มีการปลูกขยายข้ามจากฝั่งรถไฟออกมาตามแนวถนนที่มุ่งเข้าเมืองอีกกลุ่มใหญ่ทางทิศเหนือ โดยปลูกเป็นกลุ่มเรือนแถวไม้แบบชนิดชั้นเดียวประมาณ 15 ห้อง

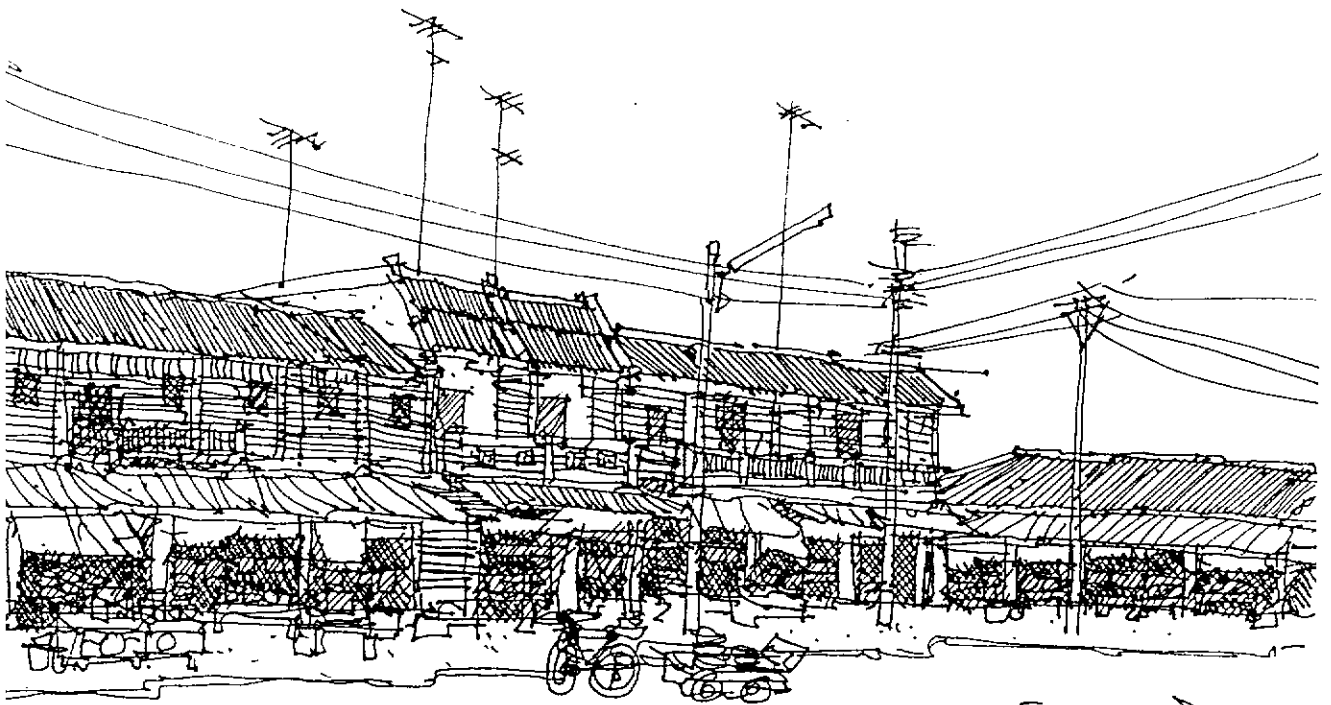
ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

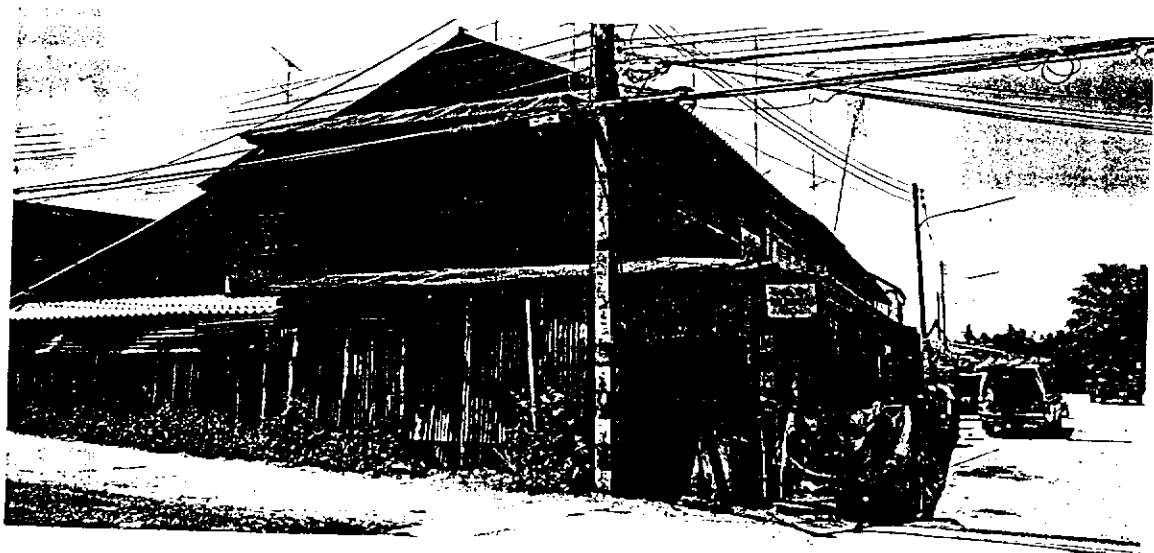
เรือนแถวชุดนี้ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวตลาดสด ส่วนใหญ่เป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้น มีประมาณ 12 คูหา สภาพโดยทั่วไปยังใช้งานได้ดี แม้จะมีอาคารบางส่วนจะได้ปรับเปลี่ยนองค์ประกอบทางโครงสร้างและวัสดุไปบ้างแล้ว เช่น เปลี่ยนวัสดุผนังเป็นกระเบื้องซีเมนต์แบบลอนฟูก ฯลฯ

แผนผังอาคารปัจจุบันมีลักษณะค่อนข้างแคบแต่ยาว คือมีส่วนกว้างคูหาละ 3.50 เมตร และลึกถึง 14.00 เมตร มีระเบียงทางเดินด้านหน้ากว้างประมาณ 2.00 เมตร การแบ่งห้องคูหาบ้างก็กันเป็นคูหาเดี่ยว บ้างก็ทำเป็นแบบ 2 คูหา ด้านหน้าเรือนทำบานเปิดปิดแบบบานพับไม้ ช่วงหน้าใช้เป็นส่วนค้าขาย ส่วนหลังเป็นบริเวณพักอาศัยและกิจกรรมอื่นๆ เช่น ครั้ว ห้องน้ำ ซึ่งปัจจุบันบางห้องมีการกันแบ่งเป็นห้องเล็กๆอย่างเป็นสัดส่วนชัดเจนเพื่อประโยชน์ใช้สอยที่ต่างกัน ส่วนบันไดนั้นจะวางแนบกับผนังบริเวณประมาณตอนกลางตอนไปทางท้ายของเรือน อย่างไรก็ตามความจริงแล้วหากพิจารณาจากผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในปัจจุบันแล้ว ก็อาจวิเคราะห์ได้ว่าเรือนแถวชุดนี้คงได้ไม่มีการปรับปรุงแต่งเติมขึ้นครั้งใหญ่โดยเฉพาะคูหาห้องแรก รวมทั้งช่วงเสาสุดท้ายตลอดทั้งแนวเพื่อให้ได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นนั่นเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นทำให้มีผลกระทบต่อบุคคลทางสถาปัตยกรรมบ้างบางส่วน ดังจะเห็นได้ว่าการต่อเติมคูหาห้องแรกนั้นต้องทำเพียงแค่ชั้นเดียว เนื่องจากหากทำ 2 ชั้น ก็อาจมีผลกระทบต่อกองโครงสร้างและรูปทรงอาคารที่สมบูรณ์อยู่แล้ว ส่วนต่อเติมนั้นจึงทำเพียงซอกปีกนกกันสาดยื่นล่อกลงไปคลุม แม้จะได้รูปแบบที่ดูขัดตาหากแต่ก็ดูเหมือนเป็นทางออกในการแก้ปัญหาที่ง่ายที่สุดแล้ว

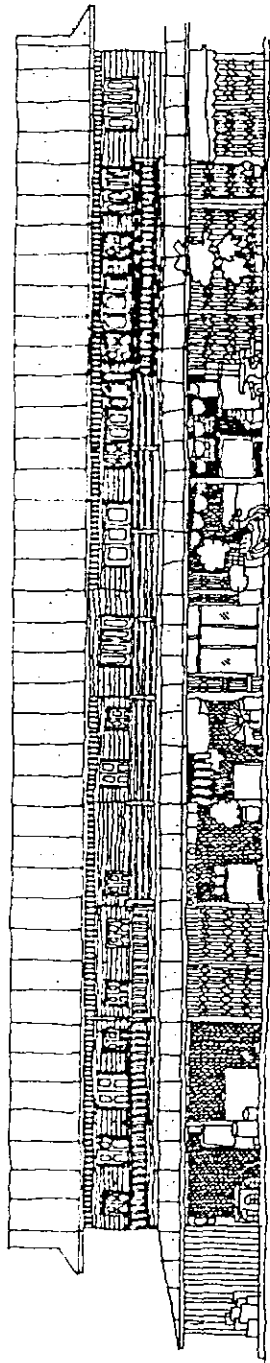
ลักษณะเด่นสำคัญจนถึงเป็นคุณค่าของเรือนแถวกลุ่มนี้ น่าจะอยู่ที่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับสัดส่วนของรูปทรง ดังจะเห็นได้ว่าการตั้งส่วนหลักของเรือนขึ้นบนโครงสร้างในทางลึกที่ระยะ 6.00 เมตร ถือเป็นขนาดเรือนที่จะทำให้ได้สัดส่วนที่กำลังดี โดยเฉพาะเมื่อตั้งรับโครงจั่วที่มีมุมมองของความลาดหลังคาที่พอเหมาะอย่างเช่นเรือนแถวชุดนี้แล้ว ก็ทำให้เกิดความงามในเชิงสุนทรีย์ทางสถาปัตยกรรมได้อย่างคาดไม่ถึง

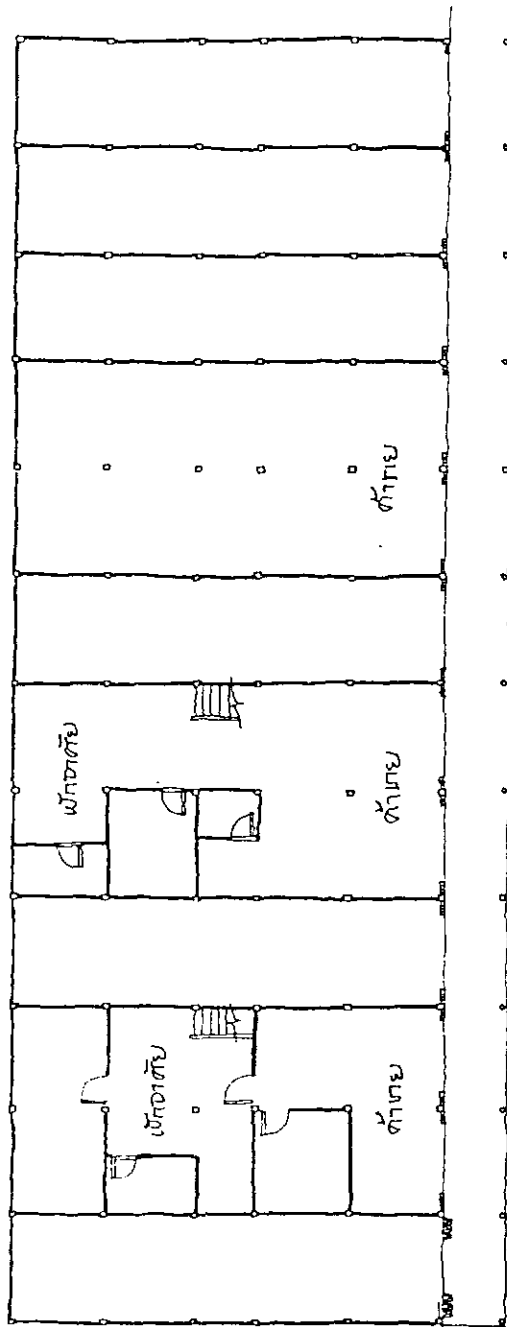
ตลาดนัดสี่แยกโพธาราม
ราชบุรี
อรศิริ
พ.ค. ๕๐

รูป 39 ลักษณะกายภาพของตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

• รูปด้านหน้า

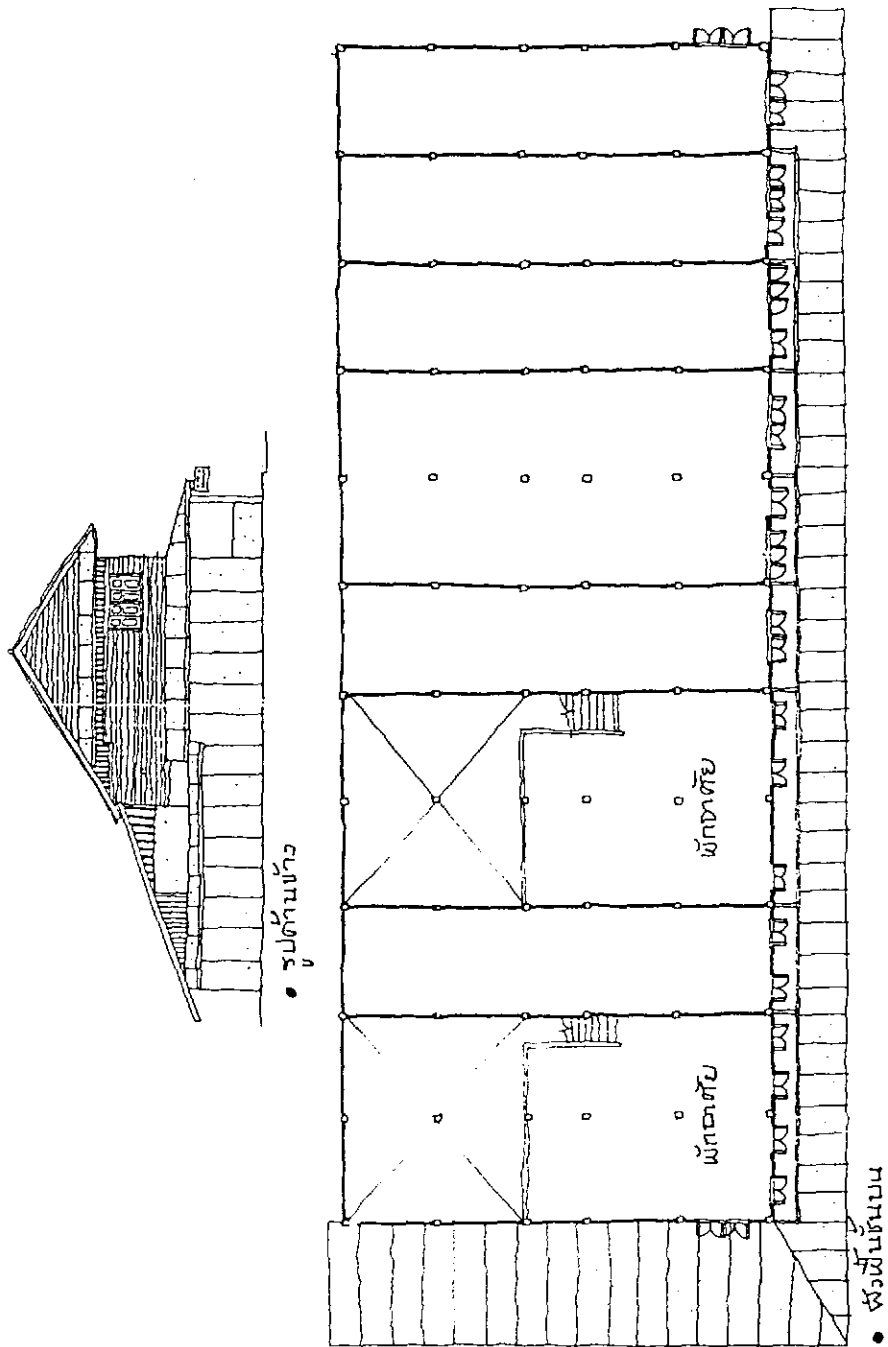

• ผิวพื้นชั้นล่าง

รูป 40 มังทีร์ชั้นล่างและรูปด้านหน้าของอาคาร A ในแผนผัง 8

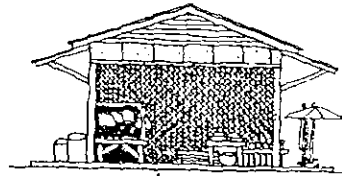
กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	ข้าวทิพย์	แจ่มใส

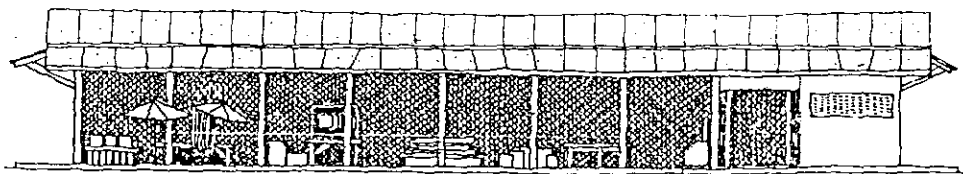
รูป 41 ผังพื้นที่บนและรูปด้านข้างของอาคาร A ในแผนผัง 8

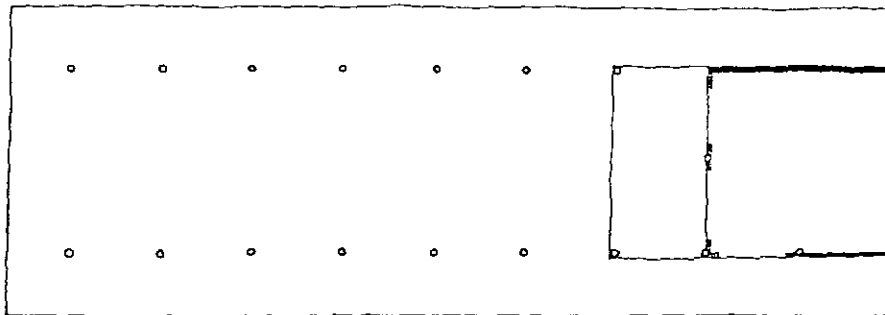
กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
B	C	D	E	F	G	H	ข้างเคียง: แผนผัง 8

• รูปด้านซ้าย

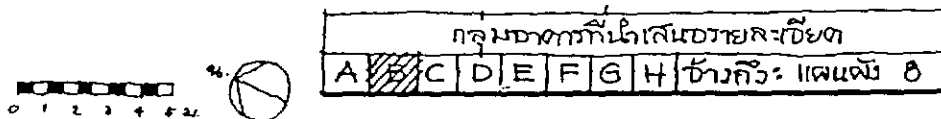

• รูปด้านหน้า

• ผังพื้น

รูป 42 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 8

เช่นกัน นอกจากนี้ความเข้าใจทางการออกแบบในมิติของความสมดุลย์ของรูปทรงก็มีความสำคัญ ซึ่งเรือนแถวชุดนี้ใช้การตั้งปีกหลังคาจั่วประธานลงไปคลุมช่วงเสาของโถงบันได แล้วอาศัยการยื่นระเบียงด้านหน้าชั้นบนและปีกกันสาดของระเบียงชั้นล่าง เพียงเท่านั้นก็ทำให้เกิดความสมดุลย์ในอาคารได้อย่างเหมาะสม แต่รูปแบบในปัจจุบันอาคารต้องดูเหอะทะและเสียรูปไป เนื่องจากส่วนของปีกหลังคาด้านหลังถูกดึงให้ยาวออกไปคลุมจนสุดส่วนของอาคารที่ต่อเพิ่มภายหลังนั้น

ความจริงแล้วการออกแบบเรือนแถวไม้ 2 ชั้น ชนิดที่มีระเบียงลอยด้านหน้าและปีกกันสาดยื่นยาวคลุมชั้นล่างนั้น เป็นพัฒนาการของแบบแผนที่อยู่ในช่วงระยะเวลาก่อนหน้านี้ประมาณ 30-40 ปีทั้งสิ้น

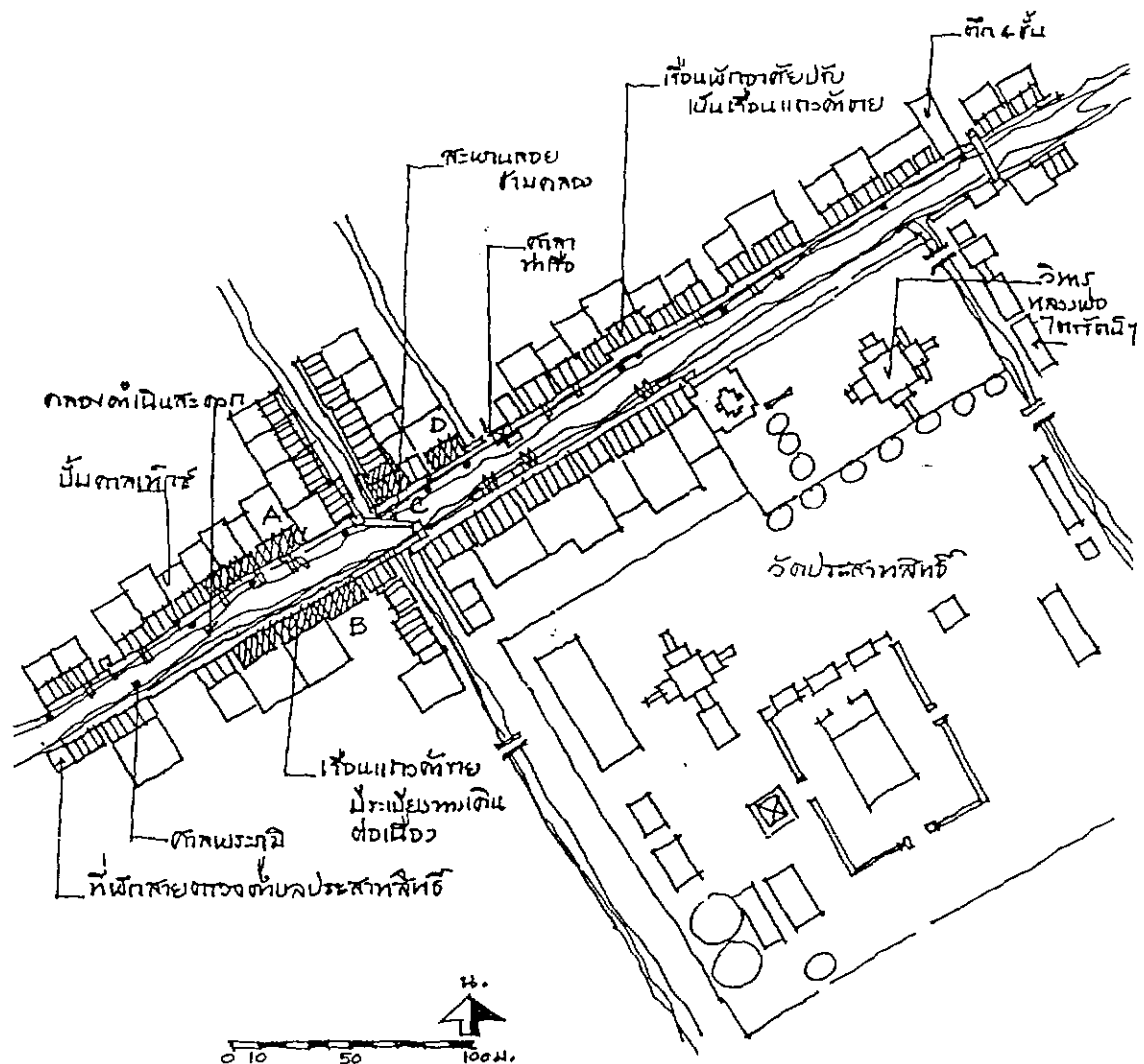
อาคารตลาดสด : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

อาคารตลาดสดหลังนี้ ตั้งอยู่ตรงส่วนปลายสุดของตลาดหากนับจากท่าหน้า เป็นอาคารชั้นเดียวขนาดย่อมกว้างประมาณ 6.00 เมตร ยาวประมาณ 27.00 เมตร โดยมีช่วงเสาโครงสร้างไม้แบ่งออกเป็นช่วงละ 3.00 เมตรทางด้านยาว ส่วนด้านหน้าตั้งโครงสร้างเป็นเสากว้างช่วงเดียวทั้ง 6.00 เมตร ปัจจุบันด้านหลังของตัวตลาดมีการกันเป็นห้องอย่างถาวรเพื่อใช้ประโยชน์บางประการ ส่วนด้านหน้านั้นยังมีการใช้งานอยู่บ้างโดยมีแคร่ไม้ตั้งอยู่แบบชั่วคราวเพื่อประกอบการ

สำหรับในด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้น อาคารหลังนี้ใช้แบบแผนและโครงสร้างที่เรียบง่ายมาก ด้วยการตั้งเสาไม้ตรงขึ้นไปรับโครงจั่วประธานโดยตรง ซึ่งแม้ว่าในการออกแบบจะมีการยื่นปีกชายคาด้านข้างออกมา รวมทั้งปีกนกจากไขราหน้าจั่วโดยมีค้ำยันรับโดยรอบ อันเป็นเสมือนการลดทอนขนาดผืนหลังคาแล้วก็ตาม หากแต่รูปแบบที่ปรากฏรวมทั้งสัดส่วนของรูปทรงอาคารกับหลังคาที่แบนราบจนเกินไป ก็ไม่อาจนับได้ว่าอาคารหลังนี้มีคุณค่าในเชิงความงามทางสถาปัตยกรรมที่มากไปกว่าคุณค่าที่แสดงออกอย่างตรงไปตรงมาเพียงเท่านั้น

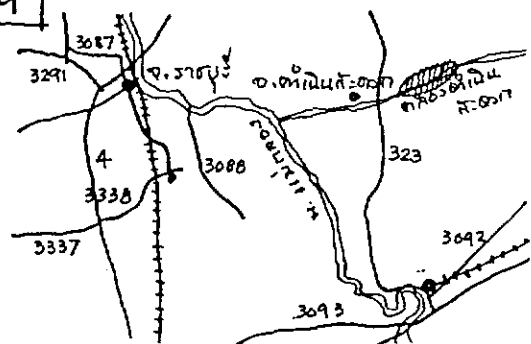
3.9 ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

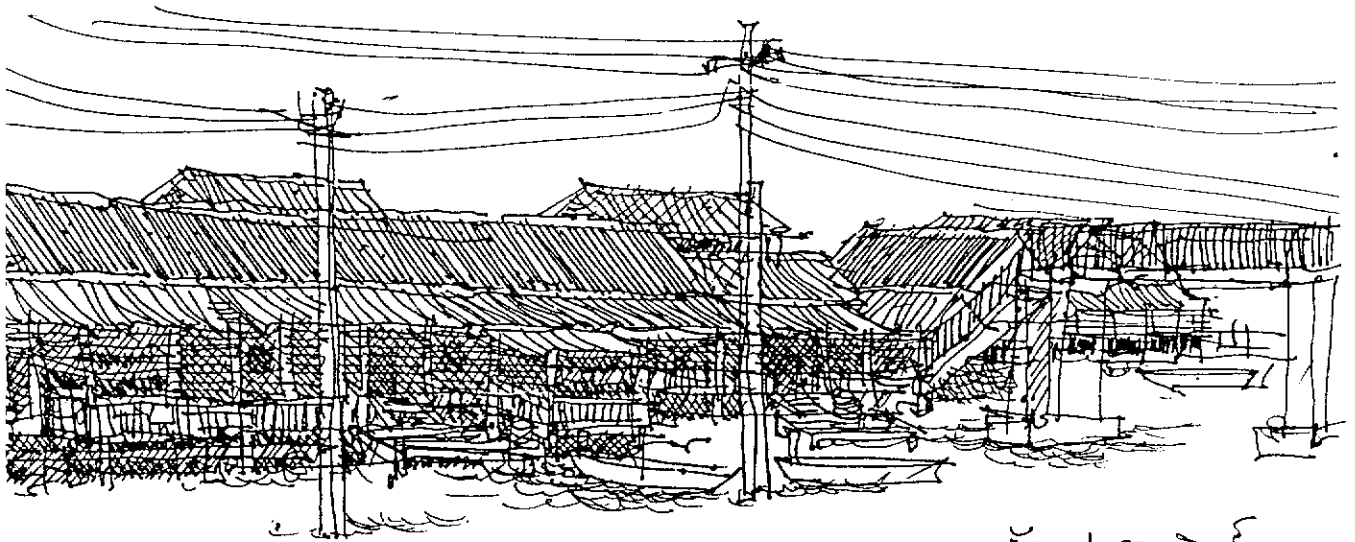
เป็นตลาดริมน้ำที่ตั้งเรียงรายเป็นแนวยาวไปตามลำคลองดำเนินสะดวก โดยเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมาแต่โบราณครั้งรัชกาลที่ 5 แล้ว ก่อนที่จะพัฒนาตัวเองให้เป็นจุดศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญ แห่งหนึ่งของชุมชนตามแนวคลองในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน ที่แม้ว่าสภาพภาพของกิจกรรมดังกล่าวจะลดลงจนกลายเป็นความชบเซา แต่ในแง่ของวิถีชีวิตแบบชานน้ำก็ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาวะการณ์ทางสังคมที่ส่งผลกระทบเข้าไป โดยเฉพาะรูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ส่วนหนึ่งยังคงถูกรักษาให้มีสภาพดั้งเดิมไว้ สังเกตได้ชัดว่าเรือนค้าขายแบบดั้งเดิมจะมีทางเดินที่ต่อเนื่องกันและมีชายคา

แผนผัง ๑ • แผนผัง ตลาดน้ำวัดประสาทรสิทธิ์ ต. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี
• ที่มา จากการสำรวจทางกายภาพ 7 ตุลาคม 2543

กลุ่มอาคารที่เดินสายรถเข็น									
A	B	C	D	E	F	G	H	ตัวชี้ : แผนผัง ๑	

ตลาดน้ำวัดประสาธสิริ
ดำเนินสะดวก อยุธยา
๒๕๒๕
๖ ม.ค.

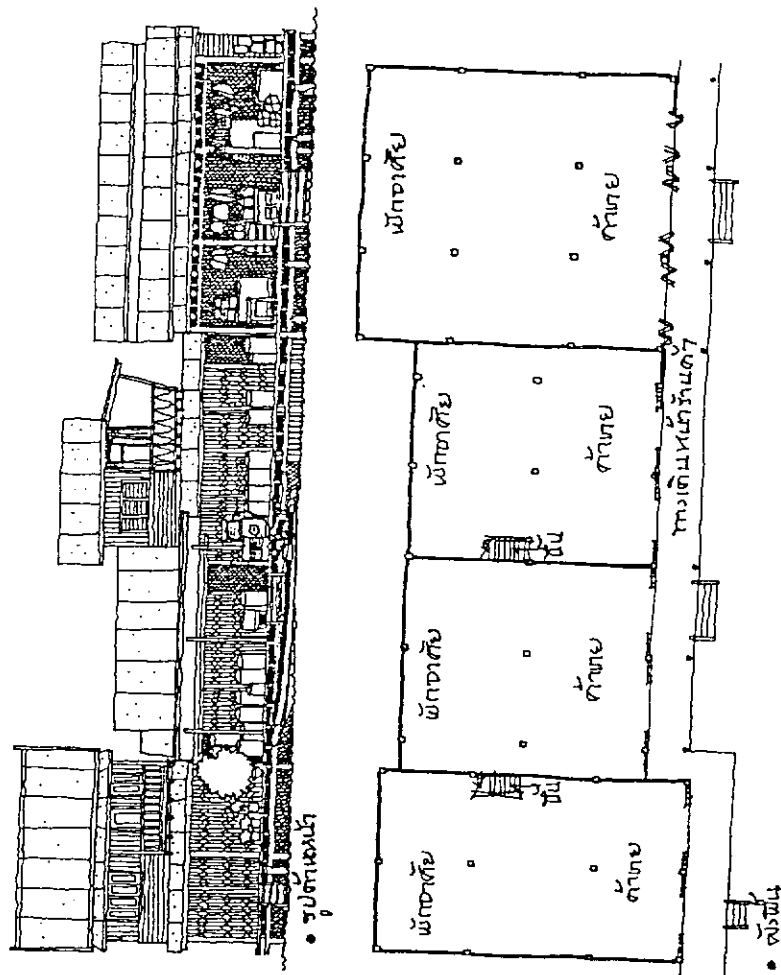
รูป 43 ลักษณะทางกายภาพของตลาดน้ำวัดประสาธสิริ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

คลุมตลอด ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังคงหลงเหลือสอดแทรกอยู่ท่ามกลางอีกส่วนหนึ่งที่ได้ปรับปรุงไปแล้ว ตามกระแสค่านิยมแบบสังคมเมืองที่รุดล้าเข้าไป

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

อาคารเรือนแถวไม้ชุด A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้แบบผสมที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงสะพานข้ามคลองผดุงเหนือทางทิศตะวันตก มีลักษณะเป็นเรือนผสมที่บางเป็นเรือนชั้นเดียว บางเป็นเรือน 2 ชั้น และบางส่วนเดิมเป็นชั้นเดียวภายหลังจึงมาต่อเติมเป็น 2 ชั้น ซึ่งความเป็นเอกเทศของการครอบครองเรือนนี้เอง ที่ทำให้แต่ละหลังซึ่งมีหน่วยเดียวบ้าง 2 หน่วยบ้าง ต่างคนต่างสร้างต่างคนต่างทำ ทำให้รูปแบบเรือนโดยภาพรวมมีลักษณะที่คละเคล้ากันไป ไม่มีรูปแบบเฉพาะของกลุ่มเรือนที่ชัดเจน แต่ภาพลักษณ์ดังกล่าวกลับทำให้เกิดความน่าสนใจในรูปแบบหลากหลายในแง่ทางสถาปัตยกรรม ความมีชีวิตที่นอกจากเกิดจากความไม่ซ้ำซากจำเจของแบบแผนอาคาร ซึ่งมีความสอดคล้องกับความหลากหลายของประเภทการประกอบการค้าแล้ว ยังมีความผสมกลมกลืนกับการสัญจรที่ไหลเลื่อนวกไปมา ทั้งในระนาบทางราบของทางเดินเลียบริมน้ำและทางตั้งของสะพานข้ามคลองซอยเล็กซอยน้อยอีกด้วย ทำให้ได้มาซึ่งบรรยากาศที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนริมน้ำที่แตกต่างจากเรือนแบบพื้นถิ่นทั่วไป ดังกล่าวมาแล้วว่าเรือนแถวกลุ่มนี้มีลักษณะที่เป็นการปลูกสร้างขึ้น แบบเฉพาะครัวเรือนย่อยที่ไม่ได้เป็นระบบแบบชุดยาวรวม ดังนั้นการกำหนดขนาดตลอดจนถึงระบบโครงสร้างจึงเป็นไปแบบไม่ต่อเนื่องกัน ดังจะเห็นได้จากเรือน 2 หน่วยกลางเดิมปลูกขึ้นพร้อมกันในครั้งเดียว มีขนาดความกว้างแบบ 2 คูหาต่อ 1 หน่วย โดยกว้างหน่วยละประมาณ 3.00 เมตร และลึกหน่วยละประมาณ 8.00 เมตร ที่แบ่งเป็น 2 ช่วงเสาๆละ 4.00 เมตร ในขณะที่เรือนที่ขนานอยู่ทั้ง 2 ข้างนั้น หน่วยซ้ายจะกว้าง 2 คูหาๆละประมาณ 3.00 เมตร แต่ลึกเป็น 10 เมตร และแบ่งช่วงเสาเป็น 3.00, 4.00 และ 3.00 เมตรตามลำดับ ทั้งนี้การวางตัวอาคารของเรือนขนานหลังนี้จะขยายออกมาล้ำแนวของเรือนชุดกลางประมาณ 1.50 เมตร ส่วนหน่วยทางขวาทำเป็นเรือน 3 คูหา กว้างคูหาละ 3.00 เมตรเช่นกัน เช่นเดียวกับด้านลึกที่มีระยะและขนาดเท่ากับหน่วยด้านซ้ายมือ ซึ่งในการปลูกสร้างนั้นแต่ละชุดต่างแยกกันปลูกจึงทำให้เกิดระยะห่างกันของตัวเรือนประมาณ 1.00 เมตร โดยที่ต่อมาเรือนชุดกลางได้ขยับผนังและพื้นออกไปเชื่อมต่อระยะห่างดังกล่าวทั้ง 2 ข้าง ทำให้เรือนทั้งหมดเชื่อมต่อเป็นผืนเดียวกัน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเรือนทั้งหมดจะมีความแตกต่างกันในการสร้างพื้นที่ว่างดังกล่าว แต่ในแง่การใช้สอยพื้นที่กลับจะคล้ายคลึงกัน คือ ส่วนด้านหน้าเรือนประมาณความลึกของห้อง 1 – 1 ½ ช่วงเสา จะใช้เป็นที่ประกอบการค้า มีผนังด้านหน้าทำเป็นบานเปิดปิดแบบระบบเฟี้ยมไม้ ซึ่งต่อมาบางหน่วยเปลี่ยนเป็นแบบบานเหล็กเลื่อนพับ ที่เปิดรับลูกค้าหรือผู้สัญจรไปมาทางด้านหน้าเรือน ทั้งจากกลุ่มคนเดินเท้าและที่พายเรือมา โดยมีบันไดหรือตีนท้าววางประกอบอยู่ทุกหน่วย ส่วนช่วงหลังเรือนใช้เป็นที่พักอาศัยหลับนอนและครัว ทั้งนี้ถ้าเป็นเรือน 2 ชั้นก็จะมีบันไดทางขึ้นแนบผนังช่วงกลางเรือน

รูป 44 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 9

กลุ่มอาคารที่ใช้ในสวนสาธารณะ								
A	B	C	D	E	F	G	H	I

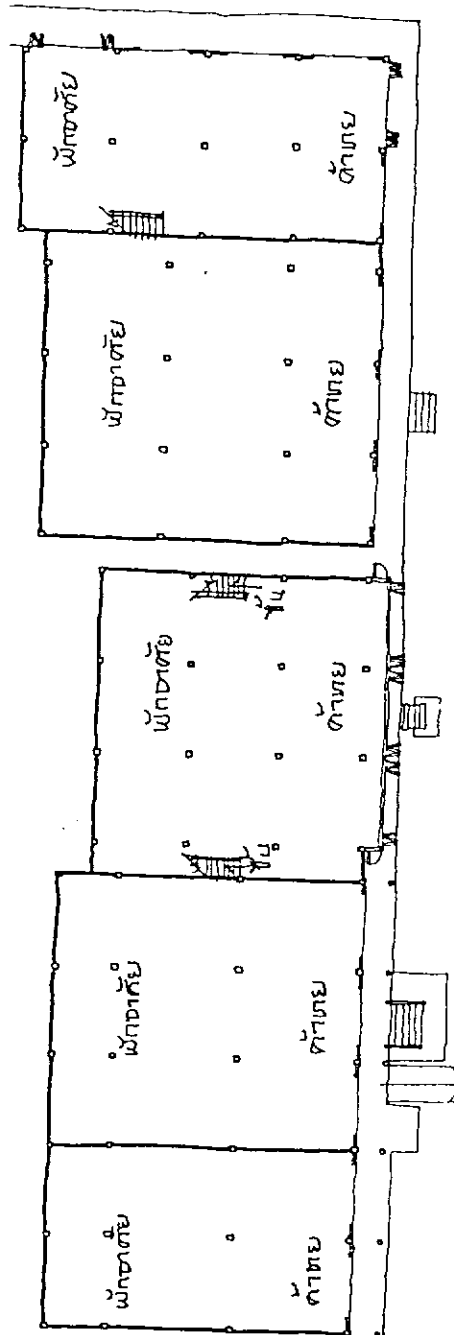
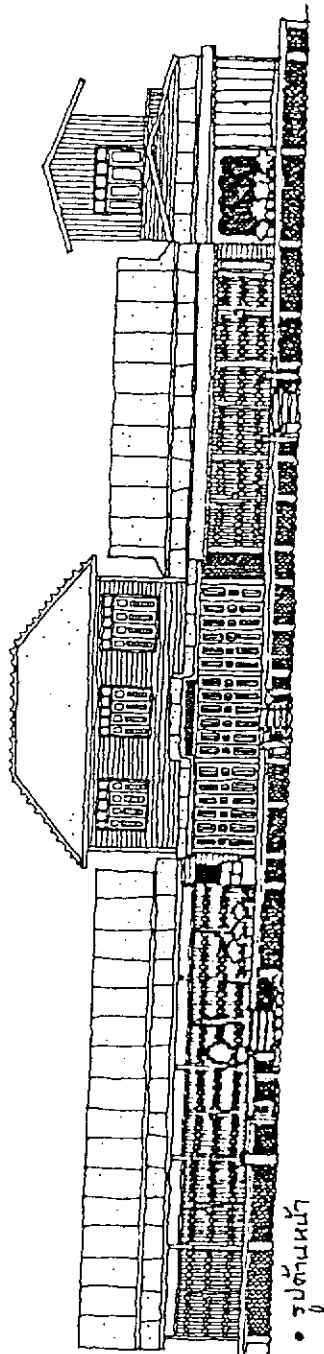
สำหรับในด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เรือนแถวชุดนี้ไม่ถือว่ามีลักษณะพิเศษที่โดดเด่นมากนัก อาจเนื่องเพราะการปรับเปลี่ยนหรือต่อเติมภายหลังที่ทำให้ลักษณะเดิมเสียรูปไป ดังเช่นเรือนหน่วยกลางซึ่งมีส่วนหนึ่งยกเป็นแบบ 2 ชั้น โดยที่ชั้นบนดัดแปลงรูปแบบที่เป็นไปตามใจชอบ ทำให้กลายเป็นตัวทำลายส่วนรวมของทั้งชุดนี้ไป ในขณะที่ส่วนใหญ่ก็ใช้ระเบียบแบบแผนตามอย่างมาตรฐานทั่วไป คือ มีรูปทรงหลังคาแบบ “ทรงจั่ว” ที่คลุมพื้นที่ความลึก 2 ช่วงเสา และซักปีกกันสาดลดซ่อนคลุมส่วนที่เหลือด้านหลังทั้งหมดอีกตึกหนึ่ง รวมทั้งมีปีกกันสาดด้านหน้าบางหน่วยก็ซักยาวออกมาคลุมพื้นที่ทางเดินเท่านั้นทั้งหมด โดยมีเสานางเรียงตั้งรับเป็นแนว

อาคารเรือนแถวไม้ชุด B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นเรือนแถวไม้แบบผสมที่คละกันระหว่างเรือนชั้นเดียวกับเรือน 2 ชั้น ที่มีระบบวิธีการปลูกสร้างแบบอย่างเดียวกับชุด A คือทำเป็นหน่วยหรือชุดอาคารที่ปลูกแยกจากกันโดยแบ่งกันด้วยพื้นที่ว่างประมาณ 1.00 เมตร เพื่อให้โครงสร้างไม่กระทบกระเทือนซึ่งกันและกัน เรือนแถวกลุ่มนี้แบ่งออกเป็น 4 ชุดที่มี 5 หน่วย โดยชุดแรกจากซ้ายมือทำเป็นเรือนยาวที่มี 2 หน่วย หน่วยแรกทำเป็น 2 คูหา กว้างคูหาละประมาณ 3.00 เมตร และส่วนลึกประมาณ 10.00 เมตร ซึ่งแบ่งโครงสร้างเป็น 3 ช่วง คือ 4.00, 4.00 และ 2.00 เมตร หน่วยที่ 2 เป็นเรือน 3 คูหา กว้างคูหาละ 3.00 เมตร ลึก 9.00 เมตร แบ่งโครงสร้างเป็น 3 ช่วงๆละ 3.00 เมตร สำหรับหน่วยที่ 3 ทำเป็น 3 คูหาๆละ 3.00 เมตรเช่นกัน แต่ลึก 11.00 เมตร โดยแบ่งโครงสร้างเป็น 3.00, 4.00, 4.00 เมตร ในขณะที่หน่วยที่ 4 เป็นเพียง 2 คูหาที่กว้าง 3.00 เมตรเช่นเดียวกัน แต่กลับลึกถึง 12.00 เมตร โครงสร้างที่แบ่งทำเป็น 4 ช่วงเสากว้างช่วงเสาละ 3.00 เมตร

คล้ายกับเป็นแบบอย่างที่ทำสืบเนื่องกันมาก็คือ ช่วงที่ห่างของเรือนที่กว้างประมาณ 1.00 เมตรนั้น ที่สุดก็มักจะถูกเชื่อมต่อกันมาจากอาคารหน่วยใดหน่วยหนึ่งเสมอ ซึ่งก็ไม่ได้สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นแต่ประการใด ทั้งต่อผู้อยู่อาศัยหากสามารถตกลงกันได้หรือกับผู้สัญจรไปมา เนื่องจากเชื่อมต่อกันในระนาบทางกว้าง หากแต่บางกรณีอย่างเรือนหน่วยกลางซึ่งขยายพื้นที่ในทางลึกส่วนหน้าออกมา โดยที่ไม่มีการขยับเนื้อที่ทางเดินเลียบริมน้ำนั้นด้วย ย่อมทำให้มีผลกระทบต่องังคกส่วนรวม เนื่องจากเหลือพื้นที่สัญจรเพียงเล็กน้อยเพื่อจะให้เดินผ่านไปมาได้อย่างสะดวกเช่นเดิม สำหรับการใช้อยู่พื้นที่ว่างก็เช่นเดียวกับเรือนจะใช้แถวถึงร้านค้าทั่วไป ซึ่งในส่วนด้านหน้าเรือนจะใช้เป็นที่ทำการค้า โดยมีด้านหลังเรือนเป็นที่ประกอบกิจกรรมของครอบครัว หากเป็นเรือนแบบ 2 ชั้น ชั้นบนก็จะเป็นส่วนพักอาศัยอย่างเดียว

เรือนแถวกลุ่มนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นชุดที่มีระเบียบทางสถาปัตยกรรมค่อนข้างเป็นแบบแผนมากกว่าชุดกลุ่ม A ด้วยเหตุที่แต่ละหน่วยมีขนาดค่อนข้างกว้าง อีกทั้งส่วนใหญ่ใช้รูปแบบคล้ายคลึงกัน และการต่อเติมอาคารก็มีไม่มากนักจนเสียรูป ทำให้เมื่อเป็นภาพรวม

รูป 45 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 9

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	ช่วงที่ : แผนผัง 9	

ทั้งหมดจะมีลักษณะที่ดูเป็นระเบียบไม่รกตา ซึ่งรูปแบบดังกล่าวก็คือการใช้หลังคา “ทรงจั่ว” ที่คลุมบนโครงสร้างทางลึก 2 ช่วงเสา มีกันสาดลดคลุมบนพื้นที่ช่วงหลัง ส่วนด้านหน้าบางหน่วยชักกันสาดคลุมยาวครอบคลุมทางเดินโดยมีเสานางเรียงรับ อย่างไรก็ตามเฉพาะอาคารหน่วยกลางนี้กลับใช้ลักษณะพิเศษของรูปทรงหลังคาที่เป็นเรือนแบบ “ปั้นหย้า” ซึ่งนอกจากความแตกต่างที่เกิดจากรูปทรงหลังคาต่างกันแล้ว การทำเป็นเรือน 2 ชั้นที่แทรกกลางระหว่างเรือนแถวชั้นเดียวยาว ได้ทำให้เรือนหลังกลางหน่วยนี้กลายเป็นจุดเด่นขึ้นมาในทันที แม้ว่าตัวเรือนที่อยู่ท้ายสุดถัดไปจะแก้ไขตัดแปลงเป็นอย่าง 2 ชั้นด้วย หากแต่รูปแบบและรูปทรงหลังคาที่ปรากฏนอกจากไม่ส่งเสริมคุณค่าแก่ตัวเองแล้ว ยังกลายเป็นหน่วยที่แปลกปลอมในท่ามกลางกลุ่มที่เป็นอาคารชั้นดีอีกด้วย เรือนแถวชุดนี้ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับชุด A

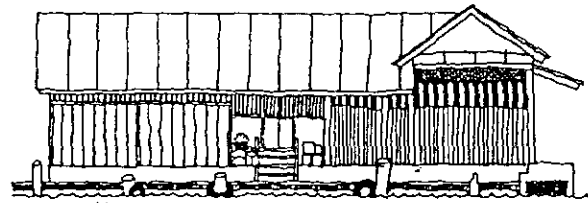
อาคารเรือนแถวไม้ชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวชุดเล็กที่ตั้งอยู่ตรงหัวมุมบริเวณ 4 แยกของคลองด้านบนทางทิศตะวันออก เรือนแถวชุดนี้ทำเป็น 5 ห้องคูหา แต่แบ่งเป็น 2 หน่วย หน่วยแรกซ้ายมือมี 2 คูหา หน่วยทางขวามือมี 3 คูหา แต่ละคูหากว้างประมาณ 3.00 เมตร แต่มีทางลึกยาวถึง 16.00 เมตร โดยแบ่งซอยโครงสร้างช่วงเสาเรือนออกเป็น 5 ห้อง คือ 4.00, 3.00, 3.00, 3.00, และ 3.00 เมตรตามลำดับ ความแตกต่างของช่วงเสาแรกกับช่วงอื่นๆ เกิดจากการต้องการในการใช้ช่วงกว้างส่วนนี้ตั้งขึ้นรับโครงหลังคาทรงจั่วประธาน ในขณะที่ทางลึกที่เหลือทั้งหมดซึ่งยาวมากนั้นยอมไม่อาจชักปีกกันสาดลงไปคลุมทั้งหมดได้ ดังนั้นเรือนหลังนี้จึงถูกออกแบบโดยการใช้หลังคาทรงจั่วอีกชุดหนึ่งคลุมพื้นที่ตามยาวนั้น ซึ่งทำให้ส่วนหลังต้องใช้จั่วแบบเรือนแฝดมายื่นชนเชื่อมกับจั่วขวางทางด้านหน้า

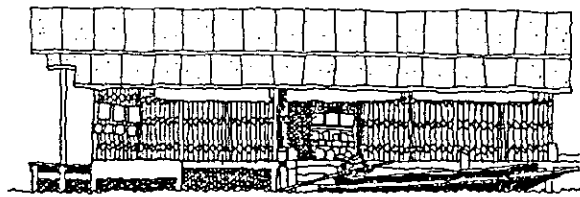
ความน่าสนใจที่เป็นลักษณะเด่นของเรือนชุดนี้ จึงอยู่ที่การออกแบบด้วยแบบแผนดังกล่าว ซึ่งทำให้ได้มาซึ่งพื้นที่ว่างภายในค่อนข้างมาก โดยเฉพาะส่วนพักอาศัยด้านหลังที่จะมีเนื้อที่มากถึงประมาณ 3 ช่วงเสาเรือน ในขณะที่ส่วนค้าขายก็อาจขยับได้มากถึง 2 ช่วงเสา การมีเนื้อที่ค่อนข้างมากกว่าเรือนแถวแบบชั้นเดียวทั่วไปเช่นนี้ ทำให้เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะเรือนริมสุดด้านซ้ายมือ ซึ่งมีส่วนทางเดินที่แนบชิดด้านข้างอีกด้านหนึ่ง ทำให้เจ้าของเรือนถึงกับขยับร่นแนวผนังเรือนส่วนหน้าให้แคบเข้ามา พร้อมทั้งติดตั้งบันไดทางขึ้นเรือนเฉพาะด้านข้าง โดยไม่ต้องให้ผ่านส่วนค้าขายด้านหน้าอีกทางหนึ่งสำหรับสามารถเข้าไปยังส่วนที่พักอาศัยซึ่งมีการยกระดับแยกให้ต่างจากส่วนค้าขายด้านหน้าได้โดยตรง

อาคารเรือนแถวไม้ชุด D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

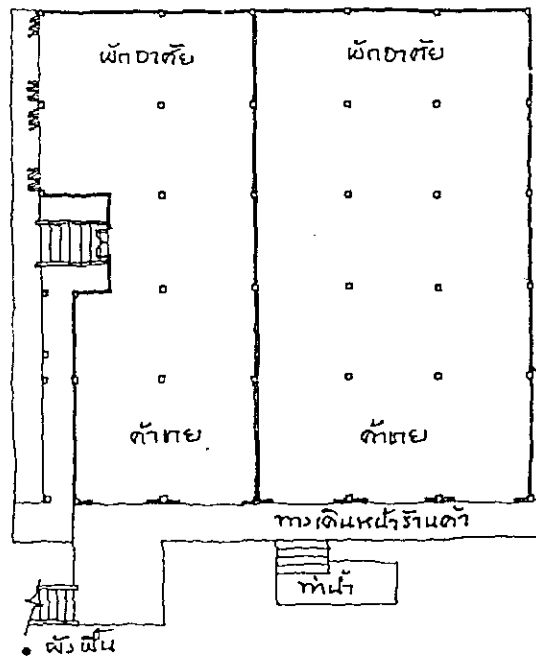
เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวชุดเล็กแบบ 4 ห้องคูหาที่แยกออกเป็น 2 หน่วย มีความกว้างคูหาละประมาณ 4.00 เมตรและลึก 14.00 เมตร โดยส่วนลึกนี้ทำช่วงเสาโครงสร้างออกเป็น 2.00 สำหรับใช้เป็นระเบียบและ 4.00, 3.00, 3.00 และ 2.00 เมตร สำหรับเป็นพื้นที่ภายใน

• รูปด้านซ้าย

• รูปด้านหน้า

• ตัวบ้าน

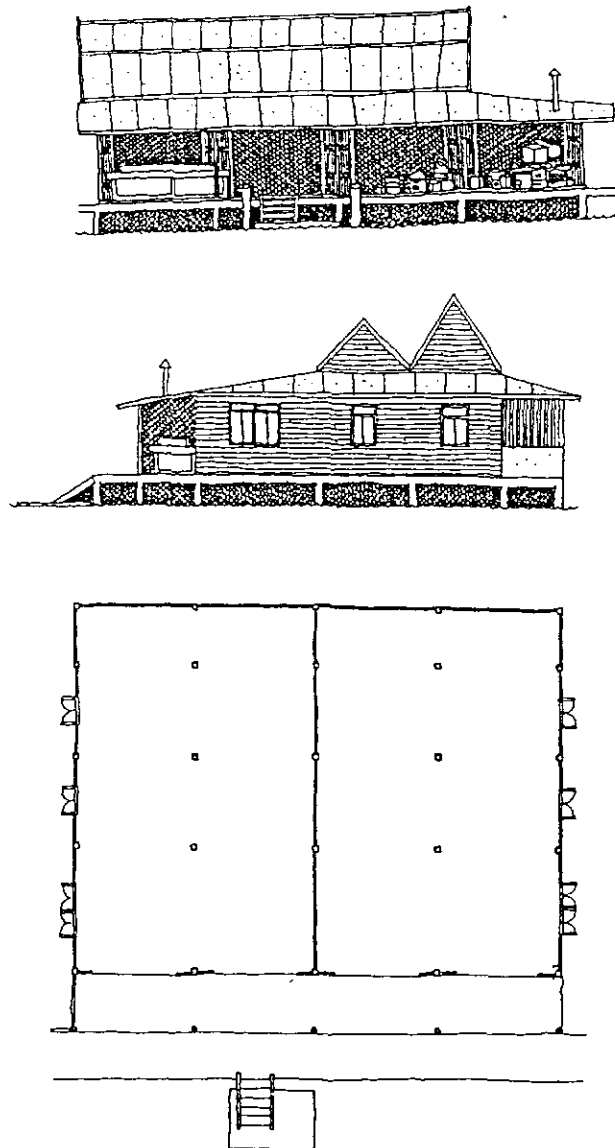
รูป 46 มังทีนและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 9

0 1 2 3 4 5 M

กลุ่มอาคารที่น้ำเสียดรายละเยิด							
A	B		D	E	F	G	H

ตัวอักษร : แผนผัง 9

รูป 47 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 9

ในอาคารตามลำดับ ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ทั้งหมดจะซ่อนอยู่ภายใต้รูปลักษณะของเรือนที่มีหลังคาแบบเรือนแฝด 2 จั่ว คล่อมอยู่ตรงช่วง 3.00 เมตร ทั้ง 2 ระยะเวลา ที่เหลือชักเป็นปีกกันสาดยื่นออกมาทั้ง 2 ข้าง โดยเฉพาะด้านหน้าซึ่งแปลกตรงที่สันหลังคาจะยาวคลุมระยะความกว้างของห้องคูหาเพียง 3 ช่วงเสา แล้วตั้งปีกนกคลุมลงตรงพื้นที่ทั้งหมดของช่วงเสาสุดท้าย ซึ่งความไม่ประสานซึ่งกันและกันระหว่างการออกแบบผังพื้นที่กับระบบโครงสร้างและรูปทรงอาคารเช่นนี้ เห็นได้ชัดถึงการปรับเปลี่ยนรูปทรงตัวเรือนที่คงมีในเวลาต่อมา ทั้งนี้หากพิจารณาจากรูปลักษณะเรือนที่เน้นการสร้างตามแบบแผนอย่างเรือนไทยชนิดเรือนแฝด ที่มีจั่ว 2 หลังและปีกกันสาดคลุมระเบียบด้านหน้าแล้ว เมื่อมองในรูปของแผนผังเดิมที่จั่วประธานที่คลุมพื้นที่หลัก ควรจะต้องอยู่ในช่วงกว้างสุดของเรือนคือช่วง 4.00 เมตร แล้วจึงตั้งปีกกันสาดสั้นๆออกมาคลุมระเบียบด้านหน้า ซึ่งไม่ใช่ใช้จั่วชุดในตั้งเป็นชายคายาวออกมาอย่างมากจนผิดปกติเช่นในปัจจุบัน ทั้งนี้จั่วด้านในสุดเดิมควรเป็นปีกกันสาดที่ยื่นคลุมสุดเพียงส่วนนี้โดยส่วนเกิน 2.00 เมตรนั้นคงมาต่อเพิ่มภายหลังการดัดแปลงรูปทรงเรือนแล้ว เหตุนี้แม้ว่าเรือนแถวชุดนี้จะได้พยายามรักษารูปลักษณะเดิมเอาไว้ หากแต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ตั้งอยู่บนระบบระเบียบและสัดส่วนของแบบแผน ที่พึงสัมพันธ์ต่อกันทั้งในเชิงระบบแผนผังโครงสร้างและรูปทรงแล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดการผิดรูปผิดส่วนอย่างที่ปรากฏดังเช่นเรือนแถวไม้ชุดนี้

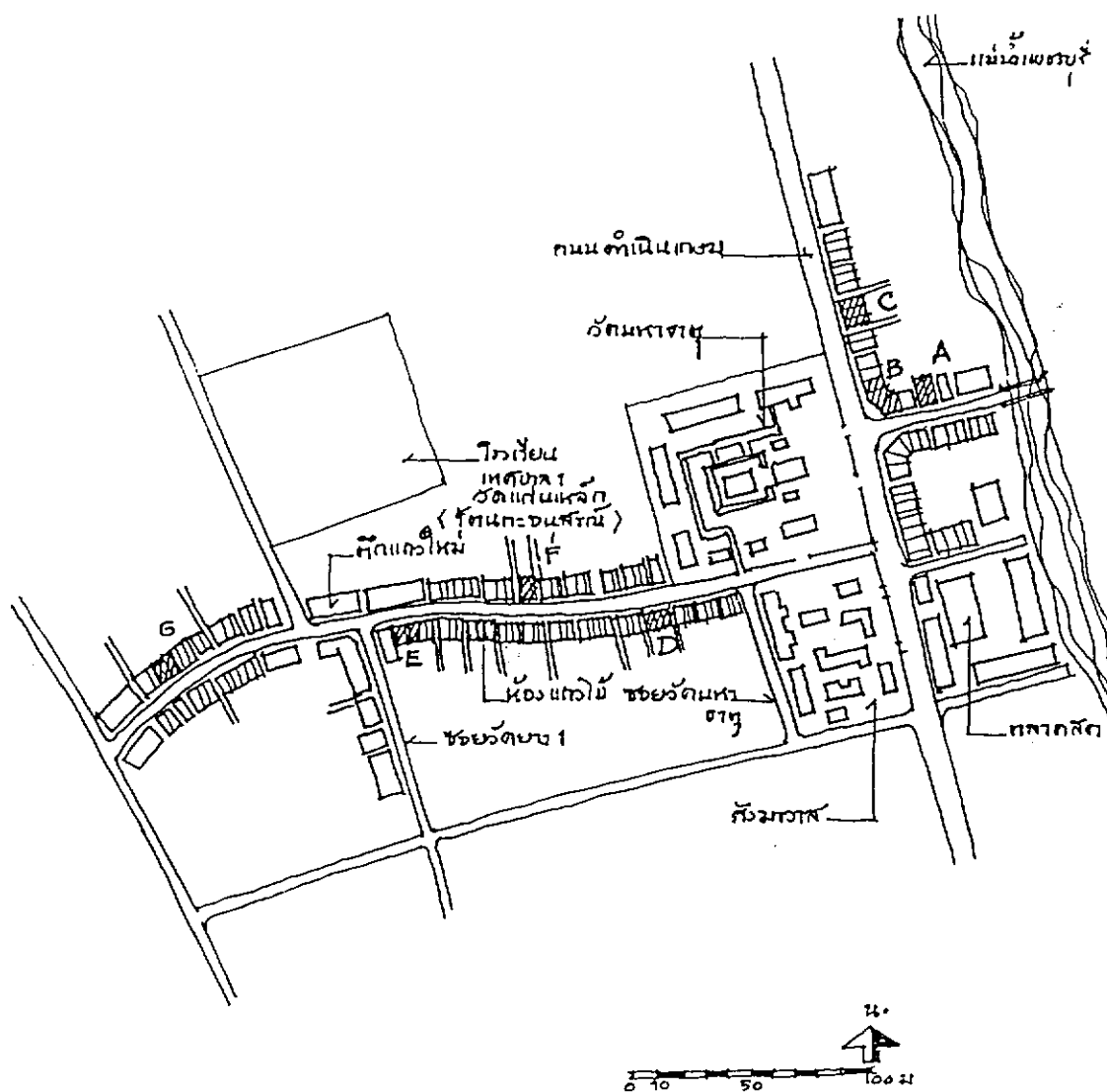
3.10 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

เป็นตลาดที่เกาะขนานต่อเนื่องไปตาม 2 ข้างถนนทั้งด้านหน้าและด้านขวามือของวัดมหาธาตุ มีลักษณะเป็นตลาดแบบขายปลีกขนาดกลางที่ไม่โตมากนัก ใช้การขนส่งทางน้ำจากแม่น้ำเพชรบุรีเป็นหลักในระยะแรกของการเกิดตลาด การเติบโตของตลาดแห่งนี้ส่วนหนึ่งมีผลมาจากความสำคัญของวัดมหาธาตุ ซึ่งอยู่ในฐานะศูนย์กลางของชุมชนจึงทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆที่เป็นการชุมนุมกันของสังคม และที่สุดส่งผลสืบเนื่องไปยังบริเวณโดยรอบจนเกิดเป็นตลาดขึ้น และแน่นอนว่าสถาปัตยกรรมที่รับใช้กิจกรรมดังกล่าวก็ย่อมเกิดขึ้นด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอาคารเรือนแถวไม้ทั้งแบบชั้นเดียวและ 2 ชั้น ที่ปลูกเกาะกลุ่มไปตามแนวถนนสายหลักทั้ง 2 ทาง เรือนแถวกลุ่มนี้แม้ส่วนใหญ่จะเป็นแบบเรือนแถวไม้รุ่นหลังๆ แต่ในแง่บทบาทหน้าที่แล้วส่วนหนึ่งก็ยังคงตอบสนองและรับใช้ชุมชนอย่างสืบเนื่องไม่เปลี่ยนแปลงนับแต่อดีตสืบมา

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

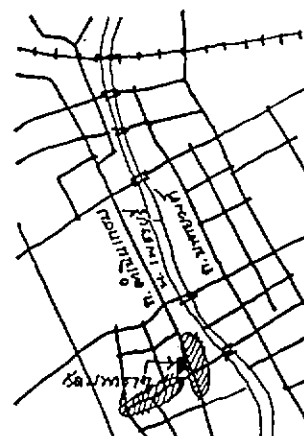
อาคารเรือนแถวไม้ชุด A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

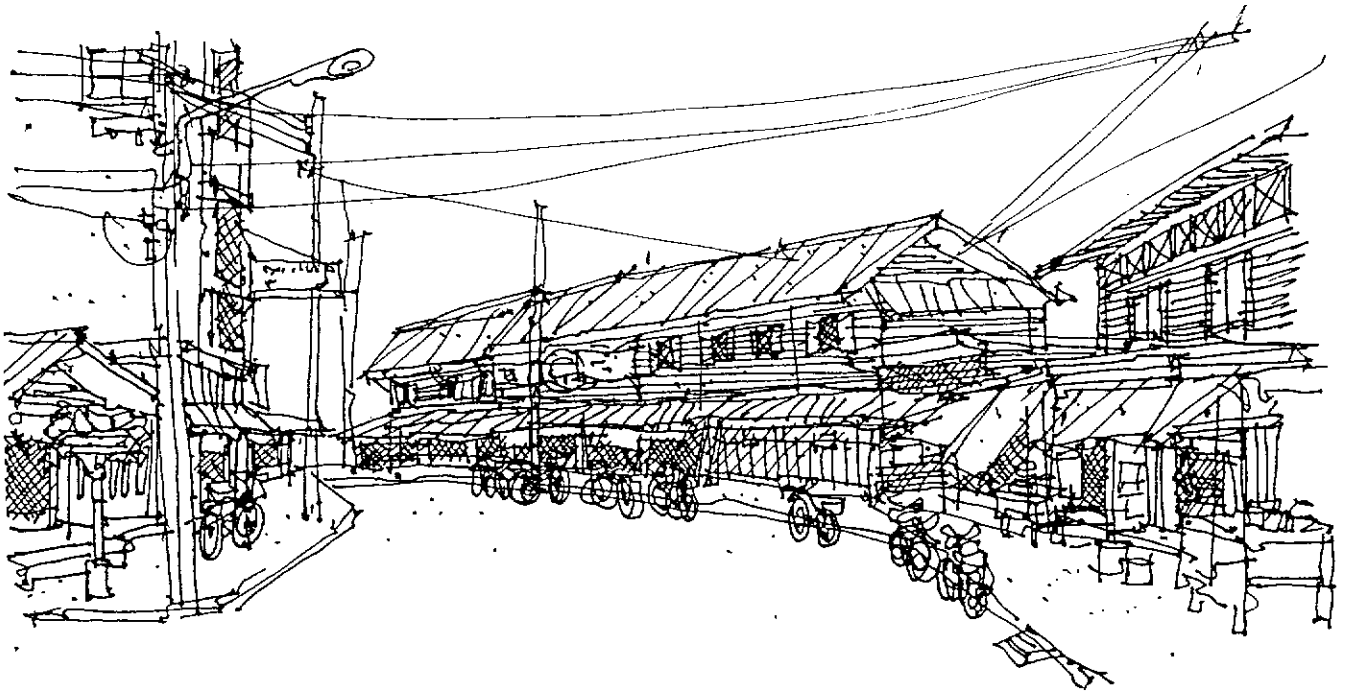
เป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้นชุดเล็กขนาดย่อมๆ ที่ตั้งอยู่ทางด้านซ้ายมือของถนนซอยที่จะตรงไปยังสะพานข้ามคลอง ซอยนี้อยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดมหาธาตุทางด้านหน้าวัด เป็นหนึ่ง

แผนผัง 10 • แผนผังตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ จ. (เมือง) จ. เพชรบุรี
• ที่มา จากการสำรวจทางกายภาพ ๖ ตุลาคม 2543

กลุ่มอาคารที่นำเสนอขยทะเบียน									
A	B	C	D	E	F	G	H	อ้างอิง: แผนผัง 10	

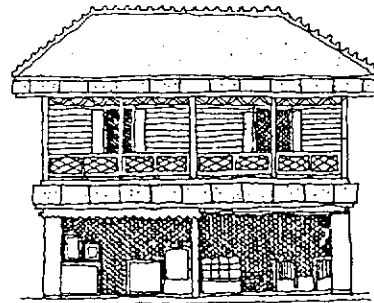

ตลาดหน้าและบริเวณท่ารถ
แพระบือ
อ.บรบือ
จ.มหาสารคาม

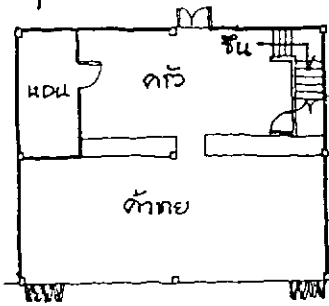

โรงเรียนปรีดิตรังสรรค์
อ.บรบือ

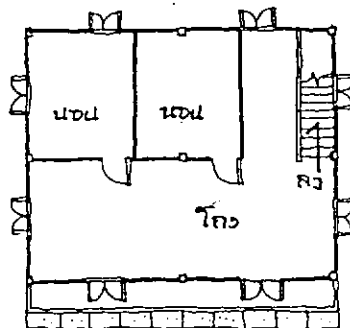
รูป 48 ลักษณะทางกายภาพของตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

รูปด้านหน้า

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 49 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 10

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ช่วงที่ : แผนผัง 10

ในชุดเรือนแถวไม้ที่เก่าที่สุดในกลุ่ม มีอายุประมาณ 30-40 ปี ปัจจุบันยังคงอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์

ลักษณะโดยทั่วไปเป็นเรือนแบบหน่วยเดี่ยวประกอบด้วย 2 ห้องคูหา ที่มีความกว้างคูหาละประมาณ 5.00 เมตร มีส่วนลึกประมาณ 8.00 เมตร แบ่งเป็น 2 ช่วงเสาเช่นกัน เรือนชุดนี้ปัจจุบันมีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยค่อนข้างชัดเจน คือช่วงทางลึกของเสาส่วนหน้าใช้เป็นที่พักประกอบการค้า มีประตูปิด-เปิดแบบเฟี้ยมไม้ ส่วนช่วงหลังเป็นครัว ห้องน้ำ นอน และบันไดทางขึ้นชั้นบนแนบกับข้างผนังขึ้นไป ในขณะที่ชั้นบนเองก็ใช้เป็นที่พักอาศัยทั้งหมด โดยมีการแบ่งกันเป็นห้องอยู่อย่างชัดเจน และด้านหน้าเรือนซึ่งทำเป็นระเบียงลอย

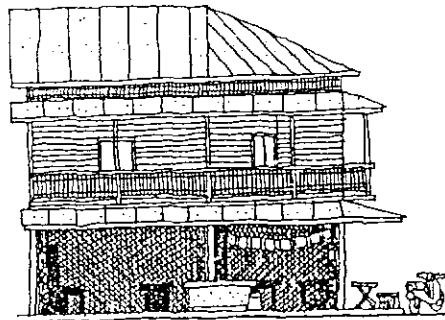
ในส่วนของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เป็นเรือนไม้แบบ 2 ชั้นที่ปลูกให้พื้นที่ชั้นบนและชั้นล่างซ้อนตรงขึ้นไปแบบเต็มเนื้อที่ ภายใต้รูปทรงหลังคาแบบ “เรือนปั้นหยา” มุงกระเบื้องว่าวที่มีสัดส่วนได้รูปทรง รวมทั้งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับรูปแบบอาคาร ไม่ว่าจะเป็นลูกกระงะเบี่ยงหรือลวดลาย “คอสอง” ที่ทำเป็นลายขวางไขว้แบบรูปข้าวหลามตัด ความสมบูรณ์ที่ดูลงตัวโดยเฉพาะในแง่รูปทรงสัดส่วนทางสถาปัตยกรรมของเรือนชุดนี้ ควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการเก็บรักษาเพื่อเป็นสิ่งสะท้อนทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของท้องถิ่นแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี

อาคารเรือนแถวไม้ชุด B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

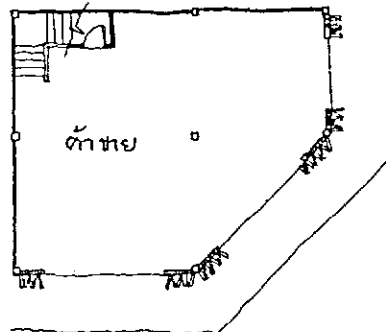
เป็นเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้นชุดพิเศษ ตั้งอยู่ตรงส่วนมุมของแนวกลุ่มเรือนแถวที่ต่อเนื่องกับชุด A แต่เนื่องเพราะอยู่ตรงส่วนมุมถนนพอดี ดังนั้นทำให้การออกแบบแผนผังและรูปลักษณะอาคารต้องปาดส่วนมุมออกเป็นแนวเฉียงทะแยง 45 องศา เพื่อเป็นการเปิดปากทางเข้าซอยให้กว้างขึ้นนั่นเอง

ลักษณะโดยทั่วไปเป็นเรือนแบบหน่วยเดี่ยวที่สร้างแยกโครงสร้างจากเรือนด้านข้างที่อยู่ถัดออกไป ทั้งนี้เป็นเพราะต่างเจ้าของกันการก่อสร้างจึงมีลักษณะต่างคนต่างทำ เรือนชุดนี้ทำเป็นแบบ 2 ห้องคูหา กว้างคูหาละ 6.00 และ 4.00 เมตรตามลำดับ ในขณะที่ส่วนลึกจะยาวประมาณ 8.00 เมตร แบ่งเป็น 2 ช่วงเสาๆ ละ 4.00 เมตร เช่นกัน ซึ่งความลึกนี้มีช่วงเท่ากับเรือนชุด A ทำให้การวางผังอาคารสามารถออกแบบให้อยู่ในแนวเสมอกันได้พอดีสำหรับการใช้สอยพื้นที่ว่างนั้น เนื่องจากพื้นที่ตอนมุมส่วนหนึ่งถูกเฉือนหายไป ทำให้เนื้อที่รวมที่มีขนาดค่อนข้างน้อยอยู่แล้วกลับมีขนาดเล็กลงอีก ดังนั้นผังส่วนล่างนี้จึงถูกใช้เป็นที่ค้าขายอย่างเดียวทั้งหมด โดยมีเพียงห้องน้ำที่ทำซ่อนอยู่ใต้บันไดทางขึ้นตรงบริเวณมุมในของอาคารเท่านั้น ส่วนชั้นบนก็จะใช้เป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียว

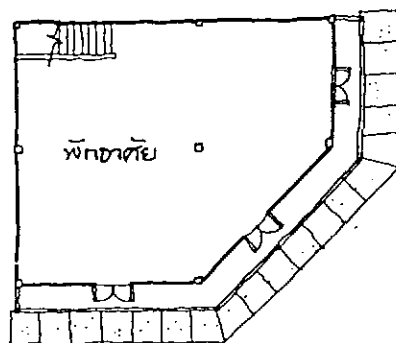
เรือนชุดนี้ถูกออกแบบให้มีรูปทรงอาคารเป็นแบบ “เรือนปั้นหยา” ที่ใช้โครงสร้างชุดเดียวคลุมพื้นที่ทั้งหมด โดยอาศัยโครงสร้างเรือนจากเสาทั้ง 2 ช่วง ตั้งรับโครงจั่วตอนบน ความโดดเด่นที่ดูสะดุดตาของเรือนชุดนี้อยู่ตรงที่หลังคาปั้นหยานั้น ทำมุมหักลดตามแนวเฉียงของผังเรือน ทำให้เกิดเป็นระนาบของดาดหลังคาที่หักเป็น 3 แนว ซึ่งมีผลลงดาให้เรือน

• รูปด้านหน้า

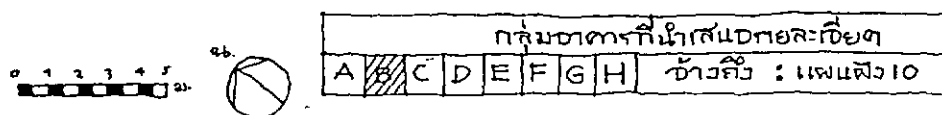

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

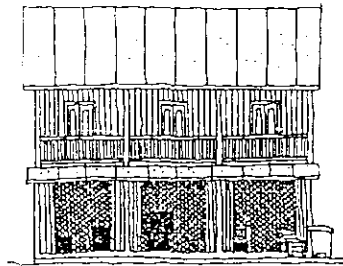
รูป 50 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 10

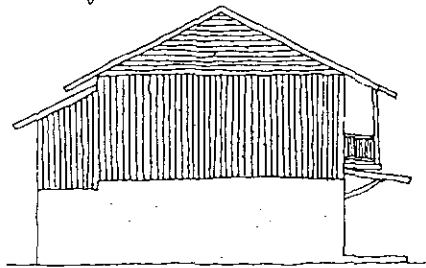
ชุดนี้ดูกว้างใหญ่กว่าปกติ นอกจากนี้แล้วยังมีการทำระเบียงลอยทางด้านหน้าทีโอบล้อมไปตลอดแนวอาคารเช่นเดียวกับเรือนแถวชุด A เป็นระเบียงที่ตั้งเสานางเรียงรับปีกกันสาดชั้นซ้อนอีกชั้นหนึ่ง เช่นเดียวกับใต้ระเบียงที่มีกันสาดชักออกไปคลุมทางเข้าด้านหน้าของชั้นล่าง ลักษณะพิเศษสำคัญของเรือนแถวชุดนี้นอกจากรูปทรงหลังคาเรือนแล้ว ก็ยังมีลีลาในการออกแบบการซ้อนของปีกหลังคาโดยเฉพาะชั้นบน ซึ่งโดยปกติมักจะทำซ้อนอยู่ใต้ปีกชายคาเรือนประธาน ที่มีช่องลมเหนือปลายผนังซ้อนอยู่ข้างใต้ หากแต่เรือนหลังนี้กลับทำเป็นชายคาดังกล่าวลดหาลงมาอยู่ใต้ช่องลมนั้นแทน ทำให้เรือนดูเหมือนกับตั้งใจทำให้มีชั้นคอสอง ซึ่งวิธีการออกแบบเช่นนี้แม้จะทำให้ได้รูปแบบเรือนที่มีลักษณะแปลกตาน่าสนใจ แต่หากชายคาประธานนั้นยื่นสั้นมากเกินไปก็จะมีผลกระทบต่อฝนที่สามารถสาดผ่านช่องลมเหล่านั้นได้ นอกจากนี้แล้วในแง่คุณค่าทางสถาปัตยกรรม เรือนชุดนี้ก็ยังคงมีรูปแบบลักษณะลูกกระรกระเบียงลอยที่ต้องถือว่าเป็นแบบแผนที่สมบูรณ์แห่งหนึ่ง ซึ่งมีท่วงทีที่ขริบ สง่าและส่งเสริมตัวงานสถาปัตยกรรมที่ดีอีกแบบหนึ่ง

อาคารเรือนแถวไม้ชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

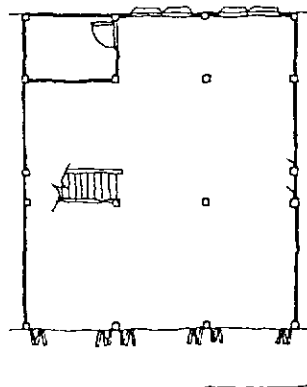
เป็นชุดเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้น ที่ตั้งอยู่บนถนนดำเนินเกษมฝั่งตรงข้ามกับวัดมหาธาตุในทางทิศเหนือ เป็นชุดเรือนแถวขนาดเล็กแบบหน่วยเดียวเช่นกัน แต่มีโครงสร้างเป็นแบบ 3 ห้องคูหา ที่กว้างคูหาละประมาณ 3.00 เมตร ยาวหรือลึกประมาณ 4.00, 1.00, 3.00 และ 2.00 เมตร ตามลำดับ เป็นเรือนแบบมาตรฐานทั่วไปทั้งในแง่รูปทรงและแผนผัง ปัจจุบันชั้นล่างเปลี่ยนเป็นแบบก้ออิฐถือปูนที่ส่วนช่วงหน้าใช้เป็นที่วางสินค้ามีบานประตูเปิดปิดแบบเฟี้ยม ส่วนช่วงหลังเป็นครัว พักผ่อน ห้องน้ำ โดยมีบันไดทางขึ้นตั้งขวางอยู่บริเวณประมาณแนวกลางเรือน ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัยหลับนอนทั้งหมด ทั้งนี้จะมีส่วนของระเบียงลอยด้านหน้าแบบแคบๆที่ยื่นยาวตลอดความกว้างอาคาร สำหรับรูปทรงอาคารก็เป็นแบบเรียบง่ายที่ทำเป็นเรือนแถวหลังคาทรงจั่ว ซึ่งตัวหลังคาจะนั่งอยู่บนโครงสร้างทางลึบบนช่วงเสาระหว่าง 4.00 และ 4.00 เมตร โดยมีแนวเสากลางทำหน้าที่เป็นเสาดั้งขึ้นรับอกไก่ มีช่องหน้าต่างระหว่างระยะช่วงเสา 4.00 เมตร ช่วงหลังนั้นแบ่งย่อยเป็น 1.00 และ 3.00 เมตร แต่เป็นการเสริมแนวเสาเฉพาะส่วนผนังด้านสกัดหัวท้ายเท่านั้น ซึ่งเข้าใจว่าเป็นการทำเพื่อพาดคานสำหรับรับโครงสร้างของบันได ที่ปกติจะวางแนบผนังข้างขึ้นไป แต่เรือนหลังนี้กลับทำขวางทำให้ต้องมีคานชอยมาตั้งรับแม่บันได อย่างไรก็ตามเรือนชุดนี้โดยทั่วไปแล้วถือได้ว่าเป็นเรือนแถวธรรมดาที่ไม่มีอะไรโดดเด่นนัก โดยเฉพาะส่วนสำคัญคือรูปทรงหลังคาที่ทำมุมองศาแบบราบเกินไป ทำให้ขาดสัดส่วนที่ดีไป นอกจากนี้การทำปีกกันสาดเพื่อคลุมระเบียงลอยชั้นบน แทนที่จะลดเป็นดับหลังคาอีกชั้น กลับยื่นชายหลังคาประธานยาวออกมาคลุมโดยตรง ทำให้ผืนหลังคาซึ่งเดิมกว้างใหญ่อยู่แล้วต้องมีปริมาตรเพิ่มมากขึ้นไปอีก เช่นเดียวกับปีกกันสาดที่ซ้อนใต้ระเบียงลอยเพื่อคลุมทางเข้าด้านหน้าที่ชักออกมายาวมากจนเกินไป ในขณะที่ลูก

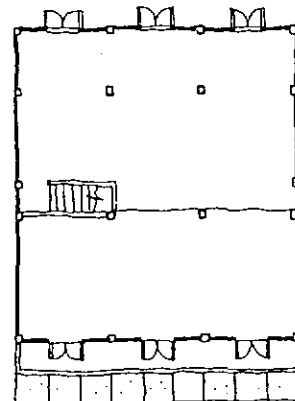
• รูปด้านหน้า

• รูปด้านข้าง

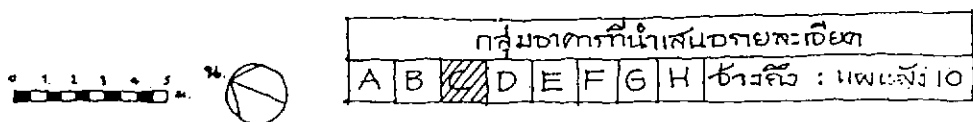

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 51 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 10

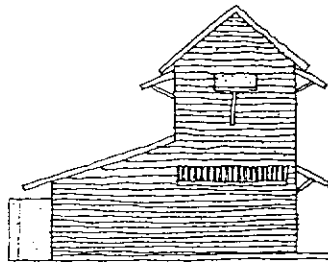
ทรงระเบียงลอยก็ทำเป็นแบบเรียบง่ายไม่มีลักษณะพิเศษแต่อย่างใด รวมทั้งพื้นที่ช่วงสุดท้ายด้านหลังที่เป็นแบบแผนมาตรฐานทั่วไป คือทำเป็นปีกกันสาดชักออกมาคลุมพื้นที่ทั้งหมด

อาคารเรือนแถวไม้ชุด D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

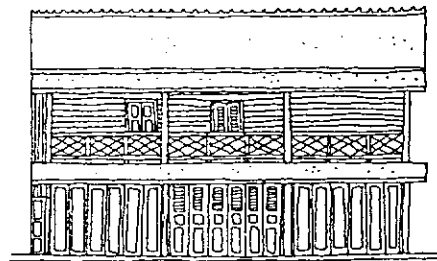
เป็นเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้นชุดเล็กที่ตั้งอยู่ริมถนนซอยด้านข้างของวัดมหาธาตุ บริเวณช่วงต้นทางด้านทิศใต้ของถนน เรือนแถวชุดนี้มีลักษณะพิเศษที่ไม่ค่อยพบบ่อยนักแตกต่างจากระเบียงอย่างมาตรฐานทั่วไป ตรงที่การออกแบบผังพื้นชั้นบนมีขนาดเล็กกว่าปกติ โดยทำเพียงช่วงเสาเดียวเท่านั้น ในขณะที่ผังชั้นล่างมีพื้นที่เต็มแบบ 2 ช่วงเสา ทำให้ดูเหมือนเป็นการสร้างแบบประหยัด แต่เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดตลอดจนองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแล้ว กลับพบว่าการออกแบบที่ค่อนข้างประณีต ไม่ว่าจะเป็นบานเฟี้ยมไม้ที่เป็นอย่างลูกฟักกิ่งบานเกร็ด หรือการทำระเบียงที่ร่นเข้าไปแนวเสา รูปแบบของราวระเบียงตลอดจนลักษณะการทำปีกกันสาดที่พยายามยื่นคลุมออกมา ในทุกส่วนที่มีช่องเปิดทั้งด้านยาวและด้านสกัด ทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ซึ่งล้วนบ่งบอกถึงความละเอียดในการออกแบบทั้งสิ้น ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าเรือนแถวชุดนี้เดิมคงถูกใช้เป็นเรือนร้านค้าอย่างเดียวที่ไม่มีการพักอาศัยอย่างเป็นทางการ โดยทำเป็นเรือนแบบ 3 ห้องคูหาแต่กันเป็น 2 หน่วย มีหน่วยทางซ้ายมือทำเป็นคูหาเดียว แต่ละคูหาที่กว้างประมาณ 4.00 เมตร ลึกประมาณ 8.00 เมตร ทางลึกนี้แบ่งเป็น 2 ช่วงเสาๆ และ 4.00 เมตร ที่สำคัญคือด้านข้างเรือนทางซ้ายยังมีพื้นที่เหลืออีกกว้างประมาณ 1.00 เมตร ยาวอ้อมไปจรดด้านหลังทั้งหมด

การใช้พื้นที่อาคารก็อาศัยส่วนเรือนช่วงหน้าเป็นที่ทำการค้า ส่วนช่วงหลังใช้เป็นที่พักผ่อนและครัว มีบันไดทางขึ้นชั้นบนตั้งอยู่แนบผนังบริเวณปลายช่วงเสากลาง สำหรับชั้นบนก็จะใช้เป็นที่เก็บสินค้าหรือพักผ่อนชั่วคราว ในขณะที่ระเบียงด้านหน้าทำประตูเปิดออกไปได้ ข้อสังเกตสำหรับเรือนหลังนี้ก็คือ ชั้นบนนั้นทำหน้าที่ต่างเปิดเพียงคูหาละ 2 ช่องด้านหลังส่วนด้านหน้าและข้างเรือนไม่ทำเลยซึ่งมีผลให้ภายในอาคารของชั้นบนมีลักษณะค่อนข้างที่บอบช้ำนอกจากนี้การทำระเบียงที่ร่นเข้ามาแทนการทำเป็นระเบียงลอย ยิ่งทำให้พื้นที่ชั้นบนที่เล็กอยู่แล้วกลับน้อยลงไปอีก ผนวกกับเนื้อที่เพื่อทำบันไดอีกก็ยิ่งทำให้เรือนหน่วยแรกทางซ้ายมือนั้น แทบจะไม่เหลือพื้นที่สำหรับจะใช้เป็นที่อยู่อาศัยแบบถาวรได้เลย

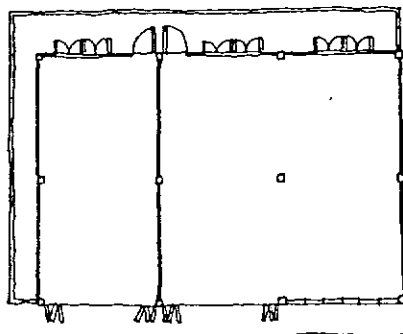
ในแง่การออกแบบรูปทรงอาคาร อาศัยการใช้โครงสร้างของเสาในทางลึกช่วงแรกเป็นโครงสร้างหลักที่ตั้งรับพื้นชั้นบนและหลังคาอาคาร ซึ่งใช้รูป “ทรงจั่ว” แบบมีปีกนกซ้อนชั้นทั้งหน้าและหลัง แล้วชักปีกหลังคายาวจากบริเวณส่วนพื้นชั้นบนลงไปคลุมพื้นที่ที่เหลือของช่วงเสาด้านหลังทั้งหมด ในขณะที่ด้านข้างหรือด้านสกัดทำเป็นผนังตรงขึ้นไป ผนังด้านนี้มีการเจาะเป็นช่องระบายอากาศแผงใหญ่เหนือผนังชั้นแรก ส่วนชั้นบนทำเรียบมีกันสาดปีกนกสั้นๆประดับ ซึ่งภาพรวมดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่ไม่ได้สัดส่วนที่ดีนักในเชิงความงามทางสถาปัตยกรรม เพราะการใช้ช่วงลึกเพียง 4.00 เมตร แล้วตั้งขึ้นเป็นเรือน 2 ชั้นโดยตรง จะทำให้เรือนนั้นดูอึดอัดส่วน แม้จะพยายามยื่นปีกกันสาดออกมาให้มาก รวมทั้ง

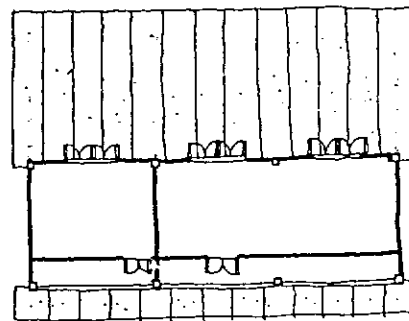
• รูปด้านซ้าย

• รูปด้านหน้า

• ผังพื้นที่ชั้นล่าง

• ผังพื้นที่ชั้นบน

รูป 52 ผังพื้นที่และรูปด้านของอาคาร D ในแผนผัง 10

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H
ชั้นเดียว : แผนผัง 10							

การชักปีกนกด้านหลังที่คลุมยาวแล้วก็ตาม อย่างไรก็ตามโดยสัดส่วนของรูปทรงจั่วที่เมืองคาที่
เหมาะสม ประกอบกับลูกเล่นในการทำปีกนกกันสาดที่พอเหมาะ ก็ช่วยให้เรือนแถวชุดนี้ยังคง
มีเสน่ห์ที่น่านมองพอสมควร

อาคารเรือนแถวไม้ชุด E : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

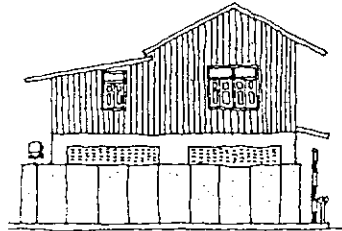
เป็นเรือนแถวไม้รุ่นหลังๆอายุอยู่ในช่วงประมาณ 20 ปี เป็นชุดเล็กแบบ 2 ชั้น
ครึ่งตึกครึ่งไม้ ที่ตั้งอยู่บนถนนซอยด้านข้างวัดมหาธาตุ ประมาณช่วงกลางถนนทางทิศใต้ ทำ
เป็นแบบหน่วยเดียว 2 คูหา มีขนาดกว้างคูหาละประมาณ 4.00 เมตร ทางลึกประมาณ 8.00
เมตร โดยแบ่งช่วงโครงสร้างออกเป็นช่วงละ 4.00 เมตร ลักษณะแผนผังของเรือนชุดนี้คล้าย
กับเรือนแถวชุด D ตรงที่มีพื้นที่ว่างข้างอาคารกว้างประมาณ 1.00 เมตร ซึ่งโอบไปทางด้าน
หลัง รวมทั้งมีบันไดทางขึ้นแบบหักศอกแนบกับผนังบริเวณช่วงเสาของช่วงกลาง โดยพื้นที่
ส่วนล่างช่วงหน้าเดิมใช้ประกอบการค้ามีบานประตูแบบเฟี้ยมไม้ ส่วนช่วงหลังใช้เป็นครัวและ
ที่ทำกิจกรรมเฉพาะของครอบครัว สำหรับชั้นบนเป็นที่พักอาศัยหลับนอน

ในด้านของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เป็นเรือนแถวแบบธรรมดาที่มีลักษณะ
เรียบง่าย ทำหลังคา “ทรงจั่ว” คลุมพื้นที่ช่วงลิบบนช่วงเสาแรก มีปีกกันสาดลดชั้นคลุมพื้นที่
ส่วนหลังคาทั้งหมด ในขณะที่ด้านหน้ามีกันสาดยื่นคลุมบริเวณทางเข้า อย่างไรก็ตามเมื่อ
พิจารณาถึงรายละเอียดบางประการของอาคาร พบว่าผนังด้านหน้าของชั้นบนไม่ได้ทำแบบ
ผนังที่ปิดตันที่มีช่องเปิดเป็นหน้าต่างแต่อย่างไร หากแต่กลับทำเป็นแบบบานเปิดเฟี้ยมไม้ชนิด
ลูกพับปะกนทั้งหมด ซึ่งผิดปกติดจากเรือนแถวไม้ทั่วไป อันแสดงให้เห็นว่าการออกแบบเช่นนี้
อาจจะมี 2 ลักษณะ คือ เดิมมีระเบียงลอยด้านหน้ามาก่อน หรือหากไม่มีคงเป็นการออกแบบ
ที่ประสงค์จะทำให้มีช่องเปิดกว้าง จึงทำเป็นบานเฟี้ยมเหมือนด้านล่างโดยซ่อนระเบียงกันตก
ไว้ภายใน

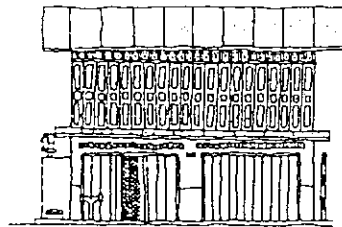
ในแง่คุณค่าทางสถาปัตยกรรม คงคาดหวังจากสัดส่วนรูปแบบหรือรูปทรงทาง
สถาปัตยกรรมไม่ได้มากนัก นอกจากลักษณะและแบบแผนอย่างอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ที่เป็นตัว
ชี้หรือบ่งบอกถึงพัฒนาแบบอย่างเรือนแถวไม้ ที่เชื่อมต่อระหว่างเรือนไม้มาสู่เรือนอย่างครึ่ง
ตึกครึ่งไม้ ก่อนเปลี่ยนไปเป็นแบบอย่างเรือนแถวชนิดคอนกรีตเสริมเหล็กรุ่นใหม่ในอีก
ลักษณะหนึ่งในที่สุด

อาคารเรือนแถวไม้ชุด F : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

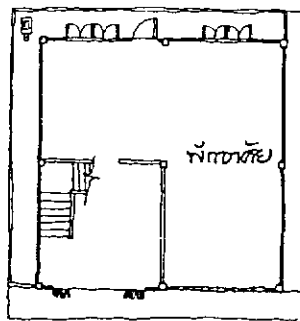
เป็นกลุ่มเรือนแถวไม้แบบคละกันระหว่างเรือนแบบชั้นเดียวและ 2 ชั้น ที่ตั้งอยู่
บริเวณช่วงกลางทางทิศเหนือของซอยข้างวัดมหาธาตุ เรือนแถวชุดนี้ประกอบด้วยเรือนชั้น
เดียวทางด้านซ้ายและเรือน 2 ชั้นทางด้านขวา โดยเรือนชั้นเดียวเป็นเรือน 1 หน่วย มีขนาด 2
คูหา กว้างคูหาละประมาณ 3.00 เมตร ลึกประมาณ 6.00 เมตร ส่วนเรือน 2 ชั้นเป็นเรือน
ขนาด 3 คูหา แต่กันเป็น 2 หน่วย โดยวิธีกันกึ่งกลางของคูหากลาง เรือนนี้มีขนาดกว้างคูหา

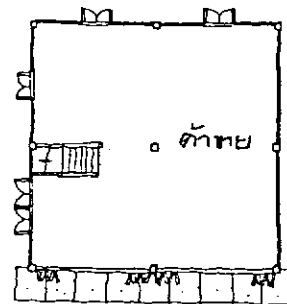
• รูปด้านข้าง

• รูปด้านหน้า

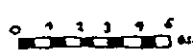

• พื้นชั้นบน

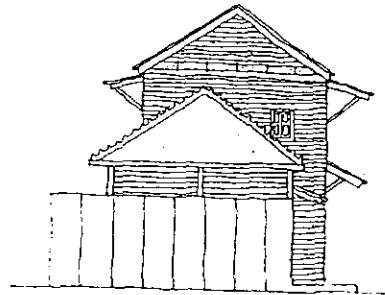

• พื้นชั้นล่าง

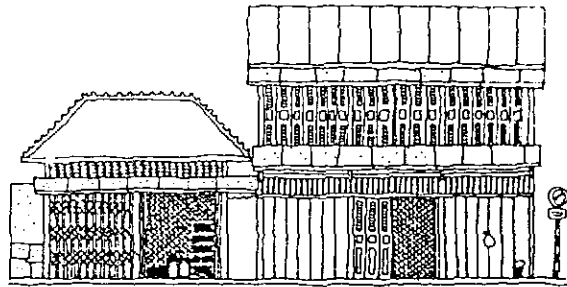
รูป 53 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 10

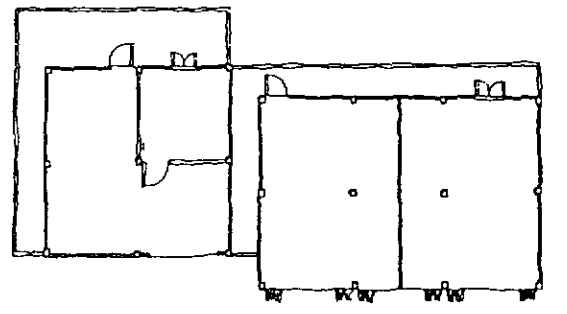
กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H
ข้างเคียง : แผนผัง 10							

• รูปถ่ายทั่ว

• รูปด้านหน้า

• ผิวพื้นชั้นล่าง

รูป 54 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร F ในแผนผัง 10

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ข้างขึ้น : แผนผัง 10

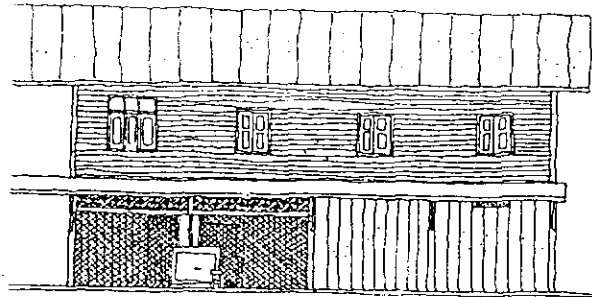
ละ 3.00 เมตร และลึก 1.00 เมตรเช่นกัน เรือนทั้งสองแบบแบ่งโครงสร้างส่วนลึกนี้ออกเป็น 2 ช่วงเสาๆละประมาณ 3.00 เมตรเท่ากัน แต่การวางเรือนนั้นกลับวางเยื้องกันเล็กน้อย คงเนื่องมาจากตำแหน่งที่ดิน ทำให้แนวอาคารด้านหน้าไม่อยู่ในระดับเสมอกัน นอกจากนี้เรือนทั้ง 2 ยังทิ้งระยะด้านข้างเรือนด้านหนึ่งให้มีที่ว่างที่โอบไปล้อมทางด้านหลังกว้างประมาณ 1.00 เมตรอีกด้วย ซึ่งการออกแบบผังเช่นนี้ดูเหมือนจะเป็นลักษณะเฉพาะของเรือนแถวในเขตหรือกลุ่มนี้ การมีที่ว่างโล่งเช่นนี้มีผลให้เรือนแต่ละหลังสามารถออกแบบรูปทรงหลังคาที่มีใบราหรือปีกนกในด้านลึกได้

สำหรับการใช้ที่ว่างภายในและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เนื่องจากปัจจุบันนั้นเรือนชั้นเดียวนี้ใช้เป็นเรือนพักอาศัยแบบทั่วไป ดังนั้นจึงมีการกันเป็นห้องนอนอย่างชัดเจน โดยส่วนที่เหลือจะเป็นส่วนพักผ่อน ด้านหลังเป็นครัว ทั้งมีประตูด้านหลังออกไปสำหรับใช้พื้นที่ว่างเป็นที่ซักล้าง ห้องน้ำและตากผ้า ส่วนเรือน 2 ชั้นนั้นจากลักษณะการแบ่งกันห้องเป็น 2 หน่วยเห็นได้ชัดว่าเป็นการแบ่งกันภายหลัง เพราะบานประตูเปิดปิดของส่วนคูหากลางนี้ยังใช้เป็นแบบบานเฟี้ยมไม่อยู่ ซึ่งคงเป็นไปได้ที่เดิมการแบ่งห้องจะกันในลักษณะนี้ได้ ดังนั้นเดิมส่วนล่างด้านหน้าคงใช้เป็นที่ประกอบการค้า โดยมีส่วนหลังเป็นครัว ห้องน้ำ พักผ่อน ทั้งมีประตูเปิดออกไปยังพื้นที่โล่งด้านหลังเช่นกัน ส่วนชั้นบนก็ใช้เป็นที่สำหรับพักผ่อนหลับนอนดังเช่นทั่วไป

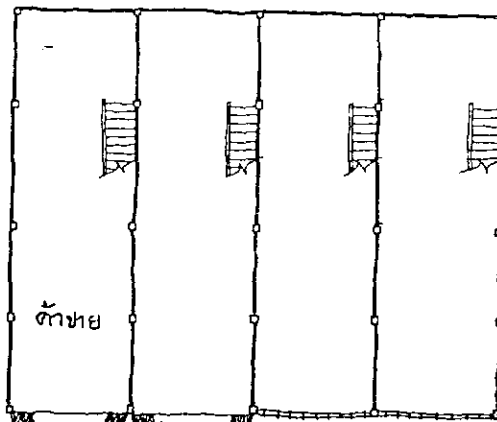
ลักษณะพิเศษของเรือนแถวกลุ่มนี้ คงเป็นความหลากหลายของการใช้รูปแบบและรูปทรงหลังคาที่ต่างเลือกใช้ตามรสนิยมของตน ทำให้มีการคละเคล้ากันไปตลอดทั้งกลุ่ม จนมองไม่เห็นลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่เป็นแบบอย่างเฉพาะได้ สำหรับเรือนชั้นเดียวจะใช้หลังคาทรงปั้นหยาที่คลุมกว้างทั้งหลัง โดยมีปีกกันสาดยื่นออกมาคลุมทางเข้าด้านหน้า ซึ่งปีกกันสาดนั้นจะตั้งลดลงมาบริเวณส่วนใต้ช่องลมเหนือผนังคล้ายกับเรือนแถวชุด B ในขณะที่เรือน 2 ชั้นจะใช้หลังคาทรงจั่วที่คลุมกว้างทั้งหลังเช่นกัน โดยมีการชักปีกนกยื่นซ้อนอยู่ใต้ปีกหลังคาประธานออกมาทั้งด้านหน้าและด้านหลัง รวมทั้งเหนือประตูทางเข้าด้านหน้าของชั้นล่าง คล้ายอย่างเรือนแถวชุด D ที่สำคัญคือเรือนหลังนี้ทำผนังตอนบนเป็นบานเฟี้ยมแบบลูกฟักทั้งบานเกร็ดตลอดทั้งแนวผนังด้านหน้า โดยไม่มีระเบียงลอยแต่อย่างไรแบบเดียวกับเรือนแถวชุด E ซึ่งความคล้ายหรือความเหมือนกันเหล่านี้เอง ที่ชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะเฉพาะบางประการของกระบวนการทางการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น ที่สะท้อนให้เข้าใจถึงความคิด รสนิยมของชุมชนนั้นๆได้เป็นอย่างดี

อาคารเรือนแถวไม้ชุด G : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

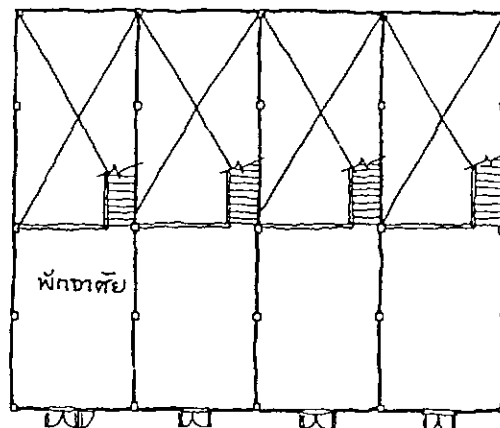
เป็นเรือนแถวไม้แบบชั้นครึ่งที่ตั้งอยู่บนบริเวณส่วนปลายของกลุ่มเรือนแถว ในซอยข้างวัดมหาธาตุ เรือนแถวชุดนี้พิเศษกว่าชุดอื่นตรงที่ทำการเป็นชุดใหญ่หลายคูหา ที่กันเป็นคูหาละหน่วย โดยมีความกว้างคูหาละประมาณ 4.00 เมตร ลึกประมาณ 13.00 เมตร ซึ่งส่วนลึกนี้แบ่งช่วงโครงสร้างออกเป็น 4 ช่วงเสา เป็นระยะ 3.00, 3.00, 4.00 และ 3.00 เมตรตาม

• รูปด้านหน้า

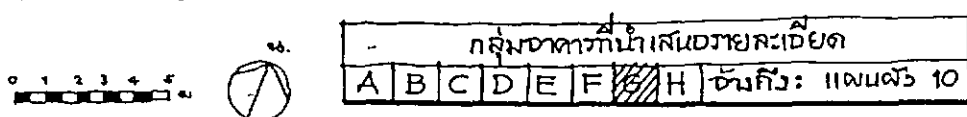

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 55 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร G ในแผนผัง 10

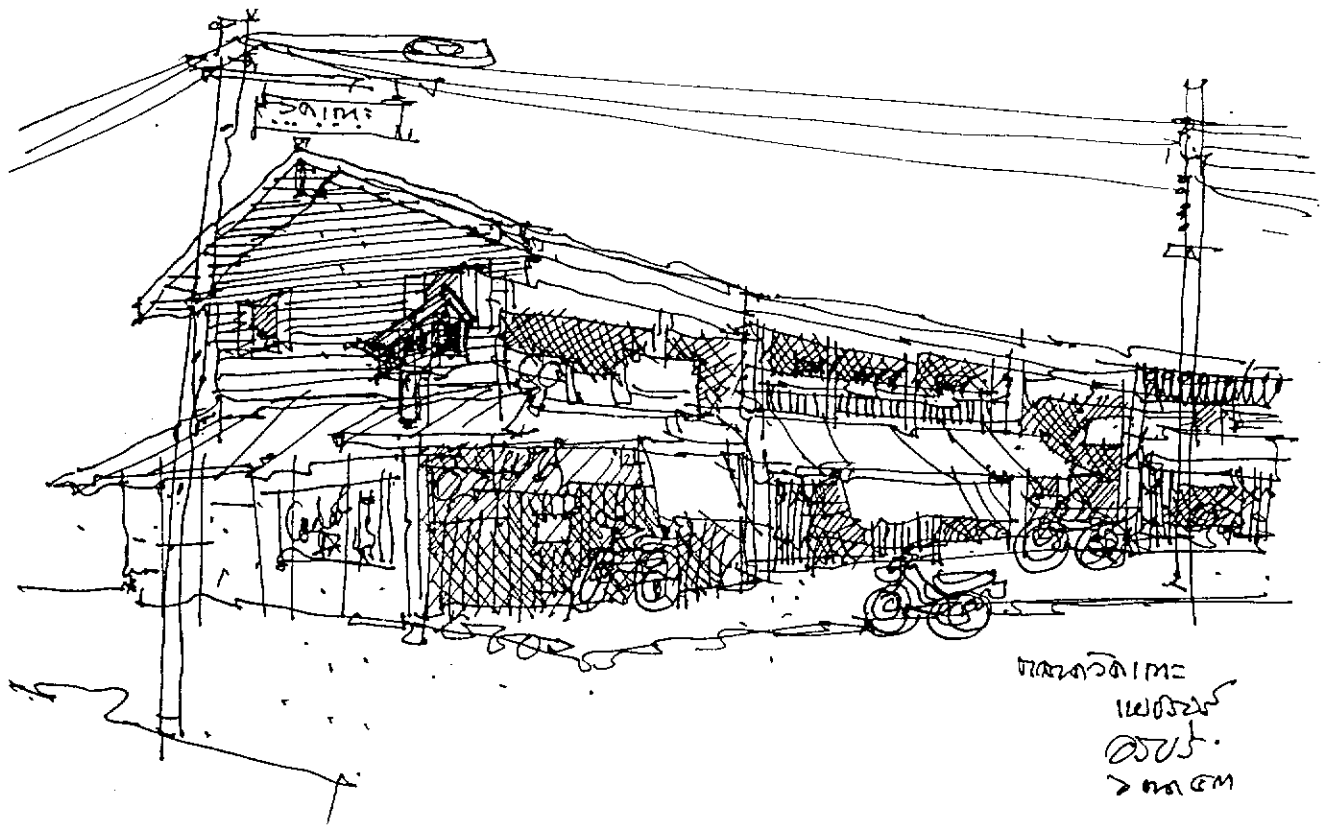
ลำดับ เป็นชุดเรือนแถวที่มีความชัดเจนในการใช้สอย เพื่อประโยชน์สำหรับประกอบการค้า โดยเฉพาะ ด้วยการแบ่งพื้นที่ 2 ช่วงทางลึกสำหรับใช้ค้าขาย ในขณะที่ส่วนหลังคาทั้ง 2 ช่วงใช้สำหรับทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอยู่อาศัย ไม่ว่าจะเป็นครัว รับประทานอาหาร ห้องน้ำ หรือ ชักล้าง ในขณะที่เดียวกันจะมีบันไดพาเดินขึ้นไปบนชั้นสองที่ใช้พื้นที่เพียง 2 ช่วงเสาด้านหน้า สำหรับเป็นที่พักผ่อนหลับนอน

ลักษณะเดิมพิเศษของเรือนแถวชุดนี้ น่าจะอยู่ตรงที่รูปทรงหลังคาซึ่งทำเป็น “เรือนทรงจั่ว” หลังเดี่ยวคลุมลงบนพื้นที่ทั้งหมด โดยไม่มีการลดระนาบเพื่อซ้อนให้เป็นผืนย่อยแต่อย่างใด โครงจั่วนั้นทำเป็นทรงจั่วขนาดเล็กที่ตั้งบนโครงสร้าง 2 ช่วงแรก แล้วชักปีกชายคายื่นออกมาคลุมส่วนที่เหลือ การดึงปีกนกที่ยาวมากเช่นนี้ ทำให้มวลของหลังคาส่วนหลังมีปริมาตรมากเกินไปจนผิดรูป ซึ่งการที่ต้องชักเป็นหลังคายาวขนาดนี้ เนื่องจากพื้นที่ส่วนหลังมีความลึกมากกว่าปกติตนเอง ทำให้การทำหลังคาคลุมส่วนหลังดังกล่าวหากไม่ทำเป็นหลังคาจั่วอีกหลังแล้ว ก็จำเป็นต้องใช้ปีกนกแบบกันสาดแทน ซึ่งปีกกันสาดดังกล่าวก็ไม่สามารถลดลงจากบริเวณแนวพื้นของชั้นบนได้ เพราะจะทำให้องศาหลังคาส่วนท้ายสุดต่ำจนเกินไป ทางเดียวที่ทำได้จึงต้องลดลงจากใต้ส่วนหลังคาชั้นบน และในที่นี้ผู้ออกแบบก็เลือกที่จะใช้การชักหลังคาต่อจากหลังคาของเรือนประธานโดยตรงแทนที่จะทำแบบหลังคาซ้อนชั้น

3.11 ตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

เป็นตลาดที่มีลักษณะพิเศษแห่งหนึ่งที่ปลูกเรือนแถวไม่เป็นรูปลักษณะยาวประกอบ 2 ฟากถนนที่ขนานไปกับลำแม่น้ำแบบ (Linear) อันชี้ให้เห็นว่าการทำกิจกรรมค้าขายนั้นไม่ได้เป็นแบบอย่างเหมือนตลาดสดทั่วไป หากแต่เป็นระบบแบบขายปลีกในลักษณะย่านการค้าที่อาศัยเป็นทางผ่าน และปรับตัวมาจากการบริการขนส่งของโรงฆ่าสัตว์เดิมที่ส่งไปยังแหล่งอื่นจากท่าด่านโพธิ์ริมแม่น้ำเพชรบุรีใกล้กับวัดเกาะซึ่งปัจจุบันเลิกกิจการไปแล้ว อย่างไรก็ตามจากลักษณะปริมาณกลุ่มก้อนของเรือนแถวทั้งแนวนี้ ก็ชี้ให้เห็นถึงความคึกคักของเส้นทางในช่วงยุคแรกๆได้เป็นอย่างดี ซึ่งต่างจากปัจจุบันที่บรรยากาศแบบที่เคยเป็นนั้นได้ร้างไปแล้วจากถนนสายนี้อย่างสิ้นเชิง เพราะส่วนใหญ่ถูกปรับเปลี่ยนเป็นเรือนพักอาศัยที่มีประตูปิดแทบจะตลอดเวลา และแม้บทบาทหน้าที่เหล่านั้นจะเหือดหายไปแล้ว แต่จากความคงอยู่ของอาคารที่ยังเหลือสภาพค่อนข้างสมบูรณ์เป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับความหลากหลายของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่วางสลับแทรกกันไปมาตลอดเวลา ภาพลักษณ์เหล่านี้จึงยังทรงคุณค่าต่อการเสริมสร้างจินตนาภาพของชีวิตในอดีตแต่ครั้งนั้นได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันความคึกคักของตลาดไปเริ่มที่จุดใหม่ ณ บริเวณทิศเหนือของถนน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโรงเจลักตั้งและศาลเจ้าตันโพธิ์ประตูเมือง ดังจะเห็นตึกแถวใหม่และค่อนข้างใหม่เกาะตัวกันไปอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ดีกิจกรรมเก่าและใหม่บนถนนนี้ก็ยังคงมีความสัมพันธ์ต่อกัน แม้ว่าห้องแถวไม้ส่วนใหญ่ด้านวัดเกาะฯจะเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้สอยไปแล้วก็ตาม

รูป 56 ลักษณะทางกายภาพของตลาดวัดเกาะฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

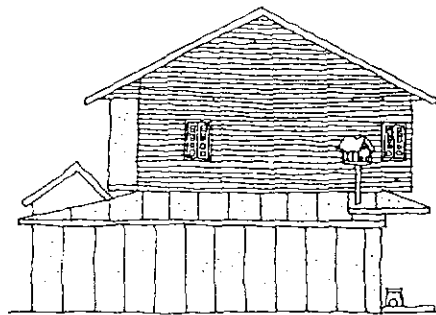
อาคารเรือนแถวชุด A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้นชุดเล็กที่ตั้งอยู่บนหัวถนนจากวัดเกาะ ที่ทำเป็นเรือนแถวแบบ 3 คูหากันแบ่งออกเป็น 3 หน่วย กว้างคูหาละประมาณ 3.00 เมตร ทางลึกประมาณ 12.00 เมตร แบ่งเป็น 3 ช่วงๆละ 4.00 เมตร เฉพาะแต่คูหาหน่วยแรกมีการต่อเติมพื้นที่ทางกว้างเพิ่มออกไปอีก 1 ช่วงเสา โดยที่การใช้งานนั้นจะใช้ช่วงเสาในทางลึกของช่วงที่ 1 และ 2 สำหรับค้าขาย ส่วนช่วงสุดท้ายใช้เป็นที่พักผ่อนและเอนกประสงค์ ปลายผนังตอนท้ายของช่วงกลางทำเป็นบันไดแบบหักศอก พาดขึ้นไปที่ยื่นบนซึ่งเป็นส่วนพักอาศัยทั้งหมด โดยมีการทำระเบียงลอยแบบแคบๆ ทางส่วนหน้า

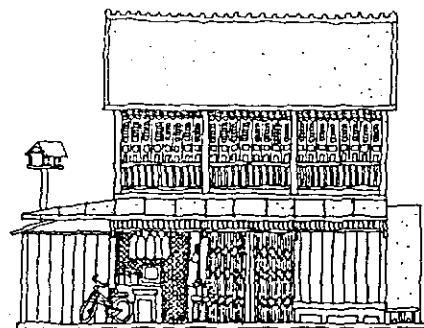
ในแง่รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ต้องถือว่าไม่เฉพาะเพียงแค่เรือนแถวชุดนี้เท่านั้น หากแต่ส่วนใหญ่ทั้งหมดของตลาดแห่งนี้ ต่างล้วนทำรูปทรงอาคารที่มี “หลังคาจั่ว” โครงใหญ่ผืนเดียวคลุมทั้งหลัง จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะแบบพื้นถิ่นของช่างพื้นบ้านของที่นี่ ความสำเร็จของหลังคาได้มากจากการออกแบบช่วงเสาในทางลึก ที่กว้างกว่าปกติ และไม่ต้องมีการการสันเปลี่ยนทางโครงสร้างด้วยการตั้งเสาให้ถี่มากนัก นอกจากนี้ในด้านการออกแบบจะเน้นที่ประโยชน์ใช้สอยมากกว่าที่รูปลักษณ์ของอาคาร จึงไม่น่าประหลาดใจที่เห็นเรือนแถวของตลาดแห่งนี้มีรูปทรงที่ค่อนข้างจะออกในทางกว้าง ทั้งมีองค์ประกอบที่เรียบง่ายไม่ว่าจะเป็นไขราหน้าจั่วที่สั้น การทำผนังไม้ซ้อนเกล็ดตามแนวนอนที่เป็นผืนยาวยันถึงอกไก่ โดยไม่ทำปีกนกประกอบตรงไขรานี้แต่อย่างใด ทำให้หน้าต่างด้านข้างเหมือนถูกเปิดออกมาอย่างไม่รู้สึกเต็มใจนัก และที่สำคัญคือพื้นที่ของความลึกช่วงสุดท้าย แทนที่จะทำปีกหลังคาชัวยาวลงมาคลุมเหมือนด้านข้างกลับทำเป็นจั่วขนาดเล็กอีกชุดหนึ่งแทน ทำให้เกิดความไม่ประสานกันของระนาบหลังคาทั้ง 2 ส่วนนี้ แม้จะเป็นการบ่งบอกว่าทำกันคนละช่วงเวลาก็ตาม นอกจากนี้การยื่นผนังข้างต่อออกไปปิดเป็นช่องระเบียง ยิ่งเท่ากับเป็นการย้ำถึงความหนักแน่นของรูปทรงอาคารมากยิ่งขึ้นไปอีก แต่เมื่อมองจากรูปด้านทางด้านหน้าแล้ว การทำระเบียงชั้นลอยกับปีกกันสาดคลุมด้านหน้ากลับทำให้รูปด้านทางส่วนนี้ดูเบาและน่าสนใจมากขึ้นได้บ้าง

อาคารเรือนแถวไม้ชุด B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

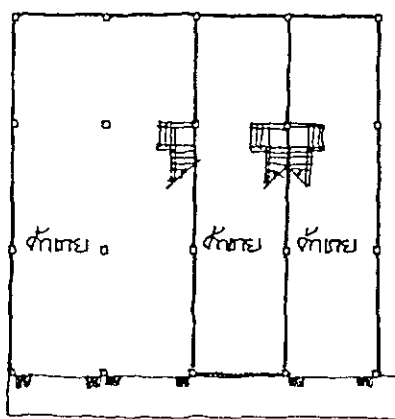
เป็นอาคารร้านค้าลักษณะพิเศษที่ไม่ได้ปลูกสร้างแบบเรือนแถวทั่วไป หากแต่เป็นเรือนไม้ที่เป็นเรือนพักอาศัยมาก่อน ก่อนที่จะดัดแปลงเป็นแบบกึ่งร้านค้าในช่วงเวลานั้น และจากรูปแบบของเรือนที่เป็นทรงไทยเพียงชุดเดียว ทำให้เรือนหลังนี้นอกจากจะกลายเป็นจุดเด่นที่สุดของย่านไปโดยปริยายแล้ว ยังน่าที่จะอธิบายถึงพัฒนาการและการเติบโตของชุมชนได้อย่างดีพอสมควร

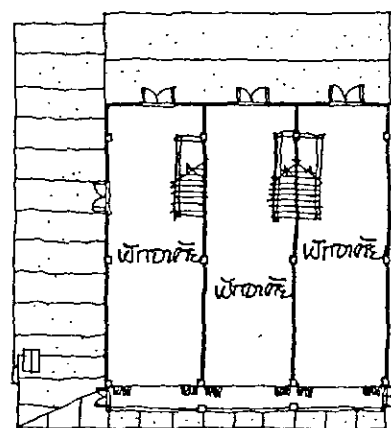
• รูปด้านข้าง

• รูปด้านหน้า

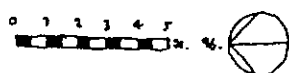

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 57 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 11

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H
ชั้นล่าง : แผนผัง 11							

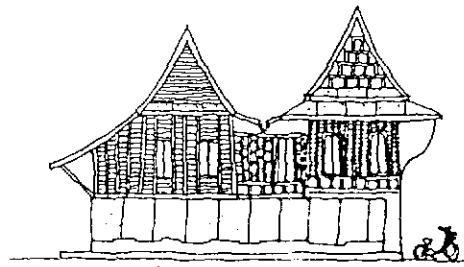
เรือนไทยชุดนี้มีลักษณะเป็นเรือนแฝดหลังคามุงสังกะสี มีช่วงกว้างด้านสกัดของหลังใหญ่ประมาณ 5 เมตร (รวมระเบียง) และหลังเล็กประมาณ 4.20 เมตร โดยหลังเล็กจะอยู่ทางส่วนหน้านับจากถนน และยังมีส่วนต่อด้านหน้าเพิ่มอีกประมาณ 1.50 เมตร สำหรับทางด้านยาวของเรือนทั้ง 2 จะมีขนาดที่เท่ากันโดยยาวประมาณ 7.50 เมตร ซึ่งส่วนยาวนี้จะกลายเป็นด้านหน้าสำหรับทางเข้า เพราะการวางเรือนใช้ด้านยาวหันออกสู่ถนน

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากลักษณะของแผนผัง รวมทั้งรูปทรงและองค์ประกอบต่างๆ ของเรือนแล้ว จะเห็นได้ว่าแท้จริงเมื่อครั้งสร้างเริ่มแรกนั้นจะให้เป็นเรือนเดี่ยว ก่อน คือมีเรือนประธานหรือเรือนด้านใน ต่อมาเมื่อจะให้เป็นเรือนร้านค้าก็อาศัยการปลูกเป็นเรือนจั่วอีกหลังหนึ่งประกบออกมาทำให้กลายเป็นเรือนแฝดไป เพราะเรือนหลังเล็กส่วนใหม่นี้ปลูกเป็นเรือนโถงที่ไม่มีพื้นชั้นบน มีเพียงแคร่ไม้สูงประมาณ 0.80 เมตร ประกอบข้างเสาช่วงเดียวริมใน สำหรับเป็นที่ประกอบงานฝีมือคือทำเครื่องทอง และเมื่อเรือนชุดนี้ถูกเปลี่ยนหน้าที่มาเป็นแบบกึ่งร้านค้าแล้ว ทำให้มีความจำเป็นต้องกันผนังโดยรอบ ซึ่งทำให้ที่ว่างส่วนใต้ถุนเรือนเดิมกับเรือนหลังใหม่สามารถเชื่อมต่อเป็นที่ว่างใหญ่ผืนเดียว และกลายเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อประโยชน์ใช้สอยต่างๆ เช่น รับประทานอาหาร ครั้ว ฯลฯ สำหรับชั้นบนก็เป็นแบบเรือนไทยทั่วไปที่กันผนังตรงส่วนเรือนประธานเพื่อเป็นที่นอน แต่เว้นไว้ห้องหนึ่งไม่กันฝาสำหรับเป็นห้องโถง รวมทั้งส่วนของระเบียงที่โปร่งกลายเป็นเหมือนชั้นลอยหรืออาคารแบบชั้นครึ่งไป ความฉลาดของเจ้าของเรือนอยู่ตรงที่ซ่อนบันไดทางขึ้นชั้นบนไว้บนแคร่ ทำให้สามารถควบคุมการขึ้นลงของเรือนได้ง่าย

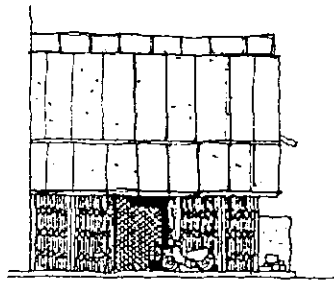
ลักษณะโดยทั่วไปของเรือนไทยชุดนี้ จริงๆ แล้วหากพิจารณาเฉพาะหลังก็ถือได้ว่าเป็นเรือนขนาดค่อนข้างเล็กแบบชาวบ้านทั่วไป และแม้ว่าองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมส่วนที่สำคัญๆ โดยเฉพาะบ้านลมจะหลุดหายไป แต่รูปทรงที่ปรากฏก็นับว่าสมส่วนได้มาตรฐานทีเดียวสำหรับเรือนประธาน ส่วนเรือนเล็กนั้นแม้จะพยายามรักษาสัดส่วนตามระเบียบของเรือนประธาน แต่การตัดปีกกันสาดด้านสกัดออก รวมทั้งลักษณะการประกอบหน้าบันหรือผนังก็บ่งบอกได้ว่าในด้านฝีมือแล้วยังด้อยกว่าเรือนประธานมาก

อาคารเรือนแถวชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

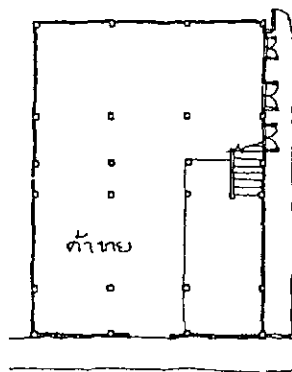
เป็นเรือนแถวชุดเล็กที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับตรอกท่าชี มีลักษณะเป็นเรือนไม้ 2 ชั้นที่แบ่งเป็น 5 ช่วงเสาทางด้านกว้าง แต่กันแยกออกจากกันให้เป็นเพียง 2 หน่วย คือแบบ 3 ห้องคูหา กับ 2 ห้องคูหา กว้างคูหาละประมาณ 3.00 เมตร ส่วนทางลึกจะยาวประมาณ 12.00 เมตร โดยแบ่งเป็นช่วงเสาโครงสร้างช่วงละ 4.00 เมตร และก็เช่นเดียวกับเรือนแถวไม้ชุด A ซึ่งอาศัยโครงสร้าง 2 ช่วงแรกยกขึ้นเป็นเรือนประธาน ที่มี “หลังคาจั่ว” ผืนใหญ่คลุมตลอดเพียงชุดเดียวตามแบบฉบับเฉพาะของช่างเมืองเพชร รวมทั้งการทำระเบียงลอยชั้นบนแบบแคบๆ ที่มีกันสาดปีกนกชุกอยู่ด้านล่าง

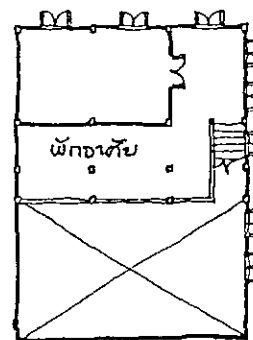
• รูปด้านข้าง

• รูปด้านหน้า

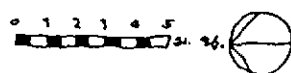

• ผังพื้นที่ล่าง

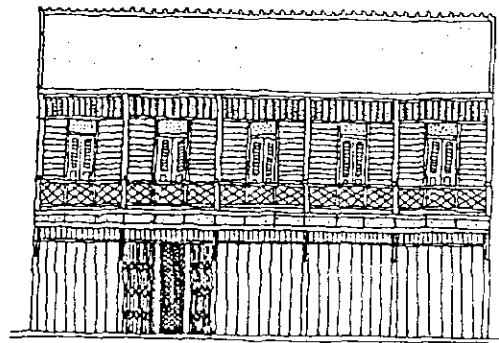

• ผังพื้นที่บน

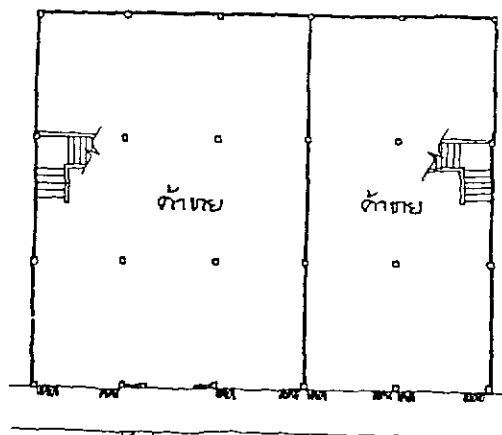
รูป 58 ผังพื้นที่และรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 11

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	C	D	E	F	G	H	อ้างอิง : แผนผัง 11

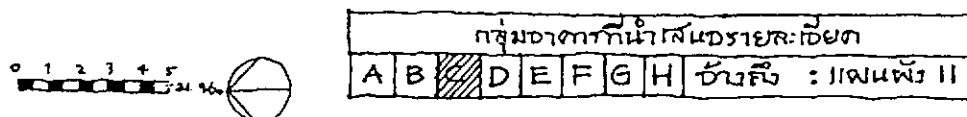

• รูปด้านหน้า

• พื้นชั้นล่าง

รูป 59 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 11

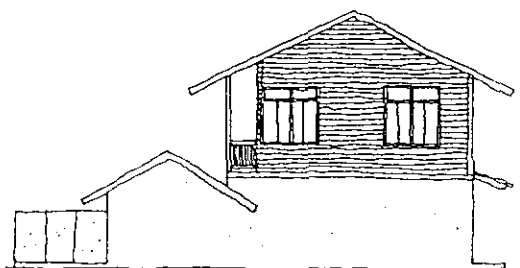

ลักษณะเด่นของเรือนแถวชุดนี้ไม่ได้อยู่ที่แบบแผนหรือระเบียบของการออกแบบแผนผังแต่ประการใด เพราะยังคงแยกส่วนประโยชน์ใช้สอยตามปกติที่ด้านล่างใช้เป็นร้านค้าขาย ในขณะที่ส่วนหลังเป็นพื้นที่ประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการดำรงชีวิตแต่ละวัน โดยมีบันไดเชื่อมต่อทางขึ้นไปชั้นบนที่ใช้เป็นส่วนพักอาศัยหลับนอน แต่คุณค่าทางสถาปัตยกรรมที่ว่่านั้นนอกจากจะอยู่ที่แบบแผนในเชิงรูปทรงของสกุลช่างเมืองเพชรแล้ว ส่วนสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งน่าจะเป็นที่องค์ประกอบอาคาร โดยเฉพาะองค์ประกอบตกแต่งที่ทำเป็นลายฉลุไม้เหนือบานประตูชั้นบนและช่องลมบนปลายผนัง ที่มีความวิจิตรประณีตและงดงาม ตามแบบฉบับของกระแสอิทธิพลเรือนไม้ ชนิดมีระบายนและลายฉลุแบบโปร่งๆที่รับเข้ามาจาก “เรือนแบบขนมปังขิง” (Ginger Bread) ซึ่งการประดับตกแต่งแม้เพียงเล็กน้อยตรงตำแหน่งดังกล่าวนี้ กลับช่วยให้ตัวเรือนอาคารมีความนุ่มนวลละเอียดอ่อน และมีคุณค่าในเชิงสุนทรีย์มากขึ้นเลยทีเดียว

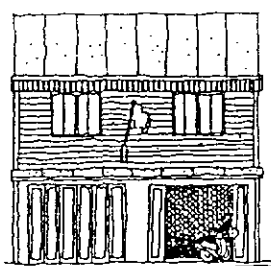
อาคารเรือนแถวไม้ชุด D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้ 2 ชั้น ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของถนนพานิชเจริญ ประมาณบริเวณกึ่งกลางถนน มีขนาดค่อนข้างเล็กประมาณ 4 ห้องคูหา แต่ละคูหากว้างประมาณ 3.50 เมตร แต่การแบ่งซอยเป็นหน่วยย่อยนั้นกันแยกเพียง 2 หน่วย คือ 3 คูหาหน่วยหนึ่ง และขนาด 1 คูหาหน่วยหนึ่ง ซึ่งห้องแบบ 3 หน่วยนี้มีน้อยมากในตลาดย่านนี้ ด้วยเป็นหน่วยใหญ่กว่าปกติสำหรับเรือนร้านค้าไม้ทั่วไป แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมเดิมซึ่งคงเป็นเพราะประเภทของสินค้าที่ต้องการเนื้อที่อย่างมาก หรือผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันแต่หลายชนิดคลบรวมกัน เช่น ข้าว ฯลฯ เรือนชุดนี้มีความลึกของเรือนประมาณ 14.00 เมตร ตั้งเป็นพิภพของระบบโครงสร้างที่เท่ากันคือช่วงละ 3.50 เมตรเท่ากับด้านกว้าง ทำให้แผนผังเรือนกลายเป็นผังรูป 4 เหลี่ยมจัตุรัส สำหรับการแบ่งพื้นที่ใช้สอยก็อาศัยพื้นที่ทางลึกประมาณ 2 ช่วงเสาเป็นที่ประกอบการค้า ถัดเข้าไปจึงเป็นที่พักผ่อนและกิจกรรมสำหรับการอยู่อาศัยส่วนตัว โดยมีบันไดแบบพับศอกแนบข้างผนังบริเวณท้ายช่วงเสาที่ 3 ขึ้นไปยังชั้นบน ซึ่งเป็นส่วนพักอาศัยหลับนอนทั้งหมด

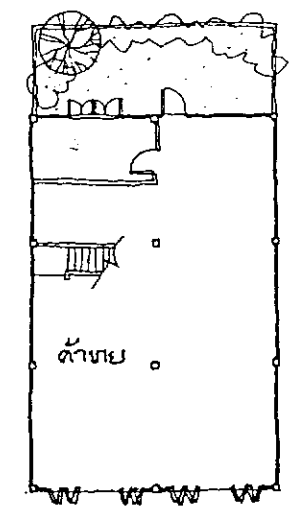
เรือนแถวชุดนี้มีอายุไม่เก่ามากนัก คือ ประมาณ 20-25 ปี และเป็นการปลูกสร้างแบบไม่เน้นความประณีต โดยเฉพาะรูปทรงอาคารและองค์ประกอบ หากเว้นเสียซึ่งลูกกรงฉลุเหนือผนังและรูปลักษณะที่สะท้อนถึงรูปแบบของเดิมแล้ว ก็ดูไม่มีอะไรที่น่าสนใจเท่าใด ไม่ว่าจะเป็นรูปทรง ทั้งส่วนด้านหน้าที่ต่อเรียงตรงขึ้นไป ไม่มีระเบียบลอยหรือการร่นระยะผนัง จะมีก็เพียงปีกกันสาดสั้นๆที่คลุมช่องลมเหนือประตูทางเข้าออก ซึ่งเดิมเป็นบานเฟี้ยมไม้ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นแบบบานเหล็กเลื่อนพับไปทางข้างหมดแล้ว รวมทั้งหน้าต่างชั้นบน 2 ห้องคูหา ด้านซ้ายและด้านสกัด ซึ่งเดิมเป็นบานลูกฟักไม้ขนาดย่อมมาเปลี่ยนให้ใหญ่ขึ้น แบบชนิดที่มีช่องแสงตอนบนอย่างสมัยหลัง ทำให้กลายเป็นคนละลักษณะที่ไม่กลมกลืนกับของเก่าที่เหลืออยู่ หรือทางด้านสกัดซึ่งใช้รูปทรงค่อนข้างหยาบ คือทำเป็น “ทรงจั่ว” ใหญ่ที่คลุมกว้างลงบน

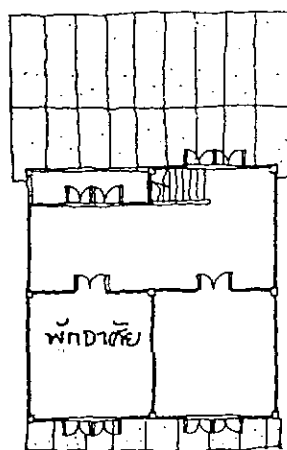
• รูปด้านข้าง

• รูปด้านหน้า

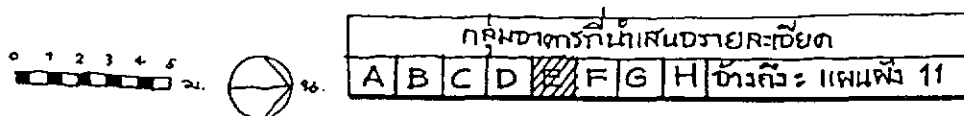

• ลังพื้นชั้นล่าง

• ลังพื้นชั้นบน

รูป 61 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 11

อาคารเรือนแถวไม้ชุด F : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

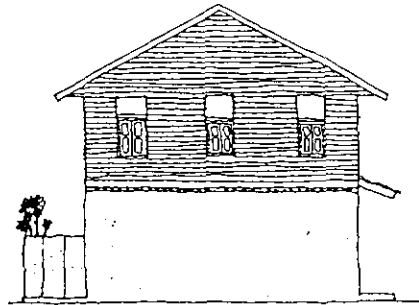
เป็นเรือนแถวแบบครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้นชุดเล็ก ขนาด 2 ห้องคู่หา ที่ตั้งอยู่บริเวณช่วงปลายถนนทางฝั่งตะวันออกของถนนพานิชเจริญ แต่ละคูหากว้างประมาณ 4.00 เมตร ลึกประมาณ 9.00 เมตร เรือนแถวชุดนี้มีลักษณะการแบ่งพื้นที่ใช้สอยที่ค่อนข้างชัดเจน คือ ช่วงลึก 2 ช่วงเสาแรกใช้เป็นที่ประกอบการค้า ส่วนช่วงหลังใช้เป็นที่ทำครัวและรับประทานอาหาร โดยมีการกั้นด้วยผนังแยกพื้นที่ใช้สอยทั้ง 2 ส่วนนี้ออกจากกันอย่างเด็ดขาด ซึ่งการกั้นแยกดังกล่าวเป็นการดัดแปลงกันภายหลัง นอกจากนี้ยังมีพื้นที่โล่งว่างเปล่าเหลือด้านหลังออกไปอีกประมาณ 2.00 เมตร ที่เจ้าของเรือนผู้อยู่อาศัยไม่ได้ทำการต่อเติมหรือกั้นเป็นห้องแต่อย่างใด มีเพียงกำแพงตีปิดล้อมรอบเท่านั้น และยังคงเป็นที่เปิดโล่งสำหรับใช้เป็นส่วนตากผ้า ซักล้างต่างๆ สำหรับชั้นบนก็ใช้เป็นส่วนพักอาศัยหลับนอนแบบเต็มพื้นที่ แต่มีลักษณะพิเศษคือการทำช่องเปิดหน้าต่างทุกช่วงเสา ช่วงละ 1 ชุดตลอดทั้งแนว ทำให้พื้นที่ภายในห้องค่อนข้างโปร่งและสว่าง

ความโดดเด่นที่น่าสนใจของอาคารชุดนี้ คงอยู่ที่องค์ประกอบสำคัญส่วนเดียวคือช่องระบายอากาศเหนือผนังของชั้นบน ซึ่งทำเป็นลวดลายไม้ฉลุซ้อนต่อลงมาถึง 2 ช่วง ทำให้กลายเป็นช่องลมขนาดใหญ่และดูสะดุดตาขึ้นมาทันที นอกจากนี้แล้วมีข้อสังเกตว่าส่วนของช่องเปิดชั้นบนด้านหน้านั้นทำเป็นลักษณะยาวแบบประตู แสดงให้เห็นว่าเดิมทีนั้นเรือนชุดนี้คงมีระเบียงลอยออกมา มีปีกกันสาดซ้อนอยู่ข้างใต้เพื่อยื่นคลุมทางเข้าออกด้านหน้าเช่นกัน แล้วคงมีรั้วออกหรือดัดแปลงภายหลัง

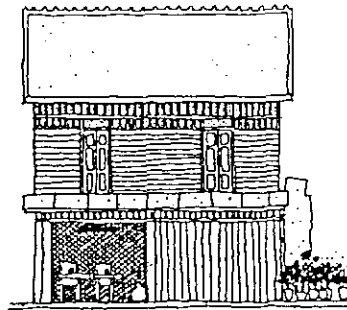
ส่วนในเชิงรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ก็คล้ายกับชุดอื่นๆที่ทำชั้นบนคลุมเต็มทับพื้นที่ส่วนชั้นล่าง แล้วครอบด้วย “หลังคาจั่ว” โครงใหญ่เต็มพื้นที่ทั้งหมดนั้น ตามแบบฉบับของช่างท้องถิ่น และแม้ว่าเรือนชุดนี้จะมีลักษณะขององศาจั่วหลังคาที่ค่อนข้างได้ส่วนรวมทั้งการทำกันสาดแบบปีกนกเล็ก ๆ คลุมเหนือช่องหน้าต่างด้านสกัดอย่างเรือนไม้ที่นิยมในยุค 20 ปีก่อนแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้รูปทรงโดยรวมคลายความเทอะทะลงไปได้เท่าที่ควร

อาคารเรือนแถวไม้ชุด G : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

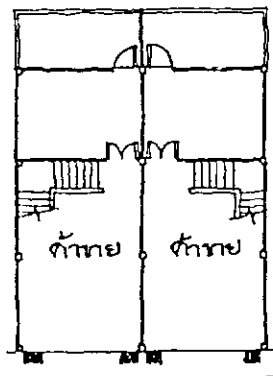
เป็นอาคารชุดเล็กกระทัดรัดแบบเรือนไม้ชั้นเดียว ที่ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายด้านตะวันตกของช่วงปลายถนนพานิชเจริญ เรือนไม้ชุดนี้มีขนาดเพียงแค่ว่า 2 ห้องคู่หาที่ทำเป็นเพียงหน่วยเดียว มีขนาดความกว้างคูหาละ 3.00 เมตร และลึกประมาณ 6.00 เมตร แบ่งเป็น 2 ช่วงเสาๆละ 3.00 เมตรเช่นกัน ซึ่งโดยขนาดของพื้นที่อาคารที่ค่อนข้างเล็กเช่นนี้ ย่อมแสดงถึงสถานะทางเศรษฐกิจที่ไม่สู้ดีนักของเจ้าของเรือน รวมทั้งประเภทของกิจกรรมที่ทำการค้าคงเป็นแบบง่าย ๆ แบบสมฐานะ หรือเดิมทีอาจใช้เป็นเพียงร้านค้าจริงๆที่ไม่ใช่การนอนค้างพักอาศัยด้วยก็เป็นได้ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนด้วยผนังที่กั้นกึ่งกลางห้องแล้วก็ตาม แต่คงเป็นการกั้นในเวลาต่อมาอย่างแน่นอน เพราะปัจจุบันเรือนหลังนี้ไม่ได้ใช้

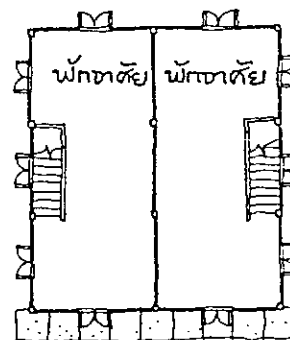
• รูปด้านข้าง

• รูปด้านหน้า

• พื้นชั้นล่าง

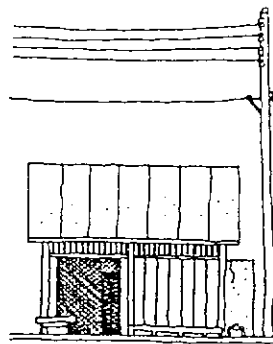

• พื้นชั้นบน

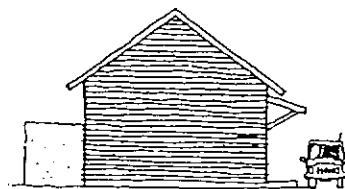
รูป 62 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร F ในแผนผัง 11

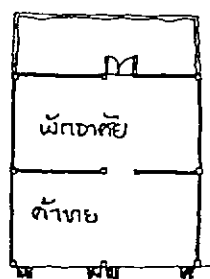
กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H
อ้างอิง: แผนที่ 11							

• รูปด้านหน้า

• รูปด้านข้าง

• พื้นผิว

รูป 63 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร G ในแผนผัง 11

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H
							ชั้นนี้: แผนผัง 11

เป็นร้านค้าอีกต่อไปและใช้เป็นที่อยู่อาศัยแบบถาวรแทน ดังนั้นจึงต้องกันแยกพื้นที่ใช้สอยออกจากกันที่ชัดเจน นอกจากนี้แล้วแม้ว่าภายในเรือนจะมีพื้นที่น้อย แต่ก็ไม่ปรากฏว่าผู้อยู่อาศัยจะต่อเติมกันผนังเพื่อเพิ่มเนื้อที่ซึ่งห่างอีก 2 เมตรแต่อย่างไร

อย่างไรก็ตามถึงแม้เรือนชุดนี้จะดูธรรมดาๆ ด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เรียบง่ายที่คลุมอาคารเพียงจั่วหลังเดียว และมีกันสาดเล็กๆยื่นช้อนอยู่ใต้ชายคาประธานออกมาปิดช่องเปิดทางเข้าและช่องระบายลมก็ตาม หากแต่โดยรูปทรงสัดส่วนที่สัมพันธ์ต่อกันระหว่างตัวเรือนกับหลังคาแล้ว ยังนับได้ว่าอย่างน้อยก็มีความงามอย่างเรียบง่าย ที่แฝงด้วยสาระอยู่บ้างพอสมควรทีเดียว

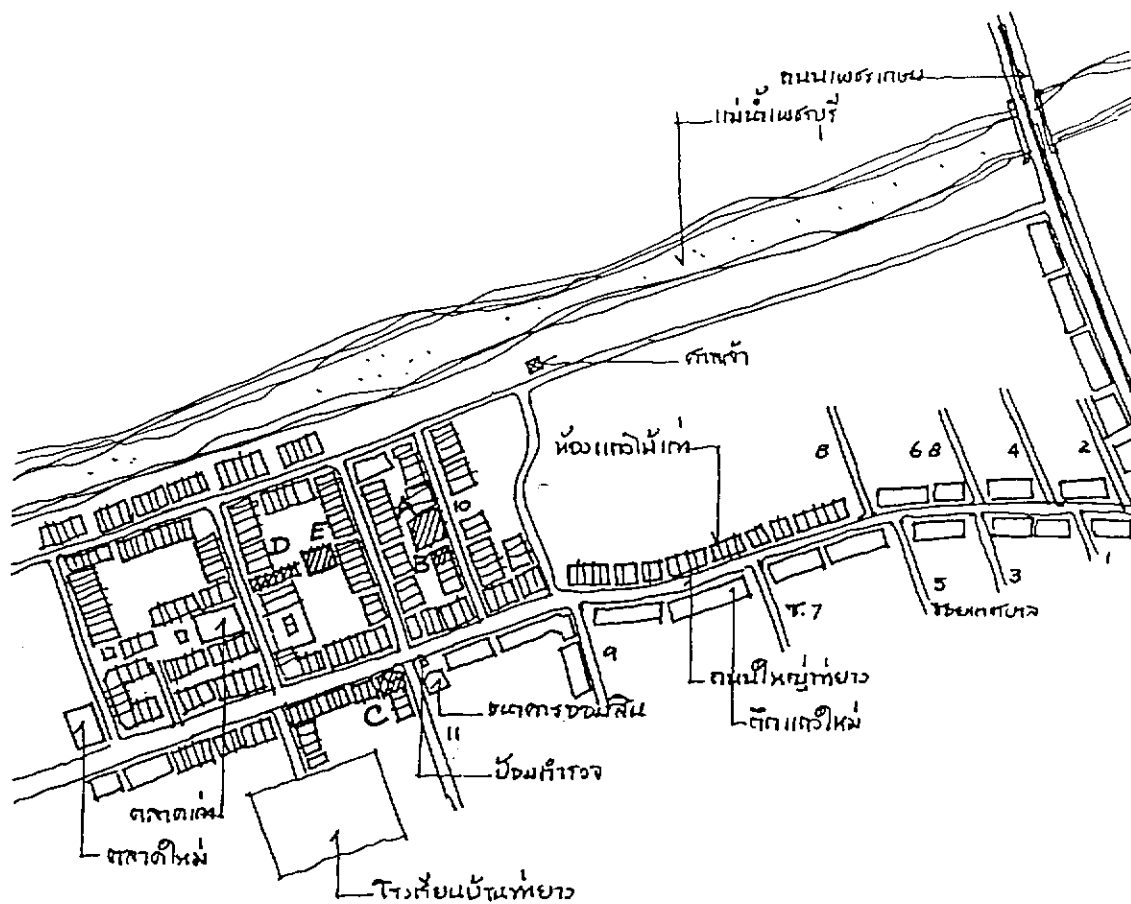
3.12 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

เป็นตลาดขนาดค่อนข้างใหญ่ที่ตอบสนองชุมชนต่างๆหลายแหล่ง จึงมีศักยภาพเป็นเสมือนศูนย์กลางทางการค้านับแต่ยุคก่อนเป็นต้นมา โดยเดิมทีคงเป็นตลาดขนาดเล็กที่ตั้งเป็นกลุ่มแถวชิดชนานกับแม่น้ำเพชรบุรี ก่อนที่จะเริ่มเติบโตและขยายออกมทางด้านใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถนนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเดินทาง ทำให้ตัวตลาดส่วนนอกที่เกาะอยู่ทางด้านนี้ได้กลายเป็นส่วนสำคัญไปแทน ดังจะเห็นได้ถึงการเปรียบเทียบระหว่างขนาดของเรือนที่ค่อนข้างแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามเมื่อสภาพทางสังคมกับระบบการค้าเปลี่ยนไป ความเจริญที่เคยคึกคักมาก่อนกลับลดลง แม้ว่าในปัจจุบันการค้าในชุมชนแห่งนี้จะยังดำเนินต่อไปอยู่ หากแต่ส่วนใหญ่ก็ต้องปรับเปลี่ยนระบบการประกอบการ จากการขายปลีกไปเป็นแบบขายส่ง รวมทั้งการจัดการแบบระบบสหกรณ์ ในขณะที่เรือนแถวชุดใหญ่ที่ซุกตัวอยู่ในตรอกซอยด้านในต้องปิดตัวลงอย่างถาวร โดยได้เปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยจากเรือนร้านค้ามาเป็นเรือนพักอาศัยอย่างสมบูรณ์ ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้อาคารกลุ่มเก่าต้องปรับตัวจากค้าขายพักอาศัยมาเป็นเฉพาะพักอาศัยเท่านั้น ก็คือความเจริญของตึกแถวที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อมีการขยายและปรับปรุงถนนใหญ่ท่ายางซึ่งแยกตัวจากถนนเพชรเกษม แล้วส่งผลให้การขนส่งซึ่งเดิมใช้แม่น้ำเพชรบุรีเป็นหลัก ต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นการขนส่งทางบกจากถนนเพชรเกษม

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

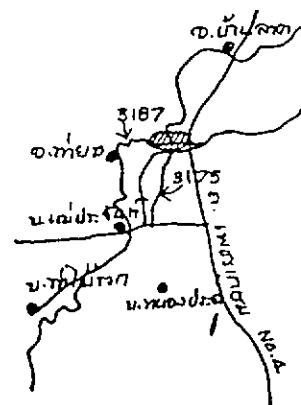
ตัวเรือนตลาดสด A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

อาคารหลังนี้ตั้งอยู่บริเวณประมาณกึ่งกลางของตัวกลุ่มเรือนแถวด้านตะวันออกที่ขนานด้านข้างทั้ง 2 และด้านหลังด้วยเรือนแถวไม้ 2 ชั้น โดยมีทางเดินรอบ ด้านหน้าติดถนนซอยที่ตัดจากถนนใหญ่เข้าไป มีลักษณะเป็นเรือนโครงสร้างไม้โปร่งๆ ชั้นเดียว หลังคามุงสังกะสี มีขนาดความกว้างประมาณ 14.00 เมตร แบ่งโครงสร้างออกเป็น 4 ช่วงเสา ประมาณช่วงละ 3.50 เมตร ส่วนช่วงลึกประมาณ 21.00 เมตร โดยแบ่งเป็น 6 ช่วงเสา และมี

แผนผัง 12 • ตลาดท่าทราย ต.ท่าทราย จ. เพชรบุรี
• ที่มา จากการศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ. 2543

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	อ้างอิง: แผนผัง 12	

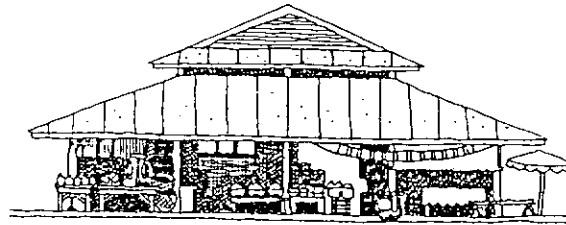

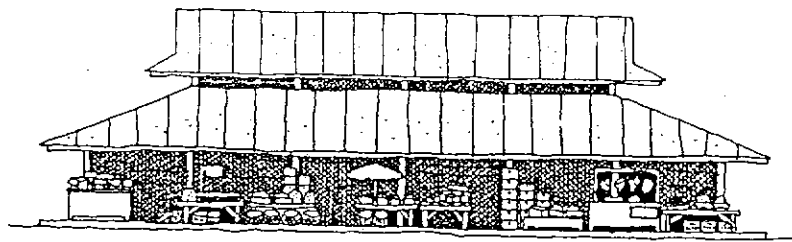
ตลาดท่าเรือ เพชรบุรี
๐๕๖๕
๗๕๕๓

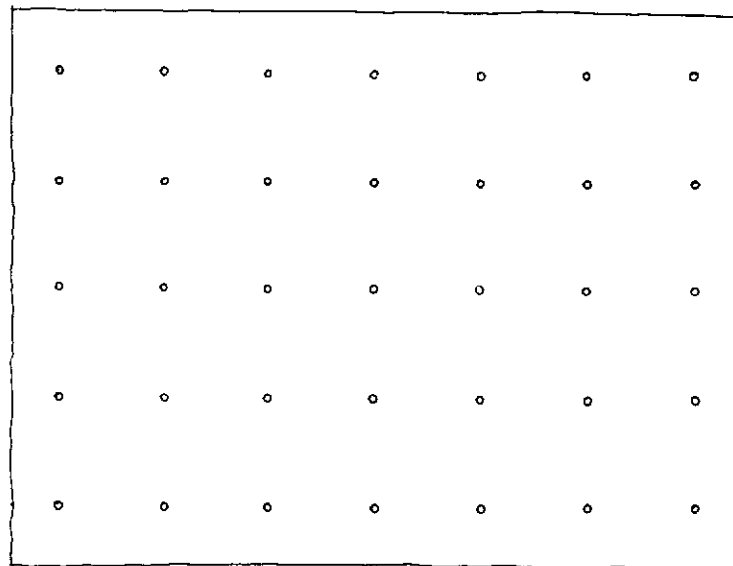
รูป 64 ลักษณะทางกายภาพของตลาดท่าช้าง อำเภอท่าช้าง จังหวัดเพชรบุรี

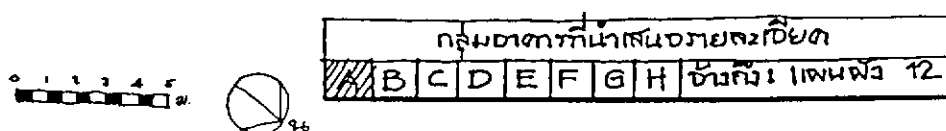
• รูปตักหน้า

• รูปด้านซ้าย

รูป 65 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 12

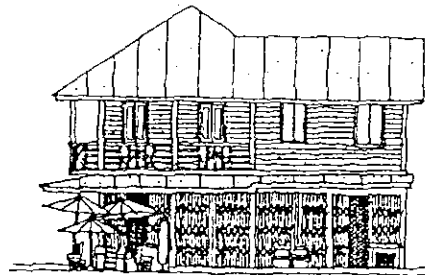

ความกว้างช่วงละประมาณ 3.50 เมตรเช่นกัน ซึ่งความจริงแล้วต้องถือว่าการออกแบบเรือนหลังนี้ใช้ระบบโครงสร้างของช่วงเสาที่ค่อนข้างแคบและถี่ อันเนื่องมาแต่การใช้ขนาดโครงสร้างอาคาร คือเสาไม้ที่เล็กเกินไปนั่นเอง เหตุนี้นอกจากจะทำให้แต่ละช่วงแคบแล้ว ยังต้องมีเสาที่ตั้งเสริมช่วงกึ่งกลางอีกแนวหนึ่งเพื่อใช้เป็น “เสาดั้ง” สำหรับช่วยรับโครงสร้างหลังคาตอนบนอีกด้วย ซึ่งยิ่งกลับทำให้พื้นที่นั้นดูคับแคบยิ่งขึ้น เพราะเต็มไปด้วยเสาไม้ที่ตั้งเรียงรายเต็มไปหมด แต่อย่างไรก็ตามข้อดีของการออกแบบโครงสร้างอย่างนี้ กลับทำให้ดูเหมือนเป็นความต้องการที่เกิดจากผู้สร้างที่ประสงค์จะให้การแบ่งพื้นที่นั้นเป็นไปในลักษณะพิถีพิถันทั้งหมด อันทำให้ง่ายต่อการจัดแบ่งที่ว่างสำหรับผู้มาประกอบการค้าเลือกเช่าได้โดยสะดวก

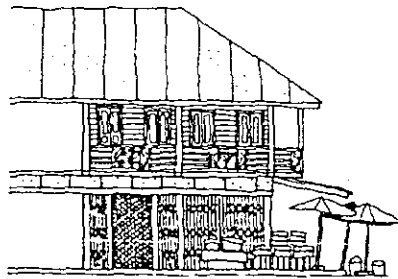
สำหรับลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้น เป็นธรรมชาติของผู้ออกแบบอาคารประเภทนี้จะต้องคิดถึงถึงลักษณะพิเศษเฉพาะ เพื่อให้ตัวอาคารตลาดสดเป็นเสมือนที่หมายตาซึ่งจะได้เห็นอย่างชัดเจนสะดุดตา ทั้งนี้มักจะกำหนดให้มีรูปแบบที่แตกต่างจากตัวเรือนแถวที่โอบโดยรอบนั้น เช่นเดียวกับตลาดสดแห่งหนึ่งที่เลือกใช้รูปทรงลักษณะอาคารแบบ “ทรงโรง” ที่มีปีกนกหรือปีกกันสาดยื่นคลุมโดยรอบ โดยมีหลังคาประธานใช้ “ทรงมะนิลา” ตรงนี้เองที่ถือเป็นลักษณะเด่นเฉพาะของอาคารหลังนี้ที่ผู้ออกแบบนั้น คำนึงถึงภาพลักษณ์โดยรวมของส่วนแวดล้อมทั้งหมด กล่าวคือในขณะที่เรือนแถวไม้ 2 ชั้นรอบข้างล้วนใช้หลังคา “ทรงปั้นหยา” ตัวเรือนตลาดสดก็ได้พยายามอิงท่าทีของรูปทรงหลังคานั้น แต่เพื่อให้ตัวเองมีความโดดเด่นแปลกแยกออกไปก็ใส่ “มุข” หรือ “จั่ว” เพิ่มทางด้านสกัดหน้า-หลัง ซึ่งทำให้ภาพรวมนั้นดูมีความกลมกลืนกันทั้งหมด แต่ขณะเดียวกันต่างก็มีความเด่นสง่าเฉพาะส่วนของตัวเอง นอกจากนี้การเป็นเรือนที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ ประกอบกับกิจการที่เกิดขึ้นมีประเภทของสินค้านานาชนิด ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมสำคัญที่ตามมาคือกลิ่นต่างๆ ดังนั้นการทำให้เป็นเรือนโล่งจึงถือเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการแก้ปัญหาดังกล่าวที่ดี หากแต่ความใหญ่โตของผืนหลังคาที่กว้าง ก็ทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกประการหนึ่งคือความร้อนที่แผ่ลงมา โดยเฉพาะจากหลังคาสังกะสีตอนบน อันมีผลทำให้เกิดความอบอ้าวภายใน เรือนตลาดสดทั่วไปจึงมักต้องยกเป็น “คอสอง” โปรงให้ตั้งสูงแทรกกระหว่างดับหลังคาทั้ง 2 ชั้น ซึ่งนอกจากให้เกิดการไหลมาเทไปของอากาศและการระบายความร้อนที่ดีแล้ว ยังมีประโยชน์ในแง่แสงสว่างที่สามารถสะท้อนเข้ามาได้โดยทางอ้อมอีกด้วย

อาคารเรือนแถวชุด B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

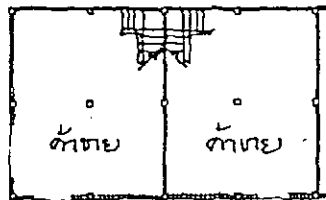
เป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้น ตั้งอยู่ขนานข้างอาคารตลาดสด มีขนาดค่อนข้างกระทัดรัดโดยมีด้านกว้างหน่วยละประมาณ 5.00 เมตร แต่ละหน่วยแบ่งเป็น 2 ห้องคูหาๆละ 2.50 เมตร ด้านลึกประมาณ 6.00 เมตร แบ่งโครงสร้างช่วงเสาออกเป็น 2 ช่วงเสาๆ ละ 3.00 เมตร ซึ่งด้วยข้อจำกัดของขนาดพื้นที่สำหรับปลูกเรือน จึงทำให้ได้อาคารมีช่วงลึกได้เพียงเท่านั้น อีกทั้งการแบ่งแต่ละหน่วยต้องใช้ถึง 2 คูหาเพื่อจะได้เนื้อที่ที่พอเหมาะต่อการทำการค้า ส่วน

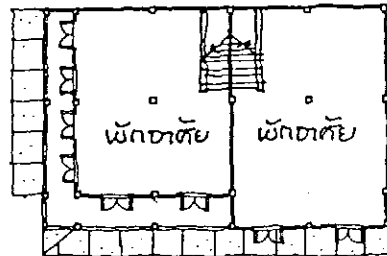
• รูปด้านหน้า

• รูปด้านข้าง

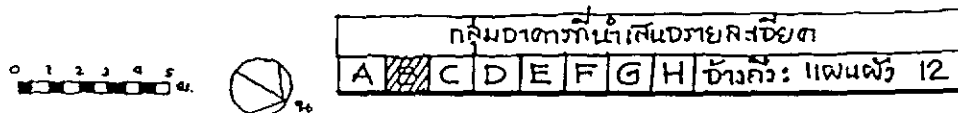

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 66 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 12

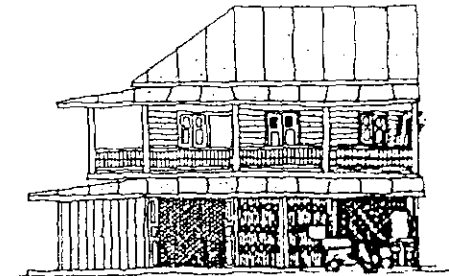
ชั้นบนก็เช่นเดียวกับเรือนแถวทั่วไปที่ใช้เป็นส่วนพักอาศัยทั้งหมด โดยมีระเบียงลอยโอบรอบยาวตลอดทั้ง 2 ด้าน

ความโดดเด่นของเรือนแถวชุดนี้ อยู่ตรงที่ท่วงทีในการสร้างรูปทรงของหลังคาที่เป็นทรงแบบ “ปั้นหย่า” ผสมกับ “ทรงจั่ว” โดยอาศัยการเชื่อมต่อของระนาบที่เอียงลาดทางกว้างของทรงปั้นหย่า เชื่อมต่อเป็นผืนเดียวกับระนาบหลังคาทางยาวของจั่วในด้านเดียวกัน ทำให้ได้รูปทรงของหลังคาที่ดูสง่า นอกจากนี้แล้วเรือนแถวชุดนี้ยังมีการสร้างระนาบของผนังให้เกิดความตื้นลึกโดยไม่ได้ตั้งใจได้อย่างน่าทึ่ง นั่นคือตัวผนังชั้นบนของแต่ละหน่วยตรงปลายทั้ง 2 ด้านจัดเป็นผืนตรงลงมา ในขณะที่หน่วยอาคารหน่วยแรกตรงมุมนั้นกลับทำเป็นระเบียงลอยโอบรอบทั้ง 2 ด้าน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเมื่อแรกเริ่มสร้างอาคารนั้น ระเบียงดังกล่าวจะทำเป็นแบบยาวจนสุดเรือน แต่ต่อมากงด้วยความต้องการพื้นที่ที่เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เกิดการต่อผนังห้องริมทั้ง 2 ข้างขยับออกมาเติมทับแนวระเบียนั้น ดังจะเห็นได้ว่าผนังส่วนที่ต่อมานี้ได้ใช้รูปแบบหน้าต่างคนละแบบกับของเดิม ความบังเอิญโดยไม่เต็มใจนี้เองกลับเน้นให้เรือนที่อยู่ตรงมุมนั้นกลายเป็นจุดเด่นขึ้นมาโดยปริยาย

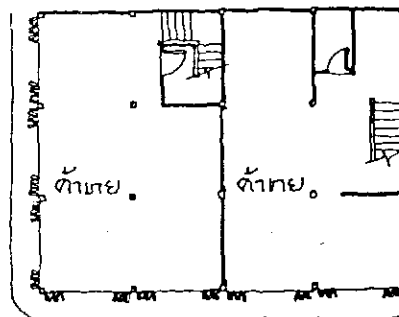
เรือนแถวชุดนี้เป็นอีกชุดหนึ่งที่น่าสนใจกรณีศึกษาได้เป็นอย่างดี ทั้งในแง่ของการใช้ที่ว่างอันจำกัด รูปแบบและรูปทรงทางสถาปัตยกรรม รวมทั้งพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงอาคาร

อาคารเรือนแถวชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

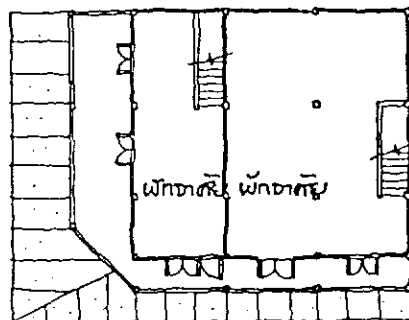
เป็นชุดเรือนแถวไม้ 2 ชั้นที่ตั้งอยู่ตรงมุมริมถนนใหญ่ด้านนอกฝั่งตรงข้ามกับตลาด เป็นเรือนแถวยาวชุดเล็กที่ยังคงมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ แม้บางคูหาจะมีการปรับปรุงบางส่วน เช่นบานเปิดปิดชั้นล่างจากเดิมใช้บานเฟี้ยมไม้มาเป็นบานเหล็กพับเลื่อน เรือนแถวชุดนี้มีขนาดความกว้างช่วงเสาละ 3.00 เมตร ลึก 3 ช่วงเสาจะประมาณ 3.00 เมตรเช่นกัน การจัดแบ่งเป็นหน่วยใช้วิธีการแบ่งกันเป็นหน่วยละ 2 คูหาเป็นหลัก ยกเว้นหน่วยแรกที่ชั้นล่างมีเพียงคูหาเดียวแต่ต่อเติมชั้นล่างให้เป็น 2 คูหา โดยมีพื้นที่ชั้นล่างเป็นส่วนค้าขาย มีบันไดทางขึ้นชั้นบนแบบตอนท้ายอาคาร ส่วนชั้นบนนี้ใช้เป็นที่พักอาศัยเหมือนเรือนแถวทั่วไป เรือนแถวชุดนี้ไม่มีอะไรโดดเด่นเป็นพิเศษ เพราะการออกแบบที่ว่างก็อยู่ในเกณฑ์ที่พอเหมาะต่อการใช้เพื่อประกอบการค้าจริงๆตามแบบอย่างเรือนแถวไม้ในเมืองที่มีข้อจำกัดเรื่องขนาดที่ดิน ซึ่งต่างจากเรือนแถวไม้ที่อยู่ตามตลาดแถบชนบทหรือตลาดขนาดใหญ่มาก ที่มักจะมีส่วนต่อยาวออกไปจากทางด้านหลังของพื้นที่ในทางลึก เพื่อใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นในเชิงอยู่อาศัย ในส่วนของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้นก็ทำตามระเบียบและกฎเกณฑ์อย่างมาตรฐานทั่วไปของเรือนแถวไม้ 2 ชั้น ที่มีอายุในช่วง 30-40 ปี ซึ่งนิยมทำเป็นเรือนยาวคลุมด้วยหลังคา “ทรงปั้นหย่า” โดยมีปีกกันสาดลดชั้นลงมาคลุมระเบียงลอยที่ต่อยื่นออกมาทางด้านหน้าตลอดทั้งแนว พร้อมๆกับการชุกปีกกันสาดได้ระเบียงลอยนั้นอีกชั้นหนึ่งเพื่อยื่นคลุมทางเข้าด้านหน้าของชั้นล่าง ทั้งนี้วัสดุของหลังคาส่วนใหญ่นิยมใช้สังกะสี รวมทั้งผนังไม้ที่ติดตามแนว

• รูปด้านหน้า

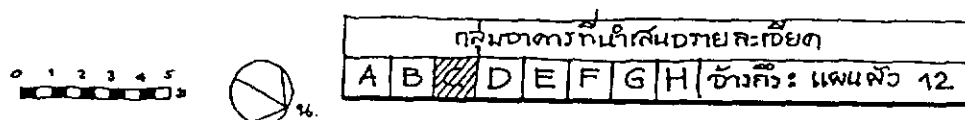

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 67 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 12

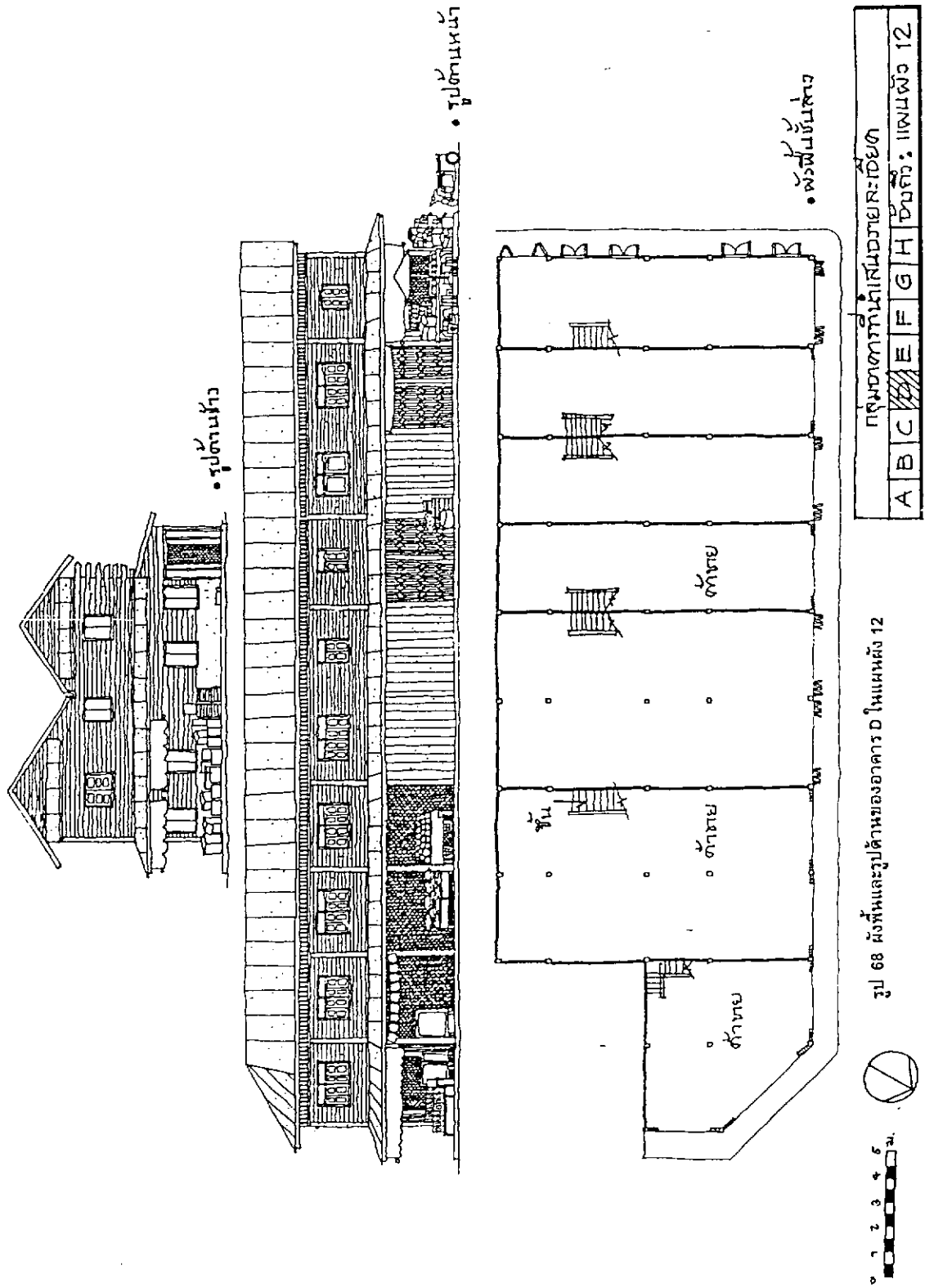
นอนแบบซ้อนเกสิด ความแตกต่างที่จะเกิดขึ้นหรือคลี่คลายไปบ้าง ส่วนใหญ่อยู่ที่การออกแบบองค์ประกอบ เช่น ลักษณะลูกกรงระเบียง ลักษณะรูปแบบช่องลมเหนือผนังใต้กันสาด หรือการซักปีกนกในมุมต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น

อาคารเรือนแถวชุด D : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้นตั้งอยู่กลางกลุ่มของตัวตลาดเก่า เป็นเรือนแถวเก่าชุดใหญ่อายุประมาณ 20-30 ปีอีกชุดหนึ่งที่ทำเป็นแบบเรือนจั่วแฝด โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่อาคารออกเป็นหน่วยๆ ทั้งหน่วยเล็กและใหญ่ตามสัดส่วนแผนผังโครงสร้าง ทั้งนี้หน่วยใหญ่จะใช้พื้นที่เป็น 2 คูหาหรือ 2 ช่วงเสาทางกว้าง ส่วนหน่วยเล็กก็ใช้เพียงคูหาเดียว สำหรับหน่วยที่อยู่ตรงมุมหักของผังก็จะมีขนาดของพื้นที่ที่เล็กและสั้นกว่าหน่วยอื่น อันเป็นลักษณะตามธรรมชาติในการจัดแบ่งรูปเรือนแถวทั่วไป ซึ่งแต่ละคูหาดังกล่าวจะมีความกว้างช่วงเสาระหว่าง 3.50 เมตร และลึกประมาณ 10.5 เมตร โดยความลึกนี้แบ่งเป็น 3 ช่วงเสา คือ 4.00, 3.00 และ 3.50 เมตรตามลำดับ ซึ่งการแบ่งโครงสร้างเช่นนี้ก็เพื่อให้รับกับการออกแบบรูปทรงหลังคาที่ช่วงเสาแรกใช้ตั้งรับโครงจั่วประธาน ช่วงเสาที่ 3 ตั้งรับโครงจั่วรอง ส่วนช่วงเสาที่ 2 ที่แคบสุดนั้นใช้เป็นส่วนรับรางน้ำระหว่างหลังคาจั่วทั้งสอง

สำหรับในแง่การใช้พื้นที่ว่างภายในก็เป็นแบบปกติตามกฎหมายเกณฑ์ทั่วไป ที่ใช้ส่วนชั้นล่างเป็นที่ค้าขาย หากแต่เรือนแถวชุดนี้มีขนาดค่อนข้างลึก ดังนั้นพื้นที่ของบริเวณนับจากบันไดทางขึ้นเข้าไปจะใช้เป็นส่วนพักผ่อนและประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ และเป็นธรรมชาติของแบบอย่างเรือนแถวทั่วไปที่หากมีพื้นที่ว่างด้านหลัง ก็มักจะต่อเติมออกไปอีกส่วนหนึ่งเพื่อเพิ่มพื้นที่ให้มากขึ้น เรือนแถวชุดนี้ก็เช่นกันมีการต่อพื้นที่ออกไปอีกประมาณ 2.00 เมตร สำหรับใช้เป็นครัว ห้องน้ำ หรือบ้างเป็นส่วนซักล้าง นอกประสงค์ตามแต่ต้องการ ส่วนพื้นที่ชั้นบนซึ่งทำเติมโครงสร้างเดิมจึงมีเนื้อที่ค่อนข้างเพียงพอ โดยเฉพาะหน่วยที่เป็นแบบ 2 คูหา

ความน่าสนใจของเรือนแถวชุดนี้น่าจะอยู่ที่รูปทรงทางสถาปัตยกรรม ซึ่งทำเป็นเรือนแฝดยาวมีแผนผังเป็นรูปมุมฉากแบบตั้งใจ แม้ว่าข้อเสียของเรือนลักษณะนี้มักจะพบปัญหาเกี่ยวกับรางน้ำตอนกลางที่มักรั่วบ่อยๆ หากแต่ในข้อดีนั่นคือพื้นที่ช่วงหลังจะไม่ร้อนเลยเพราะหลังคาถูกยกสูงขึ้น ต่างจากเรือนแบบซักปีกกันสาดคลุมแบบเทลาดลงมาข้างเดียว ทำให้หลังคาตอนปลายต้องถูกกดต่ำลง ความร้อนจึงแผ่ลงมาอย่างเต็มที่ นอกจากนี้แล้วการทำปีกหลังคาซ้อนอยู่ใต้โครงหน้าจั่วขนาดเล็กๆ แม้ว่าจะไม่ได้ช่วยอะไรต่อการคุ้มกันแดดและฝนให้กับหน้าต่างชั้นบนมากนัก แต่ก็ทำให้ผนังด้านนี้มีสาระในเชิงความงามพอสมควร และที่สำคัญคือวิธีการตีฝาเรือนชั้นบนที่ทิ้งปลายไม้ให้เลยขอบผนังออกไป จนดูเหมือนเป็นงานที่ไม่เสร็จสมบูรณ์ขาดความประณีตเรียบร้อยนั้น แต่หากมองในแง่ความงามแบบเรือนพื้นถิ่นแล้ว ก็คงอธิบายได้ว่าเป็นความตั้งใจของช่างที่มีความเสียสละความยาวของไม้ที่มีอยู่เกินความต้องการนั่นเอง

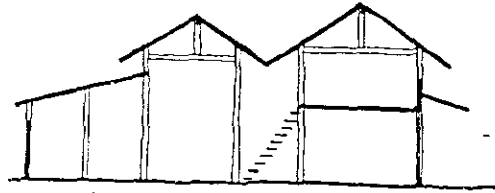

ข้อสังเกตประการหนึ่งในพัฒนาการของเรือนแถวไม้ก็คือ การทำกันสาดที่คลุมทางเข้าชั้นล่าง ซึ่งเดิมที่ใช้วิธีการตั้งเสานางเรียงรับ ทำให้ได้ขนาดของกันสาดที่ค่อนข้างยาวที่สามารถคลุมแดดและฝนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นเสมือนช่องทางเดินด้านหน้าที่มีหลังคาคลุมยาวตลอด หากแต่ต่อมาด้วยข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้พื้นที่และราคาที่ดิน ทำให้การตั้งเสานางเรียงรับกันสาดนั้นต้องเปลี่ยนเป็นแบบคลุมลอยโดยใช้ค้ำยันรับแทน ซึ่งวิธีการนี้แม้ว่าจะทำให้ตัวอาคารได้พื้นที่ความลึกเพิ่มขึ้นก็ตาม แต่กันสาดดังกล่าวก็ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์แบบอีกต่อไป เพราะมีความสั้นเกินกว่าจะคลุมได้ทั้งหมด เนื่องด้วยการยึนนั้นมีขีดจำกัดในเรื่องของความยาวที่ต้องสัมพันธ์กับกำลังความสามารถของการยันรับจากไม้ค้ำยัน เหตุนี้จึงมักจะเห็นได้ว่าภายหลังที่มีผลิตภัณฑ์กันแดดฝนชนิดใหม่ คือ “ผ้าใบ” ที่สามารถชักและม้วนเก็บได้แล้ว องค์กรประกอบขึ้นใหม่นี้ก็ถูกนำมาติดแขวนเพิ่มเติมได้กันสาดปีกนกนั้นเพื่อใช้ทำหน้าที่ร่วมกันอย่างกลมเกลียวในที่สุด

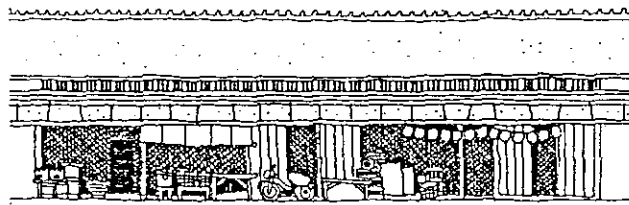
อาคารเรือนแถวชุด E : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นเรือนแถวไม้เก่าแบบชั้นครึ่ง ตั้งอยู่บริเวณใจกลางตลาด เป็นชุดเรือนแถวเก่าที่น่าสนใจและควรศึกษาอีกชุดหนึ่งในเชิงแผนผังและลักษณะรูปแบบอาคาร โดยเป็นเรือนแถวยาวที่แบ่งหน่วยพื้นที่ออกเป็นคูหาละหนึ่งช่วงเสาเท่ากันทุกหน่วย แต่ละหน่วยกว้างคูหาละ 3.50 เมตร และลึกประมาณ 13.00 เมตร ส่วนของความลึกนี้แบ่งพิกัดโครงสร้างออกเป็นช่วงๆ คือ 4.00, 2.00, 3.00, 2.00 และ 2.00 เมตร ตามลำดับ

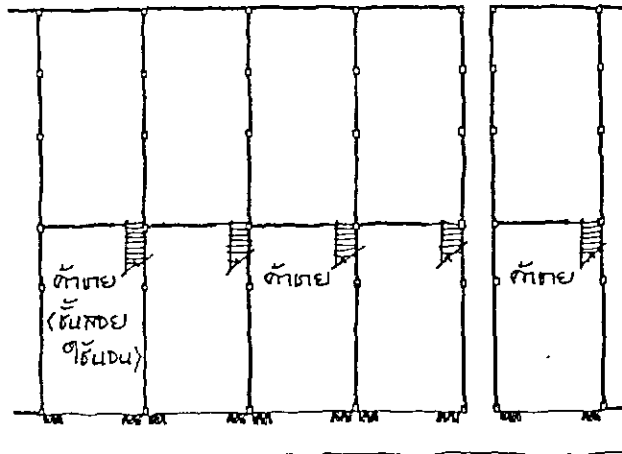
คุณค่าของเรือนแถวชุดนี้อยู่ตรงที่การออกแบบที่ว่าง ที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะของการใช้สอยพื้นที่และรูปทรงอาคารที่กลมกลืนต่อกันมากที่สุด ด้วยเป็นเรือนแถวที่ถูกออกแบบขึ้นเฉพาะที่ โดยไม่ได้ใช้หรือยึดกฎเกณฑ์ตามอย่างระเบียบแบบแผนที่เป็นมาตรฐานทั่วไป กล่าวคือเรือนแถวไม้ทั่วไปส่วนใหญ่นิยมทำเป็นแบบ 2 ชั้นเต็ม หรือหากทำเป็นชั้นครึ่งก็มักนิยมชักปีกหลังคาลงไปคลุมพื้นที่ทั้งหมดของส่วนที่เป็นชั้นเดียว แต่การออกแบบเรือนแถวชุดนี้เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการให้ความสำคัญกับที่ว่างของการใช้สอย ในส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยมากกว่าส่วนที่เป็นบริเวณค้าขาย ทั้งนี้เห็นได้จากการออกแบบรูปทรงหลังคาบริเวณด้านหลังเรือนที่ใช้สำหรับอยู่อาศัยนั้น ยกเป็นเรือนจั่วสูงแบบเรือนแฝดอีกหลังหนึ่งตรงช่วงเสาที่กว้าง 3.00 เมตร ก่อนชันปีกหลังคาที่ลดต่ำจากชายคาจั่วดังกล่าวเพื่อยื่นออกไปคลุมพื้นที่ส่วนที่เหลือ การออกแบบโดยนัยยะนี้เมื่อมองผ่านรูปตัดอาคารจะเห็นได้ชัดถึงคุณภาพของที่ว่าง ที่ซ่อนอยู่ทางด้านหลังนับแต่บริเวณจากชั้นลอยเข้าไป ความสูงโปร่งของหลังคาที่มากกว่าปกตินี้ บ่งบอกถึงความตั้งใจในการใช้พื้นที่ส่วนนี้มากที่สุดในช่วงตอนกลางวัน และความต้องการในการแก้ปัญหาเรื่องความอบอ้าวภายในอาคารอีกด้วย ในขณะที่ส่วนค้าขายถูกใช้เป็นเพียงที่ประกอบการเท่านั้น ที่ว่างส่วนนี้จึงถูกจำกัดอยู่เพียงได้ระดับของชั้นลอยนั้น และตัวชั้นลอยเองก็就会被ใช้เป็นที่พักนอนเฉพาะในตอนกลางคืน

• รูปตัด

• รูปด้านหน้า

• ผังพื้น

รูป 69 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร E ในแผนผัง 12

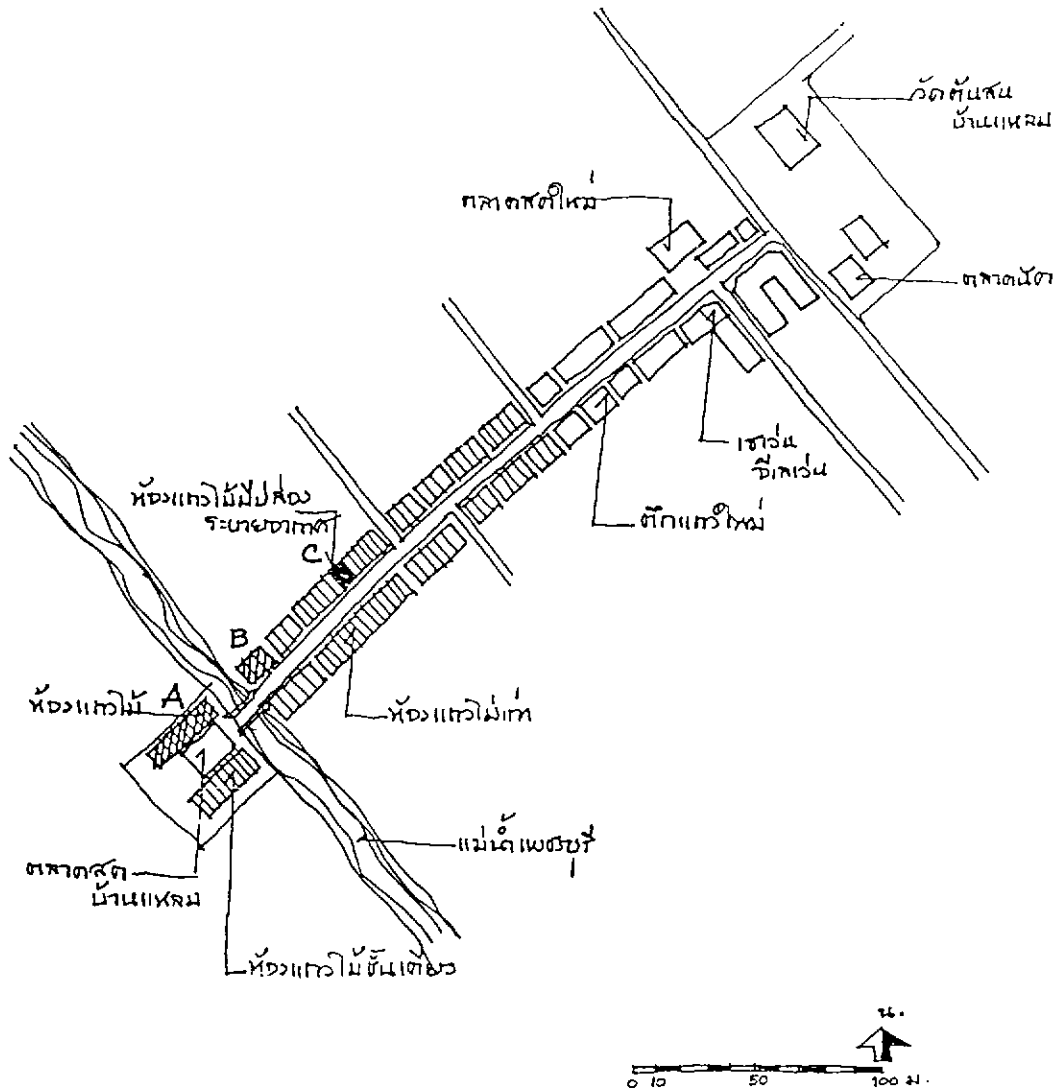
3.13 เรือนแถวไม้ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ตลาดบ้านแหลมเป็นตลาดที่น่าสนใจมากแห่งหนึ่ง เพราะโดยปกติแล้วการสร้างเป็นตลาดมักจะสัมพันธ์กับที่ตั้งของชุมชนในที่ซึ่งทุกคนจะมาใช้สอยได้โดยสะดวกเสมอ ดังนั้นจึงมักเห็นตลาดนั้นตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน หรือบริเวณที่ติดติดริมแม่น้ำ ซึ่งสะดวกต่อการขนถ่ายสินค้า ตลาดบ้านแหลมแห่งนี้แม้ว่าจะตั้งติดริมแม่น้ำเพชรบุรีดังกล่าว หากแต่จะเห็นถึงความแปลกของการกำหนดที่ตั้งของตัวตลาด เพราะตัวตลาดได้ถูกย้ายไปอยู่ยังฝั่งตรงข้าม ที่แต่เดิมขณะนั้นเป็นพื้นที่ลุ่มสำหรับทำนาข้าวโดยรอบ ในขณะที่อีกฝั่งคือทางเหนือเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน การมาตลาดทุกคนจึงต้องเดินข้ามสะพานไปมาท่ามกลางเรือแพที่จอดอยู่เต็มแม่น้ำเพชรบุรีช่วงแคบๆ ในสมัยนั้น นับเป็นบรรยากาศที่สะท้อนวิถีชีวิตไทยแบบชนบทอย่างแท้จริง ซึ่งลักษณะการจัดระเบียบเช่นนี้ดูเหมือนเป็นการออกแบบในเชิงแผนผังที่น่าสนใจและสร้างสรรค์อย่างมากทีเดียว และที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือการขยายตัวของชุมชนที่แผ่ออกไปในทางแนวตั้งแทนที่จะเป็นแนวนอนขนานไปกับลำน้ำเหมือนดังแหล่งอื่นๆ คงเนื่องจากปัจจัยของเส้นทางโดยเฉพาะแนวแกนที่ถูกกำหนดจากสะพานนั่นเอง เรือนแถวค้าขายของตลาดแห่งนี้ปัจจุบันยังถือได้ว่ามีสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ แม้ว่าส่วนปลายๆ ของเรือนแถวจะเริ่มเปลี่ยนเป็นอาคารแบบตึก รวมทั้งถนนสายหลักนี้ได้เปลี่ยนพื้นเป็นคอนกรีตแล้วก็ตาม หากแต่ด้วยสัดส่วนของความกว้างถนนกับขนาดอาคาร รวมทั้งรูปแบบเรือนแถวที่ต่อเนื่องกันไปเป็นชุดๆ ก็สามารถกล่าวได้ว่าตลาดแห่งนี้ยังคงรักษาคุณค่าในแง่สภาพของชีวิตและกลิ่นอายความรู้สึกแบบตลาดพื้นถิ่นได้อย่างค่อนข้างดี

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

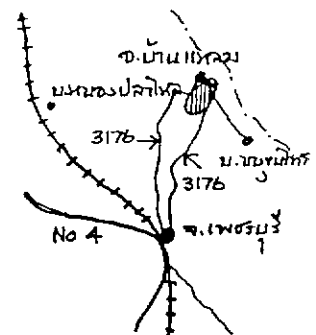
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

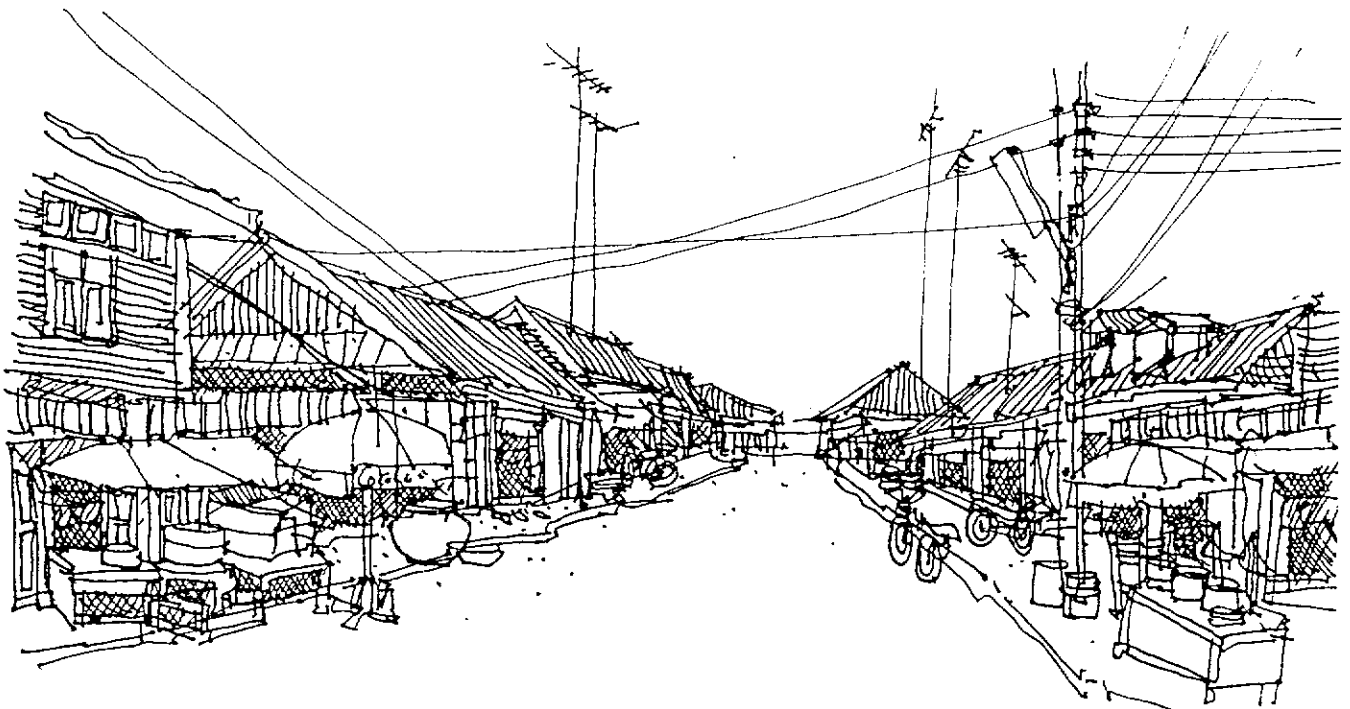
เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียว 2 ชุดที่อยู่ขนานตัวอาคารตลาดสด ความสมบูรณ์ทั้งในเชิงแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารกลุ่มนี้ทั้งหมด ควรค่าแก่การศึกษาและเป็นกรณีตัวอย่างที่ดีอย่างยิ่งที่เหลืออยู่ไม่มากนักในปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้ถึงการออกแบบที่มีความสัมพันธ์อย่างลงตัวในทุกมิติระหว่างตัวอาคารตลาดสดและเรือนแถวไม้ทั้ง 2 ชุด กลุ่มเรือนแถวไม้ชั้นเดียวชุดนี้แบ่งออกเป็นคูหาๆ ได้ทั้งหมด 12 คูหา โดยคูหาที่ 4 และ 5 กับคูหาที่ 6 และ 7 ทำรวมเป็นอย่างละ 1 หน่วยร้านค้า แต่ละคูหามีด้านกว้างประมาณเพียง 3.00 เมตร และลึกประมาณ 7.50 เมตร ซึ่งนับว่ามีขนาดค่อนข้างเล็ก ช่วงลึกนั้นแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเสาๆ ละ 2.50 เมตร การออกแบบปริมาตรของพื้นที่และจัดแบ่งช่วงโครงสร้างดังกล่าวถือได้ว่าเป็นแบบมาตรฐานที่สมบูรณ์ที่สุดของการออกแบบชุดเรือนแถวแบบชั้นเดียวนี้ เพราะเป็นพิภพที่ทำให้ได้สัดส่วนที่งดงามในเชิงรูปทรงทางสถาปัตยกรรม ดังจะเห็นได้จากรูปด้านสกัด ซึ่งพิภพดังกล่าวจะกำหนดให้ช่วงโครงสร้าง 2 ห้องจากส่วนด้านหน้าเป็นช่วงหลักของเรือน ที่จะตั้งขึ้นเพื่อรับโครงหลังคาจั่วประธาน โดยมีช่วงเสาที่ 2 เป็นเสาดั้งที่ตั้งขึ้นรับอกไก่

- แผนผัง 13 • แผนผังตลาดบ้านแหลม จ. บ้านแหลม จ. เพชรบุรี
• ที่มา จากภาพถ่ายทางอากาศ 6 ตุลาคม 2543

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	อ้างอิง: แผนผัง 13	

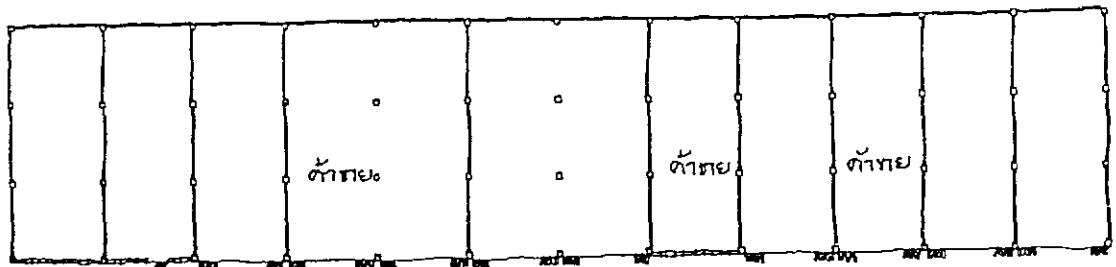
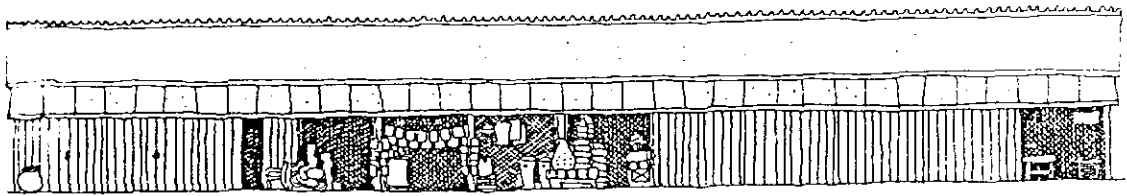
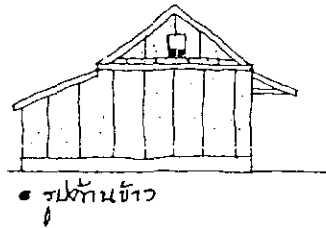

ตลาดบ้านแหลม เพชรบุรี
๐๕๐๕
๖ ต.ก. ๕๓

รูป 70 ลักษณะทางกายภาพของตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

• พังพื้น

รูป 71 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 13

กลุ่มอาคารที่น้ำเสียด ราชบุรี								
A	B	C	D	E	F	G	H	ข้าวทิพย์ : แผนผัง 13

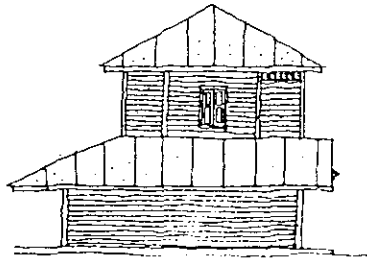
ส่วนช่วงเสาท้ายเรือนห้องสุดท้ายจะเป็นส่วนของปีกกันสาดที่ยื่นซ้อนจากปีกชายคาจั่วประธานลงไปคลุม สำหรับด้านหน้าเรือนทำกันสาดเล็กๆมีค้ำยันไม่รับอีกทีหนึ่ง ซึ่งระบบการใช้ค้ำยันนั้นเป็นการพัฒนาขึ้นมาภายหลังจากที่เดิมหลังคาจะมุงกระเบื้องดินเผาทำให้ต้องตั้งเสานางเรียงรับ ต่อมาเมื่อปรับเปลี่ยนเป็นสังกะสีที่เป็นวัสดุเบาจึงไม่จำเป็นต้องใช้เสานางเรียงอีกต่อไป ใช้เพียงค้ำยันเท่านั้นก็พอ

ความงามของเรือนแถวชุดนี้คงปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความสมบูรณ์ทั้งในเชิงผังและรูปแบบอาคาร เพราะด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะระหว่างความกว้างต่อความยาวของเรือนสามารถสะท้อนถึงขนาดของชุมชนและกิจกรรมทางการค้าที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ความงามในแง่รูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้น แสดงออกจากสัดส่วนของตัวเรือนที่สัมพันธ์กันอย่างลงตัวด้วยเส้นสายอันเรียบง่ายกับรูปทรงหลังคาและสัดส่วนจากความสูงของคนประกอบกับองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ช่วยเน้นให้ตัวอาคารดูมีเสน่ห์และสีสน်มากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็บ่งบอกหน้าที่ใช้สอยของตัวเรือนอย่างมีความหมาย ไม่ว่าจะเป็นช่องเปิดแบบกระทุ้งสำหรับระบายอากาศตรงหน้าจั่วหรือส่วนปีกกันสาดตรงโซรา ตลอดจนกันสาดคลุมยาวตลอดเหนือประตูทางด้านหน้าเรือน ซึ่งเป็นช่องเปิดกว้างเพราะใช้ระบบบานเฟี้ยมไม้ทั้งหมด

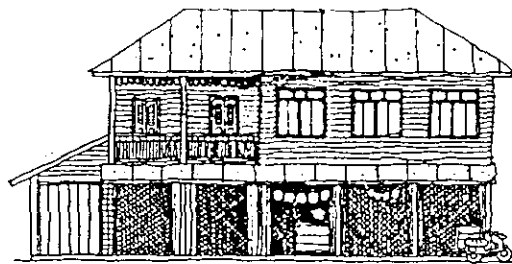
อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่ตัวตลาดไม่คึกคักมากนัก การทำการค้าจึงดำเนินไปตามอัตภาพ ดังนั้นการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยจึงอาศัยเพียงช่วงเสาช่วงที่ 1 และ 2 สำหรับประกอบอาชีพ ในขณะที่ช่วงเสาสุดท้ายจะใช้เป็นที่พักผ่อนหรือทำกิจกรรมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นครัวหรือห้องน้ำ

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

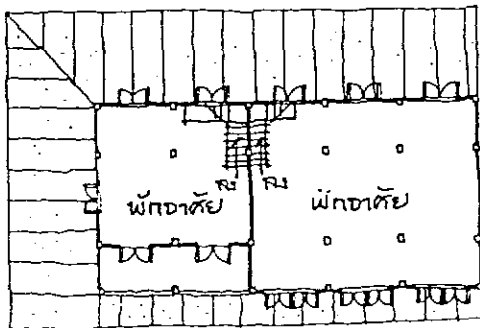
เรือนแถวชุดนี้เป็นเรือนแถว 2 ชั้น ตั้งอยู่ตรงหัวถนนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสะพานข้ามคลองผิงนอก เป็นชุดเรือนแถวที่ใจปลุกให้เป็นเรือนแบบ 2 ชั้นตรงบริเวณหัวสะพานแห่งนี้ เพราะมีการทำเหมือนกันเป็น 2 ชุด แต่ตั้งแยกกันอยู่ตรงข้ามคนละฝั่งถนน เรือนแถวชุดนี้แบ่งออกเป็น 6 ห้องคู่ๆละ 2.50 เมตร และลึกประมาณ 8.00 เมตร เป็นอีกชุดหนึ่งที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นชุดเรือนแถวที่มีค่าแก่การศึกษามากเช่นกัน เพราะแม้จะเป็นเรือน 2 ชั้นที่ขยายใหญ่ขึ้น หากแต่ด้วยสัดส่วนของช่วงพักอาคาร ก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องกับระบบระเบียบในวิถีก่อสร้างเดียวกับเรือนแถวชุด A อย่างกลมกลืน ด้วยขนาดของอาคารที่ไม่ใหญ่นักที่คลุมด้วยรูปทรงหลังคาแบบปั้นหยายาวดกกว้างเพียง 5 ห้องคู่ๆ ในขณะที่อีกห้องหนึ่งซีกเป็นปีกกันสาดเหมือนเรือนทั่วไปที่นิยมต่อเติมเป็นห้องครัว ทำให้ดูผิวเผินเหมือนเป็นอาคารแบบเรือนพักอาศัยมากกว่าเป็นเรือนแถวไม้ทั่วไป ความจริงแล้วเรือนแถวชุดนี้จัดแบ่งออกเป็น 2 หน่วย มีบันไดทางขึ้นชั้นบนแนบเป็นชุดๆติดกันตรงผนังอาคารที่กันแบ่งช่วงระหว่างกลาง โดยการใช้สอยพื้นที่ส่วนด้านหน้าใช้เป็นที่ทำการค้า มีประตูบานเฟี้ยมเป็นระบบปิดเปิด ส่วนพื้นที่ 2 ห้องสุดท้ายใช้เป็นที่พักผ่อนและทำกิจกรรม

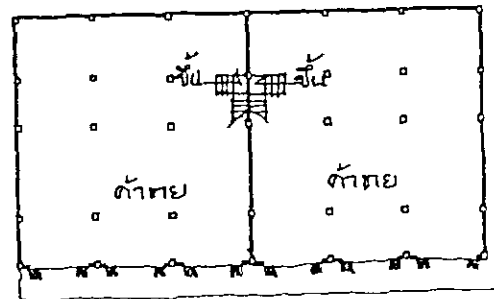
• รูปด้านซ้าย

• รูปด้านหน้า

• ผังพื้นชั้นบน

• ผังพื้นชั้นล่าง

รูป 72 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 13

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

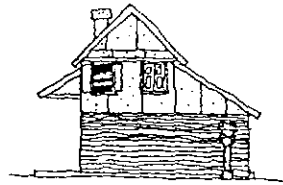
ช่างทอ: แผนผัง 13

อื่นๆ เช่นครัว ห้องน้ำ ฯลฯ ในขณะที่ชั้นบนจะใช้เป็นที่พักอาศัย ลักษณะที่แปลกประการหนึ่งก็คือการที่พื้นที่ใช้สอยของชั้นบนนั้น ใช้เพียง 3 ช่วงเสาจาก 4 ช่วงในทางลึก ที่สำคัญคือภายใน 3 ช่วงเสาลับกันเป็นห้องพักอาศัยเพียง 2 ช่วงเสา โดยแยกช่วงเสาด้านหน้าให้เป็นระเบียงแทน ซึ่งโดยปกติแล้วอาคาร 2 ชั้นทั่วไปจะใช้วิธีการยื่นคานโครงสร้างออกไปทำเป็นระเบียงลอย แต่เรือนแถวชุดนี้กลับใช้พื้นที่จากช่วงเสาจริง อีกทั้งช่วงเสาช่วงสุดท้ายก็ไม่ได้ต่อเป็นผนังเรือนที่มีปีกกันสาดยื่นคลุมอย่างเรือนแถวไม้ทั่วไปนิยมทำกัน แต่กลับต่อยื่นเป็นปีกกันสาดใต้พื้นชั้นบนแทน ซึ่งก็เท่ากับพื้นที่ส่วนนี้ทำเป็นเพียงชั้นเดียว เหตุนี้จึงทำให้พื้นที่ชั้นบนเหลือพื้นที่สำหรับพักอาศัยน้อยมาก คือ ประมาณ 22.5 ตารางเมตรเท่านั้น ทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ประการหนึ่งว่าบางทีแล้วการใช้เรือนแถวไม้ของตลาดแห่งนี้ อาจใช้เป็นเรือนร้านค้าอย่างแท้จริงไม่ได้ใช้เป็นลักษณะเรือนร้านค้ากึ่งอาศัยแบบถาวรทั่วไป โดยที่พื้นที่ชั้นบนใช้สำหรับเฉพาะผู้ค้าขายพักอาศัยชั่วคราวไม่ใช่เป็นการอยู่อาศัยแบบถาวรทั้งครอบครัว โดยเรือนอาศัยจริง ๆ อาจจะอยู่ภายในหมู่บ้านเป็นต่างหากเฉพาะ จึงทำให้เกิดการออกแบบเรือนในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้สำหรับส่วนของชั้นบนของเรือนห้องขวามือนั้น เห็นได้ว่าเป็นการต่อเติมพื้นที่ของระเบียงออกมาให้เป็นห้องในภายหลังจากที่เจ้าของย้ายเข้ามาอยู่อาศัยแบบถาวรแล้ว ดังจะสังเกตได้จากลักษณะของหน้าต่างที่เปลี่ยนไปจากแบบเดิมในเรือนห้องซ้ายมือที่ยังเป็นระบบอย่างเก่า กับลักษณะหน้าต่างที่มีช่องแสงด้านบนของผนังส่วนต่อออกมาซึ่งเป็นแบบรุ่นหลังไม่นานมานี้ของห้องขวามือ

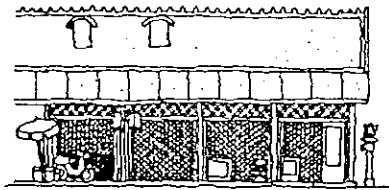
ดังกล่าวแล้วว่าเรือนแถวชุดนี้ถือได้ว่าเป็นอีกกรณีศึกษาหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะจากการออกแบบผังอย่างกระตือรือร้นเพื่อยังประโยชน์ใช้สอยที่ต้องการจริงๆ ในขณะนั้น ผนวกกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ได้สัดส่วน ภายใต้วิธีการจัดระเบียบทางโครงสร้างและองค์ประกอบที่เหมาะสม ทำให้ได้มาซึ่งงานสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นที่สะท้อนถึงรสนิยมและภูมิปัญญาอย่างมีชั้นเชิงไม่ธรรมดาทีเดียว

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

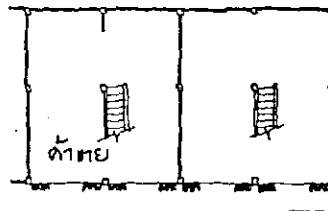
เป็นชุดเรือนแถวไม้แบบชั้นครึ่ง ตั้งอยู่บริเวณช่วงกลางของแนวกลุ่มเรือนแถวด้านบนเรือนแถวชุดนี้เป็นชุดที่สร้างเรียงยาวหลายคูหาที่มีลักษณะแบบเรือนแถวขนาดเล็กซึ่งมีความกว้างเพียงคูหาละ 2.50 เมตร และลึกเพียง 6.00 เมตร ทำให้การจัดเป็นหน่วยสำหรับประกอบการค้าขายจึงต้องอาศัยประกอบเข้าเป็นหน่วยละ 2 คูหา ในส่วนทางลึกนั้นแบ่งช่วงเสาออกเป็น 2 ช่วงๆ ละประมาณ 3.00 เมตร มีบันไดพาตจากแนวช่วงกลาง ณ บริเวณกลางเรือนขึ้นไปบนชั้นลอย ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการกำหนดพื้นที่ใช้สอยคงใช้เพียงช่วงเสาแรกเป็นส่วนค้าขาย ส่วนช่วงหลังเป็นที่พักผ่อนและทำกิจกรรมอื่นๆ บริเวณชั้นครึ่งด้านบนด้านหน้าก็มีพื้นที่เพียงแค่ว่า 3.00 x 5.00 เมตร หรือเท่ากับ 15 ตารางเมตรเท่านั้น โดยเว้นส่วนด้านหลังให้เป็นช่องเปิดโล่ง ทำให้พื้นที่ด้านหน้ามีขนาดเล็กเกินไปต่อการใช้เป็นที่พักนอนของคนทั้งครอบครัวได้ จึงเท่ากับย่ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเรือนแถวไม้ของตลาด

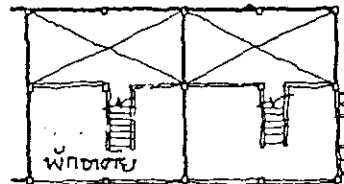
• รูปด้านข้าง

• รูปด้านหน้า

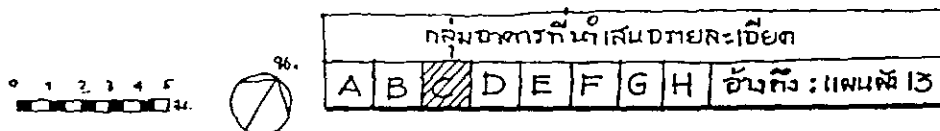

• พื้นชั้นล่าง

• พื้นชั้นบน

รูป 73 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 13

แห่งนี้ ล้วนสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประกอบการค้าเป็นหลักจริงๆ โดยส่วนพักอาศัยนั้นเป็นเพียงที่หลับนอนของเจ้าของร้านที่จะอยู่เฝ้าร้านเป็นการชั่วคราวเท่านั้นหาใช่เรือนอาศัยแบบแท้จริงไม่

สำหรับลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวชุดนี้ แม้จะยังคงพยายามใช้แบบแผนและระเบียบของเรือนแถวไม้ทรงจั่วอย่างมาตรฐานทั่วไปอยู่ หากแต่ด้วยเงื่อนไขของความลึกตัวเรือนที่สั้น ประกอบกับการยกอาคารเป็นแบบเรือนชั้นครึ่ง จึงทำให้การออกแบบสัดส่วนเรือนที่จะใช้สัมพันธ์กับรูปทรงหลังคาทำได้ยาก เหตุนี้ภาพลักษณ์ที่ออกมาจึงดูเหมือนเป็นเรือนที่มีลักษณะผอมสูงจนเกินไป แม้จะมีส่วนยื่นของปีกกันสาดด้านหน้าและดาดหลังคาชั้นซ้อนที่ซุกยื่นออกมาคลุมช่วงเสาส่วนหลังคาทั้งหมดแล้วก็ตาม หากแต่ด้วยช่วงกลางของเรือนประธานเพียง 3.00 เมตร กับความสูงในส่วนนี้ที่ทำให้เป็น 2 ชั้น ก็ไม่อาจทำให้รูปทรงเรือนทั้งหลายอยู่ในเส้นสายทรวดทรงที่ถือว่าสวยงามได้ดี

อย่างไรก็ตามเรือนแถวชุดนี้ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ปล่องระบายอากาศซึ่งดูผิวเผินอาจคิดว่าเป็นปล่องระบายควันหรือกลิ่นจากครัว แต่หากพิจารณาถึงตำแหน่งที่ตั้งของตัวปล่องที่อยู่บนหลังคาจั่วประธานของดาดหน้าแล้ว สามารถวิเคราะห์ได้ว่าแท้จริงแล้วเป็นความต้องการของผู้อาศัยที่จะใช้เป็นทางระบายอากาศเพื่อให้อากาศร้อนที่ลอยตัวอยู่ในระดับสูงได้ระบายออก และอากาศเย็นจากส่วนล่างหมุนเวียนเข้าไปแทนที่ทำให้เกิดสภาวะสบายในตัวเรือน ซึ่งนับเป็นภูมิปัญญาแบบพื้นบ้านของไทยมาแต่ครั้งโบราณ ทั้งนี้บริเวณที่ต้องการให้อากาศหมุนเวียนก็คือส่วนนอนของชั้นลอยชั้นบนนั่นเอง

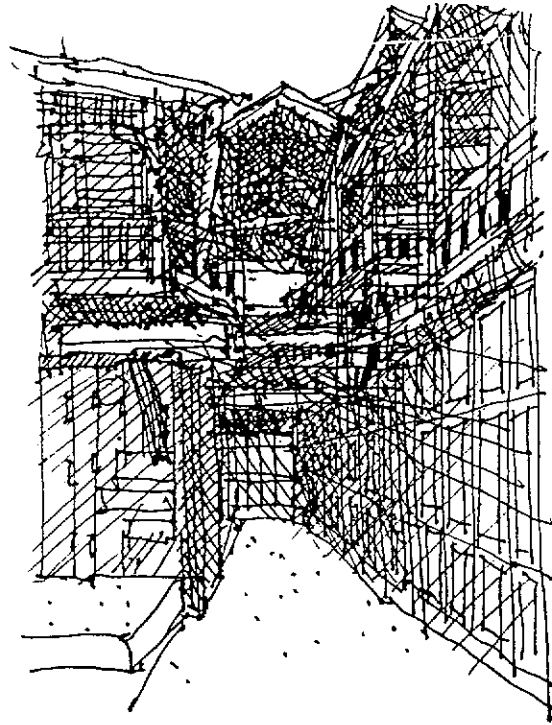
3.14 เรือนแถวไม้ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ตลาดแห่งนี้เดิมเป็นตลาดขนาดค่อนข้างใหญ่ ซึ่งจะสังเกตได้จากกลุ่มเรือนแถวไม้ที่สร้างเกาะกันเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ โดยตำแหน่งตลาดที่ตั้งเดิมครั้งแรกเริ่มนั้นจะอยู่ถัดขึ้นมาจากทำน้ำเล็กน้อยทางทิศเหนือ ก่อนที่จะมีการขยายออกโดยรอบและร่นลงมาเป็นแนวยาวขนานกับแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) ทางใต้ ปัจจุบันแม้ว่าตลาดแห่งนี้จะมีสภาพวายไปแล้ว เรือนแถวไม้ส่วนใหญ่หากไม่ปิดกิจการก็ปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ให้เป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียว จะมีอยู่บ้างเล็กน้อยไม่กี่หลังที่ยังคงประกอบกิจการค้าขายอยู่ แต่ก็เพียงเล็กน้อย หากแต่ในแง่ของตัวสถาปัตยกรรมเอง ต้องนับว่าส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสภาพเดิมที่ค่อนข้างสมบูรณ์แม้จะมีบางส่วนที่ดัดแปลงไปบ้างแล้ว

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

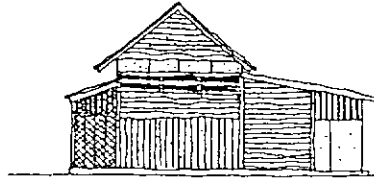
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เรือนแถวชุดนี้เป็นเรือนแถวไม้แบบชั้นเดียวที่ตั้งอยู่บริเวณส่วนปลายสุดของถนนทางเดินสายหลักของตัวตลาด เป็นกลุ่มเรือนแถวชุดที่มี 4 หน่วย แต่ทำเป็น 7 คูหา

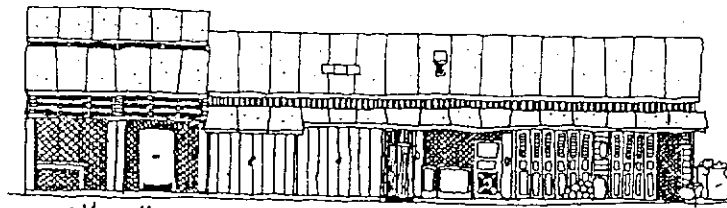

ตลาดบางเลน นครปฐม

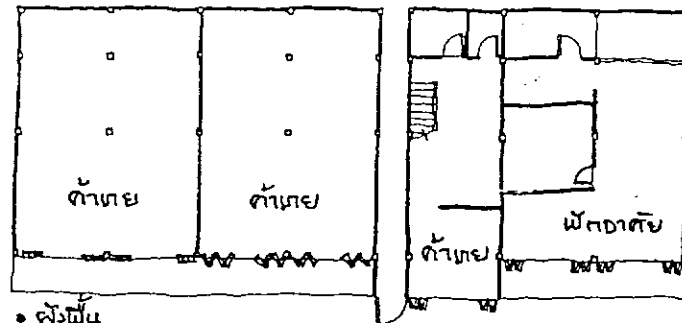

• รูปด้านข้าง

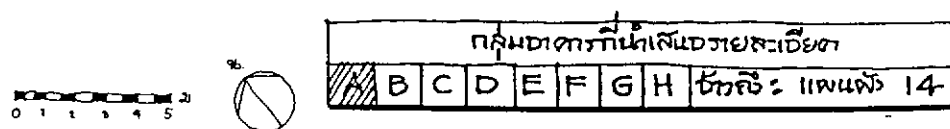

• รูปด้านหน้า

• ผังพื้น

รูป 75 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 14

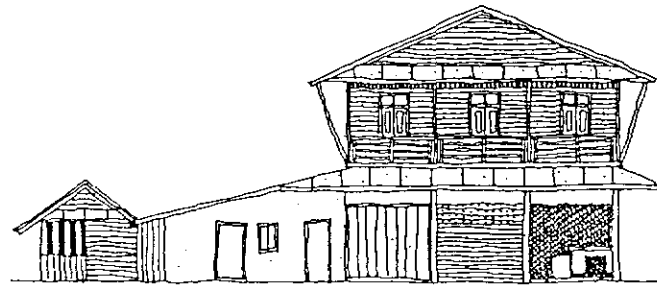
ระหว่างคูหาที่ 4 และ 5 ทำผนังและโครงสร้างแยกออกจากกันเพื่อทำเป็นชอยส่วนด้วยขนาดเล็กๆ เข้าไปยังพื้นที่โล่งด้านหลัง เรือนแถวชุดนี้เป็นเรือนขนาดกลาง ที่มีความกว้างของห้องประมาณ 3.00 เมตร ส่วนลึกประมาณ 8.00 เมตรใช้เป็นที่ประกอบการค้าอย่างเดียว แต่มีบางห้องซึ่งดัดแปลงแก้ไขเป็นที่พักอาศัยโดยกันแบ่งเป็นห้องๆ

ลักษณะโดยทั่วไปแล้วเป็นแบบมาตรฐานของเรือนแถวไม้แบบชั้นเดียวรุ่นเก่า ที่ทำเป็นเรือนติดดินไม่ยกพื้น ตัวเรือนสูงโปร่งมีปีกนกกันแดดด้านหน้า ส่วนบนคลุมด้วยหลังคาทรงจั่วสูงชันมุงสังกะสี ด้านหลังเรือนชักปีกกันแดดยาวออกไปคลุมพื้นที่ส่วนที่เหลือ ทั้งนี้การแก้ไขความรื้อนอบอ้าวของอากาศภายในเรือน ด้วยการใช้วิธีเปิดเป็นช่องลม 2 ระดับ คือระดับเหนือประตูและระดับคอสองที่อยู่ระหว่างปีกชายคาของทั้ง 2 ชั้น ความอบอ้าวของอากาศดังกล่าวคงมีผลต่อการอยู่อาศัยพอสมควร เพราะทำให้เรือน 2 คูหาแรกต้องปรับแก้ไขรูปทรงเรือนด้วยการยกส่วนของผนังและหลังคาให้สูงขึ้นเพื่อให้ภายในอาคารโปร่งขึ้น ในแง่คุณค่าทางสถาปัตยกรรมแล้วต้องถือว่าเรือนแถวชุดนี้มีสัดส่วนของรูปทรงหลังคาที่งามแห่งหนึ่ง

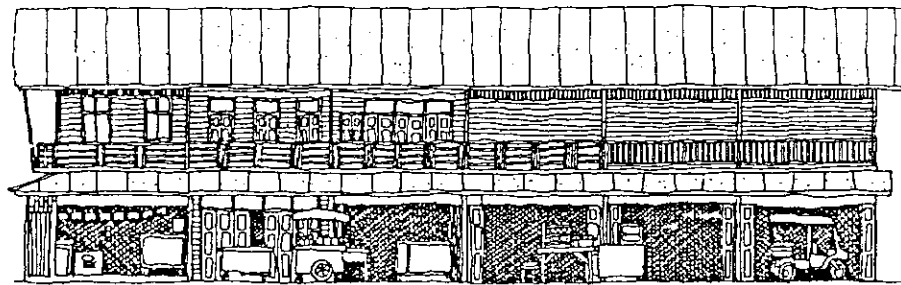
อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้ 2 ชั้นที่ตั้งอยู่ตรงส่วนปลายสุดฝั่งด้านใต้ของถนนทางเดินสายหลักของตัวตลาด มีขนาดและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากกลุ่ม A อย่างสิ้นเชิง โดยเรือนแถวชุดนี้ประกอบด้วยห้องที่แบ่งออกเป็น 6 คูหา หน่วยละคูหา มีด้านกว้างคูหาละประมาณ 4.50 เมตร และลึกถึงประมาณ 19.00 เมตร ซึ่งเชื่อว่าเดิมที่แรกเริ่มนี้น่าจะมีความลึกเพียงประมาณ 14.00 เมตร ก่อนที่จะต่อเสริมออกมาอีก 5.00 เมตรในภายหลัง โดยที่การใช้สอยพื้นที่ชั้นล่างจะใช้เป็นที่ประกอบการค้า ด้านหน้ามีบานเฟี้ยมไม้ปิดเปิดแทนผนัง ส่วนด้านหลังถัดจากช่วง 9.00 เมตรลงไป ใช้เป็นที่ทำกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ พักผ่อน ครีว เก็บของ โดยเฉพาะส่วนที่ต่อออกไปนั้นใช้เป็นที่พักอาศัยเพิ่มเติม สำหรับชั้นบนจะเป็นที่พักอาศัยอย่างเดียว โดยมีบันไดขึ้นลงแนบข้างผนังประมาณช่วงกลางเรือนขึ้นไป

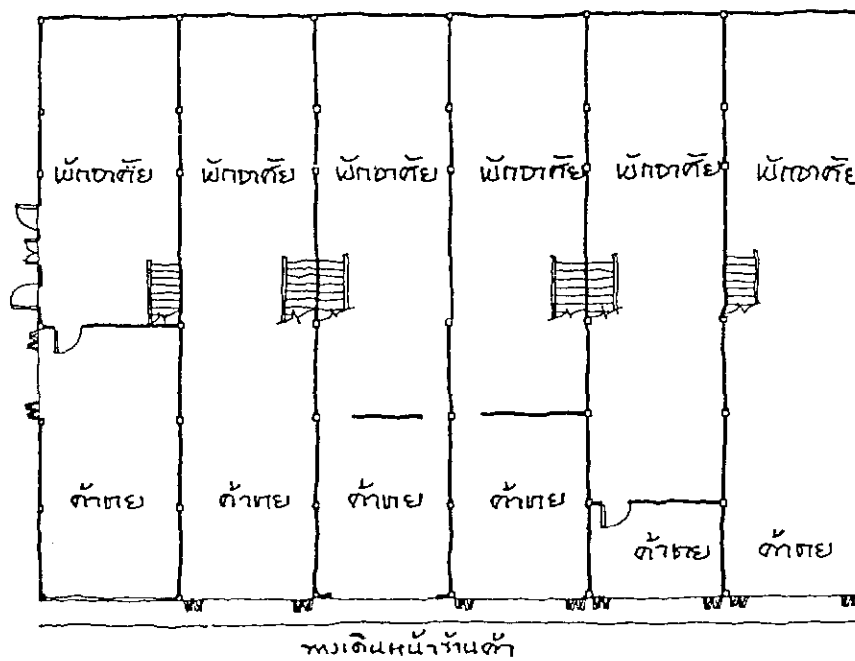
รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวชุดนี้น่าจะอยู่ในช่วงอายุประมาณ 30-40 ปี เพราะเป็นเรือนแถวที่ทำระเบียงลอยด้านหน้าและข้างเรือน และมีกันสาดยื่นคลุมทางเข้าชั้นล่าง แต่เป็นกันสาดแบบที่ใช้ค้ำยันรับ ตัวเรือนนั้นติดด้วยกระดานไม้แบบซ้อนเกล็ดตามแนวนอน หน้าต่างเป็นบานเปิดคู่แบบมีช่องแสงตอนบนช่วงละ 1 ชุด ส่วนหลังคาเป็นทรงจั่วมุงสังกะสีประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างไม้ที่มีองศาหลังคาค่อนข้างแบนราบ อันเป็นลักษณะของสัดส่วนหลังคาแบบรุ่นหลัง ด้านสกัดทำเป็นปีกนกซ่อนอยู่ในไชราหน้าจั่ว ทั้งนี้พื้นที่ชั้นบนนั้นจะใช้ส่วนของช่วงเสาเพียง 3 ช่วง คือ 9.00 เมตรเท่านั้น ส่วนที่เหลือนอกจากนั้นต่อหลังคาส่วนของปีกกันสาดที่โอบรอบอาคาร โดยชักยาวลงไปคลุมจนถึงห้องเสาสุดท้าย จึงตั้งโครงจั่วขนาดเล็กอีกชุดหนึ่งคลุมพื้นที่ส่วนที่ต่อออกไป ซึ่งส่วนที่ต่อออกไปนี้เห็นได้ชัดเจนว่าเจ้าของเรือนไม่ได้เน้นที่ผลกระทบทางด้านรูปแบบของตัวสถาปัตยกรรมมากไปกว่าความต้องการใน

• รูปถ่ายขาว

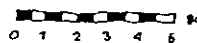

• รูปด้านหน้า

• ผังพื้นชั้นล่าง

รูป 76 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 14

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ข้าพชั้: แผนผัง 14

แง่ประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่ จึงทำให้รูปด้านข้างของเรือนกลายเป็นตัวทำลายคุณค่าในเชิงความงามลงไปอย่างน่าเสียดาย

เรือนแถวไม้ที่ต่อเนื่องกับกลุ่ม A และ B นี้ มีบางส่วนที่เป็นเรือนแถวแบบสองชั้น มีระเบียงชั้นบนรวมทั้งมีหลังคาคลุมทางเดินระหว่างกลางเรือนแถวด้วย หลังคาคลุมทางเดินเป็นหลังคาจั่วมุงสังกะสีที่ยกสูงกว่าหลังคาของเรือนแถวทั้ง 2 ข้าง ทำให้สามารถระบายอากาศและขณะเดียวกันก็ใช้เป็นช่องแสงไปด้วยในตัว ส่วนที่มีหลังคาคลุมนี้มีประมาณ 12 ห้องตั้งอยู่บริเวณประมาณช่วงกลางของตลาดบนทางเดินสายหลัก

3.15 เรือนแถวไม้ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

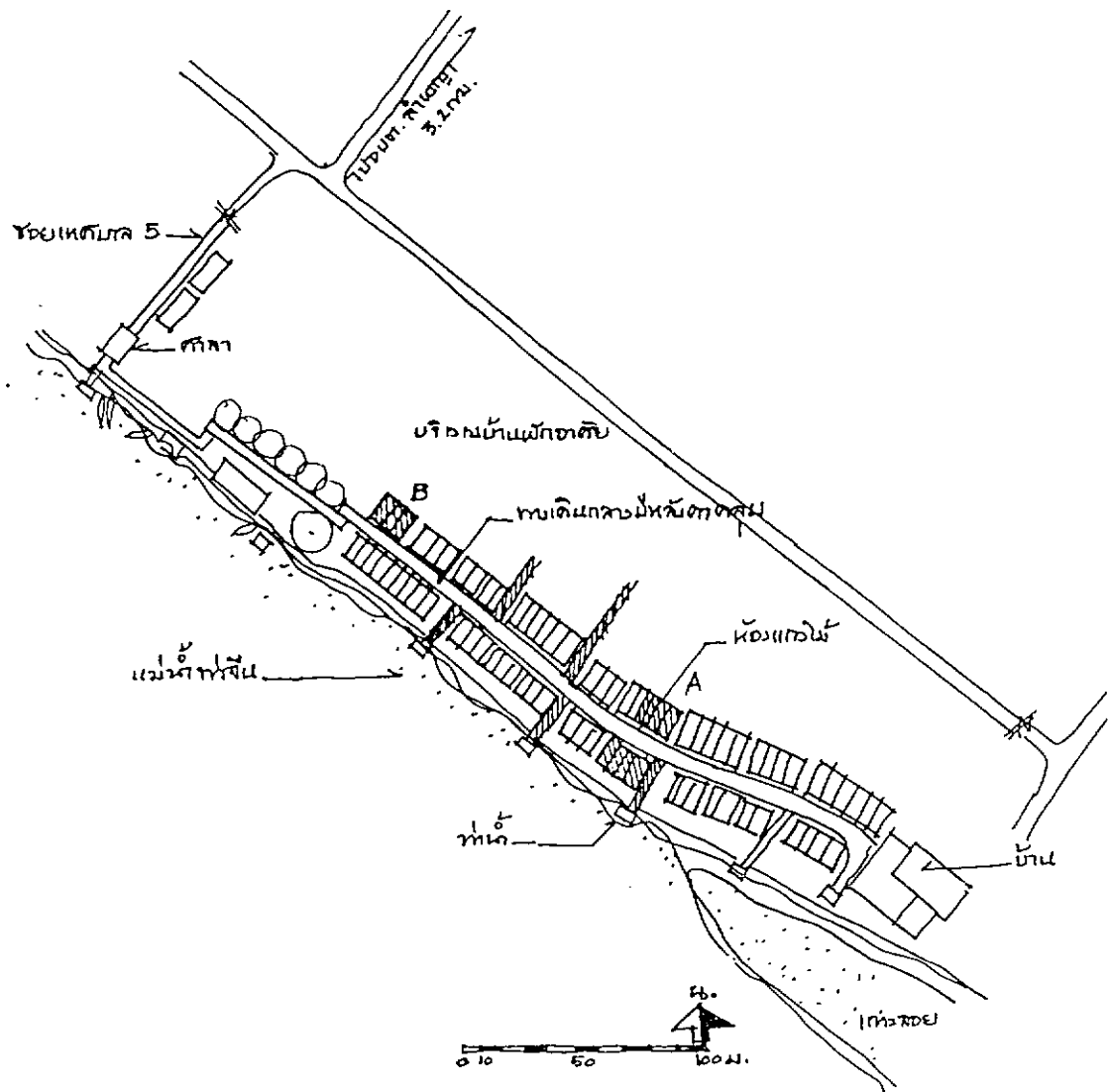
ตลาดลำพญาเป็นตลาดแบบพื้นบ้านขนาดเล็ก ในอดีตเป็นตลาดที่คึกคักพอสมควร มีเรือนแถวไม้ชั้นเดียวปลูกขนานกันเป็น 2 แถว ประมาณ 80 หลังทอดยาวไปตามลำน้ำท่าจีน เรือนที่ปลูกจะแบ่งออกเป็นชุดๆ มีทางหรือซอยเล็กๆตัดตรงไปยังท่าน้ำสำหรับเป็นที่ล่อเลี้ยงสินค้าขึ้นลง ความเป็นตลาดขนาดเล็กนี้เองทำให้การปลูกสร้างเรือนแถวสำหรับใช้เป็นร้านค้า จึงมีลักษณะและรูปแบบตลอดจนขนาดอาคารค่อนข้างที่จะมีแบบแผนเดียวกันแทบทั้งหมด

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

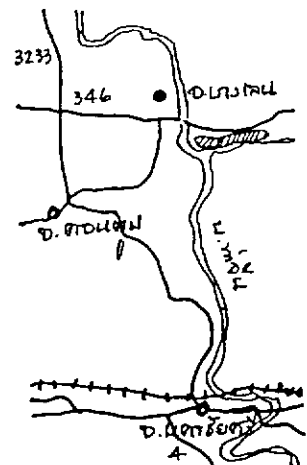
เรือนแถวไม้แบบชั้นเดียวชุดนี้ตั้งอยู่ประมาณบริเวณตอนกึ่งกลางของกลุ่มเรือนแถวของตลาด เป็นกลุ่มที่ประกอบอยู่บน 2 ข้างทางเดินช่วงกลางซึ่งกว้างประมาณ 4.00 เมตร ตัวอาคารแต่ละกลุ่มแบ่งออกเป็นห้องๆ ห้องหนึ่งอาจมีคูหาเดียวหรือ 2 คูหาแล้วแต่จะจัดแบ่ง โดยแต่ละคูหากว้างประมาณ 4.00 เมตร มีความลึกประมาณ 12.50 เมตร ช่วงความลึกนี้แบ่งโครงสร้างออกเป็น 3 ช่วงเสาๆ ละ 5.00, 5.00 และ 2.50 เมตร ตามลำดับ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่าเรือนแถวของตลาดแห่งนี้ล้วนเป็นเรือนไม้แบบชั้นเดียวเดิมมุงแฝก ต่อมาเมื่อเศรษฐกิจดีขึ้นก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม หากแต่การปรับเปลี่ยนนั้นเป็นเพียงวัสดุบางส่วนเท่านั้น โดยเฉพาะหลังคาที่เปลี่ยนมาเป็นสังกะสีและกระเบื้องลูกฟูก ในขณะที่รูปแบบลักษณะและรูปทรงอาคารยังคงยึดแบบแผนระเบียบเดิมอยู่ ซึ่งไม่เฉพาะแต่ตัวเรือนแถวอย่างเดียว ยังรวมไปถึงหลังคาคลุมทางเดินตรงกลางอีกด้วย เรือนแถวชุดนี้อาศัยการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหน้าช่วงแรกใช้เป็นที่ประกอบการค้า ส่วนช่วงกลางเป็นที่พักอาศัย ช่วงปลายสุดเป็นครัวและห้องน้ำ

สำหรับในแง่ลักษณะและรูปแบบอาคาร ส่วนใหญ่เป็นเรือนแบบทั่วๆ ไปที่ไม่ได้เน้นความงามในเชิงรูปทรงหรือสัดส่วนอาคาร รวมทั้งรูปแบบและรูปทรงหลังคามากนัก ดังนั้นรูปแบบที่ปรากฏจึงเป็นเพียงเรือนแถวชั้นเดียว “ทรงปั้นหยา” ขนาดใหญ่ มีชายคาสั้นๆ มุง

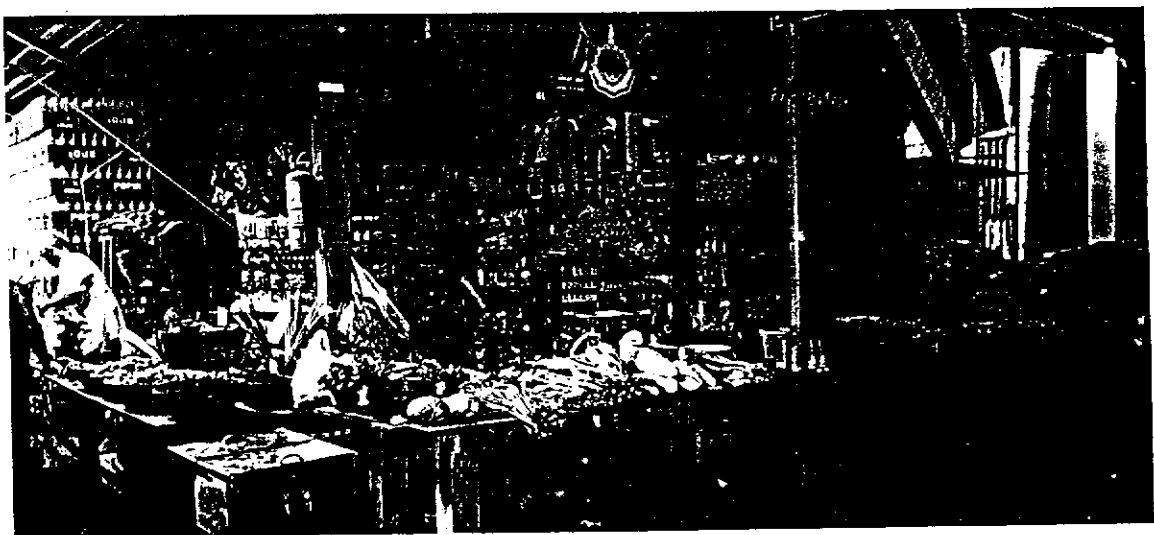
- แผนผัง 15 • แผนผังตลาดค้าขาย • จ. บางเลน • จ. นครปฐม
• ที่มา จากการสำรวจจากภาพถ่าย • 8 ตุลาคม 2543

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	อ้างอิง: แผนผัง 15	

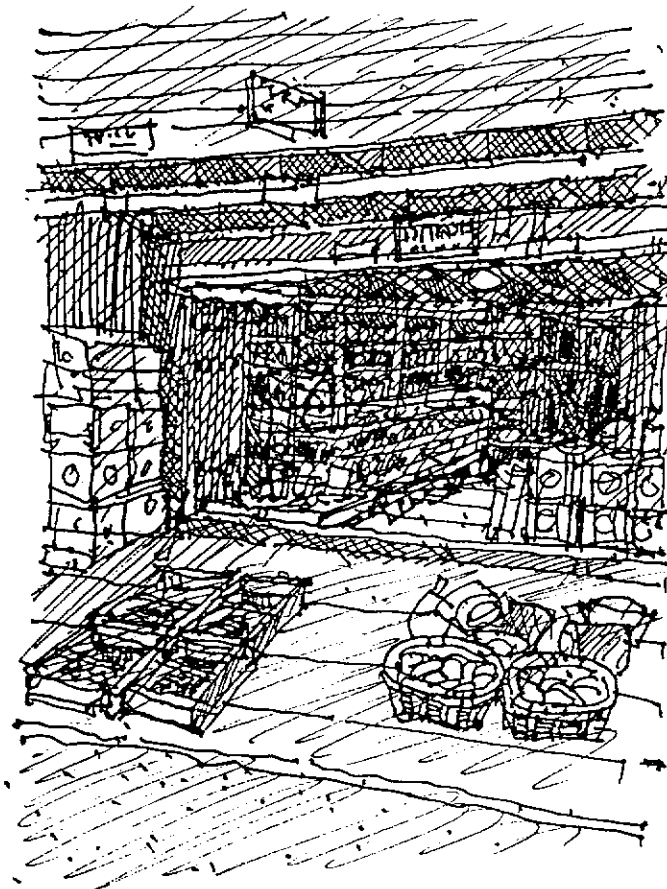

ตลาดลำพญา นครปฐม
พ.ศ. ๒๕๓๐

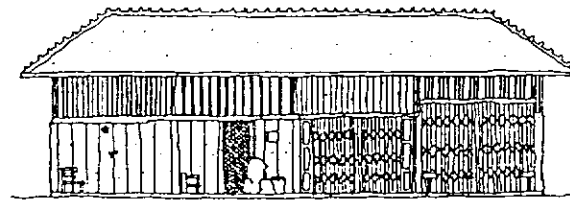
รูป 77 เรือนค้าขายสองชั้นกระหนาบทางเดินกลางที่มีหลังคาคลุม และกิจกรรมค้าขายใน
ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

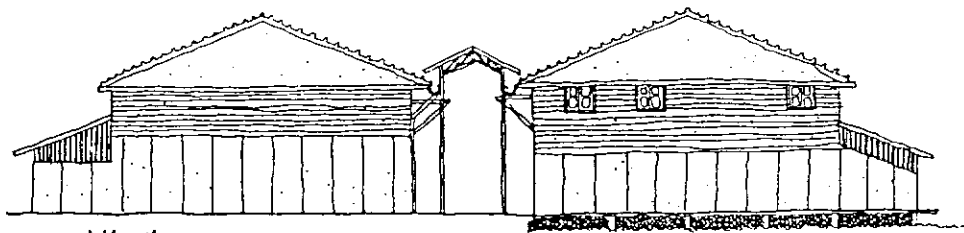
ร้านขายของแห้งปอ่งสีริ
ตลาดสีมพูา เกษไชยม
ดิษฐ์
๕๕ ๕๕ ๕๕

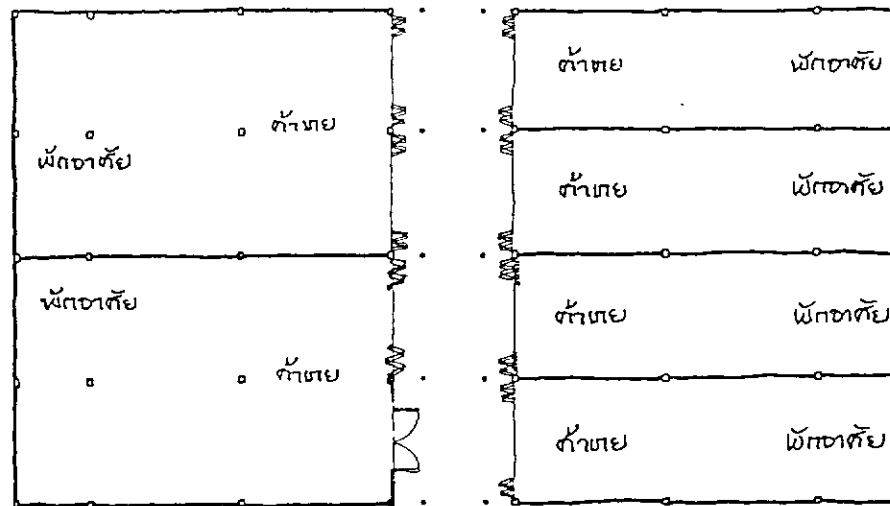
รูป 78 สินค้าในร้านค้า และทัศนียภาพด้านติดแม่น้ำนครชัยศรี

• รูปด้านหน้า

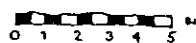

• รูปด้านข้าง

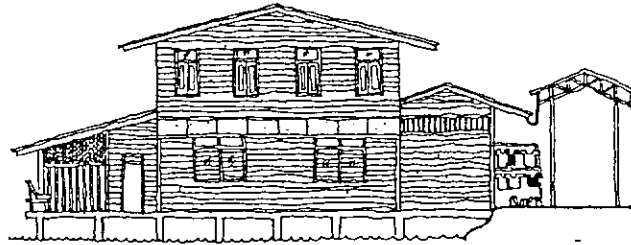

• ลังพื้น

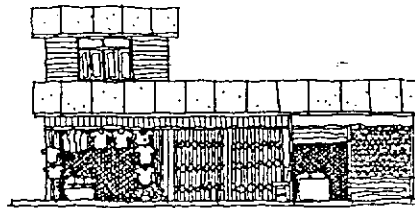
รูป 79 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 15

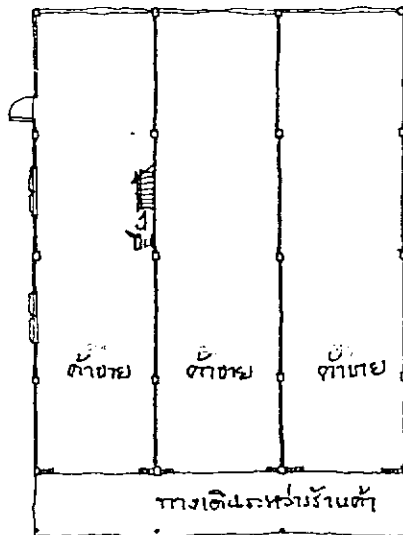
กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
B	C	D	E	F	G	H	ตัวชี้วัด: แผนผัง 15

• รูปด้านซ้าย

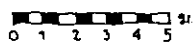

• รูปด้านหน้า

• พื้น

รูป 80 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 15

กลุ่มอาคาร ก็น้ำแสนทรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	ตัวที่ : 15	

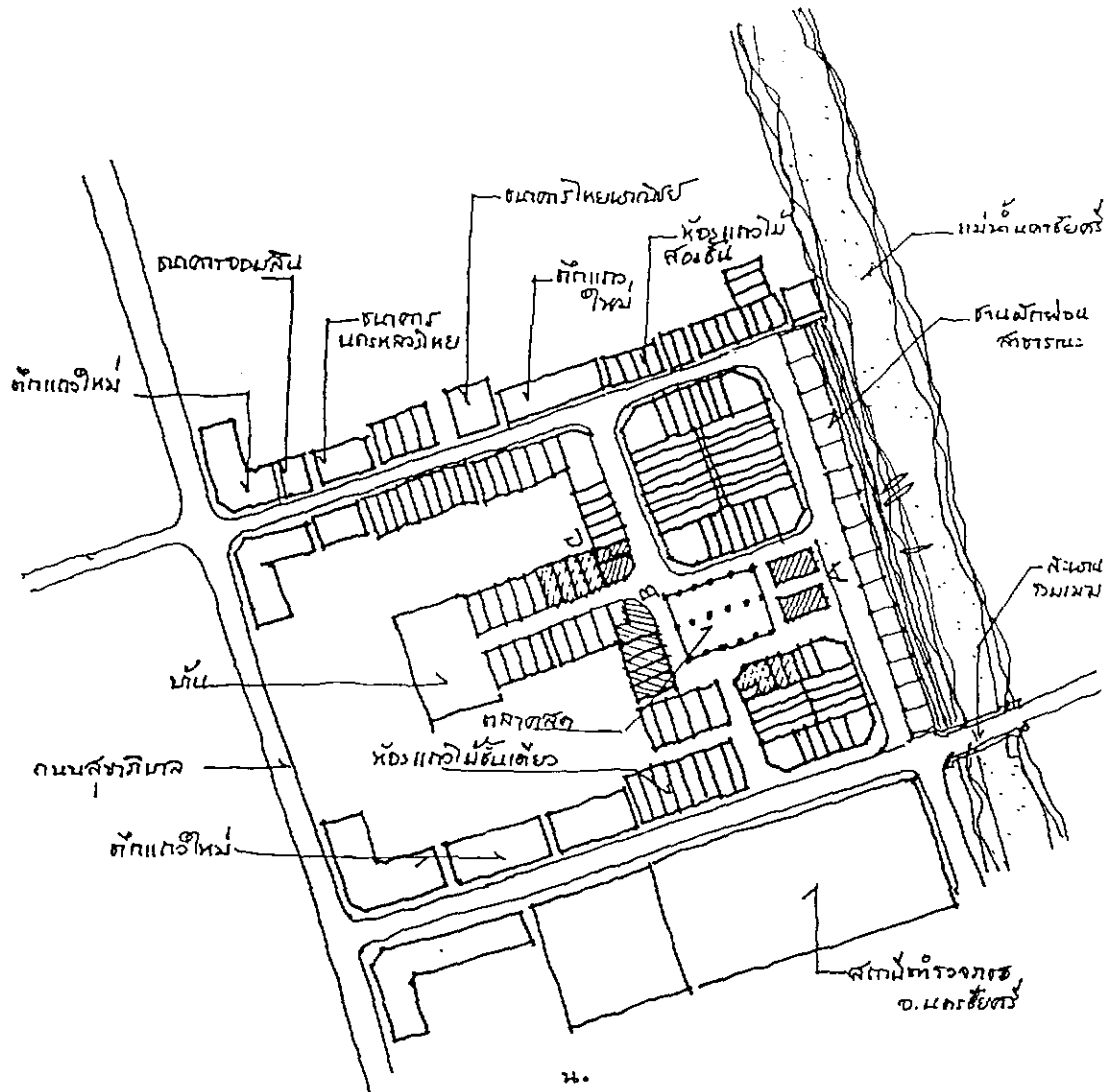
ดีไม้กระดานตามยาวแบบซ้อนเกล็ด บริเวณส่วนครัวทำหลังคาปีกนกคลุม ด้านหน้าเรือนทำบานเปิดปิดแบบเพี้ยมไม้ จุดเด่นที่ทำให้เรือนแถวของตลาดลำพญานี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะก็คือ การยกความสูงของเรือนประธานให้มากกว่าปกตินดูแทบจะกลายเป็น 2 ชั้น ประกอบกับการทำหลังคาโครงเดียวคลุมทั้งหมดทำให้ภายในเรือนดูโปร่งสบาย เป็นเหตุให้บางเรือนถือโอกาสต่อเป็นชั้นลอยอีกชั้นหนึ่งสำหรับใช้เป็นที่พักอาศัยหรือเก็บของเพิ่มขึ้น ความจริงแล้วการออกแบบเรือนที่ยกให้สูงเช่นนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าวนั่นเอง ปัจจุบันจึงกล่าวเห็นได้ชัดเจนจากการทำช่องเปิดสูงกว่า 1.50 เมตรเหนือบานประตู รวมทั้งการออกแบบหลังคาคลุมทางเดินที่ยกสูงเลยเหนือชายคาหลังคาเรือนทั้ง 2 ข้างนั้น

หลังจากที่ตลาดลำพญาซบเซามาช่วงระยะหนึ่ง ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลลำพญาได้เข้ามาส่งเสริมให้ตลาดลำพญาแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัด โดยได้ทำการปรับปรุงโครงสร้างบางส่วนของหลังคาคลุมทางเดินกลางให้เป็นโครงถักเหล็ก ซึ่งแม้จะดูขัดแย้งกับตัวเรือนแถวร้านค้าอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับน่าเกลียดจนเกินไปนัก อีกทั้งส่วนของโครงหลังคาใหม่นี้ก็มีอยู่บ้างคือ มีขนาดของโครงสร้างเล็กและเบา สามารถยกขึ้นสูงให้มีช่องแสงขนาดใหญ่ได้มากกว่าโครงสร้างไม้แบบเดิม

3.16 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ลักษณะเด่นของตลาดนครชัยศรีคือการผสมผสานระหว่างการจัดวางอาคารในตลาด เพราะมีทั้งตลาดสดซึ่งมีเรือนแถวเล็กๆ 6 ห้องวางเรียงต่อกันเป็น 2 แถว มีทางเดินแล่นกลางตรงไปสู่ตลาด ทำให้เกิดการเน้นความน่าสนใจของตัวตลาดขึ้น นอกจากนี้ยังมีเรือนแถวที่โอบล้อมกันเป็นกลุ่มแบบผังรูปตัวโอ (O) กลุ่มใหญ่เล็กอีก 2 กลุ่มกระหนาบสองข้างตลาด ส่วนเรือนแถวที่เหลือเป็นเรือนแถวยาวเกาะตัวไปตามถนนรอบตลาด พื้นที่ส่วนกลางภายในวงโอบล้อมของเรือนแถวด้านทิศตะวันตกเป็นกลุ่มเรือนพักอาศัย ดังนั้นตลาดนครชัยศรีจึงเป็นกลุ่มอาคารที่มีการผสมผสานกันทั้งการใช้ที่ดินและรูปแบบอาคาร สิ่งที่น่าสังเกตเพิ่มเติมก็คือเรือนแถวไม้ชุดที่อยู่ด้านเหนือติดแม่น้ำนครชัยศรี ซึ่งเดิมใช้เป็นสื่อสำคัญในการขนส่งของตลาด แต่ปัจจุบันไม่ได้ใช้อีกแล้วเพราะเปลี่ยนเป็นการขนส่งทางบกทั้งหมด อย่างไรก็ตามมีเรือนแถวไม้ชุดหนึ่งที่เป็นสองชั้นซึ่งถ้าไม่สังเกตจะมองไม่เห็นเรือนแถวชุดนี้ เพราะแทรกตัวอยู่ด้านหลังเรือนแถวด้านทิศเหนือ เรือนแถวชุดนี้มีระเบียงเปิดออกเพื่อรับลมและทัศนียภาพด้านแม่น้ำทำให้แลดูน่าอยู่มาก แต่ปัจจุบันนอกจากไม่ได้ใช้แล้วยังกลายเป็นส่วนที่ผนวกเข้ากับร้านอาหารริมน้ำแบบใหม่ที่ดัดแปลงไป ซึ่งนับว่าน่าเสียดายมาก

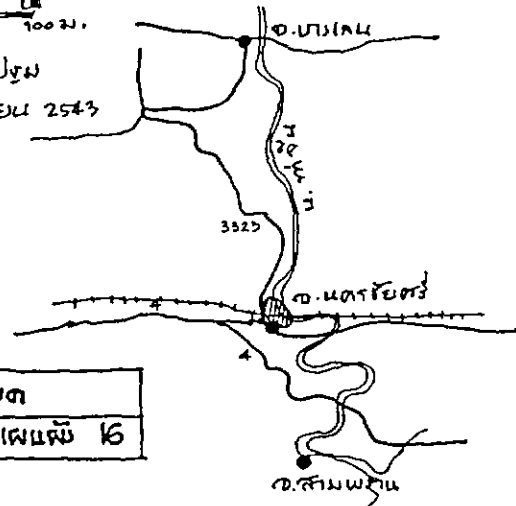
ตลาดนครชัยศรีนี้แม้จะมีลักษณะที่น่าสนใจและยังมีกิจกรรมต่อเนื่อง แต่ก็กำลังจะหมดสภาพไป เพราะในอนาคตอันใกล้มีโครงการที่จะรื้อถอนตลาดแห่งนี้ แล้วเปลี่ยนไปเป็นศูนย์การค้าแบบสมัยใหม่ ซึ่งคงไม่มีใครสามารถคัดค้านได้เพราะผู้ค้าขายในตลาดล้วนแต่เป็นผู้เช่าอาศัยที่ทั้งสิ้น

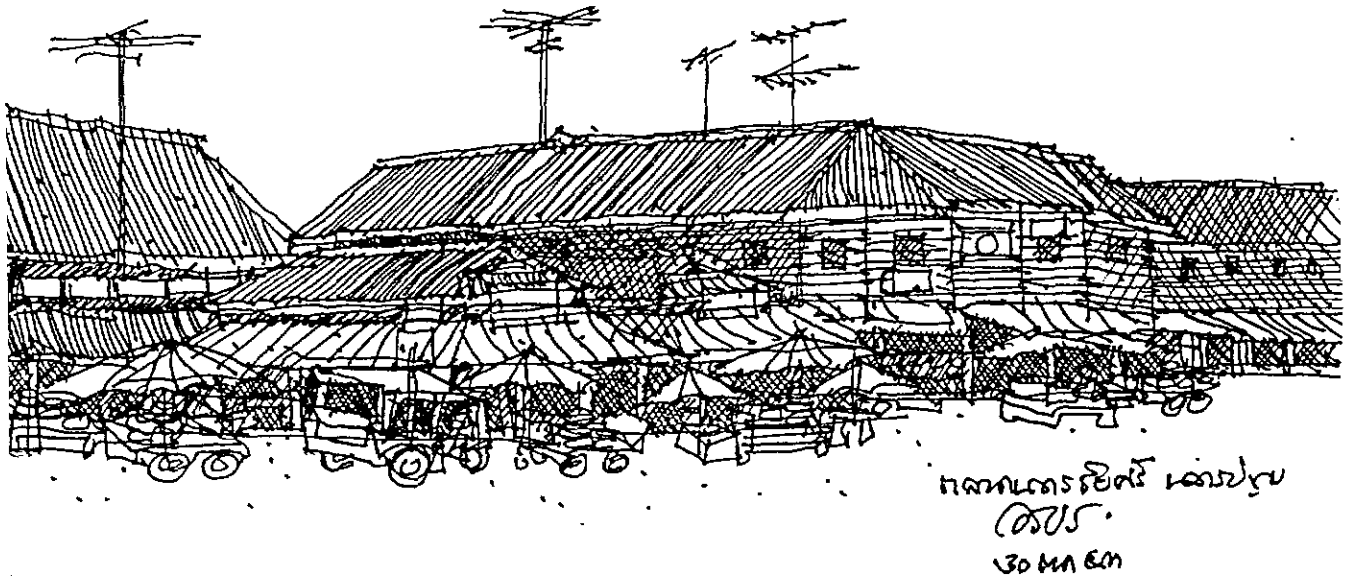

แผนผัง 16

- เสนอผังตลาดนัดวันเสาร์ จ. นครราชสีมา
- ที่มา จากการสำรวจทางกายภาพ 21 พฤศจิกายน 2543

กรมการศึกษานานาชาติ									
A	B	C	D	E	F	G	H	ข้าวจี่	แผนผัง 16

รูป 81 ลักษณะทางกายภาพของตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

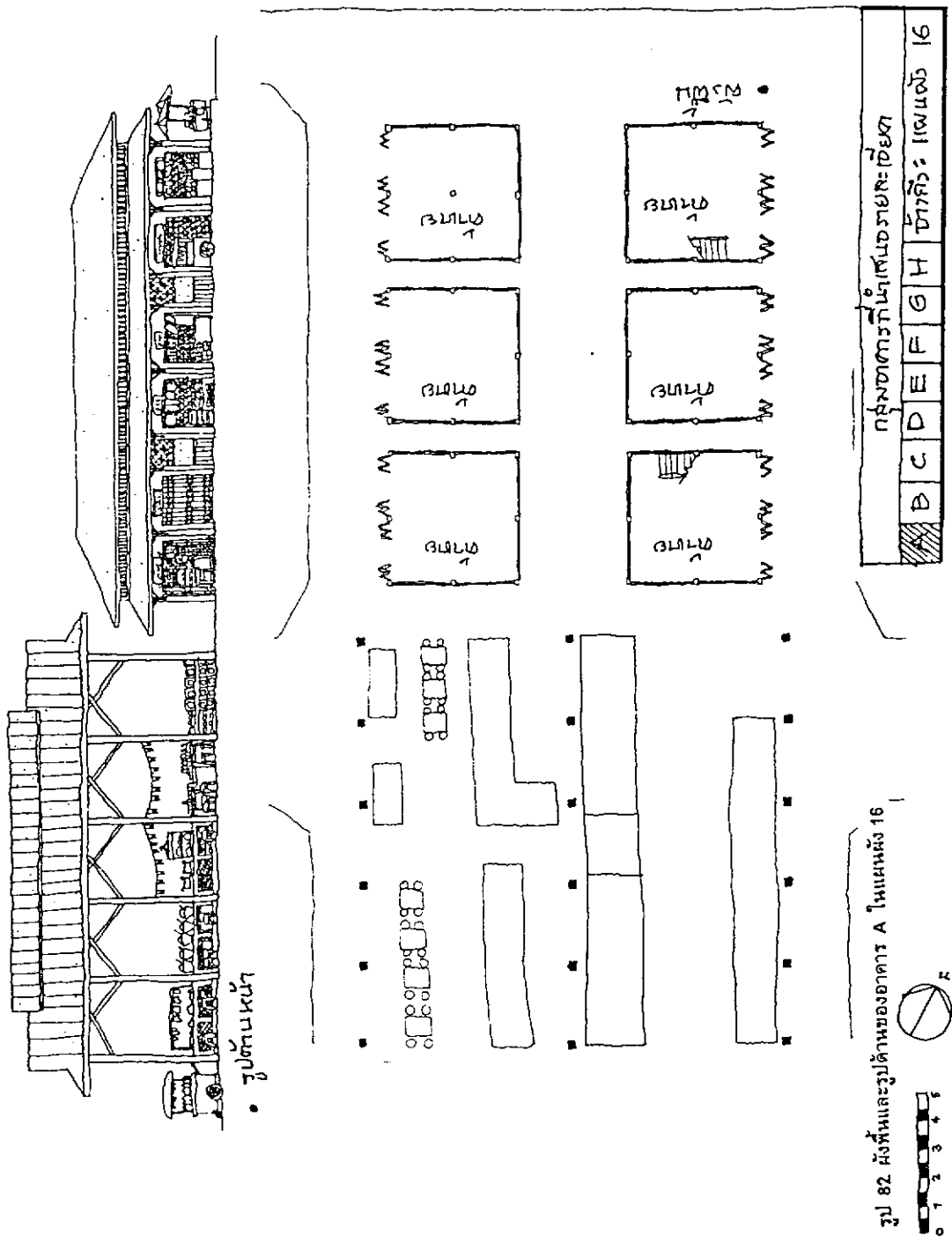
ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

อาคารเรือนแถวไม้ชุด A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้ชั้นเดียวที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกหรือด้านหน้าของตัวเรือนตลาดสดหากเข้าจากทางริมแม่น้ำ เรือนแถวชุดนี้มีลักษณะการออกแบบที่น่าสนใจมากในเชิงแผนผังก็คือ การจัดแบ่งอาคารแยกเป็นชุดๆ ละ 3 หน่วย แต่ละหน่วยแบ่ง 2 ห้องเสาวางเรียงต่อกันเป็น 2 แถวทั้ง 3 หน่วย ในแต่ละแถวซ่อนตัวอยู่ใต้หลังคาจั่วชั้นเดียวหลังเดียวกัน โดยวางในแนวแกนเดียวกับตัวตลาด ทั้งนี้แต่ละหน่วยจะวางแยกห่างกันประมาณ 1.00 เมตร และทั้ง 2 แถววางห่างกันประมาณ 4.00 เมตร ซึ่งระยะห่างเหล่านี้ใช้เป็นเส้นทางเดินที่สามารถเชื่อมต่อทะลุถึงกันได้ทั้งหมด ลักษณะเด่นสำคัญคืออาคารแต่ละหน่วยทั้ง 2 แถววางหันหลังเข้าหากัน ทำให้ด้านหน้าเรือนหันออกตรงกับทางเดินหลักที่เป็นทางเข้าออกของตลาด มีผลให้ส่วนของพื้นที่ว่างหรือทางเดินด้านหลังระหว่างแถวนั้น ถูกใช้เป็นพื้นที่สำหรับยังประโยชน์ใช้สอยอีกส่วนหนึ่งให้กับเรือนแถวเหล่านี้ไป แต่เนื่องเพราะเรือนแถวไม้ชุดนี้เปิดทางเข้าออกเรือนด้วยบานเฟี้ยมไม่เฉพาะด้านหน้าเพียงด้านเดียว ส่วนด้านหลังทำทึบตันทำให้กลายเป็นพื้นที่โล่งขาดกิจกรรมที่จะดึงดูดคนให้เข้ามาใช้มากพอ เจ้าของเรือนร้านค้าจึงเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยในทางกิจกรรมด้านอื่นๆ เช่น เป็นครัว ที่เก็บของ ชักล้าง ฯลฯ แทน

อาคารแต่ละหน่วยนั้นมีลักษณะพิเศษมากคือทำเป็นเชิงระบบแบบพิกัตที่ทำเป็น 2 คูหาหรือ 2 ช่วงเสาทั้งด้านกว้างและด้านลึก โดยแต่ละช่วงเสากว้างประมาณ 2.50 เมตร ซึ่งความกว้างและลึกเพียงด้านละ 5.00 เมตร ทำให้อาคารแต่ละหน่วยมีขนาดพื้นที่ค่อนข้างจำกัด จึงถูกใช้สอยเป็นเพียงสำหรับค้าขายอย่างเดียวเท่านั้น โดยไม่มีส่วนพักนอน ห้องนั่งและอื่นๆ แต่อย่างใด อย่างไรก็ตามความจำเป็นที่ต้องแสวงหาพื้นที่ส่วนตัวสำหรับการพักนอนชั่วคราวจึงกลายเป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่มีอยู่ ซึ่งทางออกเดียวก็คือการใช้พื้นที่ทางตั้ง นั่นคือการทำเป็นชั้นลอยใต้หลังคาค้างที่จะเห็นได้จากบางหน่วยที่มีการต่อเติมภายหลัง

สำหรับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้นถือเป็นความเรียบง่ายและเป็นลักษณะเด่นของการออกแบบมาก เพราะจากการนำหน่วยย่อยๆ มาประกอบเข้าด้วยกันภายใต้หลังคาเดียว ทำให้งานสถาปัตยกรรมชุดนี้ให้ความรู้สึกใน 2 ลักษณะในเวลาเดียวกัน คือ แยกเป็นหน่วยหรือเป็นหลังๆ ออกจากกัน เมื่อถูกใช้สอยในลักษณะผัง แต่จะกลายเป็นหน่วยเดียวหรือหลังเดียวเมื่อมองในแง่รูปด้าน ซึ่งแม้ว่าเรือนแถวชุดนี้จะประกอบไปด้วย 6 คูหากับอีก 2 ช่องทางเดินก็ตาม หากแต่ด้วยขนาดแต่ละคูหาที่ไม่กว้างมากจนเกินไป ทำให้สัดส่วนโดยรวมในทางยาวดูสัมพันธ์กับรูปทรงหลังคาที่เป็น “ทรงปั้นหยา” ได้อย่างพอเหมาะ คือไม่สั้นและยาวจนเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำปีกนกกันสาดโดยรอบอาคารอีกชั้น รวมทั้งการยก “คอสอง” ระหว่างชายหลังคาทั้ง 2 ชั้น ยิ่งทำให้สัดส่วนของอาคารระหว่างส่วนเรือนและหลังคาได้จังหวะที่ลงตัวยิ่งขึ้น ทั้งๆ ที่แท้จริงแล้วคอสองที่ยกนั้นทำขึ้นด้วยวัตถุประสงค์หลัก เพียงเพื่อ

เป็นการระบายอากาศภายในเรือน แต่ด้วยสายตาที่แม่นยำประกอบกับความเข้าใจในทางมิติเชิงความงาม ทำให้การกำหนดรูปทรงและองค์ประกอบทั้งหมดเป็นไปอย่างสมบูรณ์

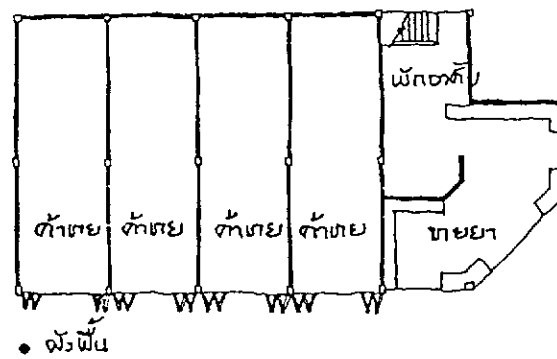
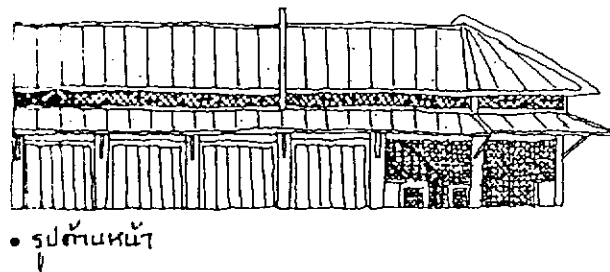
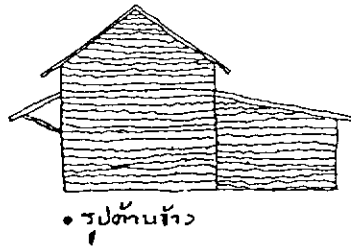
อาคารเรือนแถวชุด B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เป็นชุดเรือนแถวไม้ชั้นเดียวที่ตั้งอยู่ด้านบนด้านทิศตะวันตกของตัวเรือนตลาดจากลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม น่าจะเป็นชุดที่เก่าที่สุดในพื้นที่ โดยจะเห็นได้จากระเบียบแผนผังและรูปทรงทางสถาปัตยกรรม ซึ่งมีการแบ่งเป็นห้องคูหาขนาดย่อมๆ ที่กว้างประมาณคูหาละ 3.00 เมตร ลึกประมาณ 9.00 เมตร ส่วนลึกนี้แบ่งออกเป็น 2 ช่วงเสา ที่กว้างช่วงเสาละ 4.50 เมตร เรือนแถวชุดนี้ทำเป็นชุด 5 ห้องเรียงติดกัน เฉพาะแต่ห้องมุมสุดที่อยู่ตรงส่วนมุมอาคาร จะทำเป็นห้องคูหาพิเศษที่มีพื้นที่ส่วนหน้าตัดเป็นผนังเฉียงตามลักษณะการออกแบบเรือนแถวทั่วไปตรงบริเวณทางแยก ทำให้รูปทรงของคูหาส่วนนี้มีแผนผังที่แปลกไป อย่างไรก็ตามในแง่การใช้สอยพื้นที่นั้น จะอาศัยพื้นที่ส่วนที่เป็นด้านหน้าอาคารเป็นบริเวณค้าขาย ทั้งนี้ใช้ส่วนบริเวณห้องด้านหลังเป็นที่พักผ่อนชั่วคราว ซึ่งการทำเป็นเรือนแถวที่มีทางลึกค่อนข้างมากเช่นนี้ ทำให้มีพื้นที่เหลือพอต่อกิจกรรมดังกล่าว ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นต่อการต่อเติมพื้นที่ได้หลังคาเพื่อเป็นชั้นลอยอย่างเรือนแถวชุด A แต่อย่างไร (ยกเว้นแต่เฉพาะเรือนมุมที่ต่อเติมภายหลัง)

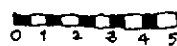
สำหรับในส่วนของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้น ก็เช่นเดียวกับเรือนแถวไม้ชั้นเดียวแบบมาตรฐานสำหรับตลาดชนบททั่วไป ที่นิยมทำเป็นเรือน “ทรงจั่ว” ที่มีองศาหลังคาไม่ชันมากนัก มีส่วนของปีกกันสาดด้านหน้าคลุมทางเข้าเพื่อป้องกันแดดและฝน โดยส่วนใหญ่จะลดปีกกันสาดนี้ลงเล็กน้อยเพื่อเป็นช่องระบายอากาศจากโพรงใต้หลังคาสวนบน ในขณะที่ด้านหลังเรือนจะตั้งกันสาดอีกดับหนึ่งเพื่อคลุมพื้นที่ส่วนหลังที่เหลือนั้น ซึ่งแบบแผนมาตรฐานเช่นนี้ แม้จะเหมือนกันด้วยระเบียบที่ค่อนข้างตายตัว หากแต่การจะได้มาซึ่งคุณค่าทางสถาปัตยกรรมแล้ว ย่อมต้องอาศัยการออกแบบที่คำนึงถึงความงดงามในเชิงที่ว่าง สัดส่วน และรูปทรงทางสถาปัตยกรรมด้วย เช่นเดียวกับในกรณีของเรือนชุดนี้ การแบ่งความลึกของเรือนออกเป็น 2 ช่วงเท่าๆกัน ย่อมจะทำให้รูปทรงที่ปรากฏนี้มีลักษณะที่ไม่ค่อยสมส่วนเท่าที่ควร กล่าวคือการตั้งโครงจั่วประธานถูกกำหนดให้ตั้งบนหัวเสาของช่วงกึ่งกลางของความลึกครั้งแรก ทำให้ดับหลังคาด้านหลังมีขนาดของระนาบที่ยาวมากเกินไป อีกทั้งต้องยกปลายหลังคาให้สูงขึ้นเพื่อให้เรือนส่วนหลังมีความสูงมากพอ เหตุนี้องศาของหลังคาระหว่างจั่วประธานกับปีกหลังคาจึงไม่สัมพันธ์ต่อกันเท่าที่ควร ซึ่งนี่คือสาเหตุหนึ่งที่ไปลดทอนความมีคุณค่าของเรือนแถวไม้แบบพื้นถิ่นชุดนี้อย่างคาดไม่ถึง

อาคารเรือนแถวชุด C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

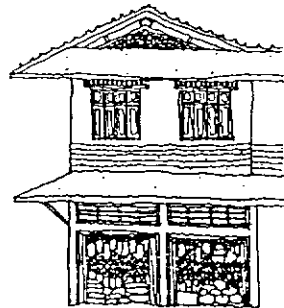
เป็นชุดเรือนแถวไม้ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบริเวณสี่แยกกลางตลาด ผังตรงข้ามกับเรือนแถวไม้ชุด B เป็นชุดเรือนแถวไม้ที่สร้างในเวลาใกล้เคียงกับชุด B แต่ทำเป็นแบบ

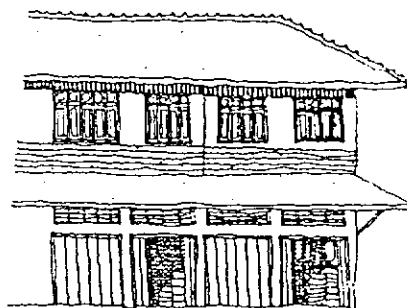
รูป 83 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 16

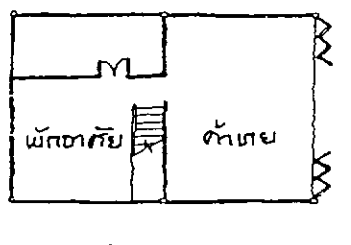
กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B	C	D	E	F	G	H	ตัวชี้วัด : แผนผัง 16	

• รูปด้านหน้า

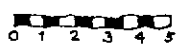

• รูปด้านข้าง

• ส่วนพื้นชั้นล่าง

รูป 84 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 16

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด									
A	B		D	E	F	G	H	ตัวชี้วัด: แผนผัง 16	

2 ชั้นและมีขนาดอาคารที่กว้างกว่า คือกว้างคูหาละประมาณ 6.00 เมตร หรือเท่ากับ 2 คูหาของแบบชุด B ในขณะที่มีความลึกอาคารประมาณ 10.00 เมตรซึ่งยาวกว่าเล็กน้อย แต่ใช้ระบบการจัดวางโครงสร้างอาคารที่เหมือนกันคือแบ่งความลึกออกเป็น 2 ส่วนเท่าๆกัน โดยส่วนด้านหน้าใช้เป็นพื้นที่ค้าขายมีระบบบานเฟี้ยมเป็นบานเปิดปิด ส่วนห้องด้านหลังเป็นที่พักอาศัยหรือครัว พื้นที่ทั้ง 2 ส่วนนี้ทำฉากกันแบบถาวร บางคูหากันซอยห้องเล็กสำหรับนอนอีกห้องหนึ่ง มีบันไดทางขึ้นแบบหักศอกแนบกับผนังที่กั้นระหว่างนี้ขึ้นไปชั้นบน ซึ่งพื้นที่ส่วนบนจะใช้เป็นที่พักอาศัยทั้งหมด

การจัดวางระบบของบ้านไคแบบ “หักศอก” แสดงให้เห็นถึงอายุของเรือนได้ว่าไม่เก่าเกินไปกว่า 20 ปี อีกทั้งบานหน้าต่างที่ใช้ชั้นบนยังเป็นระบบบานลูกฟัก 2 ส่วน แบบเปิดออกที่มีช่องแสงอยู่ตอนบนของวงกรอบซึ่งถือเป็นระบบใหม่ ที่สำคัญคือการปรับเปลี่ยนผนังชั้นบนส่วนที่อยู่เหนือวงกบหน้าต่างส่วนล่างขึ้นไปที่เคยเป็นไม้มาใช้เป็นกระเบื้องกระดาดแทน ทำให้ผนังของเรือนมีลักษณะที่ผสมกันของวัสดุ 2 อย่าง ซึ่งคงจะเป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายหลังอีกเช่นกัน นอกจากนี้รูปแบบลักษณะของเรือนที่ตั้งตรงขึ้นไปโดยไม่มียานหรือระเบียงชั้นบน ก็นับได้ว่าเป็นพัฒนาการแบบสุดท้ายของเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้นแล้ว อย่างไรก็ตามจากรูปแบบที่ปรากฏอาจนับได้ว่าเรือนแถวชุดนี้ ยังคงมีท่วงทีในการออกแบบรูปทรงอาคารที่น่าสนใจอยู่บ้าง นอกเหนือจากการทำช่องระบายอากาศบริเวณส่วนบนเหนือปลายผนังทั้ง 2 ชั้น และการทำปีกกันสาดยาวที่คลุมบริเวณประตูทางเข้าชั้นล่างแล้ว ก็คือรูปทรงของหลังคาประธานที่ใช้ “แบบผสม” โดยการออกแบบให้เรือนคูหาตรงมุมถนนเป็นทรง “มะนิลา” ที่หันหน้าจั่วออกทางด้านหน้าแบบเรือนตามขวาง ลักษณะพิเศษอยู่ตรงที่คูหาที่เหลื่อถัดมาทั้งหมดจะใช้รูปทรงหลังคา “แบบปั้นหย่า” ด้วยการทำเป็นหลังคาแบบเรือนตามยาว ซึ่งอาศัยการเอียงของระนาบหลังคาเชื่อมต่อเป็นผืนเดียวกับไขราหน้าจั่วของเรือนคูหาตอนมุม ทำให้รูปทรงหลังคาทำที่คล้ายอย่างเป็นเรือนหักศอกทั้งๆที่แผ่นผนังเรือนส่วนล่างยังคงเป็นเรือนแบบเรียงตามแนวยาวอย่างปกติทั่วไป

3.17 เรือนแถวไม้ตลาดวัดดอนหวาย ตำบลบางระทิก อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

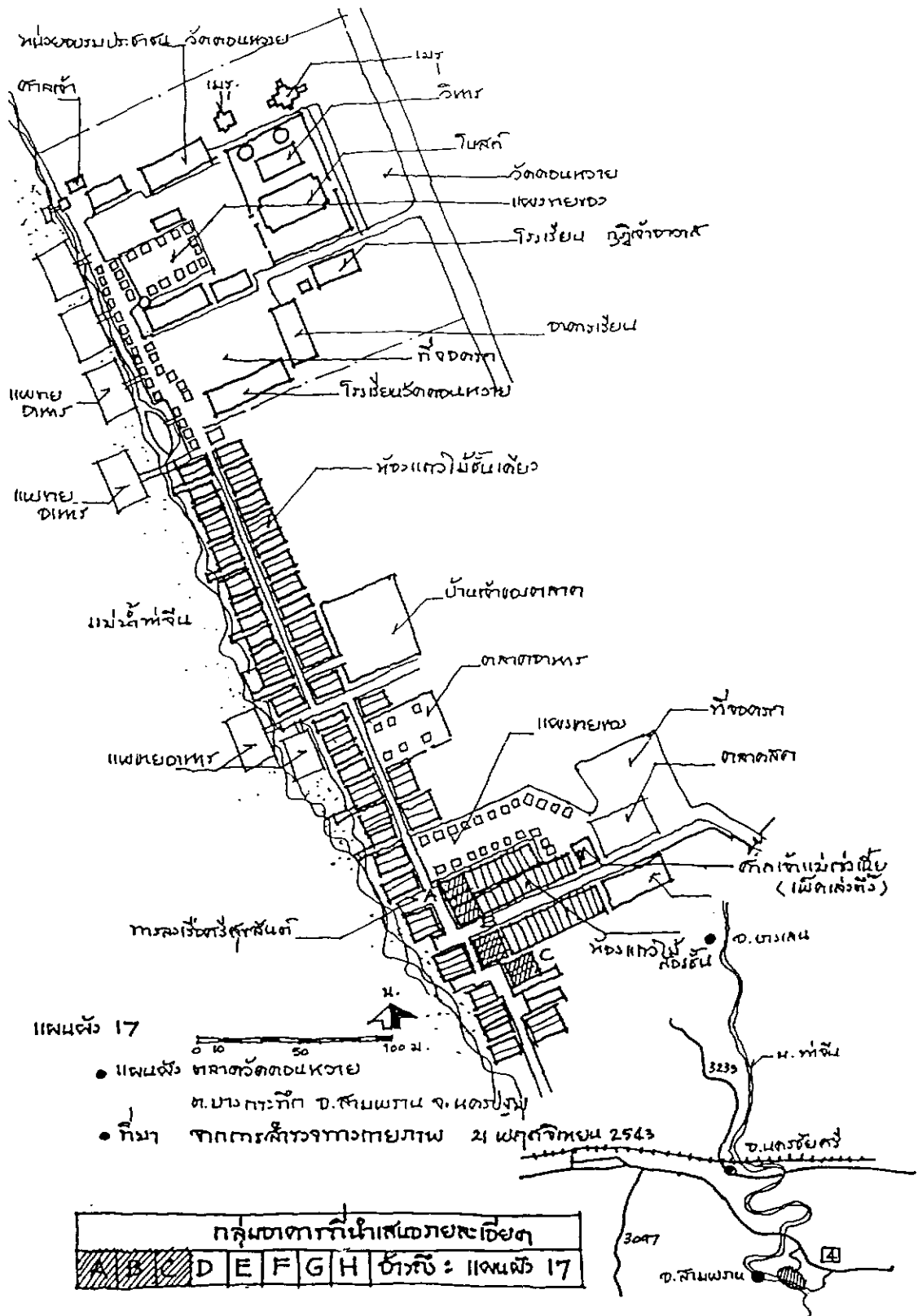
ตลาดวัดดอนหวายเป็นตลาดขนาดกลางที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากที่อื่น คือสร้างเป็นเรือนแถวไม้แบบคู่ขนานที่วางชิดริมขอบดลิ่งของแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) ทำให้เรือนแถวชุดในบางหลังมีส่วนด้านหลังเรือนยื่นเลยออกไปในน้ำ รวมทั้งการวางกลุ่มเรือนแถวนั้นจะทำเป็นชุดๆ มีทางเดินเปิดลงสู่ทำน้ำเป็นระยะๆ เพื่อใช้เป็นทางขนส่งสินค้าที่ลำเลียงมาโดยทางเรือ ที่สำคัญแบบแผนของเรือนแถวไม้ของตลาดแห่งนี้ยังคงใช้โครงสร้างที่เป็นไม้ทุกส่วน มีระเบียบการประกอบฝาเรือนแบบตีซ้อนทับเกล็ดเป็นแผ่นตามแนวนอน มีการทำช่องระบายลมที่โปร่งเหนือปลายผนังทั้งชั้นบนและชั้นล่าง

ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม : กรณีศึกษา

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม A : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

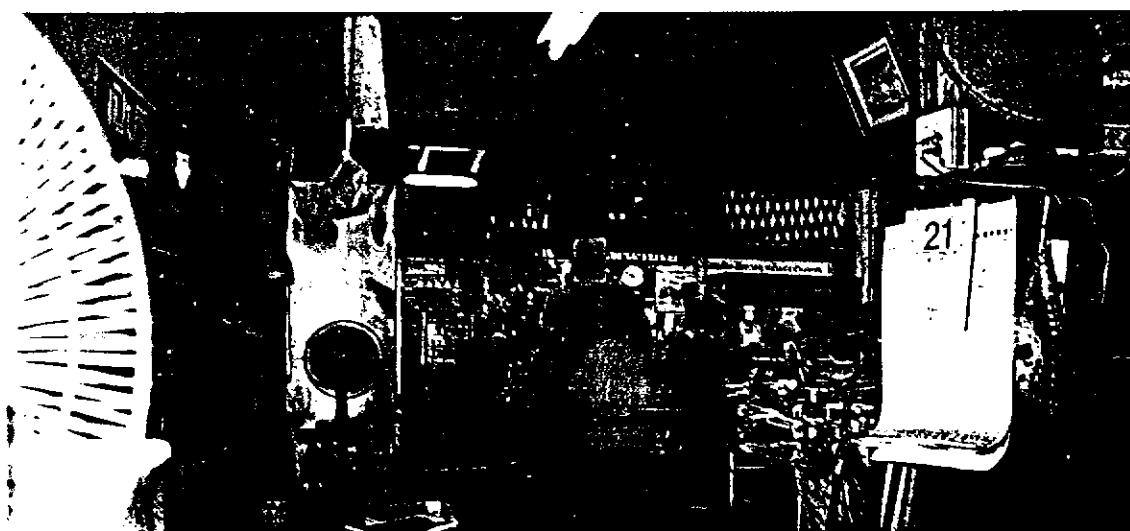
เป็นเรือนแถวชุดนอกที่อยู่ทางด้านใต้ของตลาด ซึ่งเป็นกลุ่มที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ ภายหลังจากที่เรือนแถวแบบชั้นเดียวยุคแรกให้บริการได้ไม่เพียงพอ เรือนแถวชุดนี้ส่วนใหญ่ทำเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น ทั้งสิ้น หันหน้าลงสู่แม่น้ำ ที่สำคัญคือเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายตัวของตลาดที่แผ่ออกไปรับกับการขนส่งทางบกที่มากับถนนตัดใหม่ เรือนแถวไม้ชุดนี้มีขนาด 4 คูหา แต่ละคูหากันฝาแยกออกเป็นห้องๆ ละ 1 หน่วย ซึ่งแต่ละคูหามีส่วนกว้างด้านหน้าประมาณ 3.50 เมตร ทำบานเปิดปิดด้วยระบบบานเฟี้ยมไม้ สำหรับส่วนลึกจะมีขนาดประมาณ 12.00 เมตร ส่วนลึกนี้แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเสาด้วยระยะ 4.50, 4.50 และ 3.00 เมตร ตามลำดับ โดยระยะ 2 ช่วงเสาแรกจะเป็นตำแหน่งที่ตั้งเสาขึ้นรับหลังคาทรงจั่วซึ่งหันหน้าออกทางยาวของเรือน สำหรับช่วงเสาสุดท้ายเป็นส่วนต่อของปีกชายคาด้านหลังที่ชักราวลงมาคลุมพื้นที่บริเวณโถงบันไดทั้งหมด การทำเรือน 2 ชั้นมีข้อดีตรงที่ได้ประโยชน์จากการใช้พื้นที่อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะส่วนชั้นล่างจะใช้เป็นบริเวณทำการค้าขายทั้งหมด แต่จะมีบันไดที่ท้ายเรือนสำหรับใช้เป็นทางขึ้นชั้นบนซึ่งเป็นพื้นที่พักอาศัย ส่วนของชั้นบนนี้จะทำระเบียงลอยที่ด้านหน้ากว้างประมาณ 1.00 เมตร มีเสานางเรียงตั้งรับชายคากันสาดเช่นเดียวกับชั้นล่างที่ตั้งเสานางเรียงรับปีกนกเช่นกัน หากแต่ระยะยื่นของเสากลับกว้างถึงประมาณ 2.00 เมตร การยื่นระเบียงที่ต่างกันเช่นนี้มาจากความต้องการพื้นที่ใช้สอยที่ต่างกันนั่นเอง เนื่องจากเรือนประเภทนี้มีพื้นที่จำกัดเพียงแค่ว่าเฉพาะภายในอาคารเท่านั้น การต่อระเบียงชั้นบนจึงเพื่อต้องการพื้นที่ขนาดย่อมสำหรับใช้เป็นที่พักและผึ่งเสื้อผ้าที่ซักแล้ว นอกจากนี้การทำระเบียงลอยยังมีข้อดีอีกประการหนึ่งคือ ทำให้ได้ปีกกันสาดที่ยื่นยาวเพื่อคลุมอาคารได้มากกว่าการใช้ค้ำยันรับอีกด้วย ส่วนระเบียงชั้นล่างเกิดจากความต้องการของพื้นที่ขยายสำหรับแคววสินค้านำเข้าเพิ่มขึ้นเท่านั้น อย่างไรก็ตามความแตกต่างดังกล่าวกลับให้คุณค่าในเชิงศิลปสถาปัตยกรรมในแง่ที่ว่า สามารถสะท้อนถึงความคิดแบบโลโก้ตรงไปตรงมาตามคุณลักษณะที่เป็นธรรมชาติของเรือนพื้นถิ่น ขณะเดียวกันก็ทำให้ได้มาซึ่งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจและดูแปลกตา จากการร่นเข้า (Set Back) ของแนวชั้นบนที่ทำให้เสาระเบียงของกันสาดทั้ง 2 ชั้นแยกส่วนกัน โดยเฉพาะปีกชายคาระเบียงชั้นล่างที่สอดเข้าไปใต้พื้นระเบียงลอยชั้นบนนั้น แสงเงาที่เกิดขึ้นมีผลอย่างยิ่งในเชิงความหมายที่อธิบายอยู่บนตัวเองของพื้นที่ใช้สอยทั้ง 2 ส่วนนี้

สำหรับรูปทรงหลังคาเรือนก็อาศัยรูปแบบลักษณะแบบพื้นๆ อย่างเรือนทรงจั่วชนิดดับหลังคาผืนเดียวคลุมทั้งหลัง การใช้รูปทรงหลังคาเรือนแบบนี้ถือได้ว่าพัฒนาจากแบบรุ่นแรกๆ ที่นิยมทำเป็นเรือนแฝดแบบจั่วเล็กประกอบจั่วใหญ่ โดยจะเห็นได้จากการขยับความกว้างของเสาเรือนให้กว้างขึ้น เพื่อให้เสาช่วงกลางสามารถตั้งเป็นเสาดั้งเพื่อรับอกไกได้เลย ที่สำคัญคือการใช้วัสดุไม้ชนิดสังกะสีทำให้น้ำหนักรวมของหลังคาเบาลง อันมีผลทำให้การขยายช่วงขององค์ประกอบโครงสร้างหลังคาทำได้กว้างขึ้น

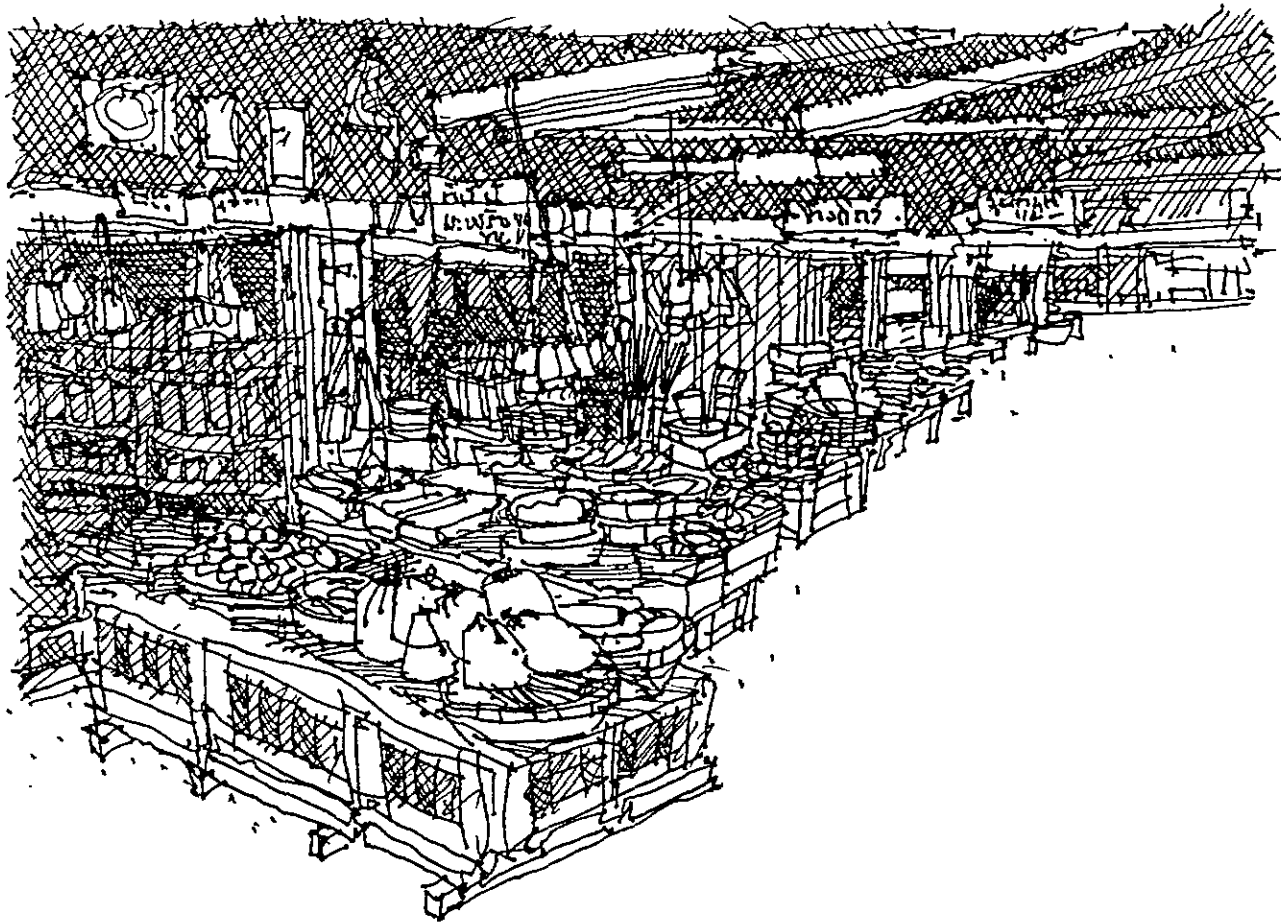

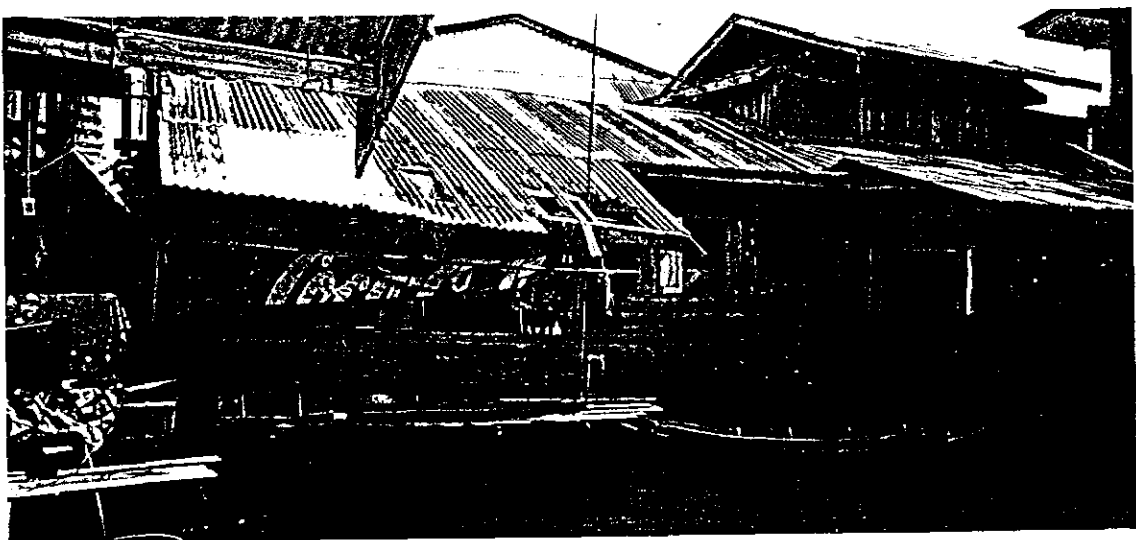
ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน นครปฐม
อรศิริ .
พ.ศ. ๒๕๕๕

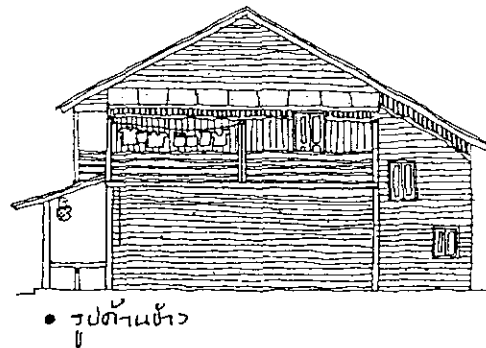
รูป 85 ลักษณะทางกายภาพของตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

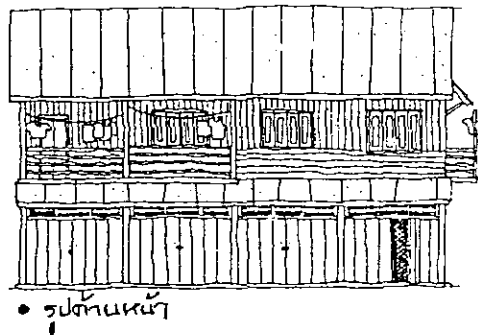
ตลาดนัดจตุจักร ตลาดพราน เลขาปทุม.
รูป
พ.ย. ๕๕

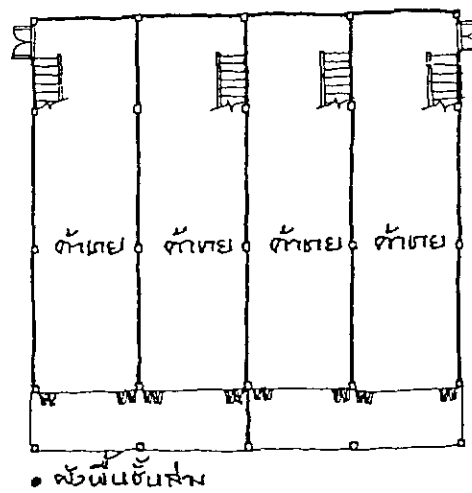
รูป 86 สินค้าและทัศนียภาพของตลาดด้านติดแม่น้ำนครชัยศรี

• รูปด้านหน้า

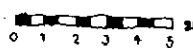

• รูปข้างหน้า

• พื้นชั้นล่าง

รูป 87 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร A ในแผนผัง 17

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

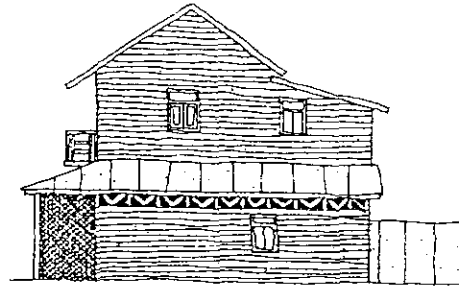
ตัวอย่าง แผนผัง 17

กลุ่มอาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม B : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

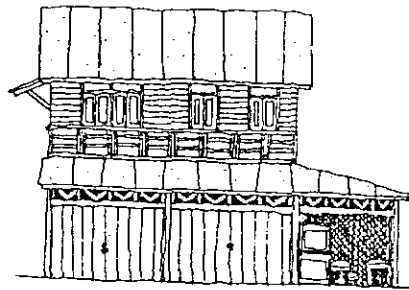
เป็นชุดเรือนแถวไม้แบบ 2 ชั้นกลุ่มเดียวกันกับชุด A แต่อยู่คนละฝั่งทางเดินเท้ากัน โดยหันหน้าลงสู่แม่น้ำ เป็นเรือนแถวชุดเล็กขนาดเพียง 2 คูหาเท่านั้น ก่อนที่จะมีการต่อเติมเพิ่มขึ้นอีกคูหาหนึ่งด้านข้าง จากลักษณะทางกายภาพทำให้สามารถบ่งบอกถึงเหตุผลบางประการของเจ้าของเรือนเมื่อแรกเริ่มสร้างหากเทียบกับชุด A ทั้งในแง่ขนาดและรูปแบบอาคารดังจะได้กล่าวต่อไป

เรือนแถวไม้ชุดนี้แม้จะมีความกว้างประมาณ 4.00 เมตร 2 ช่วงเสา แต่กลับมีความลึกเพียง 9.00 เมตร ทั้งๆที่ยังมีพื้นที่ด้านหลังเหลืออยู่อีกถึง 3.00 เมตร และด้านข้างอีก 4.00 เมตร การสร้างเรือนแถวชุดนี้แสดงถึงความตั้งใจที่จะปลูกเป็นอาคารเพียง 2 คูหาเท่านั้น ที่สำคัญคือเจ้าของเดียวอยู่อาศัยเอง ดังจะเห็นได้จากไม่มีการกั้นผนังตรงส่วนกลางเรือนเพื่อแยกเป็น 2 ห้อง และการทำบันไดขึ้นชั้นบนก็ทำเพียงชุดเดียว ซึ่งทำให้วิเคราะห์ได้ว่าความลึกขนาดนี้เมื่อรวมเป็น 2 คูหาย่อมทำให้ได้พื้นที่สำหรับการค้าเพียงพออย่างดีแล้ว การทิ้งพื้นที่ส่วนหลังจึงมีขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์อื่นๆได้ เช่น เป็นพื้นที่ทำครัว เก็บของ ซักล้าง ฯลฯ ส่วนคูหาอีก 1 ห้องด้านข้างนั้น น่าจะเป็นส่วนที่ปลูกสร้างต่อในภายหลัง เพราะทำเพียงชั้นล่างชั้นเดียว อีกทั้งต่อเสริมพื้นที่ด้านหลังให้เต็มเนื้อที่ดินในคราวเดียวกัน โดยแยกเป็นห้องชัดเจนสำหรับใช้เป็นครัวและห้องน้ำ

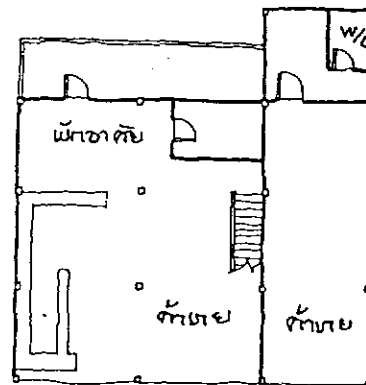
การออกแบบเรือนแถวชุดนี้อาศัยโครงเค้าแนวความคิดแบบเดียวกับเรือนแถวชุด A ไม่ว่าจะเป็นเทคนิควิธีการก่อสร้าง แบบแผนผังอาคาร ตลอดจนองค์ประกอบต่างๆ โดยเฉพาะการทำให้เป็นระเบียบสันและยาวของชั้นบนและชั้นล่าง แต่อย่างไรก็ตามความแตกต่างที่เห็นได้ชัดเจน น่าจะอยู่ตรงที่การออกแบบระเบียบทางรูปทรงของหลังคา ซึ่งกลุ่มเรือนแถวชุดนี้ทำเป็นหลังคาทรงจั่วที่มีปีกหลังคาซ้อนเป็น 2 ชั้นทางด้านหลังอาคาร การทำรูปทรงเช่นนี้มีผลมาจากการกำหนดโครงสร้างเรือนให้มีช่วงกว้างของเสาเป็นแบบ 3 ห้อง สำหรับความลึก 9.00 เมตร (ในขณะที่เรือนแถวชุด A ใช้ 2 ห้องสำหรับ 9.00 เมตร) ซึ่งการแบ่งซอยความกว้างช่วงเสาให้แคบลง ย่อมทำให้การใช้ช่องค้ำประกอบของโครงสร้างเรือนมีขนาดเล็กลงด้วย ข้อดีอีกประการหนึ่งก็คือทำให้ได้รูปทรงของหลังคาที่สัมพันธ์กับขนาดของเรือน กล่าวคือหากใช้จั่วเรือนโครงเดียวคลุมยาวตลอดบนความลึกของเรือนอย่างเรือนแถวชุด A แล้ว ด้วยความแคบของเรือนแถวเพียง 2 ห้อง กับความกว้างใหญ่ของหลังคาจั่วที่สูงใหญ่ ย่อมทำให้เรือนแถวชุดนี้ดูขาดสุนทรีย์ทางความงามอย่างสิ้นเชิง การทำหลังคาจั่วให้แคบลงโดยเพิ่มปีกหลังคาซ้อนอีกชั้นหนึ่ง จึงเท่ากับเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้การตั้งปีกหลังคาแกนสาดของระเบียบชั้นล่างล้อมคลุมเป็นหลังคาสำหรับห้องคูหาที่ต่อเพิ่มขึ้น ได้ช่วยทำให้รูปทรงของเรือนดูมีท่วงทีที่น่าสนใจขึ้นมาก หากแต่ในแง่ข้อเสียสำหรับการออกแบบลักษณะหลังคาเช่นนี้ก็มิเช่นนั้น เพราะการลดช่วงกว้างของโครงจั่วประธานลงย่อมทำให้ความสูงของหลังคาลดลงเช่นกัน ที่สำคัญปีกหลังคาชั้นซ้อนด้านหลังจะถูกกดต่ำลงไปอีก ทำให้ปัญหาของผลกระทบที่

• รูปด้านซ้าย

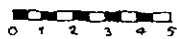

• รูปด้านหน้า

• พื้น

รูป 88 มังพื้นและรูปด้านของอาคาร B ในแผนผัง 17

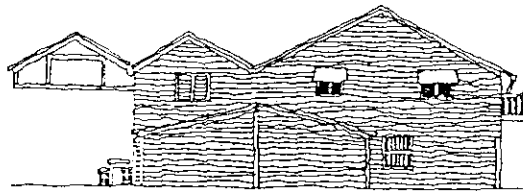
กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ตัวชี้วัด : แผนผัง 17

ตามมามากมายก็คือความร้อนที่จะแผ่ลงมาโดยตรงย่อมมีมากกว่าการยกจั่วหลังคาสูงอย่างแน่นอน

อาคารเรือนแถวไม้กลุ่ม C : ลักษณะแผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

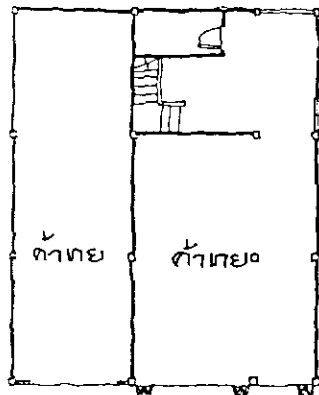
เป็นกลุ่มเรือนแถวที่มีอายุอยู่ในช่วงหลังๆ ของอาคารในตลาด ซึ่งขยายตัวรับกับการขนส่งทางบกจากถนนที่ตัดใหม่เข้าสู่ตลาดแห่งนี้ โดยตั้งอยู่ทางด้านใต้แทบจะตอนปลายสุดของตลาด ตัวเรือนหันด้านหน้าออกสู่ทางแม่น้ำเช่นกัน เป็นเรือนแถวที่ปลูกเป็นชุดเล็กแบบ 2 ห้องเช่นเดียวกับเรือนแถวทั่วไปที่ทำเป็นเรือนหน้าแคบแต่ลึกยาว โดยมีสวนกว้างประมาณ 4.00 เมตร ลึกประมาณ 12.00 เมตร ห้องริมทางได้ทำให้กว้างประมาณ 4.00 เมตร แบ่งพื้นที่ด้านหน้าเป็นบริเวณค้าขาย โดยมีบันไดทางขึ้น คร้ว ห้องน้ำ ช้อนแนบอยู่บริเวณห้องสุดท้ายของเรือน ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่อยู่อาศัยทั้งหมด ตัวเรือนทั้งหลังถูกออกแบบให้คลุมด้วยหลังคาทรงจั่วแบบเรือนแฝด หากแต่ลักษณะเด่นเฉพาะของที่นี่ คือแทนที่เรือนจั่วใหญ่จะคลุมบริเวณส่วนหน้ากลับกลายเป็นการใช้จั่วเล็กสลับมาอยู่ด้านหน้าแทน และที่สำคัญคือส่วนด้านหน้านี้ทั้งชั้นบนและชั้นล่างไม่ทำระเบียงยื่นเดิมออกมาแต่อย่างใด ซึ่งเหตุผลนั้นเนื่องมาจากทางเดินหน้าร้านช่วงนี้มีขนาดค่อนข้างแคบมาก ดังนั้นหากทำระเบียงยื่นเลยออกมาของเรือนแถวทั้ง 2 ข้าง ย่อมทำให้ทางเดินยิ่งคับแคบลงไปอีก อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาเรื่องการกันแดดฝนของตัวเรือน ได้อาศัยวิธีสร้างเป็นหลังคาทรงจั่วลักษณะโปร่งๆ คลุมเชื่อมต่อกับโครงสร้างระหว่างตัวเรือนทั้ง 2 ผัง ซึ่งทำให้เกิดข้อดีอีกประการหนึ่งก็คือหลังคาส่วนนี้กลายเป็นส่วนของหลังคาที่คลุมทางเดินไปโดยปริยาย นอกจากนี้เมื่อไม่มีพื้นที่เพียงพอให้ทำระเบียงลอยชั้นบนด้านหน้าสำหรับตากผ้า ระเบียงลอยส่วนหลังเรือนจึงต้องเกิดขึ้นแทนโดยปริยาย

• รูปด้านข้าง

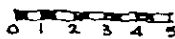

• รูปด้านหน้า

ทางเดินหน้าร้านค้า

รูป 89 ผังพื้นและรูปด้านของอาคาร C ในแผนผัง 17

กลุ่มอาคารที่นำเสนอรายละเอียด							
A	B	C	D	E	F	G	H

ข้าวทิพย์ แพนพัล 17

บทที่ 4 ความแปรเปลี่ยนของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น

ตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นก็มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทอื่นๆ ที่มีความแปรเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตของผู้ครอบครอง และสภาพแวดล้อมพื้นถิ่น โอกาสที่จะคงอยู่โดยไม่มีความแปรเปลี่ยนแทบไม่มีเลย มีแต่เพียงว่าจะแปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วหรือค่อยเป็นค่อยไปเท่านั้น และการแปรเปลี่ยนต่างๆนี้อาจแปรเปลี่ยนในระดับมหภาคอันเนื่องมาแต่พัฒนาการโดยรวมของพื้นที่ หรือแปรเปลี่ยนในรูปแบบของตัวอาคารเอง หรือทั้งสองประการก็มีความเป็นไปได้เช่นกัน ในที่นี้ใคร่แยกศึกษาการแปรเปลี่ยนของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นทั้ง 17 แหล่งที่ตั้ง โดยแยกเป็น 2 ส่วน คือ ในระดับมหภาค ซึ่งเป็นการแปรเปลี่ยนโดยรวมของพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด และในระดับจุลภาค คือ การแปรเปลี่ยนในระดับย่อยของแต่ละแหล่งที่ตั้ง

4.1 ความแปรเปลี่ยนโดยรวม

จุดเริ่มต้นของตลาดและร้านค้าพื้นถิ่นของไทยส่วนใหญ่เริ่มต้นเกือบเหมือนกันหมดทุกที่ คือต้องมีการขนส่งทางน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ทั้งการตั้งถิ่นฐานของชุมชนและการก่อตัวของย่านการค้าจะเกาะตัวไปกับทางน้ำเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่น้ำสายสำคัญๆ เช่นแม่น้ำสุพรรณบุรี แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำเพชรบุรี นอกจากนั้นหากมีการขุดคลองแยกก็อาจเกาะตัวกับคลองแยก เช่น คลองดำเนินสะดวก คลองบางแพ ตลาดที่อยู่โดดๆ โดยอาศัยการคมนาคมทางบกอย่างเดียว ในอดีตเราแทบจะหาไม่พบเลย เพราะเครือข่ายถนนยังไม่สามารถเข้าถึงได้สะดวก และในขณะที่ทางสัญจรทางบกยังเป็นทางเกวียน การขนส่งสินค้าทางน้ำย่อมสะดวกและคล่องตัวกว่ามากมาย

ตลาดและร้านค้าพื้นถิ่นที่ทำการศึกษาและสำรวจอันประกอบด้วย ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า เกาะตัวอยู่กับแม่น้ำสุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีนช่วงที่ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี) จังหวัดสุพรรณบุรี ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี และตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามปราชญ์ เกาะตัวอยู่กับแม่น้ำนครชัยศรี (แม่น้ำท่าจีนช่วงที่ผ่านจังหวัดนครปฐม) จังหวัดนครปฐม ตลาดคู้พยอม อำเภอบ้านโป่ง ตลาดถนนเขางู อำเภอเมือง ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม เกาะตัวอยู่กับแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี ตลาดบางแพ เกาะตัวอยู่กับคลองบางแพ และตลาดน้ำวัดประสาธน์ เกาะตัวอยู่กับคลองดำเนินสะดวกในจังหวัดราชบุรี ส่วนตลาดหน้าวัดมหาธาตุ อำเภอเมือง ตลาดวัดเกาะ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง และตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม เกาะตัวอยู่กับแม่น้ำเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี

จุดเริ่มต้นของตลาดร้านค้าแบบพื้นถิ่นที่ทำการศึกษากว่า 17 แห่ง เริ่มจากการขนส่งทางน้ำเป็นปัจจัยแรก ปัจจัยอื่นๆที่ตามมาคือการซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนใกล้เคียง และการเป็นทางผ่านไปยังชุมชนอื่นๆ ที่ทำให้จุดเริ่มต้นของตลาดเป็นที่พักของทั้งเรือและสินค้า ซึ่งค่อยๆแปรเปลี่ยนเป็นจุดหยุดของสินค้า เมื่อชุมชนนั้นขยายตัวเติบโตขึ้น ปัจจัยของการเกิดอีกปัจจัยหนึ่งที่เป็นปัจจัยที่คู่ขนานมากับการขนส่งสินค้า คือการติดตลาดแบบตลาดนัดซึ่งคนในชุมชนนำสินค้าการเกษตรและผลิตภัณฑ์พื้นบ้านมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ตลาดนัดในยุคแรกๆเมื่อมีผู้คนรู้จักมากขึ้น ก็ค่อยๆแปรเปลี่ยนเป็นตลาดถาวรต่อไป หลายตลาดในการศึกษานี้เริ่มต้นแบบตลาดนัดมาก่อน เช่น ตลาดคังพยอม อำเภอบ้านโป่ง¹ และตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม² เป็นต้น

โดยภาพรวมการตั้งถิ่นฐานชุมชน และการก่อตัวของตลาด ร้านค้าในพื้นที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีแม่น้ำสามสาย คือ แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำเพชรบุรี เป็นหัวใจของการเกิดและความเจริญเติบโตของชุมชน จะพบว่าความเจริญของชุมชนและเศรษฐกิจจะกระจายตัวเป็นแนวยาวไปตามริมฝั่งน้ำทั้งสองฟากในช่วงเวลาที่มีการคมนาคมทางบกยังไม่เจริญ มีทางหลวงหลักเพียงทางหลวงหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดต่างๆ ซึ่งในช่วงเวลาที่ทางหลวงที่ดีและสะดวกในการคมนาคมมีเพียงทางหลวงหลักเท่านั้น กลุ่มตลาดร้านค้าพื้นถิ่นที่เกาะตัวตามริมแม่น้ำก็ยังคงอาศัยการคมนาคมขนส่งทางน้ำเป็นหลัก ทำเรือขนส่งและทำเรือโดยสารยังเป็นของสำคัญต่อการเติบโตของตลาดร้านค้าอยู่ แต่ในระยะเวลาสามทศวรรษที่ผ่านมา เริ่มมีการเพิ่มการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดด้วยทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดมากมาย อาทิเช่นทางหลวงเชื่อมโยงในทิศทางเหนือใต้ ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดต่อจังหวัด เช่น ทางหลวงหมายเลข 3352, 3039, 3230, 324 และทางหลวงจังหวัดที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับทางหลวงหลัก เช่น ทางหลวงหมายเลข 3350, 3264, 3263, 3195 ในจังหวัดสุพรรณบุรี ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3274, 2087, 3208, 3090, 323 ในจังหวัดราชบุรี ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3349, 3432, 35 ในจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ทั้งทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดดังกล่าว ทำให้เครือข่ายการคมนาคมทางบกเป็นระบบแบบตารางที่สามารถเข้าถึงได้แทบทุกพื้นที่ รวมทั้งพื้นที่ที่อยู่ริมแม่น้ำด้วย ซึ่งเป็นผลให้เกิดความแปรเปลี่ยนต่อลักษณะของเศรษฐกิจสังคมของตลาด ร้านค้าแบบพื้นถิ่นที่เดิมอาศัยการคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก มีความแปรเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดเจน

นอกจากการเพิ่มเครือข่ายการคมนาคมทางบกแล้ว การขยายตัวของชุมชนเมืองที่เกาะตัวอยู่กับการคมนาคมทางบก ก็เป็นปัจจัยหนึ่งในความเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาคเช่นเดียวกัน การเกิดของชุมชนใหม่และการขยายตัวของชุมชนเก่าซึ่งเกาะติดการคมนาคมทางบก ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาการคมนาคมทางบกเป็นหลัก เช่น หมู่

บ้านจัดสรร ศูนย์การค้าและบันเทิง ศูนย์ราชการ และอื่นๆซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ต่างเป็นปัจจัยให้ความคึกคักของตลาดดั้งเดิมที่เกาะติดการคมนาคมทางน้ำเปลี่ยนแปลงและซบเซาลง

4.2 ความเปลี่ยนแปลงในแต่ละแหล่งที่ตั้ง

4.2.1 ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นแบบดั้งเดิมของไทย ซึ่งเป็นกลุ่มอาคารที่ใช้ไม้เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง มักจะประสบปัญหาเหมือนกันในหลายแหล่งที่ตั้ง เนื่องจากกลุ่มเรือนค้าขายนั้นใช้พักอาศัยด้วย ปัญหาไฟไหม้ตลาดเป็นสิ่งที่เราพบเห็นเป็นประจำมากบ้างน้อยบ้างตามแต่กรณี ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวชนี้ก็เช่นเดียวกัน ชุมชนดั้งเดิมเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีตลาดกลางเป็นศูนย์กลาง กลุ่มตลาดกลางเริ่มต้นจากท่าเรือติดแม่น้ำสุพรรณบุรีบริเวณที่มีศาลเจ้าแม่ และศาลเจ้าพ่อหลักเมืองตลาดตั้งอยู่ เดิมตลาดกลางให้บริการแก่หมู่บ้านหลายๆ หมู่บ้าน เช่น บ้านเขาพระ บ้านก้ามะเขียร บ้านหนองหญ้าไทร และบ้านหันคา สินค้าหลักจะเป็นพวกผลิตภัณฑ์การเกษตร ผัก ผลไม้ และเสื้อผ้า รวมทั้งผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่ใช้ประจำวัน สินค้าเหล่านี้มาขึ้นที่ท่าเรือริมแม่น้ำ ผลิตภัณฑ์อื่นๆอาจมีมาทางเกวียนบ้างบรรทุกมาจอดไว้บริเวณทางไปอำเภอเดิมบางนางบวชห่างจากตลาดประมาณ 2-3 กิโลเมตร แล้วชาวบ้านแบ่งใส่กระบุง ตะกร้าแบกมาขายยังตลาด

ตลาดที่ก่อสร้างในระยะเริ่มแรกนี้ตามข้อเท็จจริง คือ กลุ่มที่มีสัญลักษณ์การก่อสร้างระยะที่ 1 และ 2 ตามแผนผัง 18 ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีทั้งตลาดบน ตลาดกลาง และตลาดล่าง รวมทั้งโรงสีซึ่งอยู่ริมแม่น้ำ มีท่าเรือขนถ่ายสินค้าหลัก 2 ท่า คือท่าตลาดและท่าโรงสี แต่เมื่อประมาณ พ.ศ. 2494³ ตลาดกลางเดิมถูกไฟไหม้เสียหายไปทำให้ต้องสร้างขึ้นใหม่กลายเป็นอาคารที่สร้างในระยะที่ 2 ตามแผนผัง 18

การขยายตัวของตลาดในอดีตขยายตัว 2 ทาง คือ ตามริมแม่น้ำ และขยายตัวไปตามถนนหลักที่ต่อเนื่องกับชุมชนอื่นๆ อันประกอบด้วยเส้นทางไปอำเภอหันคา อำเภอเดิมบางนางบวช และอำเภอด่านช้าง เรือนค้าขายที่สร้างขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2494 ยังเป็นเรือนแถวไม้ แต่เมื่อ พ.ศ. 2537⁴ เกิดไฟไหม้อีกครั้งหนึ่งที่เรือนแถวไม้ถนนก้ามะเขียรฟากทิศเหนือไปประมาณ 8-9 ซุด (ซุดหนึ่งจะมีประมาณ 5-9 ห้อง) ทำให้เกิดมีการสร้างตึกแถวใหม่แทนที่เรือนแถวไม้เดิม ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นมีตึกแถวใหม่สร้างขึ้นสองฟากถนนหลักในพื้นที่คือถนนท่าช้างเดิมบาง ถนนก้ามะเขียร และถนนอรุณสวัสดิ์

ความแปรเปลี่ยนที่เห็นได้ชัดเจนในตลาดท่าช้าง คือทิศทางการขยายตัวของตึกแถวใหม่กระจายตัวไปยาวตามแนวถนนที่ต่อเนื่องไปยังชุมชนใหญ่ๆใกล้เคียง โดยเฉพาะถนนท่าช้างเดิมบางนางบวช ด้านทิศใต้ซึ่งต่อเนื่องกับอำเภอเดิมบางนางบวชจะมีการสร้างตึกแถวใหม่ๆ สองข้างรองรับความสัมพันธ์ของการคมนาคมทางบกอย่างคึกคัก

ลักษณะความแปรเปลี่ยนของรูปลักษณะทางกายภาพของเรือนค้าขายและตลาดก็เช่นเดียวกัน เรือนค้าขายก็ยังเป็นเรือนไม้มีหนาแน่นในปัจจุบัน ด้านถนนทำข้างเดิมบางนางบวชทิศเหนือ และถนนกำแพงเพชรเฉพาะช่วงที่ติดกับถนนท่าช้างฯ แต่ในช่วงที่ห่างไปจากศูนย์กลาง (ตลาดท่าช้าง) ห้างแถวไม้เริ่มเปลี่ยนแปลงโดยการปรับปรุงต่อเติมและท้ายสุดแปรเปลี่ยนเป็นตึกแถว

4.2.2 ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ชุมชนเริ่มแรกของตลาดศรีประจันต์เริ่มที่ริมแม่น้ำสุพรรณบุรี เป็นเรือนแถวไม้สองชั้นสร้างเป็นแนวยาวตามริมแม่น้ำ มีท่าเรือขนส่งสินค้าอยู่ในพื้นที่ และมีตลาดสดเก่าแก่อยู่ในบริเวณต่อเนื่องกัน แต่ปัจจุบันตลาดสดดั้งเดิมรื้อออกไปแล้ว กลายเป็นที่ว่าการอำเภอศรีประจันต์ในปัจจุบัน ตลาดเริ่มแรกมีอายุการสร้างประมาณ 100 ปี ปัจจุบันยังมีหลงเหลืออยู่กลุ่มใหญ่ในพื้นที่การสร้างระยะที่ 1 แผนผัง 19 พื้นที่ดังกล่าวมีข้อแตกต่างจากแผนผังตลาดใหม่ที่ต่อเนื่องกับพื้นที่นี้อย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากเรือนแถวค้าขายกลุ่มที่สร้างตั้งฉากกับเรือนแถวริมน้ำ มีลานกว้างอยู่ตรงกลาง ซึ่งเห็นได้ชัดว่าไม่ใช่ถนนในตลาดตามปกติ เพราะเป็นลานกว้างขวางมีเรือนแถวไม้สองชั้นที่สร้างด้วยฝีมือประณีตตั้งกระหนาบอยู่ เรือนค้าขายกลุ่มนี้มีฝีมือการสร้างและรูปทรงเป็นแบบเรือนคหบดีที่สร้างในช่วง 100 ปีที่แล้ว และยังคงอยู่ในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ทราบว่าพื้นที่บริเวณลานกว้างในยุคการสร้างเริ่มแรกเป็นสวนดอกไม้ของหมู่บ้าน ทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างการค้าขายและการพักอาศัยในยุคแรกเริ่มอย่างเด่นชัด

เมื่อตลาดเก่าเริ่มแรกเริ่มเสื่อมโทรมลง มีการสร้างตลาดสดใหม่ในพื้นที่ปัจจุบันเมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา และเริ่มมีการสร้างเรือนแถวไม้ล้อมรอบตลาดสดต่อเนื่องจากพื้นที่เรือนแถวชุดเก่าไปทางทิศตะวันออก ชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ในเรือนแถวที่สร้างระยะที่ 2 (ดูแผนผัง 19) แต่เดิมเข้าพื้นที่อาศัยอยู่บริเวณเชิงสะพานข้ามแม่น้ำ แต่เมื่อค่าเช่าเพิ่มขึ้นสูงมาก จึงมารวมตัวตั้งชุมชนค้าขายใหม่ขึ้นต่อเนื่องจากตลาดเดิมและยังอาศัยการขนส่งสินค้าทางเรือเป็นหลัก สินค้าโดยทั่วไปก็ยังเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผัก ผลไม้ หมู ปลา ไก่ และตลาดศรีประจันต์ก็ยังให้บริการแก่ชุมชนโดยรอบได้อย่างดี

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาเมื่อชุมชนใกล้เคียงมีความเจริญขึ้น มีเส้นทางคมนาคมหลายสายเพิ่มขึ้น ชุมชนผ่านตลาดศรีประจันต์เริ่มมีความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มาใช้บริการของตลาดศรีประจันต์เริ่มลดน้อยลง เนื่องจากตลาดอำเภอดอนเจดีย์ ซึ่งอยู่ห่างไป 18 กิโลเมตร เริ่มพัฒนาทันสมัย ผู้คนนิยมใช้บริการตลาดใหม่ๆ ที่ให้บริการได้ทุกประเภทมากกว่าตลาดแบบพื้นถิ่น รวมทั้งปริมาณการเคลื่อนย้ายที่อยู่ของครัวเรือนในชุมชนศรีประจันต์เริ่มเปลี่ยนแปลงไปทำงานในเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่เหลือผู้สูงอายุ 60 ปี

ขึ้นไปอยู่อาศัยในถิ่นเดิม ทำให้เรือนร้านค้าปริมาณหนึ่งเปลี่ยนแปลงเป็นเรือนพักอาศัย โดยเฉพาะเรือนแถวกลุ่มแรกในพื้นที่ (ดูแผนผัง 19) นอกจากนั้นในพื้นที่บริเวณหน้าโรงพยาบาลศรีประจันต์มีการติดตลาดนัดทุกวันจันทร์และวันพฤหัสบดี สินค้าในตลาดนัดมีราคาถูกกว่าสินค้าที่ขายในตลาด ตลาดนัดเริ่มเป็นที่นิยม คนจากชุมชนอื่นๆ เช่น สามชุก ตานช้าง ก็เข้ามาร่วมกิจกรรมด้วย ทำให้ตลาดนัดคึกคักกว่าตลาดศรีประจันต์

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้ตลาดซบเซา คือ การสร้างเครือข่ายถนนเชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ มากขึ้น การติดต่อคมนาคมและขนส่งสะดวกกว่าการขนส่งทางเรือ ถนนหลายสายได้รับการปรับปรุงให้มีขนาดใหญ่และคล่องตัว จนในปัจจุบันทางหลวงหมายเลข 340 ซึ่งเป็นทางหลักเข้าสู่ตลาดศรีประจันต์กลายเป็นเส้นทางสำคัญต่อเนื่องระหว่างนครปฐม สุพรรณบุรี ชัยนาท ซึ่งผ่านอำเภอบางปลาม้า อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอศรีประจันต์ และอำเภอเดิมบางนางบวช ทำให้ตลาดศรีประจันต์กลายเป็นทางผ่านมากกว่าจุดหยุดเพื่อการค้าขาย

ความแปรเปลี่ยนของรูปลักษณะทางกายภาพของตลาดมาตามอายุการสร้างและเส้นทางคมนาคมใหม่ที่เข้าสู่ตลาด ดังจะเห็นได้ว่าตามแผนผัง 19 กลุ่มอาคารอายุประมาณ 100 ปี ที่เป็นเรือนค้าขายดั้งเดิมยังหลงเหลืออยู่ในย่านติดแม่น้ำ เรือนแถวไม้ที่สร้างระยะ 2 สร้างพร้อมตลาดสดใหม่เมื่อประมาณ 50-60 ปี แต่พอเรือนไม้เสื่อมสลายลง ตึกแถวใหม่จะถูกสร้างมาต่อเนื่องไปจรดถนนใหญ่ (ทางหลวงหมายเลข 340) โดยเฉพาะส่วนที่ต่อเนื่องกับถนนใหญ่เข้ามา 1 ซอยแยกจะเป็นตึกแถวใหม่ล้วนๆ

เนื่องจากตลาดศรีประจันต์โดยเฉพาะบริเวณเรือนแถวเก่าแก่วัฒนกรรมเป็นอาคารที่ยังคงแข็งแรง สวยงามตามลักษณะเรือนค้าขายพื้นถิ่น มีรูปทรงและรายละเอียดสถาปัตยกรรมที่ประณีต น่าจะสามารถเก็บรักษาให้คงอยู่ยาวนานต่อไปได้ ถึงแม้ว่าจะฟื้นฟูเป็นเรือนแถวค้าขายจะทำได้ยาก เพราะกลไกของการค้าขายเป็นไปตามระบบเศรษฐกิจโดยรวม แต่เท่าที่เห็นอยู่ปัจจุบัน ส่วนใหญ่เปลี่ยนสภาพเป็นเรือนพักอาศัย ซึ่งยังสามารถคงอยู่ได้ กิจกรรมใหม่ต่างๆ ที่ทางอำเภอสร้างริมแม่น้ำใกล้เคียง เช่น การบูรณะศาลเจ้าริมน้ำ การสร้างลานอเนกประสงค์ริมแม่น้ำหน้าว่าการอำเภอศรีประจันต์เพื่อกิจกรรมทางประเพณีและเทศกาลก็เป็นสิ่งที่ไม่ขัดต่อการใช้ที่ดินแบบพักอาศัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาส่งเสริมให้คงอยู่ยาวนานต่อไปได้

4.2.3 ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ชุมชนตลาดเก่าห้องแต่เดิมเป็นชุมชนลาวพวน และจีนที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ร่วมกัน กลุ่มลาวพวนเป็นกลุ่มเริ่มแรกที่ตั้งถิ่นฐานมากกว่า 100 ปี กระจายตัวอยู่หลายหมู่บ้านในอำเภอบางปลาม้า ซึ่งทำให้อำเภอบางปลาม้าเป็นพื้นที่มีประเพณีการทำบุญ ประเพณีแบบลาว โดยเฉพาะการแห่บั้งไฟ ซึ่งแตกต่างจากประเพณีของชาวภาคกลางโดยทั่วไปนอกจาก

กลุ่มลาวพวนแล้ว เนื่องจากชุมชนตลาดเก่าห้องอยู่ริมแม่น้ำ ซึ่งค้าขายสะดวก จึงมีกลุ่มชาวจีนอพยพเข้ามาสมทบทำให้เกิดเป็นชุมชนค้าขายริมแม่น้ำขึ้น

ในอดีตพื้นที่นี้เต็มไปด้วยต้นมะขาม ชาวบ้านเรียก “วังมะขาม” เจ้าของที่ดินเก่าแก่ชื่อเก่าแก่บุญรอด เหลียวพานิช (หลวงอรรถวาที ธรรมประวัติ) ได้เริ่มสร้างเรือนแถวและตลาดขึ้นริมแม่น้ำตรงข้ามกับ “บ้านเก่าห้อง” ซึ่งเป็นเรือนทรงไทยยาวแบบเก่าห้องเสาของ “ขุนกำแหงหฤทัย” ซึ่งเป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน ปัจจุบันบ้านเก่าห้องซึ่งได้รับการบูรณะใหม่ยังตั้งอยู่ ณ ที่เดิมตรงข้ามกับตลาดเก่าห้อง ซึ่งเป็นตลาดที่ใช้ชื่อเดียวกับบ้านเก่าห้อง ตลาดเก่าห้องในช่วงเริ่มตั้งชุมชนมีเพียงเรือนแถวไม้ชั้นเดียว 2 แถวมีที่เปิดโล่งกลางและมีป้อมริมน้ำซึ่งสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2477⁷ ป้อมที่สร้างนี้เพื่อใช้เป็นที่ตรวจตราและป้องกันโจรซึ่งในยุคนั้นชุกชุมมาก โดยเฉพาะ “เสียมเหศวร” และ “เสือด่า” ซึ่งเป็นชาวบางคำหวานซึ่งอยู่ละแวกใกล้เคียง เมื่อบ้านเมืองเริ่มสงบขึ้นการขยายตัวของตลาดเก่าห้องมีมากขึ้น เริ่มมีโรงสี และตลาดร้านค้าแบบเรือนแถว 2 ชั้น มีทางเดินกลางและมีหลังคาคลุมทางเดิน ท่าเรือเดิมตรงตลาดเก่าเพิ่มจุดใหญ่อีก 2 แห่ง และเมื่อมีการสร้างถนนและสะพานข้ามไปยังวัดลานคาที่อยู่ตรงข้ามปากแม่น้ำก็จะมีร้านค้าสร้างเกาะ 2 ฟากถนนคู่กับร้านค้าเดิมไปด้วย ตลาดและร้านค้าดั้งเดิมอยู่ด้านริมแม่น้ำและขยายตัวมายังด้านถนนตัดใหม่ที่เข้ามายังวัดบ้านหมี่ (ดูแผนผัง 20)

ต่อมาเมื่อชุมชนขยายตัว เรือแถวเดิมเริ่มพังไปมีการซ่อมแซมบ้าง ทิ้งไว้ตามเดิมบ้าง เริ่มมีการสร้างเรือนแถวช่วงที่ 2 ขยายมาทางทิศตะวันตก (ดูแผนผัง 20) และในช่วง 10 ปีที่แล้วมีการตัดถนนใหม่ 2 สาย เข้ามายังวัดบ้านหมี่ เพื่อรับการขยายตัวของชุมชน ตลาดสดริมแม่น้ำเดิมไกลเกินไปสำหรับผู้คนที่อยู่ด้านทิศตะวันตกของถนนใหม่ มีการสร้างตลาดสดใหม่ในพื้นที่ว่างหน้าวัดบ้านหมี่ซึ่งถนนเข้าถึง พร้อมกับสร้างสถานีดับเพลิง ห้องสมุดประชาชน และศาลเจ้าในพื้นที่ใหม่ด้วย ทำให้ตลาดเดิมเริ่มซบเซา เพราะตลาดใหม่รถเข้าถึงสะดวก ตลาดเดิมกลายเป็นตลาดที่รองรับชุมชนเฉพาะบ้านเก่าห้องและบ้านลานคาเท่านั้น ท่าเรือขนส่งเริ่มหมดความหมายใช้เฉพาะขนส่งข้าวเปลือกและข้าวสารจากโรงสีเท่านั้น

4.2.4 ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

เรือนแถวไม้ทั้งชั้นเดียวและสองชั้นบนถนนโพธาราม และถนนเนื่องประดิษฐ์ที่ตลาดโพธารามนี้ แต่เดิมเป็นเรือนแถวพักอาศัยของกลุ่มผู้มีฐานะดีของโพธาราม ได้แก่ข้าราชการและพ่อค้าทั้งไทยและจีน แต่ต่อมาเมื่อมีกลุ่มพ่อค้าจีนที่อพยพจากแหล่งอื่นเข้ามาทำมาหากินในย่านนี้ โดยตั้งหลักแหล่งในแถบตอนใต้ของถนนโพธารามและทางทิศตะวันตกของถนนเนื่องประดิษฐ์ ทำให้ชุมชนขยายโตขึ้น มีการค้าขายหลายประเภท และยังมีอาชีพใหม่คือการทำน้ำปลาซึ่งแพร่หลายจนเป็นอุตสาหกรรมหลักของชุมชน พร้อมทั้งมีการสร้างตลาดสดใหม่ในพื้นที่ที่ขยายตัวที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตลาดล่าง” ส่วนเรือนแถวกลุ่มดั้งเดิมเรียกว่า “ตลาดบน” ชุมชนตลาดล่างมีการค้าขายคึกคักกว่าตลาดบน ซึ่งค่อยๆ แปรเปลี่ยนเป็นเรือนแถวพักอาศัยและค้าขายเล็กๆ น้อยๆ รวมทั้งการบริการต่างๆ มากกว่าการค้าขายสินค้าแบบประจำวันเช่นตลาดล่าง

กลุ่มเรือนแถวค้าขายย่านถนนโพธารามตอนเหนือและถนนเนื่องประดิษฐ์มีลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวพักอาศัยที่ค่อนข้างเด่นชัด เพราะมักจะมีระเบียงพักผอนชั้นบนยื่นออกมาแทบทุกหลัง แต่เรือนแถวย่านตลาดล่างซึ่งมีทั้งเรือนแถวไม้ ตึกแถวแบบเก่า และตึกแถวแบบใหม่ปะปนกัน จะเป็นรูปแบบเรือนแถวค้าขายมากกว่าพักอาศัย

ทั้งย่านตลาดบนและตลาดล่างมีท่าเรือขนส่งและคมนาคม 2 แห่ง ซึ่งในอดีตให้บริการแก่ชุมชนอย่างมากมาย แต่ปัจจุบันตลาดโพธารามซึ่งเป็นย่านที่มีทั้ง เรือ รถยนต์ และรถไฟ เข้าถึงได้อย่างสะดวก ได้ลดความสำคัญของการขนส่งทางน้ำลงเกือบหมด เหลือเพียงการขนส่งทางรถยนต์ซึ่งเข้าถึงสะดวกหลายทาง และทางรถไฟซึ่งมีสถานีอยู่สุดถนนของตลาดล่าง

เรือนไม้เก่าแก่มียู้อยู่เพียงช่วงถนนเดียวที่เหลือจากนั้นจะแปรเปลี่ยนเป็นตึกแถวใหม่ซึ่งเกิดขึ้นสองข้างทางของถนนเนื่องประดิษฐ์ช่วงต่อจากทางรถไฟ และถนนโพธารามตอนใต้ตั้งแต่วัดโพธารามลงมาถึงสถานีรถไฟจะเป็นตึกแถวใหม่เกาะตามถนนเป็นแถวยาวตลอดสาย ในพื้นที่ต่อเนื่องขนาดใหญ่บนถนนโพธารามระหว่างช่วงถนนพันพิมพ์ซึ่งเป็นถนนเส้นตรงไปยังริมแม่น้ำแม่กลองทางทิศตะวันตก และวัดโพธาราม มีที่ว่างผืนใหญ่ซึ่งถูกปรับปรุงให้เป็นตลาดสดขนาดใหญ่ที่รองรับการบริการได้ดีกว่าตลาดบนและตลาดล่าง ทำให้ตลาดบนและตลาดล่างเริ่มซบเซาลง บรรดาเรือนแถวไม้แบบดั้งเดิมบนถนนโพธารามและถนนเนื่องประดิษฐ์ซึ่งสร้างในยุคเริ่มแรก (ดูแผนผัง 21) ทำได้เพียงการค้าเล็กๆ น้อยๆ เฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น การขยายตัวมาด้านทิศใต้จนจรดสถานีรถไฟไม่มีความต่อเนื่องระหว่างกิจกรรมการค้า ดูเสมือนตลาดคนละประเภทที่บังเอิญมาอยู่ติดกันเท่านั้น

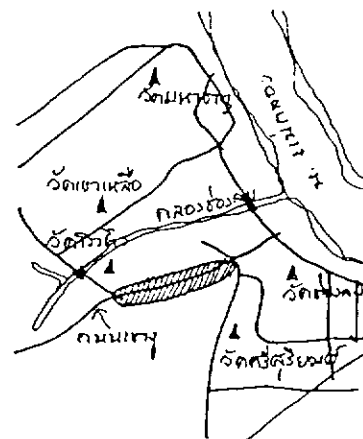
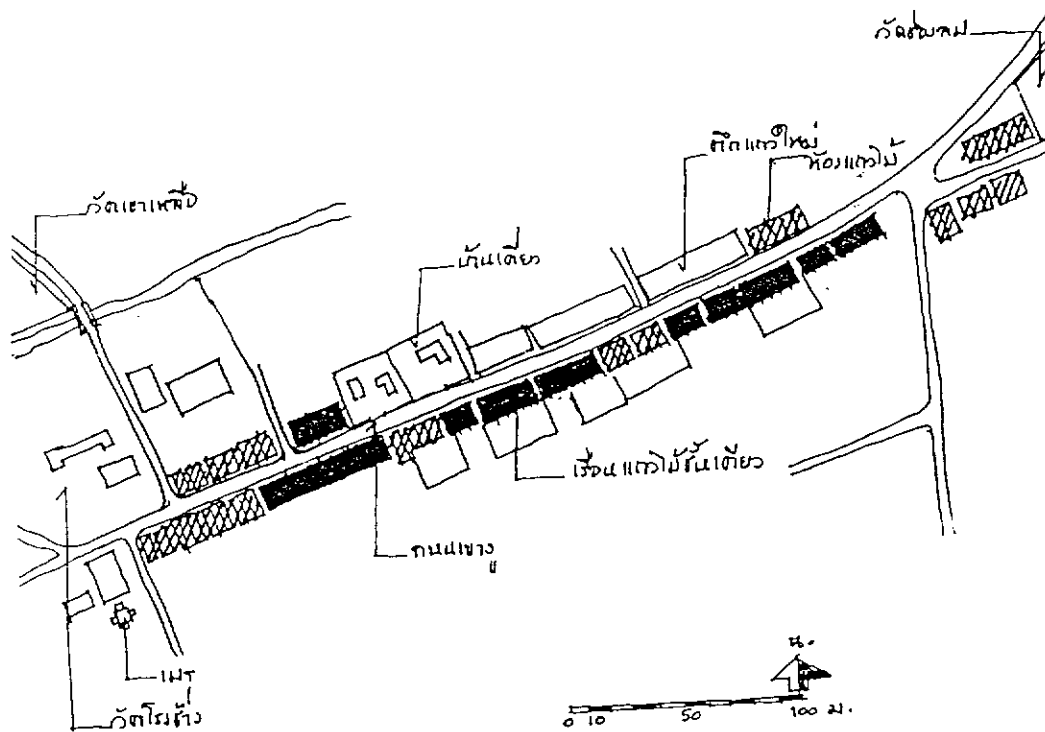
4.2.5 ตลาดถนนเขาวง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

เรือนแถวไม้ค้าขายบนถนนเขาวง ช่วงระหว่างวัดช่องลมและวัดโรงช้าง เป็นเรือนแถวไม้ค้าขายที่ผูกอาศัยที่มีอายุกว่า 50 ปี เล่ากันว่าพื้นที่นี้แต่เดิมเป็นป่า ต่อมามีการถากถางเพื่อทำนา และมีการก่อตั้งชุมชนขึ้น บริเวณที่ปัจจุบันเป็นโรงเจหน้าวัดโรงช้าง แต่ก่อนเป็นป่าช้า เส้นทางสัญจรหลักคือเส้นทางที่ผ่านหน้าวัดเขาเหลือ ผ่านคลองและต่อเนื่องกับแม่น้ำแม่กลองได้ กับอีกเส้นทางหนึ่งคือเส้นทางที่ติดต่อกับอำเภอจอมบึงซึ่งเป็นเส้นทางที่ชาวบ้านไปเก็บของป่า และตัดไม้พวกไม้แดง และไม้มะค่าโมงเพื่อนำลงมาขาย

เมื่อประมาณ 30 ปีก่อน การค้าส่วนใหญ่จะเป็นการค้าไม้เบญจพรรณที่ใช้สำหรับเผาถ่าน ทำเสาเข็ม และไม้ฟ่าบ้าน โดยส่งมาจากแม่น้ำแม่กลองนำไปขายยังโรงเลื่อยต่างๆที่อยู่ริมแม่น้ำเรื่อยลงมาจนถึงบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม พวกที่เป็นไม้เบญจพรรณขนาดเล็กก็มาขึ้นที่แถบวัดเขาเหลือ ตลาดนี้ในอดีตเป็นตลาดที่ปลูกลักษณะเป็นเพิงชั่วคราวอยู่ที่บริเวณวัดเขาเหลือ ชาวบ้านจะพายเรือส่งมาในคลองวัดเขาเหลือนำสินค้าการเกษตร เช่นพวกกล้วย มะพร้าว ส้มโอ เพื่อมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน เมื่อการค้าเจริญขึ้นก็มีการปลูกเรือนค้าขายสองฟากถนน เรือนเหล่านี้แต่เดิมเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวหลังคามุงจากเพิงเปลี่ยนเป็นหลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์แบบกระเบื้องว่าวเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา

สภาพทางกายภาพของเรือนค้าขายแถบถนนเขาวงนี้มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากเรือนแถวค้าขายในแหล่งอื่นๆ เพราะมองเห็นภาพของเรือนพักอาศัยมากกว่าเรือนค้าขาย เรือนที่เรียงกันเป็นแถวนี้เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวแบบ 3 ช่วงเสา หลังคาปั้นหยาแยกกันเป็นหลังๆ แต่สร้างเกือบชิดกัน แต่ละหลังเปิดบานเพี้ยมไม้ตลอดหน้าเสา ด้านหน้าใช้ค้าขายเล็กๆน้อยๆ ด้านหลังใช้พักอาศัย เมื่อมองในทัศนวิสัยกว้างตรงหัวมุมถนนด้านวัดช่องลม จะเห็นเรือนลักษณะดังกล่าวเรียงกันเป็นดับสองข้างของถนนเขาวง

เมื่อชุมชนขยายใหญ่ขึ้นและมีความเจริญรอบด้านมากขึ้น มีตลาดร้านค้าในย่านใกล้เคียงที่มีสินค้าหลากหลายซื้อหาสะดวกขึ้น ตลาดเดิมก็เริ่มซบเซาลง เมื่ออาคารเก่าเริ่มเสื่อมสภาพก็เกิดห้องแถวไม้ลักษณะใหม่เป็นแบบ 2 ชั้นเป็นบางส่วนแทรกมากับห้องแถวชั้นเดียวแบบโบราณที่สร้างมาแต่เดิม (ดูแผนผัง 22) และในปัจจุบันห้องแถวไม้เริ่มเสื่อมหายไป อาคารที่สร้างในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาเป็นตึกแถวแบบสมัยใหม่เป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะบนถนนเขาวงด้านทิศเหนือ ดังนั้นหากมองสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของถนนเขาวงในช่วงนี้ จะพบเรือน 3 ยุคสร้างปะปนกัน คือยังมีเรือนค้าขายยุคแรกเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวหลังคาปั้นหยาอยู่กลุ่มหนึ่งทางด้านทิศใต้ของถนนแทรกด้วยเรือนแถวไม้ 2 ชั้นที่สร้างยุค 2 แต่ถ้ามองด้านทิศเหนือของถนนจะพบตึกแถวใหม่มากกว่าเรือนไม้ เรือนค้าขายชั้นเดียวแต่ดั้งเดิมเปลี่ยนผู้ครอบครองไป กลายเป็นเรือนพักอาศัยอย่างเดียวไปปริมาณหนึ่ง เหลือค้าขายจริงๆไม่ถึง 10 หลัง

แผนผัง 22 แผนผังตลาดถนนเขาวง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
- ▨ สร้างระยะที่ 2
- สร้างระยะที่ 3

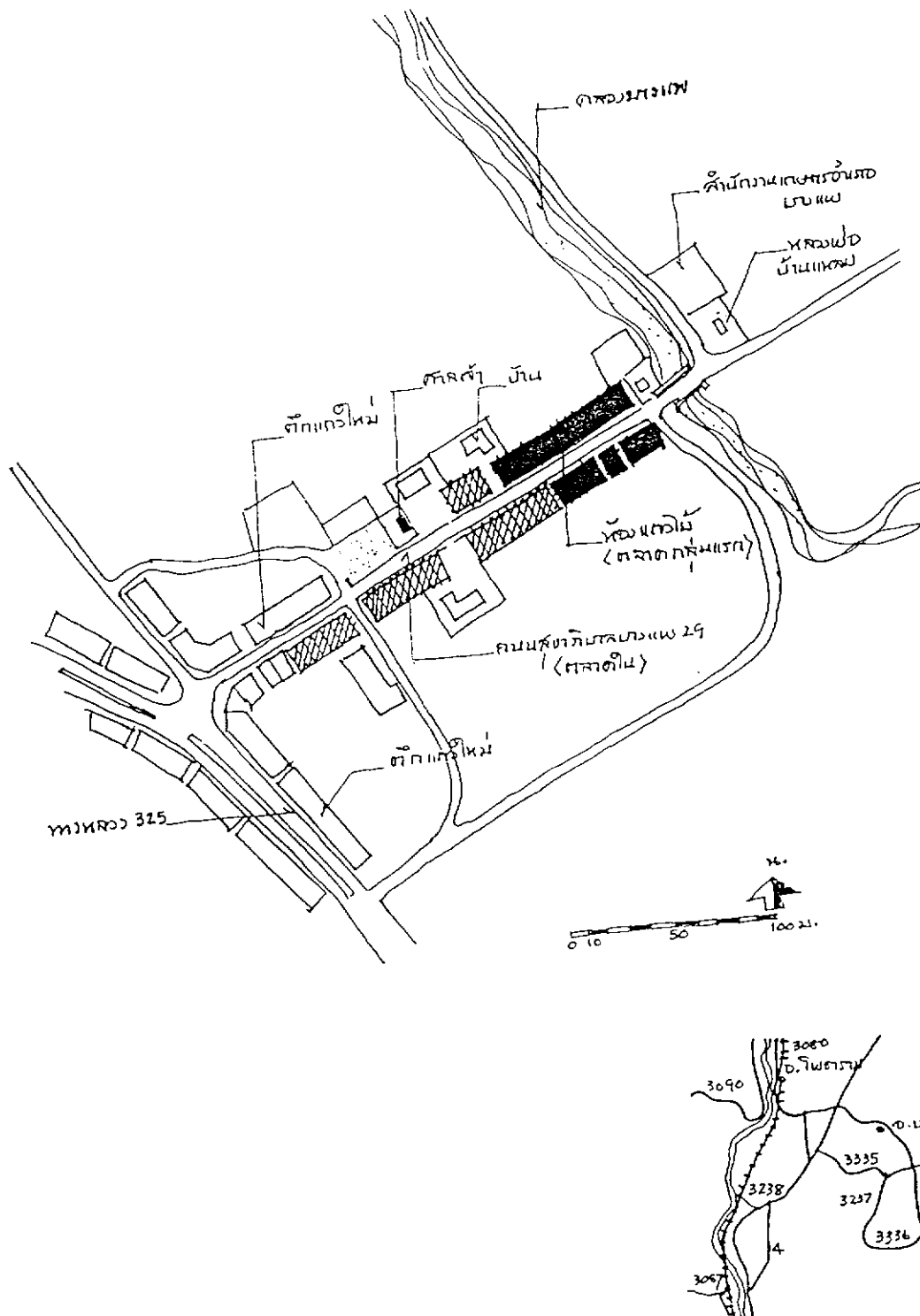
4.2.6 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ชุมชนย่านตลาดบางแพมีอายุการตั้งถิ่นฐานประมาณ 70 ปี⁹ กลุ่มที่ตั้งดั้งเดิมอยู่ติดคลองบางแพซึ่งในครั้งนั้นอยู่ตรงข้ามกับที่ว่าการอำเภอ(เดิม) เริ่มแรกเป็นตลาดกึ่งตลาดน้ำโดยมีเรือสินค้าบรรทุกข้าวและเครื่องใช้อื่นๆ เช่น ตู้ เสื้อผ้า ของแห้ง เรือบรรทุกสินค้าจะมาจอดที่ท่าเรือ ผู้ซื้อไปเลือกซื้อสินค้าในเรือ ส่วนสินค้าอื่นๆ เช่น ผัก ผลไม้ และเสื้อผ้า จะไปซื้อมาจากตลาดโพธาราม ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ และนำมาขายต่อที่ตลาดบางแพ เมื่อตลาดลักษณะนี้เริ่มมีผู้รู้จักแพร่หลาย การค้าขายก็คึกคักขึ้น เจ้าของที่ดินบริเวณริมแม่น้ำ คือ “หลวงสิทธิ” ได้ปลูกเรือนแถวค้าขายริมน้ำเพื่อให้คนเช่าค้าขายและอยู่อาศัย ห้างแถวซุดเก่าสุดเริ่มมาแต่ริมน้ำก่อนปลูกขนานสองข้างถนน และมีตลาดสดเล็กๆอยู่ในบริเวณเรือนแถวด้านทิศเหนือของถนนสุขาภิบาลบางแพ 29 ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าถนนตลาดใน ต่อมาเปลี่ยนจากการเช่าเป็นขายขาดเป็นเจ้าของเฉพาะห้อง และเริ่มมีคนจีนย้ายเข้ามาตั้งหลักแหล่งร่วมเพื่อค้าขาย ทำให้มีการปลูกสร้างศาลเจ้าที่เรียกว่า “ศาลอาม่า” และยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

การค้าขายในย่านนี้เจริญเติบโตมาได้ประมาณ 20 ปี ถึงประมาณ พ.ศ.2490 เกิดไฟไหม้เรือนค้าขายและตลาดดั้งเดิม ทำให้ต้องสร้างเรือนค้าขายกลุ่มใหญ่ซึ่งส่วนใหญ่สร้างเป็นเรือนแถว 2 ชั้น เรือนแถวไม้ที่ปรากฏในปัจจุบันใกล้หัวถนนสุขาภิบาลบางแพ 29 ลีกไปจนถึงศาลอาม่า (ดูแผนผัง 23) เป็นเรือนชุดใหม่ที่สร้างหลังจากไฟไหม้แล้ว

ต่อมามีการตัดถนนและขยายผิวจราจรเดิม รวมทั้งย้ายอำเภอบางแพจากที่ตั้งเดิมซึ่งอยู่คนละฟากคลองมาอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 325 ซึ่งตัดใหม่ รวมทั้งมีการสร้างตลาดสดเทศบาลบางแพใหม่ได้เข้าจากทางหลวงหมายเลข 325 ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของตลาดในทำให้ลักษณะของการค้าขายในเรือนแถวชุดเดิมและตลาดสดเดิมเปลี่ยนแปลงไป การขนส่งสินค้าหลักแต่เดิมใช้คลองบางแพเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญ เปลี่ยนเป็นการขนส่งทางบกจากทางหลวงหมายเลข 325 ซึ่งคลองตัวและยังติดต่อกับชุมชนอื่นๆ โดยเฉพาะอำเภอดำเนินสะดวกได้อย่างง่ายและสะดวก ทำให้การค้าขายในตลาดบางแพเดิมซบเซาลงอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากปัจจัยของการตัดถนนเครือข่ายใหม่ที่ทำให้การขนส่งเปลี่ยนแปลงไปแล้ว การขยายตัวของสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดบางแพเดิมซบเซาลงกลายเป็นเรือนแถวพักอาศัยไปเกือบหมด การขยายตัวและการเกิดของห้างสรรพสินค้าใหม่ๆในย่านใกล้เคียง เช่น จัสโก้ แมคโคร และอื่นๆ ทำให้สินค้าในกลุ่มตลาดเดิมไม่เป็นที่นิยม ขายได้เฉพาะคนในชุมชนเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในบางช่วงเวลาที่ประชาชนผ่านผ่านเส้นทางปริมาณมากๆ เช่น เทศกาลประเพณีที่วัดบ้านแหลม ซึ่งอยู่สุด

แผนผัง 23 แผนผังตลาดบางแพ (ตลาดใหม่) อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
- ▨ สร้างระยะที่ 2
- สร้างระยะที่ 3

เส้นทางของตลาดบางแพก็ทำให้การค้าขายของเรือนค้าขายเหล่านี้กระตือรือร้นมาบ้าง แต่ไม่เหมือนช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐาน สำหรับร้านค้าที่เกิดขึ้นใหม่หลังการสร้างเรือนแถวไม้แทนเรือนเดิมที่ถูกไฟไหม้ ก็เปลี่ยนเป็นตึกแถวทั้งหมดโดยเฉพาะช่วงที่ติดถนนสายหลัก

4.2.7 ตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ชุมชนตลาดคู้งพยอมตั้งอยู่ติดแม่น้ำแม่กลองที่แต่เดิมเป็นคู้งน้ำอ้อมโค้งในบริเวณตำบลคู้งพยอม แต่ภายหลังมีการขุดลำน้ำใหม่ให้ลัดตรงอย่างที่เห็นอยู่ปัจจุบัน ทำให้ส่วนที่ขุดใหม่กลายเป็นแม่น้ำแม่กลองช่วงผ่านคู้งพยอม และแม่น้ำคุดโค้งเดิมกลายเป็นคลองไป ลักษณะชุมชนนี้คล้าย ๆ กับชุมชนริมคลองบางกอกน้อยซึ่งแต่เดิมเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา¹⁰ แต่เมื่อมีการขุดคลองลัดช่วงหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำพระจันทร์ คลองลัดกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำเจ้าพระยาเดิมกลายเป็นคลองบางกอกน้อย ชุมชนตลาดคู้งพยอมในอดีตเป็นเส้นทางผ่านจากบ้านโป่งไปโพธาราม และต่อเนื่องไปยังอำเภอเมือง ถึงจังหวัดสมุทรสงคราม ดังนั้นตลาดคู้งพยอมในอดีตเป็นจุดพักระหว่างการเดินทาง ซึ่งมีสินค้าต่าง ๆ มาจอดแวะให้ซื้อสินค้าได้

แต่ในปัจจุบันเมื่อแม่น้ำแม่กลองเปลี่ยนแปลงไปชุมชนคู้งพยอมกลายเป็นชุมชนขนาดเล็ก ๆ มีระบบการค้าขายแบบเฉพาะกลุ่ม เฉพาะตัว และไม่ได้ขายทุกวันแบบตลาดถาวร เป็นการค้าขายที่เป็นแบบตลาดนัด 7 วัดต่อหนึ่งครั้ง เพื่อรองรับการค้าขายแลกเปลี่ยนของคนของคนในชุมชนและละแวกใกล้เคียง เช่นคนในชุมชนฝั่งเกาะลาง วัดตาล ก็จะทำอาหารและของแห้งต่าง ๆ มาขาย ส่วนฝั่งเกาะบนจะเป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าทางการเกษตร เช่นพวกผักและผลไม้ และนอกจากนี้ยังมีกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าจากต่างถิ่น เช่น จากสมุทรสงคราม นำผลไม้จากสวนมาร่วมขายด้วย แต่อย่างไรก็ตามตลาดที่ติดทุก 7 วัดนี้ก็ยังเป็นเฉพาะการบริการในกลุ่มเล็กๆ เฉพาะตัว ผลผลิตที่มากเกินไปความต้องการของตลาดจะถูกส่งไปขายภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ตลาดบ้านโป่งและโพธาราม

เรือนแถวค้าขายที่หลงเหลือในกลุ่มนี้อายุการสร้างประมาณ 60-70 ปี¹¹ เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียว เจ้าของเดี่ยว เจ้าของอาศัยอยู่ที่ตำบลเบิกไพร ให้คนเช่าค้าขายและพักอาศัย โดยคิดค่าเช่าเมื่อช่วงแรกสร้าง (50 ปีก่อน) เดือนละ 2.50 บาท ปัจจุบันคิดค่าเช่าเดือนละ 100 บาทต่อห้อง

เนื่องจากการแปรเปลี่ยนของเส้นทางแม่น้ำแม่กลอง ทำให้ตลาดคู้งพยอมซึ่งแต่เดิมเป็นทางผ่านของการคมนาคมขนส่งที่สำคัญ กลายเป็นตลาดเล็กๆ เฉพาะชุมชน ไม่มีสินค้าผ่านทางเหมือนในอดีต ตลาดคู้งพยอมจึงไม่มีพัฒนาการไปจากเดิม ความแปรเปลี่ยนของที่นี่จึงแตกต่างไปจากตลาดอื่นๆ ที่ศึกษามาอย่างสิ้นเชิง เพราะไม่ปรากฏว่ามีการสร้าง

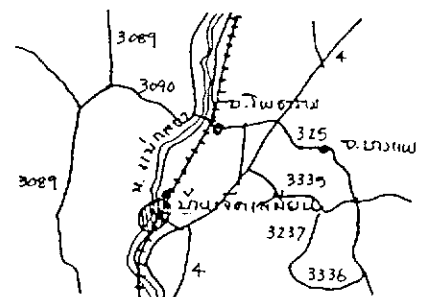
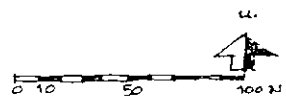
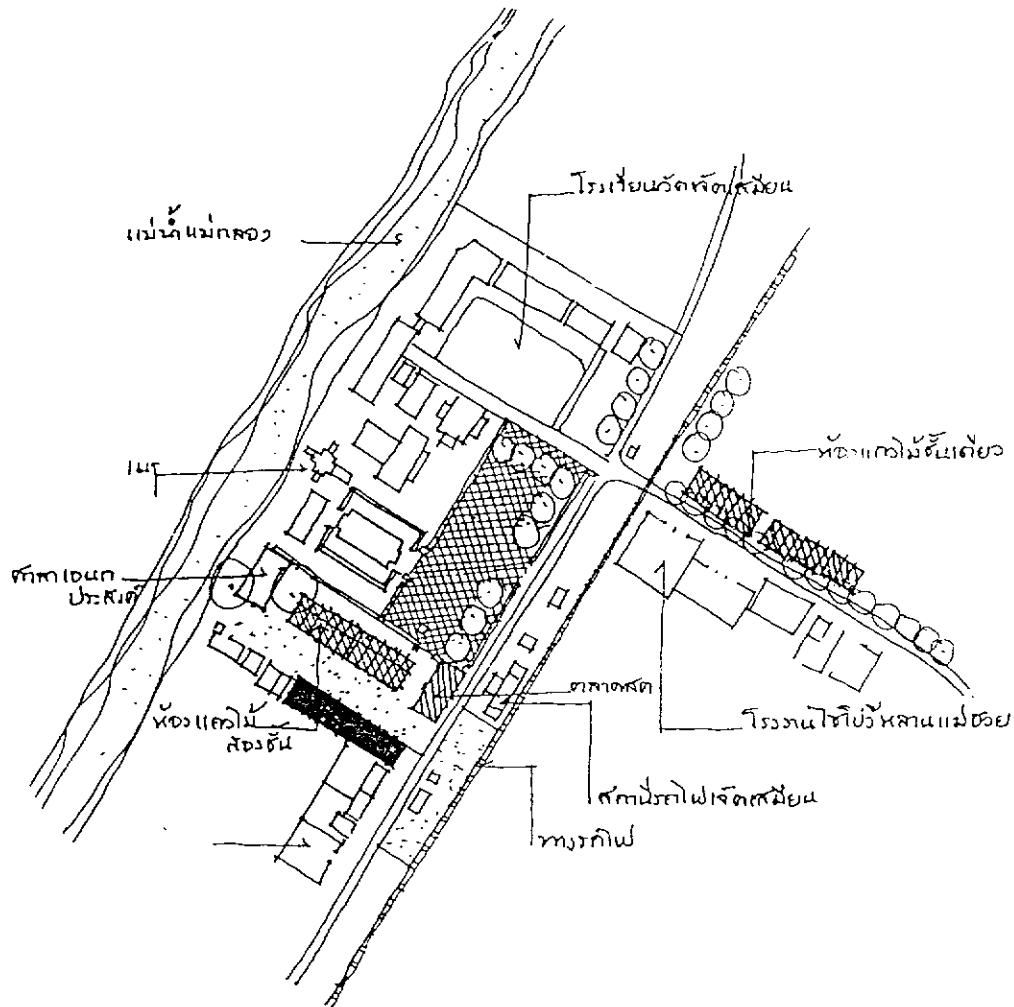
อาคารร้านค้าเพิ่มเติม มีแต่ความเสื่อมสลายของตัวเรือนค้าขาย ซึ่งเก่าแก่ผุพังไปตามกาลเวลา และเนื่องจากผู้ครอบครองไม่ใช่เจ้าของอาคารเป็นแต่เพียงผู้เช่าเท่านั้น ทำให้ไม่มีการปรับปรุงซ่อมแซมให้คงสภาพ มีแต่จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาเท่านั้น

4.2.8 ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ชุมชนแรกเริ่มของตลาดเจ็ดเสมียน อายุประมาณ 60-70 ปี¹² โดยเริ่มเป็นตลาดแบบตลาดนัดริมแม่น้ำแม่กลอง มีท่าเรือขึ้นลง ในอดีตริมแม่น้ำมีต้นจามจุรีใหญ่ 2 ต้น จุดเริ่มของการค้าขายเริ่มที่บริเวณริมแม่น้ำได้ร่มจามจุรี โดยเป็นการค้าขายแบบมีแม่ค้าพ่อค้าพายเรือ และหาบของมาขายของในจุดที่ร่มริมน้ำ และมีการสร้างเรือนค้าขายขึ้นเดียวหลังคามุงจากในบริเวณนี้เพื่อรองรับการค้าขายที่เพิ่มขึ้น ต่อมาต้นจามจุรีริมน้ำถูกโค่นลง มีการสร้างเรือนค้าขายไม้สองชั้นชุดแรกคือชุดที่อยู่ทางทิศใต้ (ดูแผนผัง 25) ซึ่งสร้างในที่ดินของวัดเจ็ดเสมียน ในช่วงที่มีการสร้างเรือนค้าขายแบบถาวรนี้ โรงเรือนชั้นเดียวมุงจากก็ถูกรื้อถอนออกไป ตัวเรือนชุดใหม่เขยิบเข้ามาใกล้ทางรถไฟ (ช่วงอายุการสร้างประมาณ 50 ปี) เพื่อรองรับการขนส่งสินค้าจากสถานีรถไฟเจ็ดเสมียนที่อยู่เยื้องกับเรือนชุดนี้ ตลาดใหม่นี้ให้บริการแก่ชุมชนเจ็ดเสมียนและย่านใกล้เคียง รวมทั้งชุมชนที่อยู่คนละฟากแม่น้ำ เช่น บ้านบางโตนดด้วย

ช่วงต่อมา มีการสร้างเรือนแถวค้าขายอีก 2 ชุด และตลาดสดเล็กๆในชุมชนด้วย เรือนแถวชุดหนึ่งอยู่ตรงข้ามกับเรือนชุดเดิม ติดกำแพงวัดเจ็ดเสมียน เป็นลักษณะของเรือนร้านค้าที่หันหน้าเข้าหากัน มีลานโล่งกลาง และมีตลาดสดเป็นอาคารโล่งๆอยู่ตรงข้ามสถานีรถไฟเจ็ดเสมียน ส่วนเรือนแถวอีกชุดหนึ่งอยู่ด้านถนนเข้าวัดเจ็ดเสมียน เป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวด้านทิศเหนือของถนนหลักที่เข้าสู่วัดเจ็ดเสมียน ถนนนี้แยกมาจากทางหลวงหมายเลข 4 เข้าสู่บ้านเจ็ดเสมียน

ชุมชนเจ็ดเสมียนมีผลิตภัณฑ์เป็นอุตสาหกรรมการเกษตรที่ขึ้นชื่อของจังหวัดคือ ผักกาดเค็ม (หัวไชโป้ว) ที่มีรสชาติเป็นที่นิยมแพร่หลาย เมื่อพูดถึงหัวไชโป้วจะต้องนึกถึงบ้านเจ็ดเสมียน ดังนั้นจึงมีการสร้างโรงงานและร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ขึ้นที่ตรงข้ามกับเรือนแถวชั้นเดียวหน้าวัดเจ็ดเสมียน คือโรงงานไชโป้วหลานแม่ฮวย นับเป็นความแปรเปลี่ยนรูปแบบของตลาดเจ็ดเสมียน ในช่วงล่าสุดผลิตภัณฑ์หัวไชโป้วสามารถขนส่งได้สะดวกจากสถานีรถไฟเจ็ดเสมียน ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับตลาดสดและยังขนส่งโดยรถยนต์ได้สะดวกอีกด้วย

แผนผัง 25 แผนผังตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
- ▨ สร้างระยะที่ 2
- สร้างระยะที่ 3

ปัจจุบันทั้งการค้าขายและการขนส่งทางเรือ และรถไฟลดน้อยลง เพราะสามารถใช้การขนส่งทางบกด้วยรถเมล์ รถทัวร์ สะดวก สภาพสังคมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เครือข่ายถนนมีมากและคลองตัวขึ้น ระบบเศรษฐกิจรอบชุมชนเปลี่ยนจากเกษตรเป็นอุตสาหกรรม การเกษตรไปส่วนหนึ่ง หนุ่มสาววัยแรงงานนิยมไปทำงานภาคอุตสาหกรรม การเกษตรตามโรงงานมากกว่าทำไร่ ตลาดเดิมที่คึกคักปรับเปลี่ยนเป็นตลาดนัดทุกๆ 5 วัน ปัจจุบันเพิ่มเป็นสัปดาห์ละ 3 วัน

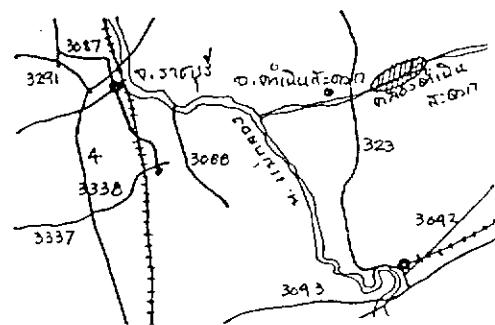
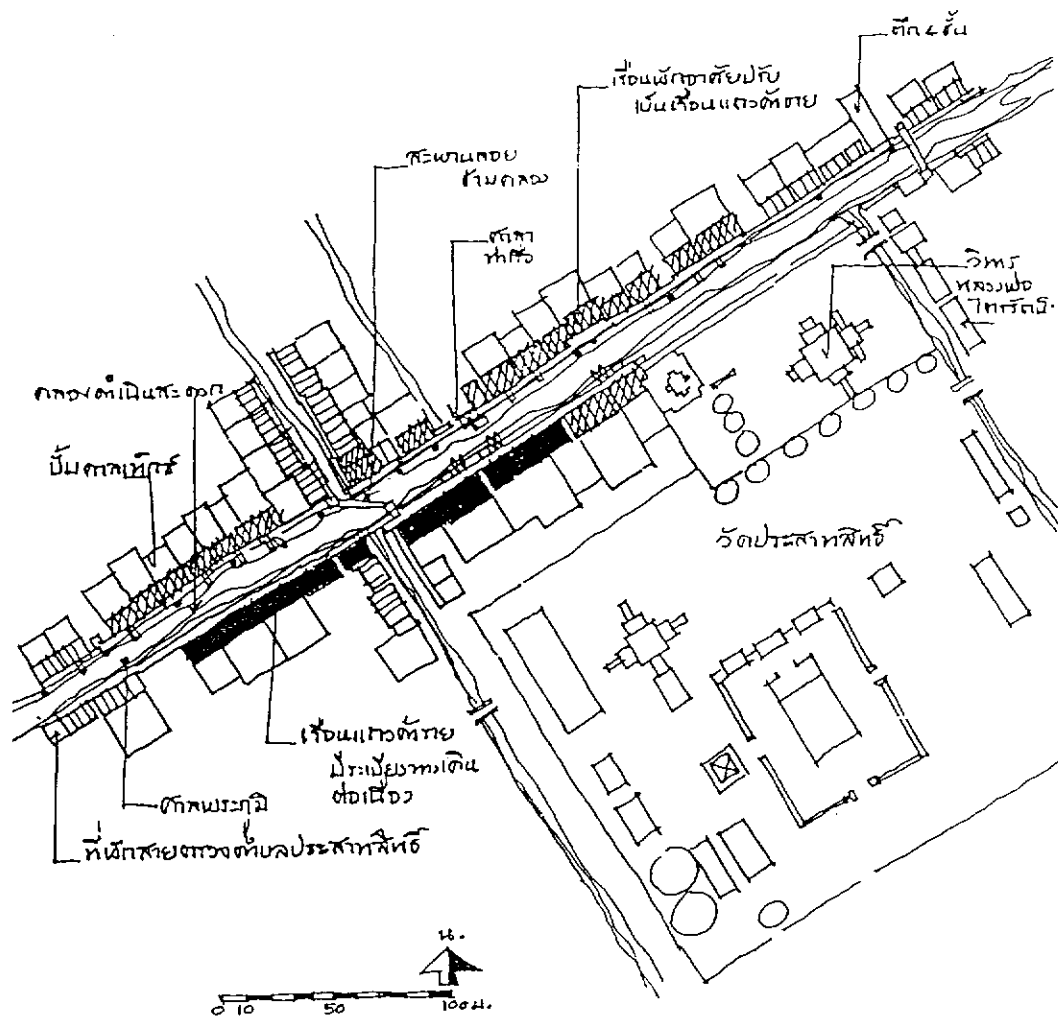
4.2.9 ตลาดน้ำวัดประสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

คลองดำเนินสะดวกที่เชื่อมตรงระหว่างแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร กับแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม โดยสมเด็จพระยามหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้ขอพระราชทานดำเนินการขุดคลอง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาเสร็จสิ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คลองดำเนินสะดวกมีความยาวประมาณ 800 เส้น ทุกๆ 100 เส้นจะปักหลักเขต 1 หลัก ตลาดน้ำวัดประสาทสิทธิ์ตั้งอยู่ช่วงกลางของคลองดำเนินสะดวก คือ หลักที่ห้า ชาวบ้านเรียกตลาดนี้ว่า “ตลาดน้ำหลักห้า” หรือ “ตลาดน้ำคลองโพธิ์หัก”

อายุของชุมชนริมคลองส่วนใหญ่มากพอๆกับอายุของคลอง คือชุมชนเริ่มแรกจะมีอายุร่วม 100 ปีทั้งสิ้น ตลาดน้ำวัดประสาทสิทธิ์ซึ่งปัจจุบันเรียกชื่อตามวัดประสาทสิทธิ์ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สังเกตเห็นได้ง่ายและเข้าถึงสะดวก กว่าเรียกชื่อเดิมทั้งสองชื่อ ตลาดน้ำแห่งนี้เป็นลักษณะสังคมและชีวิตจริงของชาวบ้านและเป็นมาต่อเนื่องยาวนานแล้ว ชาวบ้านจะพายเรือนำพืชผลจากสวนออกมาขาย ผลิตผลต่างๆจะมาจากสวนที่อยู่ลึกเข้าไปจากคลองดำเนินสะดวก ซึ่งมีคลองเล็กๆแยกมากมายทั้งทางฝั่งทิศเหนือและทิศใต้ ในอดีตเส้นทางคลองดำเนินสะดวกนี้มีเรือสำปั้นบรรทุกสินค้าจากแม่น้ำท่าจีนไปยังแม่น้ำแม่กลอง มาแวะพักและขายสินค้าที่ตลาดน้ำหลักห้าเป็นประจำด้วย จึงทำให้ตลาดน้ำนี้มีทั้งสินค้าจากชุมชนและสินค้าผ่านทางจากชุมชนอื่นๆด้วย

เรือนค้าขายริมน้ำชุดแรกอยู่ทางด้านทิศใต้ของคลองด้านติดกับวัดประสาทสิทธิ์ เป็นเรือนค้าขายริมน้ำที่ตั้งใจปลูกสร้างเป็นเรือนร้านค้าจริงๆ ไม่ใช่การดัดแปลงมาจากเรือนพักอาศัยมาเป็นเรือนร้านค้า เพราะจะเป็นเรือนแถวที่มีทางเดินริมคลองต่อเนื่องกันและมีหลังคาคลุม เรือนแถวชุดนี้มีทั้งชั้นเดียวและสองชั้น และบางหลังมีความต่อเนื่องกับเรือนพักอาศัยซึ่งอยู่ด้านหลังด้วย ลักษณะของเรือนส่วนใหญ่เป็นเรือนแบบ 3 ห้อง เปิดหน้ากว้างแบบบานเฟี้ยม ชายของในส่วนหน้าและพักอาศัยในส่วนหลัง

เมื่อการค้าขายคลองตัวไม่ใช่บริการเฉพาะคนในชุมชน แต่สามารถบริการคนต่างชุมชนด้วย มีการปรับเรือนพักอาศัยให้เป็นเรือนค้าขาย (ดูแผนผัง 26) เรือนด้านทิศเหนือของคลองมีแถวยาว และแถวที่แยกเข้าไปสองฟากของคลองแยกด้านทิศเหนือ ปรับ

แผนผัง 26 แผนผังตลาดน้ำวัดประสาธลิขันธ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
 ▨ สร้างระยะที่ 2
 □ สร้างระยะที่ 3

เรือนพักอาศัยมาทำการค้าขาย ทำให้มีการสร้างทางเดินต่อเนื่องริมน้ำเป็นช่วงๆ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเดินไม่สะดวกเท่ากลุ่มเรือนทางทิศใต้ และเรือนลักษณะดังกล่าวขยายตัวไปด้านทิศตะวันออก

เพื่อความสะดวกในการเชื่อมโยงเรือนค้าขายทั้งสองฟากคลองให้แก่ผู้ซื้อของผู้มีการสร้างสะพานลอยข้ามคลอง 2 จุดในพื้นที่เพื่อให้สามารถดูสินค้าได้ทั้งสองฟากคลอง

ปัจจุบันตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว จะมีนักท่องเที่ยวมาจอดที่วัดประสาธสิทธิ์ เพื่อเข้าชมตลาดทั้งสองฝั่งคลอง และเพื่อเลือกซื้อสินค้าที่พ่อค้าแม่ค้านำมาขายจากเรือในช่วงเวลาเช้าซึ่งเป็นชีวิตประจำวันจริงๆ ของชุมชน มิใช่เป็นตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำดำเนินสะดวก

ความแปรเปลี่ยนซึ่งมาจากความเจริญทางวัตถุและการคมนาคมที่น่าจะเป็นภัยของวิถีชีวิตที่เริ่มเกิดขึ้น คือ ปัจจุบัน เริ่มมีการสร้างตึกแถว 4 ชั้นริมคลองซึ่งเป็นภาพที่ขัดแย้งอย่างยิ่งกับสภาพแวดล้อมและชีวิตจริงของผู้คนที่นั่น ปัจจัยในความแปรเปลี่ยนอีกประการหนึ่งคือ การติดตลาดนัดตามวัดต่างๆ ซึ่งชาวบ้านของบรรทุกรถไปขายทำให้สภาพของตลาดและการค้าแบบพื้นถิ่น แต่เดิมเปลี่ยนแปลงไป

4.2.10 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี

จุดเริ่มต้นของการค้าขายย่านหน้าวัดมหาธาตุนี้ เริ่มเป็นตลาดสดที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรอยู่ด้านริมแม่น้ำเพชรบุรีฝั่งตะวันตก (ดูแผนผัง 27) ย่านนี้เป็นจุดเชื่อมโยงทางด้านกายภาพระหว่างสองฝั่งแม่น้ำ ปัจจุบันเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างถนนดำเนินเกษมทางฝั่งตะวันตก และถนนมาดยวงศ์ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรี ตลาดในอดีตเป็นการให้บริการเฉพาะชุมชน และการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากเรือที่ล่องไปมาระหว่างอำเภอยางและอำเภอบ้านแหลม ตลาดหน้าวัดมหาธาตุในยุคเริ่มแรกเป็นทางผ่านระหว่างสองแห่งที่กล่าวข้างต้น ทำให้มีเรือสินค้ามาแวะพักและผู้คนในชุมชนซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าการเกษตร ของแห้ง และเครื่องใช้ เมื่อกิจการเจริญขึ้นมีการสร้างเรือนแถวไม้ค้าขายพักอาศัยตามแนวยาวของถนนดำเนินเกษมฝั่งตะวันออกเลี้ยวลงมายังตลาดสดริมแม่น้ำ ในช่วงแรกยังใช้การขนส่งสินค้าทางน้ำ ต่อมาเมื่อชุมชนขยายขึ้น เริ่มมีกลุ่มเรือนพักอาศัยกระจายตัวอยู่รอบๆ วัดมหาธาตุ และโรงเรียนวัดแก่นเหล็ก เรือนที่อยู่ด้านนอกของซอยข้างวัดมหาธาตุเริ่มสร้างเป็นเรือนแถวค้าขายกึ่งพักอาศัย เป็นเรือนแถวไม้สองชั้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรือนแบบ 3 ห้อง หลังคาจั่ว การค้าขายในย่านนี้แบ่งเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มหน้าวัด และกลุ่มข้างวัด กลุ่มหน้าวัดมีการค้าขายตึกคึกกว่า เพราะอยู่ใกล้ท่าเรือและใกล้ถนนใหญ่ กลุ่มข้างวัดเป็นถนนซอยซึ่งต่อเนื่องจากกลุ่มที่หนึ่ง แต่ไม่ได้ขายสินค้าหลักส่วนใหญ่เป็นร้านขายของเล็กๆ น้อยๆ เช่น ของชำ เครื่องใช้ และร้านบริการต่างๆ

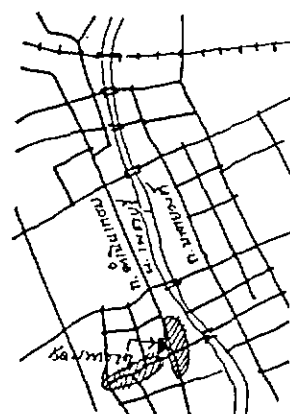
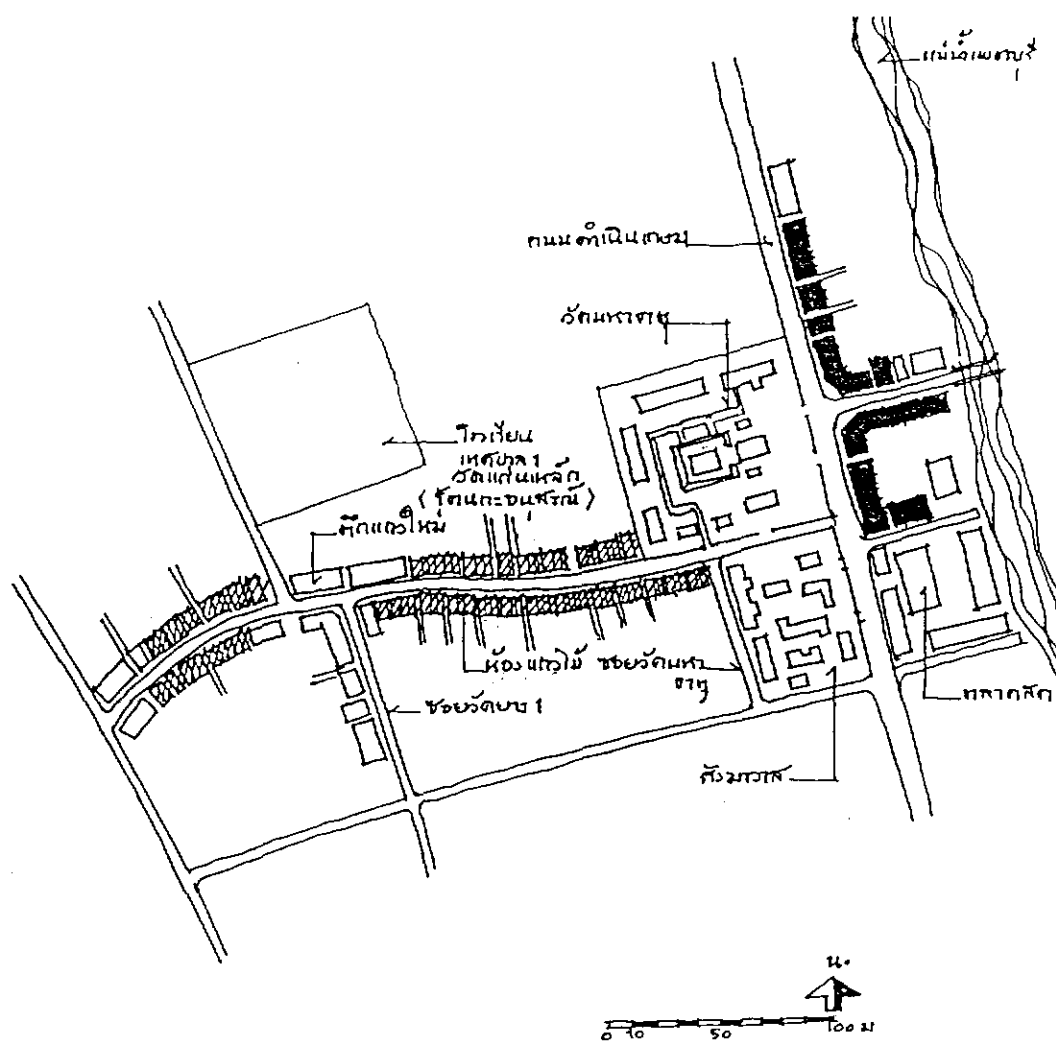
ในช่วงระยะประมาณ พ.ศ. 2527 มีการสร้างตลาดสดใหม่ในย่านเดิมที่ขยายออกมาทางทิศใต้ และใช้การขนส่งสินค้าจากถนนดำเนินเกษมโดยตรง ไม่ใช้ท่าเรือแบบครั้งอดีต เพราะขนส่งได้ง่ายกว่า คนในชุมชนนิยมใช้ตลาดสดใหม่ติดถนนมากกว่าตลาดเดิมริมแม่น้ำ ตลาดเก่าปิดการบริการลง เหลือแต่เรือนแถวค้าขายที่ยังคงขายของได้ เพราะเป็นทางผ่านของการเดินทางเข้าและออกของเมือง

สภาพปัจจุบันพบว่ามียี่สิบเก้าร้านใหม่ที่ขยายตัวจากเรือนไม้เดิมไปตามแนวยาวของถนนดำเนินเกษมฝั่งตะวันออก ทั้งทางทิศเหนือและทิศใต้ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาทำบุญไหว้พระที่วัดมหาธาตุฯ และในขณะเดียวกันทางจังหวัดได้สร้างตลาดสดเทศบาลขนาดใหญ่ที่ให้บริการครบวงจรบริเวณถนนพระทรงตัดกับถนนบริพัตร ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของตลาดสดหน้าวัดมหาธาตุฯ ทำให้ผู้คนจากชุมชนใกล้เคียงหันไปใช้ตลาดสดเทศบาลซึ่งจับจ่ายใช้สอยได้สะดวกกว่า

สำหรับในกลุ่มเรือนแถวไม้ในซอยข้างวัดมหาธาตุฯ ซึ่งสร้างที่หลังเรือนแถวไม้ถนนดำเนินเกษม (ดูแผนผัง 27) จะพบความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพตามช่วงเวลาการสร้าง เพราะเมื่อเรือนชุดเก่าเสื่อมโทรมลงตามกาลเวลา และคุณภาพของวัสดุซึ่งเป็นไม้ เจ้าของจะไม่มีการสร้างเรือนแถวไม้ใหม่ เพราะไม้หายากและราคาแพง ดังนั้นในซอยข้างวัดมหาธาตุฯ นี้จะพบตึกแถวใหม่สร้างแทรกเป็นช่วงๆ ระหว่างเรือนแถวไม้เดิม และมีแนวโน้มว่าถ้ามีการสร้างใหม่หรือสร้างแทนเรือนเก่า ในอนาคตจะเห็นแต่ตึกแถวใหม่เท่านั้น ซึ่งเป็นปัจจุบันเห็นได้ชัดจากกลุ่มตึกแถวที่แทรกตัวอยู่ระหว่างเรือนแถวไม้ริมถนนข้างซอยโรงเรียนเทศบาล 1 วัดแก่นเหล็ก (รัตนกะอนุสรณ์) และตึกแถวสร้างใหม่ในซอยข้างวัดยาง 1

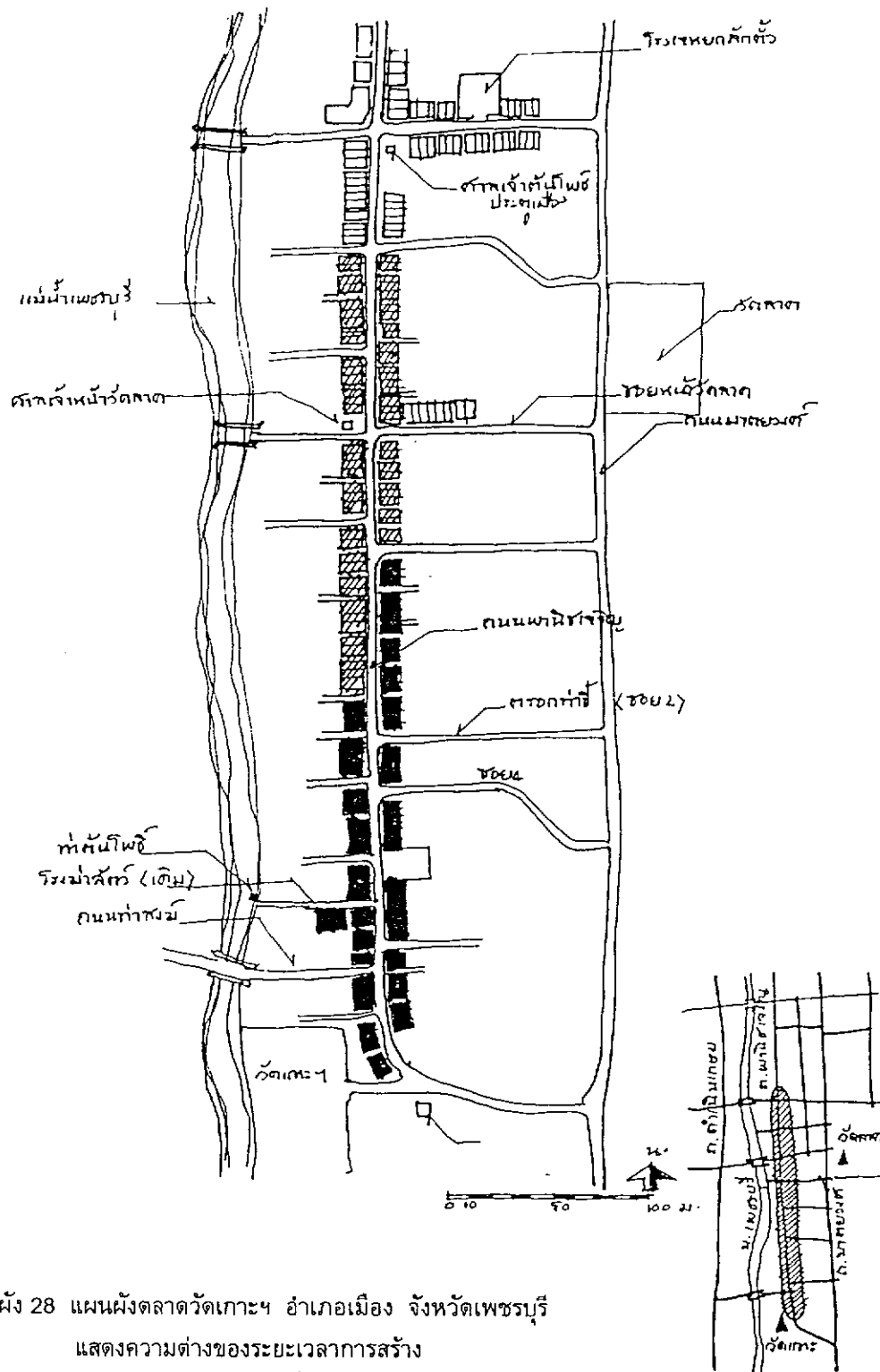
4.2.11 ตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี

พื้นที่ตลาดเก่าดั้งเดิมอายุริมแม่น้ำเพชรบุรีทางเหนือของวัดเกาะฯ ซึ่งเป็นตลาดเก่าแก่มากๆ กับตลาดย่อยที่เรียกว่าตลาดตันโพธิ์ใกล้บริเวณท่าตันโพธิ์ ซึ่งแต่เดิมเมื่อประมาณ 80-90 ปีมาแล้วมีโรงฆ่าสัตว์อยู่ใกล้ๆ ตลาดตันโพธิ์ โรงฆ่าสัตว์ปัจจุบันยังอยู่แต่ไม่ได้ใช้งานแล้ว กลุ่มเรือนแถวไม้ถนนพานิชเจริญนี้มีอายุใกล้เคียงกับตลาดเก่าคือ 80-90 ปี เป็นเรือนแถวไม้สองชั้นใช้ค้าขายทั้งพักอาศัย ในบริเวณดังกล่าวนอกจากจะเป็นร้านค้าย่อยๆ ประกอบตลาดเก่าแล้วยังเป็นแหล่งช่างทองโบราณของเมืองเพชรซึ่งยังหลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีตั้งแต่หัวมุมถนนพานิชเจริญจนถึงตรอกช่างทอง อันประกอบด้วยร้านซุนแซ่ง นายเอียน ชูบดินทร์ คุณป้าเนื่อง แผงสีคำ คุณป้ารัมภา พ่วงลาภ และบ้านเจียมจิตรของตระกูลสุวรรณช่างอยู่ทางทิศตะวันตกของถนนพานิชเจริญ ส่วนทางด้านตะวันออกบ้านทองสัมฤทธิ์ตรงข้ามร้านซุนแซ่ง บ้านนายโซ สุวรรณช่าง และร้านช่างทองติดตรอกช่างทอง เรือนแถวกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเก่าที่สุดของย่าน

แผนผัง 27 แผนผังตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
 ▨ สร้างระยะที่ 2
 □ สร้างระยะที่ 3

แผนผัง 28 แผนผังตลาดวัดเกะฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
- ▨ สร้างระยะที่ 2
- สร้างระยะที่ 3

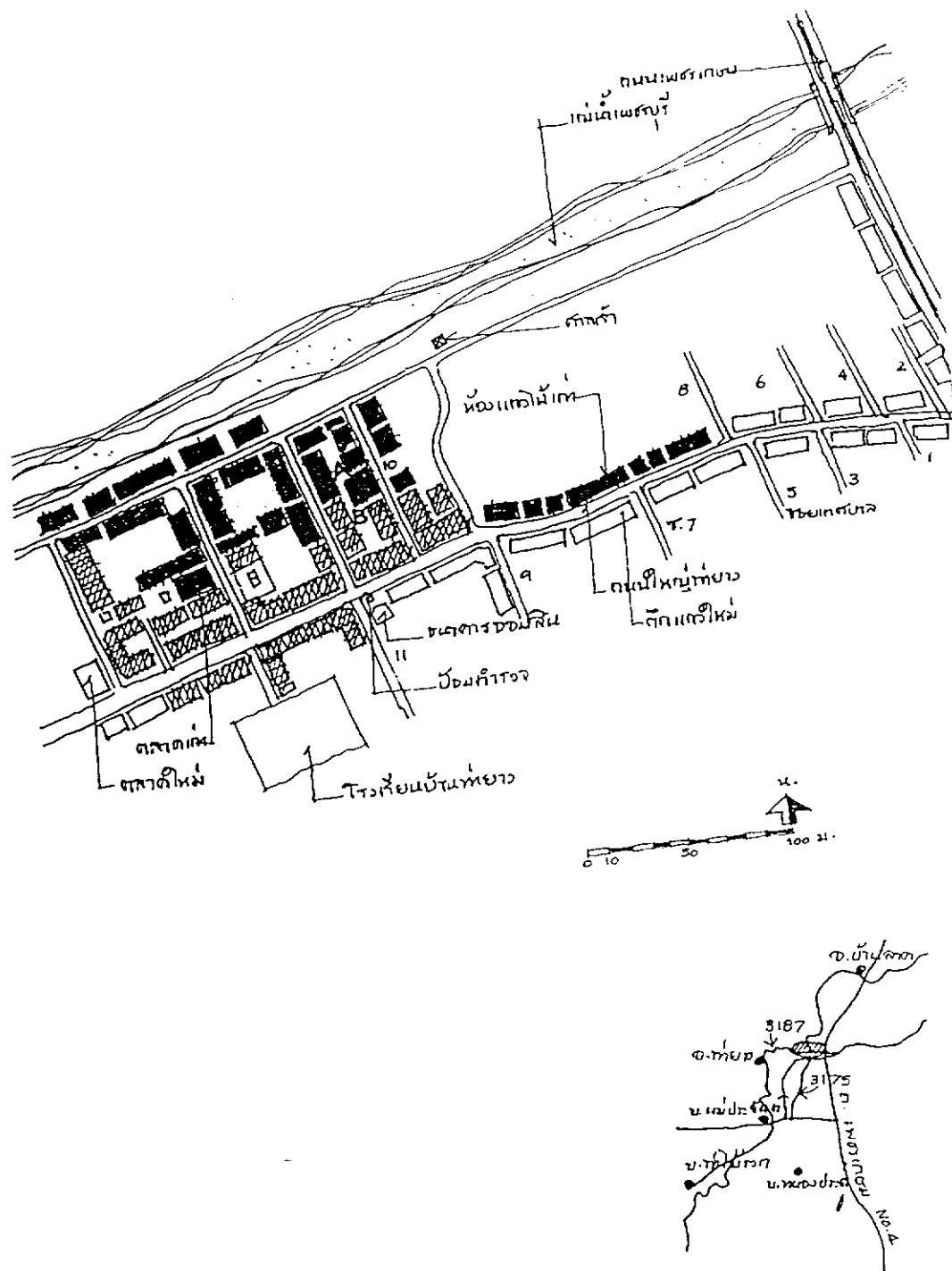
เมื่อชุมชนขยายตัวโตขึ้นตามถนนพานิชเจริญไปทางทิศเหนือ มีการสร้างโรงเจเล็กตัวที่ซอยศาลเจ้าตันโพธิ์ประตูเมือง กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่ทำการค้าขายทุกประเภท เรือนแถวไม้ขยายตัวไปจรดซอยหน้าวัดลาดที่ต่อเนื่องกับถนนมาตยวงศ์ การขยายตัวในช่วงล่าสุดคือตึกแถวสร้างใหม่ย่านโรงเจเล็กตัวที่สร้างรองรับการขยายตัวของชุมชน ตลาดแถบถนนพานิชเจริญปัจจุบันเป็นทางผ่านไปยังตัวเมือง ดังนั้นปัจจุบันจึงให้บริการเฉพาะคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และการขนส่งสินค้าปรับเปลี่ยนจากทางเรือเป็นทางบกโดยสิ้นเชิง

4.2.12 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

ตลาดท่ายางมีอายุของการก่อตั้งชุมชนมาประมาณ 50-60 ปี¹³ บริเวณริมแม่น้ำเพชรบุรี ในอดีตมีท่าเรือ 2 แห่ง เรือนร้านค้าเดิมเป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียว หลังคามุงจากอยู่ระหว่างท่าเรือทั้งสองท่า เป็นชุมชนค้าขายซึ่งอาศัยสินค้าจากเรือที่ขึ้นล่องระหว่างท่ายางบ้านแหลม ต่อมามีคนเข้ามาอยู่มากขึ้น และมีการแลกเปลี่ยนสินค้ากับหลายชุมชน เช่น แก่งกระจาน บ้านส้อง หนองจอก และเขื่อนเพชร ชาวบ้านจะนำผลิตผลทางการเกษตร เช่น ข้าวโพด ถั่วฝักยาว มะนาว หน่อ ฝ้าย มาขาย จนกิจการใหญ่โตขึ้นมีการสร้างห้องแถวไม้ชุดแรก (ดูแผนผัง 29) และตลาดซึ่งชาวบ้านเรียกตลาดก้านันรวมตามชื่อเจ้าของ หลังจากกิจการค้าเจริญขึ้น เจ้าของที่ดินกันสร้างเรือนแถวและตลาดเพิ่มเติม ชาวบ้านเรียกตามชื่อเจ้าของว่า ตลาดป่าบวยสร้างติดกับตลาดเดิมของก้านันรวม ใน พ.ศ.2495 ไฟไหม้ตลาดป่าบวย เป็นไฟไหม้ครั้งใหญ่หมดไปครึ่งตลาดทำให้ต้องสร้างใหม่ แต่ยังเป็นเรือนแถวไม้ 2 ชั้นลักษณะใกล้เคียงกับของเก่า (ดูแผนผัง 29) และมีการสร้างใหม่นอกเหนือจากสร้างแทนอาคารเดิมที่ไฟไหม้แล้วด้วย

เมื่อมีการขยายและปรับปรุงถนนใหม่ท่ายางที่แยกจากถนนเพชรเกษมให้เป็นถนนขนาดใหญ่ต่อไปยังอำเภอและชุมชนเมืองท่ายาง ร้านค้าบางกลุ่มที่หลงเหลือจากไฟไหม้ยังมีให้เห็นได้ระหว่างซอยเทศบาล 8 ถึงซอยเทศบาล 10 และกลุ่มอาคารไม้ที่สร้าง พ.ศ. 2495 บนถนนใหม่ท่ายางยังมีอยู่สองฟากถนนระหว่างซอยเทศบาล 10 ถึงซอยเทศบาล 14 จากแผนผัง 29 จะเห็นได้ว่าตลาดท่ายางเป็นตลาดใหญ่ มีอาคารไม้หลงเหลืออยู่เป็นกลุ่มก้อน ถึงแม้จะเป็นอาคารที่สร้างต่างเวลากัน 10 กว่าปี แต่ปัจจุบันลักษณะทางกายภาพจะแลดูเหมือนกันหมดในแต่ละกลุ่มของเรือนค้าขาย ซึ่งเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ 3 กลุ่มจะมีตลาดสด ตลาดของแห้งและตลาดอาหารแทรกตัวอยู่เพื่อให้บริการแก่คนในชุมชน และแก่ผู้แวะผ่านทางเพื่อไปยังอำเภอท่ายาง และจากอำเภอท่ายางไปยังอำเภอเมือง

ปัจจุบันถนนใหม่ท่ายางกลายเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งหลักของสินค้าต่างๆ ที่มายังตลาดท่ายางแทนการขนส่งทางเรือจากแม่น้ำเพชรบุรีแต่เดิม ซึ่งจะได้ชัดเจนว่าความคึกคักของตลาดปรับเปลี่ยนหน้าจากแม่น้ำมาเป็นถนนใหม่ท่ายางแทน การซื้อ

แผนผัง 29 แผนผังตลาดท่ายาว อำเภอท่ายาว จังหวัดเพชรบุรี
แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
- ▨ สร้างระยะที่ 2
- สร้างระยะที่ 3

ขายมีมากมายและหลากหลายประเภทสินค้าในบริเวณถนนตัดใหม่ บริเวณตลาดเก่าโดยเฉพาะตลาดยุคแรก (ดูแผนผัง 29) ชบเซากลายเป็นเรือนพักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ยังมีกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี การเฉลิมฉลองศาลเจ้าอยู่ในพื้นที่ด้านริมน้ำเดิมตามช่วงเวลาการเฉลิมฉลอง

จากการเปลี่ยนแปลงระบบการคมนาคมขนส่งเป็นทางรถยนต์นี้เอง ส่งผลต่อประเภทและระบบการขายไปด้วย ประเภทสินค้าเดิมที่เป็นสินค้าการเกษตร เปลี่ยนแปรไปเป็นพวกเสื้อผ้าและอาหารทะเลซึ่งขนส่งจากท่าทางและบ้านแหลมเข้าสู่ตลาดท่าทาง กลุ่มอาคารค้าขายใหม่ที่สร้างจากตลาดเดิมไปจนถึงถนนเพชรเกษมกลายเป็นตึกแถว 4-6 ชั้นแบบสมัยใหม่ พร้อมทั้งมีธนาคารเกิดขึ้นหลายแห่งบนถนนใหม่ท่าทาง แสดงถึงความเจริญของเศรษฐกิจของชุมชนได้เป็นอย่างดี

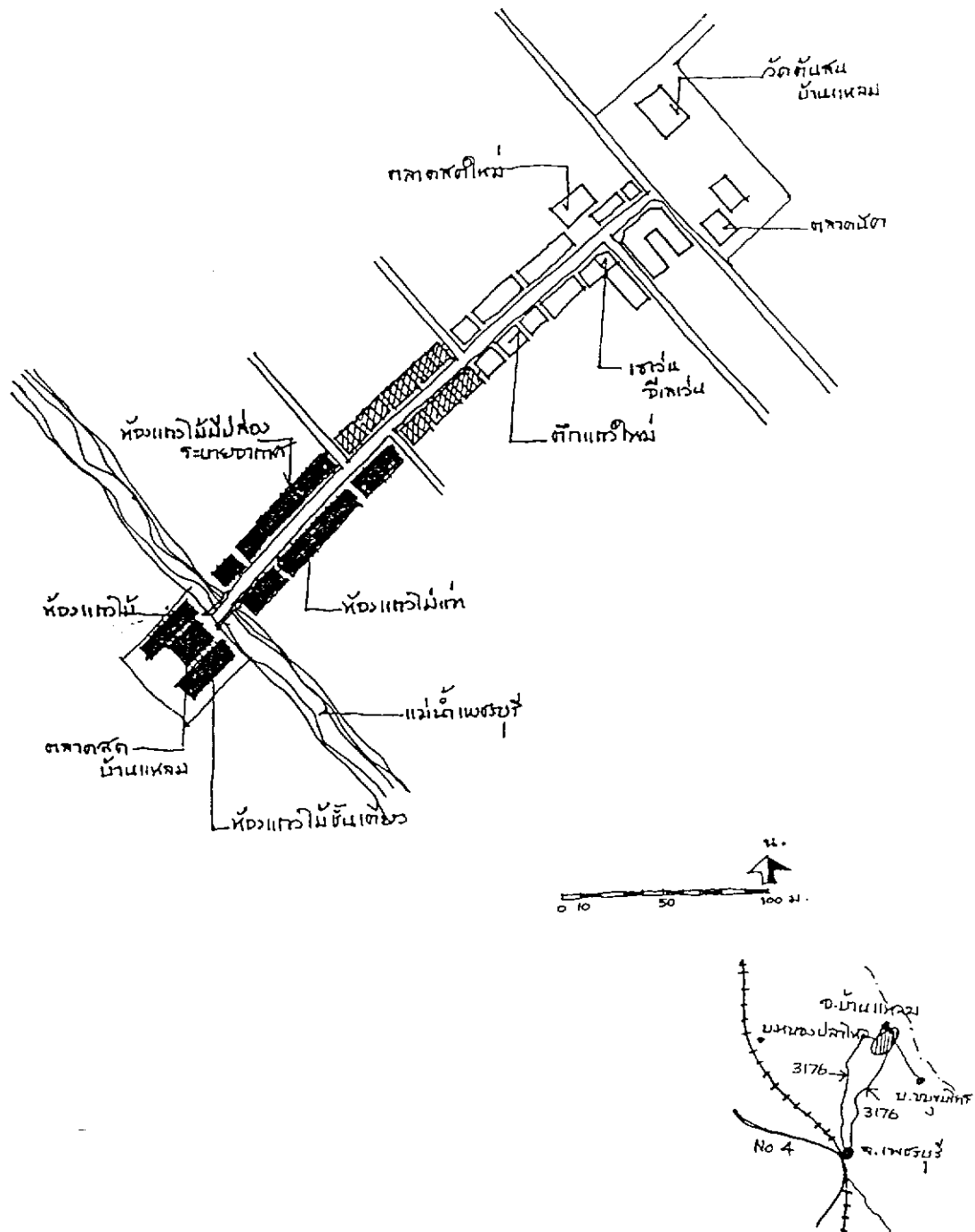
4.2.13 ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ตลาดบ้านแหลมเป็นชุมชนค้าขายขนาดเล็กที่มีอายุการตั้งชุมชนประมาณ 70-80 ปี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเพชรบุรีในช่วงที่แคบมาก แลดูเหมือนคลองมากกว่าเป็นแม่น้ำ ตัวตลาดแรกเริ่มอยู่ด้านทิศใต้ของแม่น้ำ เป็นเพียงตลาดสดที่ขายของประเภทผลผลิตทางการเกษตรที่ชาวบ้านล่องเรือมาซื้อขายแลกเปลี่ยนจากท่าทางผ่านอำเภอมือง และมาจบที่บ้านแหลม สองข้างของตลาดเป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวปลูกสร้างแบบใช้ค้าขายถึงพักอาศัย ตลาดบ้านแหลมนี้ใช้สำหรับให้บริการคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยสินค้าที่ติดมากับเรือขึ้นล่องระหว่างท่าทางกับบ้านแหลม

เนื่องจากแม่น้ำเพชรบุรีช่วงนี้แคบมาก มีสะพานข้ามจากฝั่งใต้ไปยังฝั่งเหนือของแม่น้ำเพื่อไปยังวัดต้นสนกับบ้านแหลม ซึ่งเป็นวัดที่ประชาชนในบ้านแหลมมาทำบุญ ประเพณี ดังนั้นจึงเกิดห้องแถวไม้อีกชุดหนึ่งกระหนาบสองข้างของถนนที่ต่อเนื่องระหว่างตลาดบ้านแหลมไปยังวัดต้นสน เรือนแถวค้าขายชุดนี้มีทั้งชั้นเดียว และสองชั้นสลับกัน การค้าขายในเรือนแถวเป็นการค้าแบบเล็กๆน้อยๆ สำหรับชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เสริมกับสินค้าในตลาดสดซึ่งเป็นสินค้าทางการเกษตร

เรือนค้าขายมีการขยายตัวไปตามถนนตัดใหม่จนถึงวัดต้นสน แต่เนื่องจากการตัดทางหลวงหมายเลข 3176 เข้ามายังวัดต้นสน ทำให้ชุมชนใหม่ทั้งพักอาศัยและค้าขายย้ายไปกระจุกตัวทางด้านวัดต้นสน มีการสร้างตลาดสดใหม่ในพื้นที่ถนนเดิมแต่ติดกับพื้นที่ของวัดต้นสนทางทิศใต้ และยังมีการติดตลาดนัดในวันเสาร์ อาทิตย์ ที่ลานหน้าวัดต้นสนด้วย ทำให้ความตื่นตัวของการค้าแปรเปลี่ยนทิศทางจากตลาดเก่าบ้านแหลมเดิมซึ่งอยู่ทางทิศใต้ เป็นตลาดสดแห่งใหม่ด้านวัดต้นสนซึ่งอยู่ทางทิศเหนือ

เมื่อพิจารณาจากแผนผัง 30 จะเห็นได้ชัดว่าเรือนแถวเก่าสุดจะอยู่ด้านตลาดเก่าด้านทิศใต้ของแม่น้ำต่อเนื่องมาถึงช่วงกลางของถนนตัดใหม่ ต่อเนื่องไปกับเรือนแถว

แผนผัง 30 แผนผังตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
- ▨ สร้างระยะที่ 2
- สร้างระยะที่ 3

ค่อนข้างใหม่ที่สร้างต่อเนื่องขยายตัวไปทางทิศเหนือ แต่พอถึงช่วงต้นของถนนที่ติดกับวัดต้นสน จึงมีทั้งตลาดสดแห่งใหม่ ตลาดนัด และสถานที่ทำการย่อยๆ ของทางราชการ อาคารที่สร้างใหม่ในแถบนี้จะเป็นตึกแถวแบบใหม่ทั้งสิ้น รวมทั้งมีร้านค้าแบบทันสมัย เช่น ร้านเซเว่นอีเลฟเว่นเกิดขึ้นในกลุ่มใหม่ด้วย การขนส่งสินค้ามายังตลาดกลายเป็นเข้ามาโดยรถยนต์ผ่านวัดต้นสนมายังตลาดสดแห่งใหม่ และตลาดนัด ยังมีเฉพาะสินค้าประเภทพืช ผัก ผลไม้ ที่ชาวบ้านปลูกเองในพื้นที่ที่อยู่ลึกเข้าไปจากแม่น้ำ ที่ยังคงบรรทุกเรือพายเล็กๆ เข้ามายังตลาดสดเก่า เพื่อขายให้แก่คนในชุมชน และยังพอขายได้ไม่ขาดทุน เพราะเป็นสินค้าต่างชนิดกันที่ขายในตลาดใหม่ด้านทิศเหนือ

4.2.14 ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ตลาดบางเลนเป็นตลาดขนาดใหญ่ที่มีทั้งตลาดสด และเรือนแถวค้าขายกึ่งพักอาศัยหลายกลุ่มเกาะกันอยู่ค่อนข้างซับซ้อน อายุของการสร้างดูจากสภาพอาคารเดิมคาดว่าประมาณ 50-60 ปี ในอดีตเป็นชุมชนค้าขายที่มีสินค้าล่องมาตามแม่น้ำนครชัยศรี (ท่าจีน) สินค้าที่ขายในตลาดเริ่มแรกที่อยู่ริมแม่น้ำเป็นพวกผักและผลไม้จากสวนที่อยู่ลึกเข้าไป ส่วนสินค้าที่ขายในท้องแถวก็เป็นพวกของแห้ง เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และของชำ ตลาดแรกเริ่มให้บริการกับคนในชุมชนและคนจากชุมชนใกล้เคียง เช่น กำแพงแสน บางหลวง ควนไผ่ ฝั่งาม ในช่วง 30 ปีที่แล้ว ตลาดยังคงตึกคักให้บริการได้อย่างดี และค้าขายได้ตลอดทั้งวัน

ในช่วงระยะ 20 ปีที่ผ่านมาตลาดเก่าได้ถูกเปลี่ยนเป็นห้องแถวค้าขาย 2 ชุด (ดูแผนผัง 31) และมีการสร้างเรือนแถวไม้ระยะที่ 2 เพิ่มเติมเพื่อเป็นทางเข้าสู่ตลาดจากทางบกแทนทางที่มาจากท่าน้ำ เนื่องจากการตัดถนนใหม่เข้ามาถึงพื้นที่ตลาด ทางเข้าตลาดเป็นช่วงที่มีเรือนแถวไม้ 2 ชั้นมีระเบียบตอนบนกระหนาบทางเดินกลางที่มีการยกหลังคาคลุมทางเดินเพื่อเป็นทางเข้า และเป็นการเดินซื้อของภายใน และยังได้มีการขยายตัวของเรือนค้าขายทั้งทางเหนือและใต้ของตลาดเดิม

ปัจจุบันเป็นอำเภอบางเลนมีการพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบ มีถนนใหม่ที่ได้รับการปรับปรุงทั้งทางหลวงหมายเลข 346 และทางหลวงหมายเลข 3233 ซึ่งทำให้การเข้าถึงตลาดบางเลนสะดวกและใหญ่โตโอโถง เริ่มมีการสร้างตลาดสดใหม่ สร้างแผงลอยค้าขายปริมาณมากมายทางทิศเหนือของตลาดเก่า และมีนายทุนเล็งการก่อสร้างศูนย์การค้าแห่งใหม่ “บางเลนเซ็นเตอร์” ไว้ด้านตรงข้าม อาคารร้านค้าที่สร้างใหม่กระหนาบถนนขนาดใหญ่ที่ตัดเข้าสู่ตลาดบางเลนเป็นตึกแถวขนาดใหญ่ เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน และยังมีแนวโน้มว่าตลาดบางเลนเดิมจะถูกหรือถอนเปลี่ยนเป็นห้างสรรพสินค้าและซูเปอร์มาร์เก็ต แต่ปัจจุบันยังมีปัญหาเพราะชาวบ้านในชุมชนตลาดบางเลนซึ่งอยู่ต่อเนื่องกันมาในพื้นที่กว่า 50 ปี ยังคงรักและหวงแหนตลาดเก่าบางเลนของพวกเขาอยู่ ทำให้ยังเปลี่ยนแปลงไม่ได้

แต่อย่างไรก็ตามขณะที่การคมนาคมขนส่งเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ผนวกกับการติดตลาดนัดในพื้นที่ใกล้เคียงหลายแห่ง เช่น ตลาดนัดชมพูนพวง ตลาดนัดใหญ่สามแยกทางไปปทุมธานี ตลาดนัดใหญ่สามง่าม และตลาดนัดบางไทร ทำให้ลูกค้าของตลาดเดิมเปลี่ยนแปลงไป และนอกจากนี้ในบริเวณตลาดสดปัจจุบันตามนโยบายของทางอำเภอบางเลนมีโครงการจะใช้เป็นที่ตั้งของอำเภอและโรงพักในอนาคต ทำให้เกิดปัญหาและเกิดความลังเลในการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับตลาดเดิม ปัจจุบันความเห็นของประชาชนในชุมชนยังเป็นปีกแผ่นสามารถดำเนินาทุนได้ระยะหนึ่ง แต่เมื่อไรก็ตามที่ความเป็นปีกแผ่นของประชาชนสลายลง ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากมากสำหรับชุมชนบางเลน

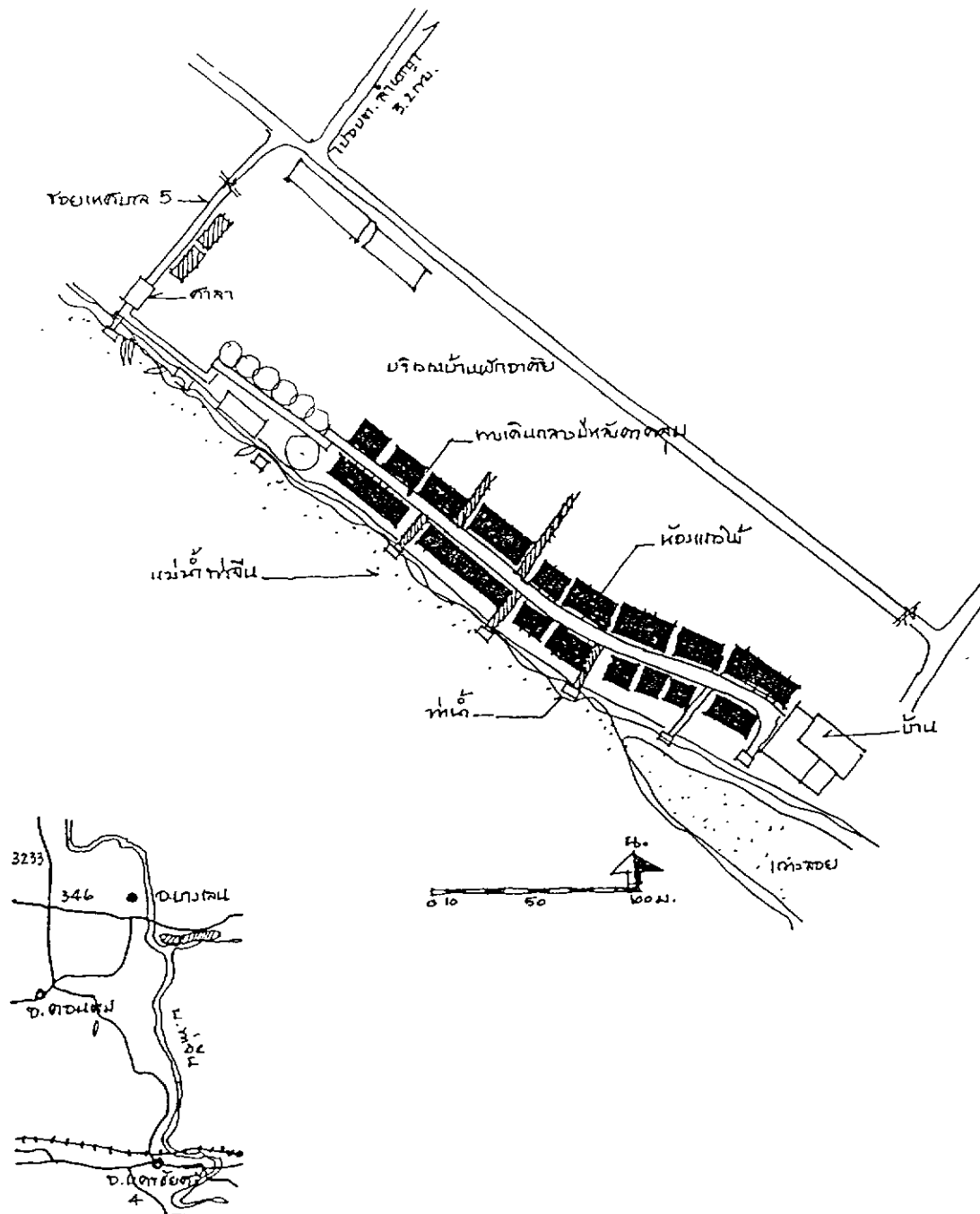
4.2.15 ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

รูปลักษณะเริ่มแรกของตลาดลำพญา เมื่อ 60 ปีที่แล้วคือเรือนไม้ชั้นเดียวหลังคามุงจากสร้างกระหนาบทางเดินกลางซึ่งไปด้วยอิฐมอญขนาดใหญ่ และมีหลังคาคลุมทางเดิน หลังคาคลุมทางเดินแต่เดิมตั้งเสาไม้ยกสูงและหลังคามุงจากเช่นเดียวกับเรือนแถว การขนส่งสินค้าต่างๆขนส่งโดยทางเรือมาขึ้นที่ท่าเรือริมแม่น้ำนครชัยศรี

ในอดีตตลาดลำพญาให้บริการแก่ผู้คนหลายชุมชน ได้แก่ ชุมชนคลองแขก (วัดสว่างอารมณ์) ชุมชนวัดเวฬุวนาราม ชุมชนบางพญา โดยในหน้าแล้งผู้คนที่จะมาซื้อของจะออกจากบ้านซึ่งห่างจากตลาดลำพญาประมาณ 3-7 กิโลเมตร โดยออกจากบ้านตั้งแต่ตีห้าพอซื้อของเสร็จก็จะกลับถึงบ้านประมาณบ่ายสามโมงเย็น แต่ละคนจะแบกกระบุง ตะกร้า เดินกันมาเป็นกลุ่มๆ ละ 3-5 คน เพื่อป้องกันการปล้นทรัพย์สินระหว่างทาง แต่พอหน้าน้ำจะเปลี่ยนเป็นพายเรือเข้ามาซื้อของ เพราะน้ำท่วมสูงมาก

สินค้าที่ลำเลียงมาโดยทางเรือจะเป็นพวกมะพร้าว เปลือก ปลาทุตม์เค็ม สินค้าเหล่านี้มาทางแม่กลอง พวกปลาทุตม์ พริกแห้ง หอมกระเทียม จะมาจากบางช้าง มะพร้าว น้ำตาล มาจากนครชัยศรี ส่วนในเรือนแถวจะเป็นสินค้าพวกเสื้อผ้าเป็นหลัก

ในช่วง 30 ปีที่แล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงเรือนค้าขายเป็นเรือนแบบถาวร เป็นเรือนไม้สองชั้น หลังคามุงสังกะสี ความคึกคักของตลาดช่วงนี้มีตลอดทั้งวัน โดยนอกจากการค้าขายในเรือนแถวแล้ว ยังมีเรือต่างๆ ทั้งเรือชั้นเดียวและสองชั้น เช่น เรือขุนแผน เรือขุนช้าง เรือนางวันทอง ขึ้นล่องจากสุพรรณบุรีไปสุดที่จี่วราย และแวะจอดที่ตลาดลำพญา นอกจากนั้นยังมีเรือโดยสารวิ่งขึ้นล่องจากลำพญาไปสุพรรณฯด้วย โดยออกเดินทางแต่เช้าตรู่ไปถึงสุพรรณฯประมาณบ่ายสามโมง ทำเรือโดยสารอยู่ปลายสุดของตลาดปัจจุบัน

แผนผัง 32 แผนผังตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
- ▨ สร้างระยะที่ 2
- สร้างระยะที่ 3

ช่วงระยะ 10 ปีที่แล้วมาตลาดลำพญาซบเซาลง เพราะมีตลาดอื่นใกล้เคียงที่ให้บริการได้คล่องตัว และมีสินค้าหลากหลายกว่า ช่วงเวลาหนึ่งเรือนค้าขายเหล่านี้กลายเป็นเรือนพักอาศัย แต่ในระยะ 4-5 ปีที่แล้วมา องค์การบริหารส่วนตำบลลำพญามีโครงการฟื้นฟูตลาดลำพญา และตลาดน้ำวัดลำพญาเพื่อการท่องเที่ยว จึงได้มีการปรับปรุงอาคารตลาดลำพญา โดยเฉพาะช่องทางเดินกลางให้น่าเดินและสว่างขึ้น โดยเปลี่ยนโครงสร้างไม้และโครงถักคอนกรีตเป็นโครงเหล็กซึ่งมีขนาดเล็กและเบา และเปลี่ยนหลังคาจากมุงสังกะสีเป็นมุงกระเบื้องลอนเล็กสลับกับกระเบื้องโปรงแสง เพื่อให้ทางเดินกลางสว่างขึ้น

ตลาดลำพญาเป็นตลาดเล็กๆที่ไม่สามารถมีพื้นที่ขยายตัวได้ (ดูแผนผัง 32) แต่ก็เป็นตลาดที่มีลักษณะเด่นในการอยู่ เพราะทุกบ้านอยู่กันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ มีความหวงแหนในถิ่นที่อยู่ มีความรักและเอื้ออาทรระหว่างกัน มีความสนิทสนมกลมเกลียวดูจูงญาติสนิท

4.2.16 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ตลาดนครชัยศรีเป็นตลาดแบบพื้นถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่ดี จุดเริ่มแรกของตลาดคือท่าเรือขนส่งสินค้าริมแม่น้ำนครชัยศรีที่ทำให้การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ามีความคล่องตัวด้วยการขนส่งทางน้ำ พื้นที่ก่อสร้างตลาดระยะแรก คือ ตลาดสดและเรือนค้าขายที่เป็นคู่นันทางเข้าตลาดสดจากด้านแม่น้ำ พร้อมๆกับที่มีการสร้างเรือนแถวค้าขายทั้งแบบกลุ่มและแนวยาว ส่วนด้านหลังของตลาดเป็นเรือนค้าขายพักอาศัย สินค้าในตลาดเป็นพืช ผัก ผลไม้ อาหารสด อาหารแห้ง โดยเฉพาะเปิดพะไลที่ขึ้นชื่อของตลาดนครชัยศรี

พื้นที่รอบบริเวณมีการพัฒนาการรวดเร็วมาก เพราะถนนทางเข้าตลาดซึ่งตรงไปยังสะพานรวมเมฆซึ่งเป็นสะพานข้ามแม่น้ำนครชัยศรี เป็นที่ตั้งของสถานีตำรวจภูธรอำเภอนครชัยศรีด้วย ทำให้พื้นที่โดยรอบมีการปรับปรุงโดยเฉพาะผิวจราจรและเส้นทางถนนที่เข้ามายังตลาด หากพิจารณาแผนผัง 33 ซึ่งแสดงถึงความต่างระยะเวลาก่อสร้างอาคารในตลาดจะพบว่า อาคารยุคแรกเริ่มที่ตลาดสดและเรือนแถวไม้รอบๆ ตลาดสด แล้วค่อยๆขยายตัวไปทางทิศเหนือเพื่อสร้างเรือนแถวค้าขายฝั่งตรงข้ามถนนที่กระหนาบตลาดคู่ขนานกับถนนเข้ามายังสถานีตำรวจ แต่เมื่อมีการพิจารณาสถานีตำรวจและอาคารราชการข้างเคียง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับสะพานรวมเมฆซึ่งข้ามแม่น้ำได้ จะพบว่าอาคารใหม่ที่สร้างก็เปลี่ยนแปรไปจากเรือนแถวไม้ เป็นตึกแถวสมัยใหม่ไปหมด ทั้งที่กระหนาบถนนเส้นเหนือและใต้ของตลาด รวมทั้งมีการเกิดของธนาคารพาณิชย์ถึง 3 ธนาคารในพื้นที่ของตึกแถวสร้างใหม่ด้านทิศเหนือ

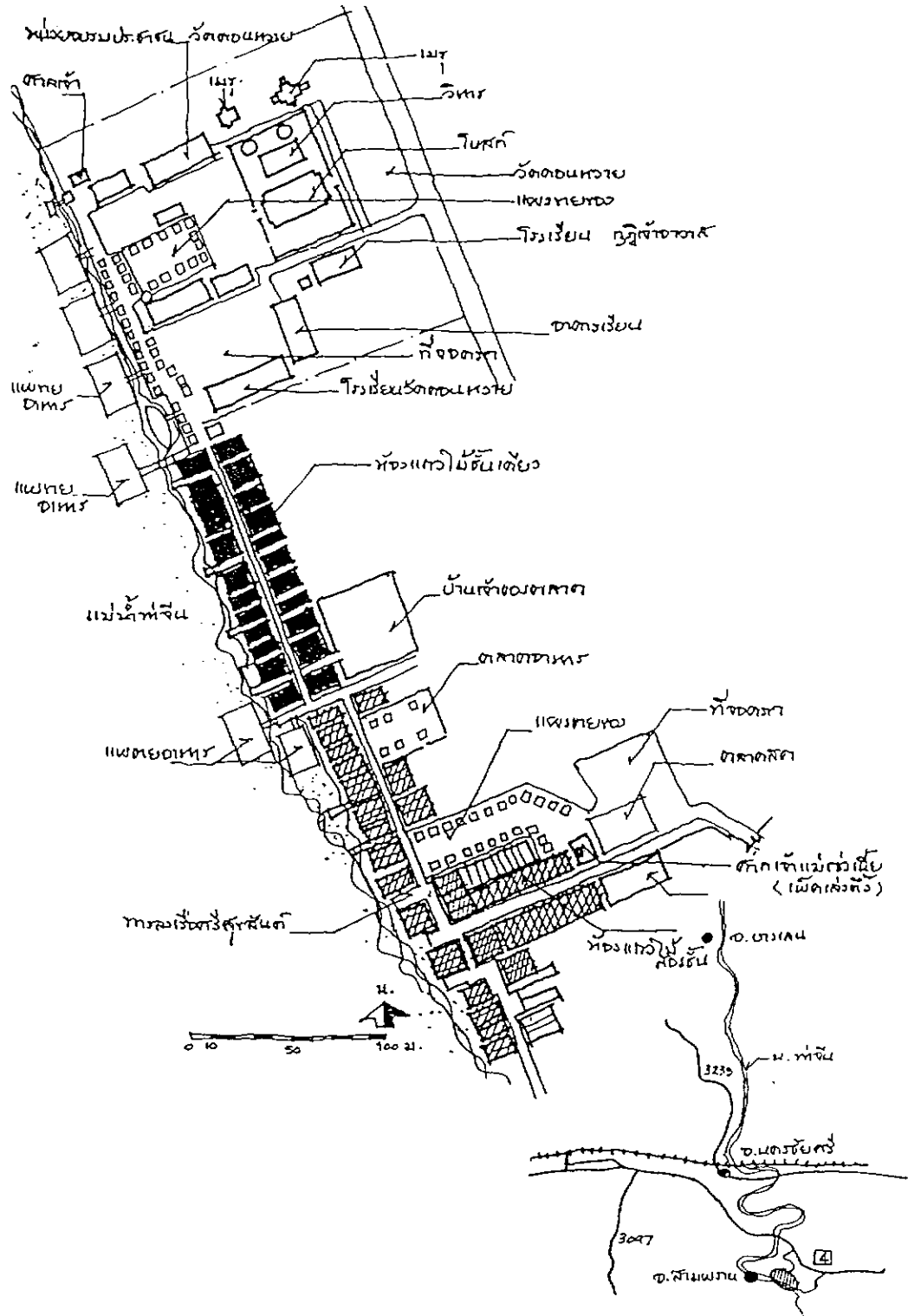
ตลาดนครชัยศรีปัจจุบันยังสามารถให้บริการแก่คนในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่ผ่านนครชัยศรีได้เป็นอย่างดี แต่เป็นที่น่าเสียดายเพราะผู้ครอบครองในปัจจุบันเป็นเพียงผู้เช่าอาคารเท่านั้น ไม่สามารถซ่อมแซมปรับปรุงให้คงอยู่ยาวนานได้ ได้แต่ปล่อยให้คงสภาพหรือเสื่อมสลายลงไปเท่านั้น ลักษณะทางกายภาพของตลาดที่เป็นกลุ่มก้อน ให้บริการได้ทั้งของสด ของแห้ง เครื่องใช้ ของชำ ผลไม้และอาหารสำเร็จรูปที่ขึ้นชื่อยังเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้ตลาดนครชัยศรียังมีชีวิตยืนยาวอยู่ได้ แต่เป็นที่น่าเสียดายเพราะในไม่ช้าตลาดจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการลงทุนทางเศรษฐกิจ หากประชาชนในพื้นที่มีความเป็นปึกแผ่นเช่นตลาดบางเลน อาจเป็นหนทางหนึ่งที่จะยืดอายุของตลาดนครชัยศรี ซึ่งเป็นตลาดแบบพื้นถิ่นที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตของชุมชนให้ยืนยาวต่อไปได้อีกระยะหนึ่งแทนที่จะเห็นศูนย์การค้าแบบใหม่ผุดขึ้นมาริมแม่น้ำนครชัยศรี

4.2.17 ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ในบรรดาตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการศึกษาศึกษาและสำรวจทั้ง 17 แห่งในพื้นที่ 4 จังหวัด ตลาดวัดดอนหวายเป็นแห่งเดียวที่ในปัจจุบันเป็นตลาดที่ยังคงความนิยมอยู่อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะในวัดสุทัศน์ดาห์ ผู้คนจะแน่นมากแทบเดินซื้อของไม่ได้เลย ตลาดเริ่มแรกอยู่บริเวณริมแม่น้ำนครชัยศรีติดกับโรงเรียนวัดดอนหวาย ลักษณะเป็นตลาดแบบพื้นถิ่นง่าย ๆ ร้านค้าเป็นเรือนไม้สองชั้นบ้างชั้นเดียวบ้างวางยาวขนานกับริมฝั่งในลักษณะเรือนแถวคู่หันหน้าเข้าหากัน มีทางเดินกลาง และมีหลังคาคลุมทางเดิน ของที่ขายในตลาดมีทุกประเภท แต่ส่วนใหญ่เป็นสินค้าพวก ผัก ผลไม้ ขนมไทย อาหารสำเร็จรูปมากมาย นอกจากนั้นก็มีสินค้าประเภทข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการก่อสร้างวัสดุอุปกรณ์เล็กๆน้อยๆ

การขยายตัวของตลาดมีต่อเนื่องเป็นแนวยาว ลดหลั่นไปตามแนวฝั่ง ส่วนขยายของตลาดเริ่มทำให้สินค้าหลากหลายขึ้น เช่นมีตลาดอาหารและแผงขายของบริเวณพื้นที่ที่สร้างระยะที่ 2 (ดูแผนผัง 34) บางส่วนเป็นเรือนแถวพักอาศัย ซึ่งเจ้าของไปขายของที่แผงซึ่งขายดีกว่าขายที่บ้าน เพราะอยู่ลึก

นอกจากตลาดและร้านค้าแบบแถวทั้งเก่าและใหม่แล้ว พื้นที่บริเวณลานวัดด้านทิศเหนือของตลาดเก่าจัดเป็นตลาดนัดที่มีแผงขายของจิ๋วๆ ตั้งแต่ต้นไม้ ดอกไม้ ผลไม้ ของแห้ง ขนม และผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ซึ่งขายดีสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นเมื่อตลาดวัดดอนหวายคนแน่นมากทุกวัน สิ่งที่ต้องการตามมาคือร้านอาหาร ซึ่งนอกจากร้านอาหารในตลาดซึ่งไม่พอเพียงต่อความต้องการแล้ว ปริมาณคนที่มาทำให้เกิดแพขายอาหารมากมายริมน้ำ ซึ่งเป็นที่น่าห่วงต่อสภาวะของมลภาวะทางน้ำอย่างมาก

แผนผัง 34 แผนผังตลาดวัดดอนหวาย ตำบลบางระทึ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดนครปฐม
แสดงความต่างของระยะเวลาการสร้าง

- สร้างระยะที่ 1
- ▨ สร้างระยะที่ 2
- สร้างระยะที่ 3

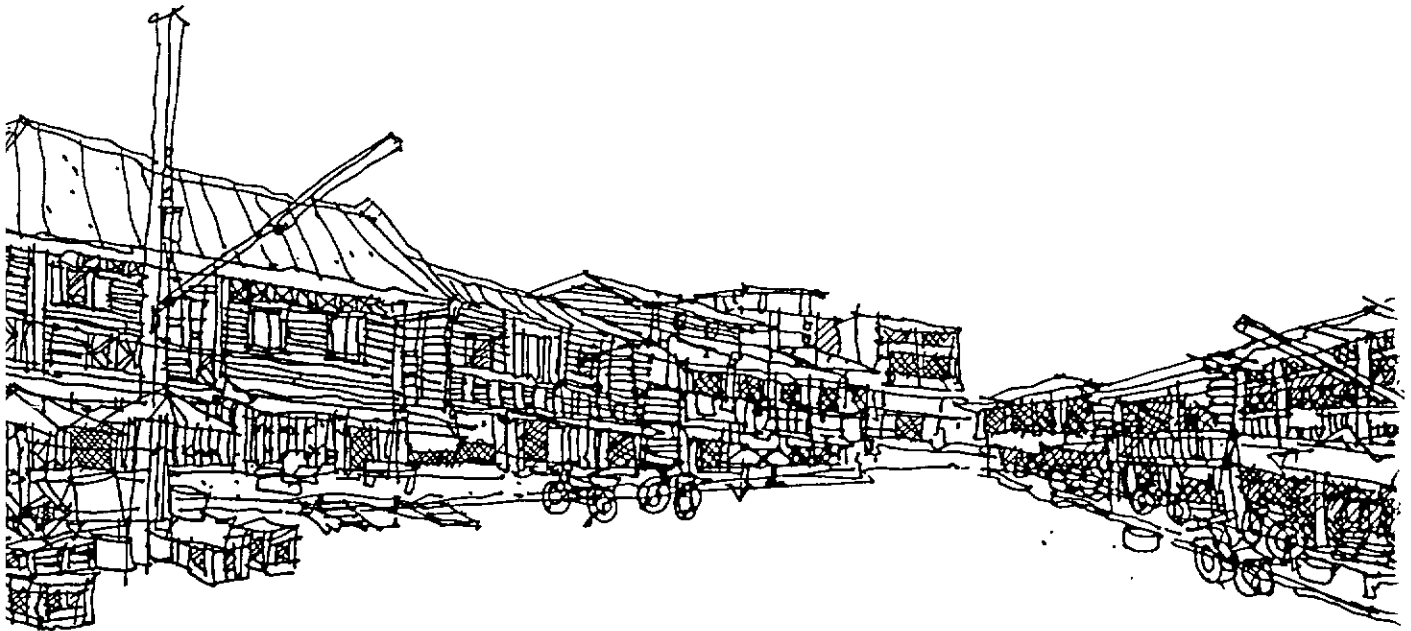
การขนส่งสินค้าของที่ใช้ทั้งทางเรือและรถ เพราะปรากฏเห็นการบริการทางเรือหลายจุดซึ่งยังเป็นที่นิยมอยู่สำหรับผู้ที่อยู่ปากตรงข้ามของแม่น้ำ และสำหรับผู้ที่อยู่ลึกเข้าไปในคลองแยกต่างๆที่ต้องการมาซื้อของ

เหตุที่ตลาดวัดดอนหวายเป็นที่นิยมอย่างมากนอกจากประเภทสินค้าซึ่งหาซื้อจากตลาดสดปกติหรือห้างสรรพสินค้าสมัยใหม่ได้แล้ว การคมนาคมปัจจุบันซึ่งมีการตัดถนนใหม่หลายสาย วัดดอนหวายสามารถเข้าถึงได้หลายทางที่สะดวกและรวดเร็วทำให้คนนิยมทั้งคนในชุมชนเอง และจากจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ ในตลาดจะพบลูกค้าซึ่งไปจากกรุงเทพฯ มากพอกับคนในท้องถิ่น ในพื้นที่ตลาดด้านทิศใต้มีศาลเจ้าแม่เซ่งเนี่ย (เพี้ยเล่งตึ้ง) ซึ่งชาวบ้านสร้างไว้เพื่อกราบไหว้บูชา เพื่อเป็นกำลังใจในการค้าขายและการอยู่อย่างร่มเย็น ดังนั้นที่เคารพสักการะของคนในตลาดจะมีทั้งไปไหว้พระที่วัดดอนหวาย และมาไหว้เจ้าที่ศาลเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งปกติของคนทำการค้าขายทั่วไป

ตลาดส่วนใหญ่ที่สำรวจมีความแปรเปลี่ยนทั้งทางกายภาพและเศรษฐกิจ รวมทั้งมีแนวโน้มจะเสื่อมสลายไปในอนาคต เนื่องจากปัจจัยต่างๆหลายประการ แต่ตลาดวัดดอนหวายจะเดิมสวนทางกับตลาดทั้งหลายโดยสิ้นเชิง เพราะเป็นที่นิยมและมีการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจอย่างดีมากตลาดเวลา ซึ่งเป็นที่น่าศึกษาวิเคราะห์ถึงเหตุผลต่อไป

เชิงอรรถบทที่ 4

1. สัมภาษณ์ คุณยายอำภา อรุณทัย เรือนแถวตลาดคู้งพยอม เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2543 โดย วันดี พินิจวรสิน
2. สัมภาษณ์ นายมนัส อำไพจิต เรือนแถวค้าขายตลาดเจ็ดเสมียน เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2543 โดย อรศิริ ปาณินท์
3. สัมภาษณ์ นางนิภา สุพัฒน์กุล อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 669 หมู่ 8 ตำบลเขาพระ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2543 โดย สมคิด จิระทัศนกุล
4. สัมภาษณ์ นายวิพุธ กาพภักดี บ้านเลขที่ 529 หมู่ 8 ตลาดท่าช้าง เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2543 โดย วันดี พินิจวรสิน
5. สัมภาษณ์ คุณพิศมัย ประจงการ บ้านเลขที่ 272 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2543 โดย สมคิด จิระทัศนกุล
6. สัมภาษณ์ คุณพิศมัย ประจงการ : อ้างแล้วในเชิงอรรถ 5
7. สัมภาษณ์ คุณอุดม จันทอม บ้านเลขที่ 244 หมู่ 2 ตำบลบางปลาม้า อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2543 โดย วันดี พินิจวรสิน
8. สัมภาษณ์ คุณปาสงวน โพธิ์ฤกษ์ บ้านเลขที่ 110/18 ถนนเขางู อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2543 โดย อรศิริ ปาณินท์
9. สัมภาษณ์ นายกวย ศรีวรกุล บ้านเลขที่ 145/5 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2543 โดย สมคิด จิระทัศนกุล
10. อรศิริ ปาณินท์. ลักษณะอาคารพักอาศัยย่านคลองบางกอกน้อย. รายงานวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร : 2519' หน้า 28.
11. สัมภาษณ์ คุณยายอำภา อรุณทัย อายุ 86 ปี ตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2543 โดย วันดี พินิจวรสิน
12. สัมภาษณ์ เจ้าของโรงงานไซโป้ว “หลานแม่ฮวย” ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2543 โดย อรศิริ ปาณินท์
13. สัมภาษณ์ นายบุญเลี้ยง เมฆสุวรรณดิษฐ์ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 94 ซอยกลาง ถนนใหม่ท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2543 โดย วันดี พินิจวรสิน

บทที่ 5 บทวิเคราะห์: ลักษณะเด่นของเรือนค้าขายพื้นถิ่น ที่ทำการศึกษา

จากการศึกษาตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมืองที่ยังคงมีลักษณะเฉพาะตัวในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และนครปฐม รวมทั้งสิ้น 17 แห่ง อันประกอบด้วย

- ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
- ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี
- ตลาดถนนเขาวง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
- ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี
- ตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
- ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- ตลาดหน้าวัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
- ตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
- ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี
- ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
- ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
- ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
- ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
- ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ได้พบปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อลักษณะเฉพาะของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง คือ

- ความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้ง
- ชีวิต ความเชื่อ การอยู่ และการค้าขาย
- รูปทรงของสถาปัตยกรรมซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตและภูมิปัญญาของท้องถิ่น

5.1 ความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้ง

ตลาดและเรือนค้าขายแบบพื้นถิ่นมิใช่มีกำเนิดตามแนวทางและวงจรของธุรกิจ เช่น ตลาดและศูนย์การค้าที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่มีจุดกำเนิดมาจากชีวิตและความสัมพันธ์ของการดำรงชีวิต สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของท้องถิ่น

จุดกำเนิดของตลาดและเรือนค้าขายแบบพื้นถิ่นจะเหมือนกันแทบทั้งหมด คือ เริ่มจากพื้นที่ริมแม่น้ำ ลำคลองที่มีเรือขนส่งสิ่งสินค้าทั้งเล็กและใหญ่ขึ้นล่องอยู่เป็นประจำ ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของคนไทย และกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทยนั้น แหล่งที่ตั้งแรกที่เลือกคือริมน้ำ ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำหรือลำคลองหนอง บึง ก็ตาม เพราะต้องอาศัยน้ำในการดำรงชีวิตทั้งอุปโภค บริโภค และทำการเกษตร แต่นอกจากคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่นๆ รวมทั้งมอญ เขมร แล้ว ยังมีกลุ่มคนจีนที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานผสมผสานอยู่เช่นเดียวกัน และส่วนหนึ่งของคนจีนในอดีตจะเข้ามารวมในฐานะพ่อค้าเรือเร่¹ นำสินค้ามาขายตามหมู่บ้านและรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้าน และบางส่วนจะเข้ามาอยู่ร่วมในชุมชน โดยรับจ้างทั่วไปในช่วงแรก ปลูกผัก และค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เช่นกาแฟ ร้านค้าขายของใช้ที่จำเป็น และเมื่อมีทุนรอนมากขึ้นก็ขยายกิจการค้ามากขึ้น มีการแต่งงานกับคนท้องถิ่นที่เป็นคนไทย กลุ่มคนจีนได้ขยายกิจการค้าโดยเฉพาะโรงสีข้าวและอุตสาหกรรมอื่นๆ ริมน้ำซึ่งสามารถขนส่งสินค้าได้โดยสะดวก กลุ่มคนจีนที่เป็นพ่อค้าเรือเร่เริ่มจะเข้าไปรับพืช ผัก ผลไม้ จากแหล่งอื่นๆ มาขายในหมู่บ้าน โดยการล่องเรือผ่านไปมา ที่ใดที่เป็นแหล่งชุมชนริมน้ำก็จะแวะที่นั่น เมื่อมีกิจกรรมการค้าขายซึ่งเริ่มแรกซื้อจากเรือมากขึ้นก็จะเป็นจุดกำเนิดของตลาดริมน้ำ แบบตลาดนัดตามวันและเวลาที่สะดวกสำหรับพ่อค้าและชาวบ้านจากจุดเริ่มต้นของแหล่งที่ตั้งลักษณะนี้เป็นจุดสนใจให้ชาวบ้านในคลองหรือลำน้ำที่ห่างไกล สนใจที่จะนำผลผลิตผลการเกษตรของตนเองมาขายด้วย ตลาดนัดก็ขยายตัวใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ยังมีการผสมผสานกับการค้าขายทางบกของกลุ่มพ่อค้าที่ร่อนเร่มาจากทางไกล สินค้าจากพ่อค้าเร่ทางบกอาจเป็นวัว ควาย เครื่องเหล็ก เครื่องใช้ต่างๆ ความถี่ของการเข้าร่วมในตลาดของพ่อค้าเร่ทางบกจะน้อยกว่าพ่อค้าเร่ทางเรือเพราะใช้เวลาเดินทางนานกว่า

ตลาดนัดจากพ่อค้าเร่ทางเรืออาจเป็น 15 วันต่อครั้ง ส่วนพ่อค้าเร่ทางบกอาจจะเป็น 3-4 เดือนหรือ 6 เดือนมาครั้งหนึ่ง ลักษณะนี้ตลาดนัดจะติดทุก 15 วัน หากมีชาวบ้านคนไทยร่วมเอาสินค้ามาขายด้วย อาจจะเป็นทุกอาทิตย์ ตลาดในบางลักษณะอาจเกิดในรูปของทางผ่านระหว่างแหล่งค้าขายหลัก เช่น² เรือที่ขึ้นล่องระหว่างสุพรรณบุรี และกรุงเทพฯ มักจะแวะพักที่ตลาดท่าช้าง ตลาดศรีประจันต์ ตลาดเก่าห้อง เป็นระยะๆ ยกตัวอย่างเช่น ออกจากตลาดท่าช้างแต่เช้ามีด (ตี 4-ตี 5) จะผ่านตลาดศรีประจันต์ประมาณเที่ยงผ่านตลาดเก่าห้องบ่าย 3 โมงเย็น ลงไปถึงอยุธยาและถึงท่าเตียนกรุงเทพฯ รุ่งเช้าอีกวันหนึ่ง

จุดต่างๆจะเป็นจุดที่เรือจำเป็นต้องพัก และได้จอดขายสินค้าไปด้วยในตัว หรือในบางกรณีเรือไม่ได้วิ่งระยะยาวนัก เช่น เรือสินค้าที่วิ่งขึ้นล่องในคลองดำเนินสะดวกระหว่างอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม จะแวะพักที่ช่วงกลางคือคลองโพธิ์หักหลักห้า ซึ่งปัจจุบันเป็นตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์

จากตลาดนัดซึ่งกำเนิดมาจากพ่อค้าเร่ ทางเรือและทางบกผนวกกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตรของชาวบ้านที่บรรทุกในเรือและแบกหามมาทางบกก่อให้เกิดเป็นตลาดแหล่งแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าเป็นจุดเริ่มต้นและมีพัฒนาการต่อไปเรื่อยๆตามลักษณะของสังคมและเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่าในความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้งนี้ ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่อง คือ

- 5.1.1 การคมนาคมและการขนส่งทางน้ำ
- 5.1.2 ความคล่องตัวในการเข้าถึงแหล่งที่ตั้งทั้งทางน้ำและทางบก
- 5.1.3 การรวมตัวของประชาชนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง
- 5.1.4 ความหลากหลายของผลผลิตในชุมชนที่สามารถนำมาซื้อขายแลกเปลี่ยน

5.2 ชีวิตและความเชื่อ การอยู่ และการค้าขาย

5.2.1 ชีวิตและความเชื่อ

สืบเนื่องจาก 5.1 พบว่าชุมชนที่เป็นชุมชนค้าขายส่วนใหญ่เริ่มจากเรือค้าขาย และคนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ซึ่งแต่งงานกับคนไทยในชุมชน และบุกเบิกทำสวน ทำไร่ ค้าขาย ก่อร่างสร้างตัวจนเป็นบึงแผ่น กลายเป็นตระกูลใหญ่มีที่ดินและขยันขันแข็ง แรกหน่อลูกหลานเป็นคนไทยลูกผสมจีนซึ่งมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการขยายตัวของชุมชน ยกตัวอย่างเช่นในชุมชนตลาดท้ายาง อำเภอยายาง จังหวัดเพชรบุรี ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2443-2453³ ชาวจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนท้ายาง และบุกเบิกทำมาหากินอย่างขยันขันแข็ง ทำไร่ ทำสวน และตั้งร้านค้า กับทำการแต่งงานกับคนไทย เช่น เจ้าของที่ดินรายใหญ่ที่เริ่มตั้งตลาด ได้แก่ นางผาด แซ่ก้วย นางบวย บวงสรวง เป็นผู้ริเริ่มการค้าขายแบบตลาดสด ตลาดนัด ริมแม่น้ำเพชรบุรี ได้ทั้งสินค้าจากเรือและสินค้าจากทางบก และมีความเจริญเติบโตมาเรื่อยๆ มีผู้ย้ายเข้ามาทำการค้าขายสมทบ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนจีนเช่นเดียวกัน

เมื่อมีการผสมผสานการอยู่ระหว่างคนจีน คนไทยและลูกหลานไทย-จีนในชุมชนซึ่งใช้ทั้งค้าขายและพักอาศัย คนจีนที่อยู่ในชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนในการเช่นไหว้บรรพบุรุษ ไหว้เจ้าต่างๆ ตามลักษณะของศาสนาพุทธแบบมหายาน ดังนั้นจะพบว่าในชุมชนที่เป็นตลาดและร้านค้าของคนจีนทุกแห่งจะมีศาลเจ้าอย่างน้อย 1 ศาล บางแห่งอาจจะมีหลายศาล เป็นที่ประทับของเจ้าต่างองค์กัน เช่น ศาลเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้าพ่อกวนอู ศาลเจ้าพ่อเสือ ศาลเจ้าพ่อเห้งเจีย เป็นต้น บางแห่งในศาลเจ้าศาลหนึ่งมีเจ้าหลายองค์ประทับอยู่ร่วมกันในศาลเดียว เมื่อถึงเทศกาลสารทจีน ตรุษจีน หรืองาน

ประจำปีของศาลเจ้า จะมีการเฉลิมฉลองต่างๆ รวมทั้งการแสดงงิ้วหน้าศาลเจ้า คนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนที่มีความนับถือ เลื่อมใสต่างก็มาทำพิธีเซ่นไหว้บูชาที่ศาลเจ้าพ่อ เจ้าแม่ กิตติศัพท์ความศักดิ์สิทธิ์ของศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ของแต่ละตลาดไม่ใช่ว่าเฉพาะในกลุ่มคนจีน และคนไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น แต่ในคนไทยแท้ๆ ซึ่งอยู่ในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง มักจะเข้ามากราบไหว้บนบานศาลเจ้าด้วย ดังนั้นบางครั้งจะมีการแก้บนด้วยละครชาตรี สลับกับภาพยนตร์แทรกกับการแสดงงิ้วอยู่บ่อยๆ ในวันตรุษ สารท บริเวณศาลเจ้าและตลาดจะมีความคึกคักมาก โดยเฉพาะในวันจ่ายจะมีพ่อค้าแม่ค้าตั้งร้านขายของแบบปิดถนน ขายหมู เป็ด ไก่ ผลไม้ ขนมเทียน ขนมแข่ง และสิ่งของไหว้เจ้ามากมาย ลูกค้าที่มาซื้อส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชน และคนในชุมชนใกล้เคียงที่นับถือและศรัทธาต่อเจ้าในศาลเจ้า นอกจากตรุษจีนแล้วในเทศกาลไหว้พระพรพบุรุษหรือเซ็งเม้ง ซึ่งตรงกับวันที่ 5 เมษายนของทุกปีก็จะมีผู้คนมาเซ่นไหว้ที่ศาลเจ้าด้วย

นอกจากการไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าของชุมชนแล้ว ทั้งคนจีน คนไทยในชุมชนค้าขาย ก็ยังนิยมไปทำบุญประเพณีแบบไทยที่วัดในชุมชนด้วย คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนมักจะไปฟังเทศน์ ไปทำบุญตามปกติ ทำบุญตามเทศกาล และบุตรชายของครอบครัวก็ไปบวชที่วัด การบวชเรียนนี้ปัจจุบันแม้แต่ครอบครัวเชื้อสายจีนก็นิยมให้ลูกชายของครอบครัวบวชเรียนด้วย ดังนั้นในชุมชนค้าขายแบบพื้นถิ่นของไทย ชาวบ้านในชุมชนจะไปทำบุญทั้งที่วัดและที่ศาลเจ้าไปพร้อมๆ กันด้วย เพราะถือว่าการไหว้พระไม่ว่าจะเป็นพระจีน พระไทย ก็ได้รับอานิสงส์เช่นเดียวกัน

ในกลุ่มคนจีน และคนไทยเชื้อสายจีนนี้นอกจากนับถือ เจ้า พระ แล้วความเชื่อเกี่ยวกับผีและเจ้าที่ต่างๆ ก็ยังมีอยู่ในจิตใจทั้งคนไทย คนจีน คนจีนมีเจ้าที่อยูในบ้าน แต่คนไทยมีเจ้าที่อยู่ที่ทั้งในบ้านและในหมู่บ้าน ดังนั้นเป็นสิ่งที่ปกติที่เราจะพบเห็นว่าใกล้ๆ ศาลเจ้า บางครั้งจะมีศาลผี และ/หรือศาลพระภูมิอยู่ในบริเวณเดียวกันด้วย เวลามาไหว้พระจะได้ไหว้ไปพร้อมๆ กัน ศาลเจ้าคู่กับศาลพระภูมิ และ/หรือศาลผีนี้ดูตัวอย่างได้ที่ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี และตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เป็นต้น

5.2.2 การอยู่

วงจรชีวิตของชาวบ้านในชุมชนค้าขายแบบพื้นถิ่น เป็นชีวิตที่ไม่แยกการค้าขายออกจากการอยู่อาศัยเหมือนกับศูนย์การค้าและธุรกิจที่เห็นกันอยู่ดาษดื่นในปัจจุบัน แต่เป็นชีวิตที่มีวงจรที่ต่อเนื่องกันตลอด 24 ชั่วโมง

วงจรการดำรงชีวิตจะอยู่ในที่เดียวกัน คือ

- 04.00 – 05.00 น. - รับส่งสินค้า เตรียมจัด
- 05.00 – 08.30 น. - ซื้อขายในตลาดสด ตลาดอาหารและตลาดนัดเช้า
- 08.30 – 15.00 น. - ซื้อขายในตลาดสด (บ่าย)
- 15.00 – 21.00 น. - ซื้อขายในร้านค้า, ตลาดอาหาร
- 21.00 – 04.00 น. - พักผ่อน นอน

หากเป็นเรือนค้าขายที่ไม่ใช่ตลาดสด ตลาดนัด ก็จะเริ่มเปิดตั้งแต่ประมาณ 8.30 น. ไปถึง 17.00 – 18.00 น. ก็หยุดขายเก็บของหน้าร้าน เหลือเฉพาะแต่ในร้าน ซึ่งในช่วงดังกล่าวสภาพเรือนค้าขายจะกลายเป็นบ้านพักอาศัย ผู้คนเริ่มพักผ่อน ออกมานั่งคุยกันหน้าร้าน เด็กๆ ในย่านวิ่งเล่นในถนนที่เก็บของหน้าร้านเข้าไปในบ้านแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่การใช้งานของพื้นที่ว่างในย่าน เราจะเห็นภาพชินตาที่เห็นเด็กๆ วิ่งเล่น ขี่จักรยาน ตีแบดมินตัน ในถนนหรือทางเดินในตลาด ในช่วงเย็นที่ตลาดวายแล้ว ผู้ใหญ่ นั่งคุยกัน บางบ้านที่มีระเบียงบ้านชั้นบน นั่งพักผ่อนบนระเบียงบ้าน ตะโกนคุยกันข้ามถนนได้อย่างสนิทชิดเชื้อ เพราะถนนหรือทางเท้าในตลาดกว้างแค่ 3.00 เมตร นับเป็นบรรยากาศที่อบอุ่นและเอื้ออาทรต่อกันอย่างยิ่ง เราสามารถพบเห็นภาพลักษณะนี้ได้ทุกวันในช่วงเวลาประมาณ 17.00-18.00 น. ที่ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ตลาดเก้าห้อง อำเภอบางพลามฯ จังหวัดสุพรรณบุรี และตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

นอกจากวงจรชีวิตการอยู่ตามปกติแล้ว ชีวิตของผู้คนในตลาดและเรือนแถวยังต้องการการใช้พื้นที่ร่วมกันโดยไม่มีปัญหาการแสดงความเป็นเจ้าของ เช่นการใช้ท่าเรือขนส่งและโดยสารร่วมกัน ท่าเรือของตลาดมีทั้งท่าเรือกึ่งสาธารณะ และท่าเรือของบ้านที่ตั้งอยู่ติดน้ำ บ้านที่อยู่ห่างไกลสามารถใช้ท่าเรือร่วมกันได้ด้วยความเอื้อเฟื้อ

ในการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการอยู่ของผู้คนในชุมชน ตลาด และเรือนค้าขายแบบพื้นถิ่น เราจะพบประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการอยู่ที่มีลักษณะพิเศษ ดังนี้ คือ

- ความใกล้ชิด และความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนบ้าน
- ความคล่องตัวในการใช้พื้นที่กลางร่วมกัน (เก็บของ, ท่าเรือ)
- การปรับเปลี่ยนการใช้สอยในพื้นที่เมื่อมีการใช้งานต่างเวลากัน ซึ่งเป็นการใช้สอยที่คล่องตัวและสนองความต้องการของคนในชุมชน

5.2.3 การค้าขาย

การค้าขายของตลาดแต่ละแหล่งที่ตั้ง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกันจะพบทั้งความเหมือนและความต่าง ความเหมือนคือลักษณะสินค้าที่เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตจะเหมือนกัน เช่น ของใช้ประจำวัน ของชำ และอาหาร ความต่างคือลักษณะการค้าหรือสินค้าที่เป็น

หลัก หรือสินค้าที่ขึ้นชื่อของแต่ละแห่งจะต่างกัน และสิ่งนี้จะเป็นตัวดึงดูดให้คนต่างชุมชนเข้ามาซื้อของในตลาดซึ่งเป็นของที่ชุมชนของตนเองไม่มี

ความต่างของสินค้าขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ปัจจัยแรกคือสินค้าที่ชุมชนผลิตได้เองที่เป็นที่รู้จัก เช่น ส้มโอจากตลาดนครชัยศรี หัวไชโป้วจากตลาดเจ็ดเสมียน อาหารทะเลจากตลาดบ้านแหลม เป็นต้น ปัจจัยต่อมาคือแหล่งที่มาของสินค้า ในกรณีที่เป็นสินค้าต่างพื้นที่ เช่น สินค้าพวกมะพร้าว น้ำตาล ส้มโอ อาจเป็นสินค้าสำคัญของตลาดได้ถ้าชุมชนนั้นๆมีเรือขึ้นล่องจากนครชัยศรี หรือพริกแห้ง หอม กระเทียม มาจากบางช้าง อุ่น จากดำเนินสะดวก เป็นต้น ตลาดที่เป็นจุดผ่านของเรือขึ้นล่องจากพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิต อาจมีสินค้าสำคัญของตลาดจากเรือที่ขึ้นล่องผ่านตลาดได้ หรือเมื่อเปลี่ยนระบบการคมนาคมขนส่งจากทางเรือเป็นทางรถยนต์ ประเภทของสินค้าหลักของตลาดก็อาจเปลี่ยนตามไปด้วย เช่น ตลาดท่าสาย อำเภอท่าสาย จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ในอดีตที่การขนส่งทางเรือเป็นทางขนส่งหลัก ตลาดท่าสายมีทั้งตลาดนัดสองแห่ง คือ ตลาดนัดบนและตลาดนัดล่าง มีตลาดสดซื้อสินค้ามาทางเรือเป็นพวกข้าวโพด ไข่ กล้วย มะนาว หนูนุ่ ผาย ผลิตผลที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของตลาดท่าสาย คือ มะนาว และกล้วย กล่าวกันว่าเป็นผลิตผลที่ดีที่สุดในประเทศไทย⁴ และสินค้าเหล่านี้มาทางเรือที่ขึ้นล่องระหว่างท่าสายและบ้านแหลม แต่ปัจจุบันเมื่อเส้นทางคมนาคมขนส่งเปลี่ยนแปลงจากทางน้ำโดยแม่น้ำเพชรบุรีมาเป็นโดยทางรถยนต์จากถนนใหญ่ท่าสายซึ่งแยกจากถนนเพชรเกษม ซึ่งเป็นทางสายหลักผ่านหลายจังหวัดทางภาคใต้ สินค้าหลักของตลาดจำเป็นต้องเปลี่ยนตามระบบการขนส่ง ซึ่งกลายเป็นพวกเสื้อผ้าและอาหารทะเล

การศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของการค้าขาย และสินค้าในตลาดพบว่าประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับลักษณะเด่นของการค้าขายของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น คือ

- ผลผลิตในพื้นที่
- ผลิตผลที่มาจากแหล่งผลิตอื่นที่มีการขนส่งผ่านอย่างคล่องตัวทางเรือ
- ผลิตผลที่มาจากแหล่งผลิตอื่นที่มีการขนส่งทางบกผ่านอย่างคล่องตัวมายังตลาด

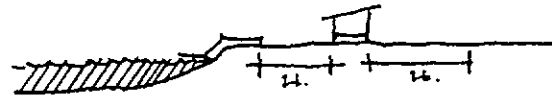
ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่าระบบของการคมนาคมขนส่งจากแหล่งผลิตมายังตลาดเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญยิ่งต่อประเภทของสินค้าและการคงอยู่ของระบบเศรษฐกิจของตลาดพื้นถิ่น

5.3 รูปทรงของสถาปัตยกรรมซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะเด่นของรูปทรงสถาปัตยกรรมของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง คือความเรียบง่าย ซึ่งตรงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิต ทั้งรูปทรง พื้นที่ใช้งาน ส่วนรวม พื้นที่ใช้งานเฉพาะตัว วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ ซึ่งจะเสนอการวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

5.3.1 วิวัฒนาการของการเลือกที่ตั้งตลาด ร้านค้า ตลอดจนรูปทรงของสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบเกี่ยวเนื่อง

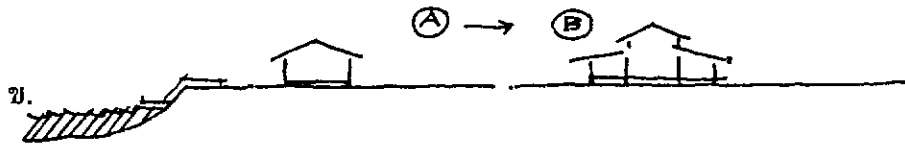
ก.

น = ที่ติดตลาดนัด

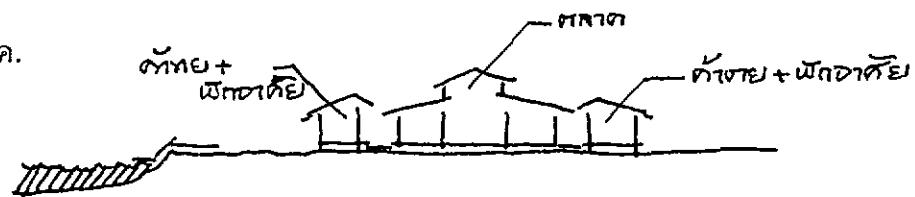
ตลาดเริ่มแรก เริ่มจากทำน้ำที่เรือจอดขายสินค้าได้ เริ่มมีพื้นที่ติดตลาดนัดริมน้ำ เริ่มมีเพิงค้าขายหลังคามุงจากอย่างง่าย ๆ ให้รู้ว่าเป็นแหล่งเริ่มของการค้าขาย

ข.

เมื่อตลาดนัดอยู่ตัวมีกิจกรรมสม่ำเสมอเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและชุมชนข้างเคียง เพื่อขายของซึ่งผนวกกับตลาดนัด ก็จะเปลี่ยนรูปเป็นตลาดสดขนาดใหญ่ขึ้น ในโครงสร้างไม่ง่าย ๆ พื้นที่โล่ง มีหลังคาคลุมที่แลดูถาวรและกันแดดกันฝนได้ดีขึ้น หลังคาในช่วงแรกอาจเป็นมุงจาก และค่อยๆเปลี่ยนเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง หรืออาจมีขนาดใหญ่ขึ้นจนต้องปรับรูปทรงให้สะดวกต่อการระบายอากาศและให้มีแสงเข้าได้ทั่วถึง แต่ยังเป็นตลาดสดถึงตลาดนัดที่พ่อค้าแม่ค้าขนส่งมาขายเป็นเวลาและขนกลับเป็นเวลา

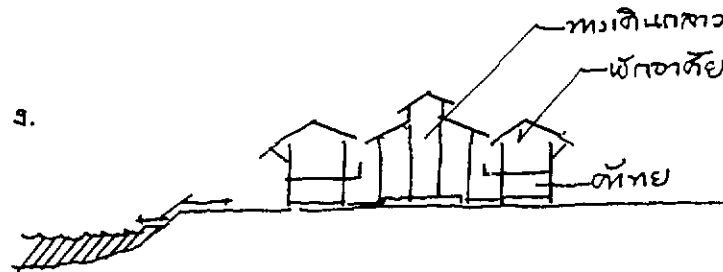
ค.

เมื่อการค้าขายเริ่มเป็นตลาดถาวร สามารถขายได้ตลอดวัน ตลาดสดเริ่มมีพัฒนาการข้างเคียง มีการผนวกเรือนแถวพักอาศัยกระหนาบสองข้าง ซึ่งเป็นผลดีเพราะเท่ากับตลาดสดมีคนคอยเฝ้าระวังภัยอยู่ตลอดวันตลอดคืน ร้านค้าที่กระหนาบตลาดสดจะเริ่มขายของที่เกี่ยวเนื่องและเป็นที่ต้องการของลูกค้าที่มาซื้อของที่ตลาดสด เช่น ของชำ กาแฟ อาหาร เสื้อผ้า เครื่องใช้ และการบริการ

รูปทรงสถาปัตยกรรมเป็นลักษณะเรียบง่าย ตัวตลาดโครงสร้างไม้หลังคาจั่วอาจเป็นชั้นเดียว หรือยกหลังคาสองชั้น เพื่อระบายอากาศด้วยก็ได้ ส่วนเรือนแถวกระหนาบ

ตลาดอาจเป็นหลังคาเพิงหรือหลังคาจั่วแบบง่ายๆ ช่วงระยะแรกมุ่งจากต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง ยกพื้นเรือนสูงกว่าถนนทางเดิน มีชานยาวต่อเนื่องหน้าร้านเพื่อวางของขาย ในเรือนแถวส่วนหน้าขายของ ส่วนหลังพักอาศัย ตัวอย่างของตลาดลักษณะนี้ดูได้จากตลาดบ้านแหลม (ตลาดเก่า) อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ที่ยังคงมีให้เห็นได้ถึงปัจจุบัน

ในบางพื้นที่พัฒนาการของเรือนค้าขายพื้นถิ่นอาจแยกอิสระจากตลาดสด เช่น ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน และตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ตัวร้านค้าจะสร้างกระหนาบทางเดินกลางซึ่งสร้างแบบมีหลังคาคลุมให้สามารถย่ำตลาดได้ตลอดเวลา ถึงแม้จะเป็นหน้าฝนก็ตาม เรือนค้าขายจะเรียงเป็นแถว แต่ไม่ใช่ยาวติดกันเป็นฟิต เช่นตึกแถวปัจจุบัน ส่วนใหญ่แยกเป็นชุดๆ ชุดหนึ่งอาจเป็น 3-5-7 หรือ 9 ห้อง สร้างไม่ติดกันทีเดียว มักแยกห่างกันเพื่อให้มีทางออกไปยังแม่น้ำหรือพื้นที่ข้างหลังได้

ตัวเรือนยังคงเป็นเรือนไม้สองชั้น หลังคามุงจากหรือสังกะสีหรือกระเบื้องทางเดินกลาง แยกโครงสร้างต่างหาก และยกหลังคาให้ระบายอากาศและแสงสว่างธรรมชาติเข้าไปได้

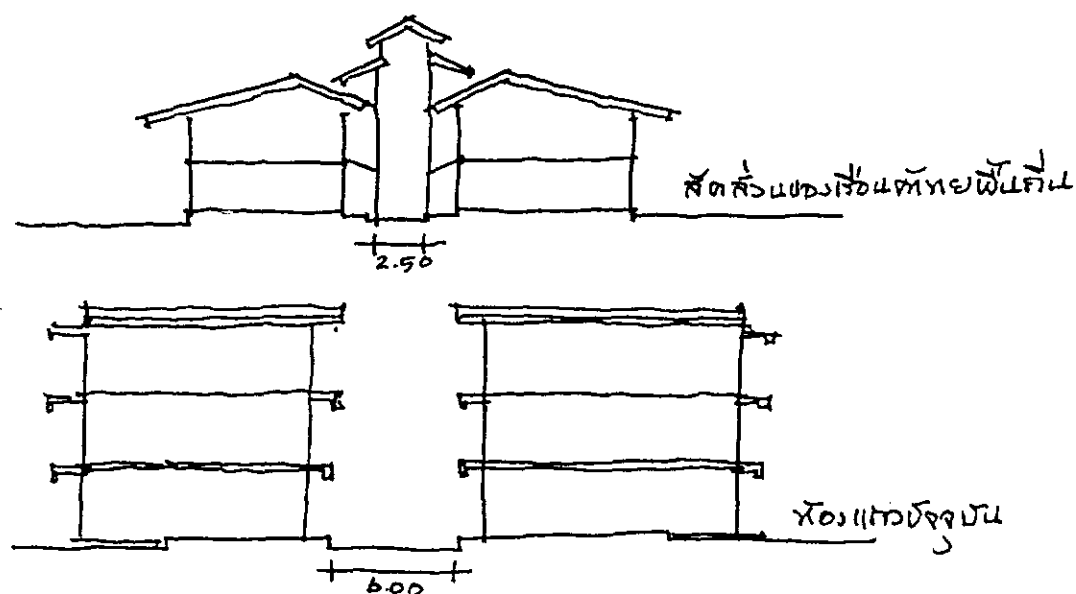
พื้นที่ใช้สอยหลักของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นมิใช่มีเพียงตัวตลาดเท่านั้น แต่รวมทั้งชานขายของ ทางเดินกลาง พื้นที่เก็บของและพื้นที่อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและการใช้สอยของตลาดด้วย พื้นที่ใช้สอยของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นเป็นไปตามความต้องการที่ประหยัที่สุดของการใช้สอย จากการศึกษาโดยการสำรวจทางกายภาพพบว่า

ขนาดของเรือนค้าขายพื้นถิ่นต่อช่วงเสาจะอยู่ในช่วงระยะ 2.50 - 2.80 เมตร เป็นส่วนใหญ่ ขนาดใหญ่สุดจะอยู่ที่ 2.80-3.00 เมตร ซึ่งเป็นขนาดที่ต่างจากช่วงเสาของห้องแถวหรือตึกแถวปัจจุบันมาก เพราะปัจจุบันตามกฎหมายอาคาร ห้องแถว ต้องมีช่วงกว้างไม่ต่ำกว่า 3.50 เมตร ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ช่วงกว้าง 4.00 เมตร เป็นอย่างต่ำ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าขนาดของห้องแถวซึ่งเคยมีผลต่อสัดส่วนของอาคารทั้งหมดที่เล็กลง แต่เป็นขนาดที่มีความคล่องตัวในการค้าขายและการอยู่อย่างประหยัดพื้นที่

พื้นที่ใช้งานของส่วนที่เป็นตลาดซึ่งแต่เดิมใช้งานแบบตลาดนัด ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าแบกกระบุงตะกร้าเข้ามาขาย ดังนั้นพื้นที่ที่ต้องการ คือ พื้นที่ที่วางกระบุง ตะกร้า ลังและม้านั่งสำหรับขาย ถ้าเป็นตลาดนัดภายนอกพื้นที่ที่ต้องการ คือพื้นที่กางร่มกันแดดแบบตลาดร่ม ผนวกกับพื้นที่ที่เป็นทางเดินอีกประมาณ 1.20 เมตร ดังนั้น ตลาดพื้นถิ่นขนาดเพียง 6.00×8.00 เมตร ก็สามารถให้บริการขายของสดของแห้งแก่ชุมชนได้เต็มที่ และในขนาดของพื้นที่ดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสัดส่วนของคนไทย

พิจารณาในแง่สัดส่วนลักษณะ 3 มิติก็เช่นเดียวกัน ระดับพื้นถึงวงกบบนของเรือนค้าขายจะอยู่ที่ 1.80 เมตร ซึ่งจะต่ำกว่าที่ใช้อยู่ปัจจุบัน 0.20 เมตร ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความสูงเฉลี่ยของคนไทยแล้วก็เป็นการใช้งานแบบคล่องตัว

สำหรับถนนหรือทางเท้าที่เดินซื้อของในตลาดร้านค้าพื้นถิ่น ส่วนใหญ่จะมีขนาดอยู่ระหว่าง 2.50-3.00 เมตร มีหลังคาคลุมทางเดินแยกจากโครงสร้างของเรือนค้าขาย ความกว้างของถนนและทางเดินจะเป็นสัดส่วนที่กลมกลืนกับความสูงของเรือนค้าขายที่กระหนาบอยู่ กล่าวคือช่วงถนนกลางจะกว้างประมาณ 2.50-3.00 เมตร เรือนแถว 2 ข้างมีชานของตนเองประมาณ 1.00-1.50 เมตร ชานมีชายคาคลุม ความสูงของชั้นเรือนโดยเฉลี่ย 2.80-3.00 เมตร

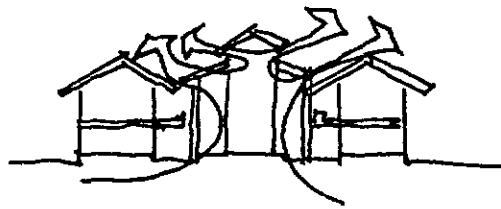
ลักษณะดังกล่าวทำให้สัดส่วนอาคาร สัดส่วนมนุษย์ และการใช้สอยอยู่ในสภาพที่เป็นไปตามใช้งานจริงและประหยัดทั้งพื้นที่ และประหยัดวัสดุในการก่อสร้างอาคารทุกประเภททั้งโครงสร้างหลัก พื้น ผนัง และหลังคา

5.3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเนื่องการอยู่

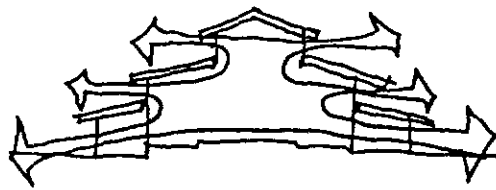
ภูมิปัญญาไทยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่โดยเฉพาะในเรือนพื้นถิ่นแหล่งต่างๆ มีอยู่มากมาย ในพื้นที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าหากไม่ใช่เรือนพักอาศัย แต่เป็นตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นเราจะพบภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ในเรือนใดบ้าง

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนนึงคือ ความคิดเกี่ยวกับการระบายอากาศธรรมชาติ ซึ่งบรรพบุรุษของไทยคิดไว้อย่างมากมาย อาทิเช่น

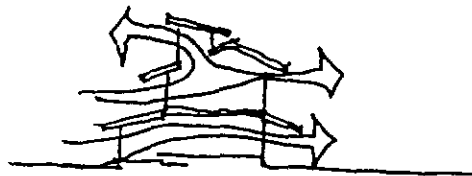
- ระบบการระบายอากาศที่หลังคา ที่แยกออกได้หลายประเภท เช่น การระบายอากาศตอนบนสุดของหลังคาคลุมทางเดินกลางระหว่างเรือนแถว การระบายอากาศที่หลังคายกสองชั้นของตลาด การทำปล่องระบายอากาศตอนบนหลังคา

- ตลาดบางเลน
- ตลาดเก่าห้อง
- ตลาดลำพญา
- ตลาดวัดดอนหวาย

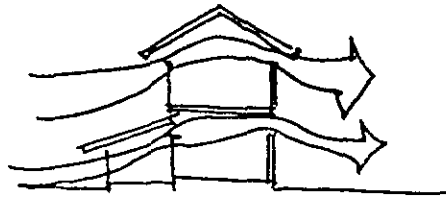

- ตลาดศรีประจันต์
- ตลาดนครชัยศรี
- ตลาดท่ายาง
- ตลาดบ้านแหลม

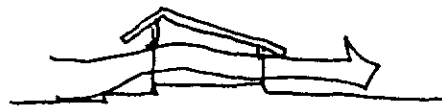

- ตลาดบ้านแหลม
- ตลาดเก่าห้อง

- ระบบการระบายอากาศของช่องลมตอนบนเหนือสุดของผนัง

- การเปิดช่องของประตูหน้าและหลังให้อากาศถ่ายเทได้ โดยไม่มีผนังกัน ซึ่งต่างไปจากตึกแถวปัจจุบันที่ระบายอากาศยากมาก

- การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างที่ไม่เก็บความร้อน

เรือนร้านค้าพื้นถิ่นใช้วัสดุก่อสร้างที่เป็นไม้ ซึ่งทำให้อุณหภูมิในอาคารเย็นกว่าผนังที่ก่ออิฐ การเลือกใช้วัสดุที่เป็นไม้นี้ชาวบ้านทราบดี เพราะจากแบบสอบถามที่ถามถึงความพึงพอใจในที่อยู่ คำตอบของความพึงพอใจเกี่ยวเนื่องกับการอยู่สบาย เพราะอากาศไม่ร้อนเท่าตึกด้วย สำหรับหลังคาซึ่งในอดีตใช้หลังคามุงจากทำให้อุณหภูมิภายในเย็นกว่า ปัจจุบันซึ่งเปลี่ยนเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง

จากการวิเคราะห์ลักษณะเด่นของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นจากกรณีศึกษาทั้ง 17 แห่งพบว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้ตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากศูนย์ธุรกิจการค้าในชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ

1. ความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสภาพแวดล้อม แหล่งที่ตั้งของตลาดแต่ละแห่ง
2. สินค้าหลักของแต่ละตลาด
3. ชีวิต การอยู่และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่
4. ลักษณะของสถาปัตยกรรมที่แตกต่างไปจากศูนย์การค้าสมัยใหม่
5. ความต่อเนื่องของชีวิตและสังคมวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยต่างๆตามที่สรุปในบทวิเคราะห์ จะดำเนินต่อไปถึงการสังเคราะห์และสรุปข้อคิดเห็นและเสนอแนะ รวมทั้งการคาดการณ์ในการคงอยู่หรือสูญสลายของตลาดในบทต่อไป

เชิงอรรถบทที่ 5

1. นิวัฒน์ จิมพาลี. พัฒนาการทางเศรษฐกิจ-สังคม และการเคลื่อนย้ายของประชากรในเขต อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. 2538. หน้า 66.
2. สัมภาษณ์ คุณอุดม จันทอม บ้านเลขที่ 244 หมู่ 2 ตำบลบางปلام้า อำเภอบางปلام้า จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2543 โดย วันดี พินิจวรสิน
3. สุจินต์ ไตรสินสมบูรณ์. รายงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี, 2529. หน้า 52.
4. สัมภาษณ์ คุณลุงบุญเลี้ยง เมฆสุวรรณศิษฐ์ บ้านเลขที่ 94 ซอยกลาง ถนนใหม่ท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2543 โดย วันดี พินิจวรสิน
5. สรุปจากการสำรวจทางกายภาพของตลาดที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 17 แห่ง พิจารณากลุ่มที่มีปริมาณการเช่ามากที่สุด.....อธิบายความโดย อรศิริ ปาณินท์

บทที่ 6 บทสังเคราะห์ : สรุป

จากการศึกษาตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมืองของตลาดที่เลือกเป็นกรณีศึกษาทั้ง 17 แห่ง ในเนื้อหาต่างๆอันประกอบด้วย

- ประวัติของการตั้งถิ่นฐาน
- ลักษณะการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพในระดับเมือง
- ลักษณะทางกายภาพของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจ
- ความแปรเปลี่ยนและพัฒนาการโดยรวมของตลาดร้านค้าแบบพื้นถิ่น
- ความแปรเปลี่ยนในแต่ละแหล่งที่ตั้ง
- ลักษณะเด่นของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่ทำการศึกษา
- ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม
- ชีวิต ความเชื่อ การอยู่ และการค้าขาย
- รูปทรงของสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กับชีวิตและการอยู่

ได้พบว่าคุณค่าของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น มีใช้อยู่ที่ตัวสถาปัตยกรรม แต่ขึ้นอยู่กับชีวิตและการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สังคม และสถาปัตยกรรม รวมทั้งความต่อเนื่องของชีวิตที่เชื่อมโยงจากอดีตถึงปัจจุบัน พื้นที่ใดที่ขาดช่วงของความต่อเนื่อง โอกาสสูญสลาย แปรเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิงย่อมมีความเป็นไปได้ ซึ่งเมื่อถึงการสังเคราะห์ในบทนี้ต้องการที่จะตอบคำถามซึ่งเป็นสาเหตุของการศึกษาวิจัยดังนี้

6.1 จุดกำเนิดหรือการเริ่มต้นของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมืองคืออะไร? เหมือนกันทุกที่หรือไม่? ถ้ามีความต่างจะแบ่งกลุ่มได้อย่างไร?

6.2 ปัจจัยการขยายตัวของตลาดและเรือนค้าขายคืออะไร?

6.3 รูปลักษณ์ของเรือนค้าขายและตลาดมีลักษณะเด่นอย่างไร? มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นหรือไม่?

6.4 ศักยภาพในการคงอยู่หรือสูญสลายของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นมีเพียงไร? หากมีการเปลี่ยนแปลงจะเป็นรูปใด? ปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงคืออะไร?

ในการศึกษาวิจัยใช้การสำรวจทางกายภาพเป็นเครื่องมือหลักในการปฏิบัติงานวิจัย ทำให้สามารถวิเคราะห์เนื้อหาต่างๆ ตามรายละเอียดในบทที่ 5 ซึ่งเป็นบทวิเคราะห์ถึงลักษณะเด่นของตลาดและเรือนค้าขาย ซึ่งได้คำตอบของคำถามต่างๆ ที่ต้องการทราบไปบางส่วน แต่เพื่อให้ได้คำตอบสำหรับคำถามบางข้อได้แน่นอนและมีความเที่ยงตรงต่อการคาดคะเนศักยภาพในการคงอยู่ของตลาด จึงได้ใช้แบบสอบถามเพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการพยากรณ์และพิจารณาศักยภาพในการคงอยู่ของตลาดและเรือนค้าขาย

เนื้อหาหลักในแบบสอบถามแบบเปิด ประกอบด้วย

- ระยะเวลาของการอยู่อาศัยของผู้ครอบครองปัจจุบัน
- ความพึงพอใจในสภาพปัจจุบัน
- ความคิดในการย้ายถิ่นฐาน

ส่วนสภาพอาคาร ปัญหาที่เกิดกับอาคารและอื่นๆ เป็นการตอบโดยการสังเกตการณ์ของผู้สัมภาษณ์

แบบสอบถามนี้ได้ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ครอบครองเรือนค้าขายพื้นถิ่นในตลาดต่างๆ ทั้ง 17 แห่งที่ทำการสำรวจ โดยใช้แหล่งที่ตั้งละ 36 ชุดกระจายตัวตามกลุ่มทางกายภาพ ยกเว้นตลาดถนนข้าว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ที่ใช้เพียง 18 ชุด เพราะทั้ง 3 แห่ง เป็นตลาดที่เล็กมาก ทั้งตลาดมีไม่ถึง 30 หน่วย จึงได้ตัดสินใจใช้เพียง 18 ชุด ซึ่งเป็นประมาณ 50 % ของจำนวนร้านค้าที่ตอบแบบสอบถาม

จากการสรุปผลของแบบสอบถามที่ทำการสัมภาษณ์ทั้งหมดได้พบว่าผู้ที่อาศัยและทำการค้าขายในตลาดพื้นถิ่นที่ทำการสำรวจนั้นเกือบทั้งหมดมีเวลาการอยู่อาศัยมากกว่า 50 ปี ส่วนใหญ่พอใจในที่อยู่ของตน และไม่คิดย้ายถิ่นฐาน และในการสรุปผลจากแบบสอบถามเป็นตารางร้อยละนี้ สามารถวิเคราะห์และให้คำตอบหลายประการแก่คำถามที่เป็นปัญหาในการวิจัยนี้ได้

ตามที่ได้เกริ่นไว้ต้นบทที่ 6 แล้วว่าคุณค่าและการคงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นไม่ว่าจะเป็นประเภทพักอาศัยหรือค้าขายก็ตามมิได้อยู่ที่ตัวสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่อยู่ที่ชีวิตและสภาพแวดล้อมที่มากับชีวิต การที่เรือนพื้นถิ่นจะคงอยู่ได้ ผู้ครอบครองต้องมีความรักและห่วงแหนสิ่งที่ตนครอบครอง จึงจะเก็บรักษาไว้ให้คงอยู่ได้ หากผู้ครอบครองไม่ต้องการให้คงอยู่ หรือสภาพชีวิตที่มากับตัวสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเปลี่ยนแปลงไป ศักยภาพในการเก็บรักษาให้คงอยู่ก็จะสูญสิ้นไปด้วย ดังนั้นผู้ครอบครองไม่ว่าจะเป็นเจ้าของหรือผู้เช่าก็จะเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจว่าสถาปัตยกรรมนั้นๆ จะมีแนวโน้มในการคงอยู่หรือไม่ บทสรุปจากแบบสอบถามอาจเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้คำตอบที่ต้องการเกิดความมั่นใจมากขึ้น

- การสรุปผลจากแบบสอบถาม แหล่งที่ตั้งละ 36 ชุด กระจายตัวตามลักษณะทางกายภาพเพื่อให้ทราบถึง ระยะเวลาการอยู่อาศัย ความพึงพอใจในที่อยู่ปัจจุบัน และแนวโน้มการย้ายถิ่นฐาน
- ตัวเลขสรุปผลเป็นร้อยละจาก 36 กลุ่มตัวอย่าง
- หมายเหตุ ตลาดถนนข้าว ตลาดเจ็ดเสมียน และตลาดคู้งพยอม ใช้ 18 กลุ่มตัวอย่าง เพราะเป็นเรือนค้าขายกลุ่มเล็กมาก

ลำดับที่	ชื่อตลาดและเรือนค้าขาย พื้นถิ่น	จังหวัด	ระยะเวลาการอยู่อาศัย					ความคิดใน การย้าย ถิ่นฐาน		ความพอใจใน ปัจจุบัน		สาเหตุ
		จังหวัด	ปี 5	10	15	20	50	คิด	ไม่คิด	พอใจ	ไม่พอใจ	
1	ตลาดท่าช้าง อ.เดิมบางนางบวช	สุพรรณบุรี	% 0	0	29	0	71	0	100	92	8	
2	ตลาดศรีประจันต์ อ.ศรีประจันต์	สุพรรณบุรี	7	14	0	7	72	7	93	100	0	
3	ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า	สุพรรณบุรี	0	10	0	0	90	0	100	90	10	น้ำท่วม
4	ตลาดถนนนางสุ อ.เมือง	ราชบุรี	20	30	0	10	40	10	90	80	20	ที่เช่าทรัพย์สิน
5	ตลาดโพธาราม อ.โพธาราม	ราชบุรี	7	21	28	7	37	7	93	93	7	
6	ตลาดบางแพ อ.บางแพ	ราชบุรี	10	0	20	10	60	20	80	90	10	น้ำท่วม
7	ตลาดคิงพยอม อ.บ้านโป่ง	ราชบุรี	0	0	0	0	100	0	100	100	0	
8	ตลาดเจ็ดเสมียน อ.โพธาราม	ราชบุรี	20	0	20	0	60	20	80	100	0	
9	ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อ.ดำเนินสะดวก	ราชบุรี	5	0	0	20	75	0	100	90	10	
10	ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อ.เมือง	เพชรบุรี	18	6	4	0	72	24	76	82	18	
11	ตลาดวัดเกาะฯ ถนนพวนิชเจริญ อ. เมือง	เพชรบุรี	15	0	15	0	70	10	90	100	0	
12	ตลาดท่ายาง อ.ท่ายาง	เพชรบุรี	16	6	10	0	68	0	100	84	16	
13	ตลาดบ้านแหลม อ.บ้านแหลม	เพชรบุรี	0	50	0	0	50	0	100	25	75	- น้ำท่วม - อยากร้าง ได้ดึก
14	ตลาดบางเลน อ.บางเลน	นครปฐม	20	0	20	20	40	40	60	60	40	
15	ตลาดลำพญา อ.บางเลน	นครปฐม	0	0	0	0	100	0	100	100	0	
16	ตลาดนครชัยศรี อ.นครชัยศรี	นครปฐม	25	0	0	0	75	0	100	75	25	กลัวไฟไหม้
17	ตลาดวัดดอนหวาย อ.สามพราน	นครปฐม	0	0	0	0	100	0	100	100	0	

สรุปคำตอบต่าง ๆ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์

6.1 จุดกำเนิดหรือการเริ่มต้นของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมืองคืออะไร? เหมือนกันทุกที่หรือไม่? ถ้ามีความต่างจะแบ่งกลุ่มอย่างไร?

• จุดกำเนิดของตลาดและร้านค้าพื้นถิ่น คือ การค้าขาย และการขนส่งทางเรือ ดังนั้นแหล่งที่ตั้งเริ่มแรก คือ พื้นที่ริมน้ำที่มีการขนส่งสินค้าทางเรือผ่าน หรือแวะจอด พักค้า เรือเร็วเป็นพ่อค้าจีน ตลาดเริ่มแรกมักเป็นแบบตลาดนัดในชุมชนที่มีคนจีนอาศัยอยู่ ตลาดทุกแห่งที่สำรวจมีการเริ่มต้นจากการขนส่งสินค้าหลักทางเรือทั้งสิ้น สินค้าที่ขนส่งทางเกวียนทางรถ หรือเดินมาพร้อมสินค้าจะเป็นปัจจัยรองจากการขนส่งทางเรือ

• ลักษณะของสินค้าที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันจะเหมือนกัน สินค้าหลักที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดแต่ละที่ต่างกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดความต่างของสินค้าหลัก คือ

- ผลผลิตในชุมชนต่างกัน
- ผลผลิตจากแหล่งขนส่งสินค้าทางเรือซึ่งขึ้นลงต่างกัน
- ผลผลิตจากแหล่งผลิตสินค้าที่มีการส่งผ่านสินค้าทางบกต่างกัน

• ลักษณะการแบ่งกลุ่มของตลาดที่มีความสัมพันธ์กับจุดกำเนิด อาจเห็นความต่างชัดเจนได้ดังนี้คือ

- ตลาดที่มีความต่อเนื่องของชีวิตตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน
- ตลาดที่มีความแปรเปลี่ยนของผู้อยู่อาศัยไปตามหลายช่วงเวลา

ความสัมพันธ์กับจุดกำเนิดเป็นปัจจัยหนึ่งในการพยากรณ์ถึงแนวโน้มการคงอยู่และสูญสิ้น

6.2 ปัจจัยการขยายตัวของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นคืออะไร?

ตลาดหลายแห่งเริ่มจากตลาดนัด ตลาดสด เมื่อสินค้าหลากหลายเป็นที่รู้จักมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจชุมชนหมุนเวียนดีขึ้น จึงเริ่มขยายเป็นเรือนค้าขาย ผนวกกับตลาดและกระจายตัวออกไปตามความสัมพันธ์กับชุมชน และชุมชนข้างเคียง โดยอาจสรุปปัจจัยของการขยายตัวของตลาดได้เป็น 2 ประเด็น คือ

6.2.1 การขยายตัวของตลาดโดยยึดการขนส่งหลักทางน้ำ ปัจจัยของการขยายตัวจะได้แก่

- ปริมาณสินค้ามากและหลากหลาย
- มีการเพิ่มปริมาณสินค้าทางบก หรือเดินมาขายจากชุมชนข้างเคียง
- การเพิ่มปริมาณผู้ค้าขาย เมื่อบอกกันต่อว่าการค้าไปได้ดี
- เพิ่มปริมาณผู้อยู่อาศัยในชุมชน

การขยายตัวตามลักษณะนี้ยังคงคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมและชีวิตที่สัมพันธ์กับท้องถิ่น

6.2.2 การขยายตัวของตลาดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบการคมนาคมและขนส่งหลักจากทางเรือเป็นทางบก เนื่องจากที่มีพัฒนาเครือข่ายถนนและขยายผิวจราจร ปัจจัยของการขยายตัวจะได้แก่

- การเปลี่ยนแปลงประเภทสินค้า
- การเพิ่มขนาดและปริมาณตลาด
- การปรับเปลี่ยนจากเรือนแถวไม้เป็นตึกแถว และเพิ่มสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย และการบริการทางการเงิน

- เพิ่มปริมาณผู้ย้ายถิ่นฐานเข้าสู่ตลาด

6.3 รูปลักษณะของเรือนค้าขายและตลาดมีลักษณะเด่นอย่างไร? มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือไม่?

- ลักษณะเด่นของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่น คือสถาปัตยกรรมขนาดเล็กที่มีรูปทรง พื้นที่ใช้งาน และสัดส่วน มาตามการใช้สอยจริงของชีวิตและสังคม ซึ่งผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการอยู่สบายภายในอาคาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การระบายอากาศในอาคาร การใช้วัสดุก่อสร้าง การลดความร้อนในอาคารด้วยระบบการระบายอากาศร้อนออกในพื้นที่สูง (Stack Ventilation)

- ความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมและความเชื่อ ศาสนาประเพณีปรากฏเห็นในผังบริเวณของตลาดทุกแห่งจะมีศาลเจ้า มีกิจกรรมเฉลิมฉลองเช่นไหว้เพื่อความเป็นสิริมงคลตามศรัทธาของชาวจีน ซึ่งนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน ผนวกกับความเชื่อแบบไทยสำหรับครอบครัวผสมผสานไทย-จีน คือทุกตลาดมีวัดไทยประจำหมู่บ้าน ชาวตลาดไหว้ทั้งเจ้าเงิน และพระไทย เช่นไหว้ช่วงตรุษ สารทจีน และทำบุญตามตรุษ สารทของไทยด้วย เป็นการผสมผสานวัฒนธรรมและการอยู่อย่างเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

6.4 ศักยภาพในการคงอยู่หรือสูญสลายของตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นมีเพียงไร? หากมีจะเปลี่ยนแปลงไปในรูปใด? ปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงคืออะไร?

คำตอบข้อนี้ต้องอาศัยการวิเคราะห์สรุปจากตาราง ซึ่งประมวลจากแบบสอบถาม ซึ่งสามารถวิเคราะห์สรุปได้เป็นกรณีๆ ทั้ง 17 แหล่งที่ตั้ง

6.4.1 ตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้อยู่อาศัย 71% อยู่เกิน 50 ปี 29 % อยู่มาแล้ว 15 ปี ไม่มีผู้เข้าอยู่อาศัยใหม่ ไม่มีผู้ค้าขายถิ่นฐาน 92 % พอใจในสภาพที่อยู่ 8 % ไม่พอใจ

แนวโน้มการคงอยู่มีสูงมาก เพราะคนส่วนใหญ่อยู่มานานแล้ว และส่วนใหญ่เกิดที่นี่

6.4.2 ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี

มีความหลากหลายในระยะเวลาของการอยู่อาศัย เพราะมีตั้งแต่อยู่มา 5 ปี 10 ปี 20 ปี และกลุ่มที่มากที่สุดคืออยู่มาแล้ว 50 ปี ซึ่งมีถึง 72 % มีผู้คิดจะย้ายถิ่นฐานเพียง 7 % ส่วน 93 % ไม่คิดย้ายถิ่นฐาน แต่มีความพอใจในการอยู่เต็ม 100 %

แนวโน้มมีการคงอยู่สูง เพราะส่วนใหญ่อยู่มานานแล้ว

6.4.3 ตลาดเก่าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

ระยะเวลาการเข้าอยู่อาศัยของประชาชนในตลาดเก่าห้อง มีเป็น 2 กลุ่ม คือ 90 % อยู่มานาน 50 ปีแล้ว ส่วนอีก 10 % ย้ายเข้ามาอยู่ได้ 10 ปี ทุกคนไม่มีใครคิดจะย้ายไปอยู่ที่อื่น แต่มีความพอใจในสภาพการอยู่เพียง 90 % อีก 10 % ที่ไม่พอใจเพราะน้ำท่วมสำหรับตลาดเก่าห้องนี้ผู้คนอยู่กันมานาน และส่วนใหญ่จะเกิดที่นี่และรักถิ่นฐาน พิจารณาจากสภาพความเป็นอยู่กับสภาพทางกายภาพของตลาด แล้วมีแนวโน้มว่ายังคงอยู่ต่อไปได้ ตราบที่อาคารยังไม่ชำรุดเสียหายมากเกินไป แต่หากอาคารพังลงโอกาสฟื้นฟูเป็นแบบเดิมคงเป็นไปได้ยาก เพราะการปรับปรุงซ่อมแซมต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงมาก

6.4.4 ตลาดถนนเขางู อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

เรือนแถวและตลาดถนนเขางูนี้มีระยะเวลาอยู่อาศัยหลากหลาย ทั้ง 5 ปี 10 ปี 20 ปี และ 50 ปี คนที่อยู่ถึงแม้ว่าจะไม่คิดย้ายถิ่นฐาน แต่ก็มีความพอใจในที่อยู่เพียง 80 % ที่เป็นเช่นนี้เพราะส่วนใหญ่ไม่ใช่เป็นเจ้าของอาคาร ทุกคนเช่าอาคาร และที่ดินเป็นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ความมั่นใจในการอยู่มีน้อย ดังนั้นโอกาสเปลี่ยนแปลงมีความเป็นไปได้สูง

6.4.5 ตลาดโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ตลาดโพธารามเป็นแหล่งที่มีอายุการอยู่อาศัยของประชากรในพื้นที่หลากหลายที่สุด เพราะมีทั้ง 5 ปี 10 ปี 15 ปี 20 ปี และ 50 ปี และส่วนใหญ่คนพอใจในถิ่นที่อยู่และไม่คิดย้ายถิ่นฐาน เรือนแถวพักอาศัยแยกส่วนกันชัดเจนเป็นกลุ่มเรือนเก่า เรือนใหม่ และตึกแถวใหม่

แต่เมื่อพิจารณาสภาพทางกายภาพและความแปรเปลี่ยนแล้วพบว่าส่วนตึกแถวใหม่ส่วนใหญ่คือ ตึกแถวที่สร้างใหม่เลยไม่ใช่ส่วนที่รื้อเรือนไม้มาสร้างตึกแถว ส่วนที่เป็นเรือนไม้เจ้าของยังมีความพึงพอใจในสภาพการอยู่สบายและค่อนข้างสงบ ถึงแม้จะค้าขายไม่ดีเหมือนในอดีตแต่ก็ใช้พักอาศัยได้

6.4.6 ตลาดบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ตลาดบางแพเป็นตลาดเก่าที่มีคนอยู่มาแต่ดั้งเดิมเพียง 60 % นอกนั้นเข้ามาอยู่ใหม่บ้าง 10 % อยู่มาแล้ว 15-20 ปี ส่วนหนึ่ง คนส่วนใหญ่ 90 % พอใจในที่อยู่ และ 80 % ไม่คิดย้ายถิ่นฐาน แต่ตลาดบางแพมีปัญหา น้ำท่วม ซึ่งอาจเป็นเหตุหนึ่งที่จะทำให้ต้องเปลี่ยนแปลง

6.4.7 ตลาดคู้งพยอม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ตลาดคู้งพยอมเป็นตลาดและเรือนแถวชั้นเดียวเก่าแก่ ดูสภาพภายนอกทรุดโทรม แต่เป็นที่ๆคนที่อยู่ในเรือนแถวทุกคนอยู่มาเกิน 50 ปีแล้ว และไม่มีใครคิดย้ายถิ่นฐาน ทั้งๆที่ไม่สามารถค้าขายเจริญรุ่งเรืองเหมือนในอดีตได้แล้ว ก็ปรับเป็นพักอาศัยและค้าขายเล็กๆน้อยๆ การคาดคะเนการคงอยู่ของตลาดคู้งพยอมจากแบบสอบถามจะตรงข้ามกับการ

คาดคะเนการคงอยู่จากสภาพอาคาร เพราะจากการสอบถามและสัมภาษณ์ได้ 100 % เต็มทั้งความพอใจในการอยู่ และไม่มีใครคิดย้ายถิ่นฐาน

6.4.8 ตลาดเจ็ดเสมียน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ตลาดเจ็ดเสมียนมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง เพราะผู้อยู่อาศัยเข้ามาในพื้นที่หลายช่วงเวลา เข้ามาอยู่ได้ 5 ปี และ 50 ปี 20 % คิดย้ายถิ่นฐานเพราะในสภาพปัจจุบันไม่สามารถทำการค้าได้เช่นในอดีต และปัจจุบันสภาพอาคารส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่มานาน 50 ปีแล้ว แต่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคาร ไม่ได้พึงพอใจกับสภาพดั้งเดิม

6.4.9 ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์ เป็นตลาดน้ำที่มีกำเนิดและการคงอยู่ด้วยวิถีชีวิตจริงของชาวบ้าน และ 75 % ของผู้อยู่อาศัยอยู่มา 50 ปีแล้ว ส่วนใหญ่เกิดในพื้นที่และรักในถิ่นฐานของตน โอกาสที่จะคงอยู่สูง

6.4.10 ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ระยะการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย คนที่อยู่เก่าแก่มากมี 72 % ส่วนที่เหลือเข้ามาใหม่ 18 % อยู่มา 10 ปี 20 ปี ส่วนหนึ่ง คนส่วนหนึ่ง 24 % คิดว่าจะย้ายถิ่นฐาน และ 18 % ไม่พอใจในสภาพที่อยู่

เมื่อพิจารณาสภาพเรือนแถว และการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งตลาดสดและการเพิ่มปริมาณถนนและการขนส่งทางบกครอบคลุมบริเวณ เรือนแถวที่ค้าขายได้เป็นพื้นที่ด้านหน้าวัด แต่ส่วนชอยข้างวัดมหาธาตุมีแนวโน้มจะเปลี่ยนเป็นพักอาศัยมากกว่า

6.4.11 ตลาดวัดเกาะฯ ถนนพานิชเจริญ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ย่านถนนพานิชเจริญเป็นย่านชานทองเก่าของเมืองเพชรบุรี คน 70 % อยู่มาเกิน 50 ปี 100 % พอใจในสภาพอาคาร และ 90 % ไม่เคยคิดว่าจะย้ายไปไหน.

สภาพเรือนแถวมีทั้งเก่า กลาง และใหม่ เรือนกลุ่มนี้ยังแข็งแรงและมีสภาพดี ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ส่วนหัวถนนด้านวัดเกาะกลายเป็นเรือนพักอาศัยไปส่วนหนึ่ง ส่วนค้าขายคึกคักจะเลยไปทางโรงเจ ชาวบ้านล้นรักถิ่นที่อยู่ เพราะอยู่สบาย แนวโน้มการคงอยู่มีสูงมาก

6.4.12 ตลาดท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

ตลาดท่ายาง ผู้คน 68 % อยู่มาเกิน 50 ปี 16 % เข้ามาอยู่ใหม่ ส่วนที่เหลือเข้ามาอยู่ในระยะ 10 และ 15 ปี ไม่มีใครคิดจะย้ายถิ่นฐาน ถึงแม้จะพอใจในสภาพที่อยู่ 84 % ก็ตาม เพราะตลาดท่ายางเป็นตลาดใหญ่ ยังค้าขายได้ บางส่วนในพื้นที่ดั้งเดิม ตลาดอาจวายไปบ้าง แต่ก็ยังพักอาศัยได้อย่างอบอุ่นตามความเคยชินที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม

ตลาดท่ายางยังมีแนวโน้มการคงอยู่สูง ส่วนเกิดใหม่เป็นตึกแถวก็จะอยู่บริเวณถนนใหม่ท่ายาง คนละกลุ่มกับเรือนแถวดั้งเดิม

6.4.13 ตลาดบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ตลาดบ้านแหลมเป็นตลาดที่คนไม่ค่อยย้ายที่อยู่ แต่ไม่พอใจสภาพอาคารที่ตนอยู่ เพราะน้ำท่วม และ 50 % อยากเปลี่ยนเป็นตึกแถว คนอยู่มานานมี 50 % ของกลุ่มพิจารณาตามความต้องการของผู้ครอบครองแล้ว ตลาดบ้านแหลมมีโอกาสเปลี่ยนแปลงและสูญเสียความเป็นตลาดแบบพื้นถิ่นในอนาคตอันใกล้

6.4.14 ตลาดบางเลน อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ตลาดบางเลนเป็นตลาดขนาดใหญ่ที่มีการวางกลุ่มตลาดสดและเรือนแถวค้าขายเป็นกลุ่มก้อนน่าสนใจ แต่โอกาสคงอยู่ค่อนข้างต่ำ เพราะคนอยู่เก่าแก่เกิน 50 ปี มีเพียง 40 % ส่วนอื่นๆทยอยเข้ามาอยู่ระยะ 5 ปี 15 ปี และ 20 ปี คนคิดย้ายถิ่น 40 % และไม่ชอบที่อยู่ของตนเอง 40 % ตามลักษณะนี้การคงอยู่ในลักษณะเดิมเป็นไปได้ยากมาก และเมื่อพิจารณาปัจจัยอื่นๆ เช่น การรุกของย่านพาณิชย์ใกล้เคียงโครงการย้ายที่ราชการมาในพื้นที่ และการสร้างอาคารพักอาศัยสมัยใหม่รอบด้าน จะเห็นได้ว่าตลาดบางเลนแทบไม่มีศักยภาพในการคงอยู่แบบเดิมได้เลย

6.4.15 ตลาดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ตลาดลำพญาเป็นตลาดที่ทุกคนที่อยู่ในตลาดอยู่มาแต่ดั้งเดิมเกิน 50 ปี กันทั้งหมด ทุกคนพอใจในสภาพที่อยู่และไม่คิดย้ายถิ่นฐาน มีความผูกพันในการอยู่ร่วมของชุมชนและปัจจุบัน อบต.ลำพญาเข้ามามีบทบาทในการเก็บรักษาตลาดลำพญาเข้ามาปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลางบางส่วนให้ ทำให้เห็นแนวโน้มการคงอยู่ชัดเจนทั้งสภาพอาคารและสภาพชีวิต

6.4.16 ตลาดนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ตลาดนครชัยศรีเป็นตลาดที่มีโอกาสแปรเปลี่ยนค่อนข้างสูง เพราะคนในพื้นที่มีทั้งอยู่มานาน และเพิ่งเข้ามาใหม่ ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครคิดย้ายถิ่นฐาน แต่มีความคิดในการเปลี่ยนแปลงสภาพอาคาร ซึ่ง 25 % บอกว่ากลัวไฟไหม้อยากได้ตึกแถวมากกว่าเรือนแถวไม้ ผู้ที่อยู่อาศัยไม่มั่นใจในการอยู่ เพราะเป็นที่ทรัพย์สินซึ่งมีโครงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

6.4.17 ตลาดวัดดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ตลาดวัดดอนหวายเป็นตลาดที่มีศักยภาพการคงอยู่สูงมาก ถึงแม้ว่าสภาพอาคารบางช่วงค่อนข้างทรุดโทรม แต่เป็นตลาดที่มีระบบการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจดีมาก คนแน่นตลอดทุกวัน ถึงแม้จะเป็นวันธรรมดาก็ตาม ผู้อาศัยทุกคนอยู่มานานเกิน 50 ปี ไม่มีใครคิดย้ายถิ่นฐาน และทุกคนพอใจในสภาพอาคาร

หากพิจารณาให้คะแนนการคงอยู่ ตลาดวัดดอนหวายจะได้คะแนนการคงอยู่สูงสุด ตามมาด้วยตลาดลำพญา

วัน		จังหวัด		สถานที่		Air Temperature (°C)												Relative Humidity (%)											
						22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45
5 ต.ค. 43	11:40	สุพรรณบุรี	ตลาดต.บางนางบวช	หน้าเรือนแถว																									
5 ต.ค. 43	14:30	สุพรรณบุรี	ตลาดศรีประจันต์	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
5 ต.ค. 43	14:50	สุพรรณบุรี	ตลาดศรีประจันต์	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
5 ต.ค. 43	17:30	สุพรรณบุรี	ตลาดเก่าห้อง	หน้าเรือนแถว																									
5 ต.ค. 43	17:45	สุพรรณบุรี	ตลาดเก่าห้อง	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
5 ต.ค. 43	18:00	สุพรรณบุรี	ตลาดเก่าห้อง	หน้าเรือนแถว																									
6 ต.ค. 43	09:20	เพชรบุรี	ถนน (วัดมหาธาตุ)	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
6 ต.ค. 43	10:00	เพชรบุรี	ตรงข้ามวัดมหาธาตุ	หน้าเรือนแถวชั้นล่าง																									
6 ต.ค. 43	11:10	เพชรบุรี	ถนน (วัดเกาะ)	หน้าเรือนแถว																									
6 ต.ค. 43	14:45	เพชรบุรี	บ้านแหลม	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
6 ต.ค. 43	16:45	เพชรบุรี	บ้านท่าช้าง	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
7 ต.ค. 43	11:00	ราชบุรี	บ้านตลาดนัดทุ่งพยอม	หน้าเรือนแถว																									
7 ต.ค. 43	11:30	ราชบุรี	บ้านตลาดนัดทุ่งพยอม	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
7 ต.ค. 43	12:30	ราชบุรี	ถนน (วัดประดู่)	หน้าเรือนแถว																									
7 ต.ค. 43	12:45	ราชบุรี	ถนน (วัดประดู่)	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
7 ต.ค. 43	15:00	ราชบุรี	บางแพ	หน้าเรือนแถว																									
7 ต.ค. 43	15:15	ราชบุรี	บางแพ	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
7 ต.ค. 43	17:05	ราชบุรี	คลองท่ามะลิสะดก	หน้าเรือนแถว																									
7 ต.ค. 43	17:20	ราชบุรี	คลองท่ามะลิสะดก	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
8 ต.ค. 43	10:00	ราชบุรี	หน้าเมือง อ.เมือง	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
8 ต.ค. 43	10:20	ราชบุรี	หน้าเมือง อ.เมือง	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
8 ต.ค. 43	11:50	ราชบุรี	ตลาดเจ็ดเสมียน ไทรทอง	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
8 ต.ค. 43	15:15	นครปฐม	บางเลน	ในเรือนแถวชั้นล่าง																									
8 ต.ค. 43	15:35	นครปฐม	บางเลน	หน้าเรือนแถว																									
8 ต.ค. 43	17:00	นครปฐม	ตลาดลำพญา	หน้าเรือนแถว																									

ตารางแสดงอุณหภูมิ (°C) และความชื้น (%) ของเรือนค้าขายพื้นที่ทำการสำรวจ ดำเนินการโดย อาจารย์ ดร. กิจชัย จิตขจรวานิช

เมื่อพิจารณาแนวโน้มการคงอยู่ของตลาดต่างๆแล้ว ยังมีปัจจัยเสริมอีกข้อหนึ่งเกี่ยวกับความพอใจในการอยู่ของผู้คนในตลาด เมื่อมีคำถามเปิดในแบบสอบถามถึงความพอใจในการอยู่ ผู้ตอบแบบสอบถามมักจะกล่าวว่าเหตุผลที่พอใจในการอยู่เหตุหนึ่งคือเรือนไม้อยู่เย็นสบายกว่าตึกแถว ในข้อสังเกตนี้ อาจารย์ ดร.กิจชัย จิตขจรวานิช ซึ่งร่วมเดินทางในการสำรวจด้วยได้ตรวจสอบเหตุผลการอยู่สบายทางวิทยาศาสตร์ ด้วยการวัดอุณหภูมิและความชื้นในพื้นที่สำรวจ และพบว่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ของการอยู่สบายในประเทศไทยโดยรวมจะอยู่ที่อุณหภูมิ 22-29 องศาเซลเซียส และความชื้นสัมพัทธ์ 20-75%¹ จากการจัดทำตารางการวัดอุณหภูมิ และความชื้นสัมพัทธ์พบว่าพื้นที่ที่อยู่ในเกณฑ์สบายมี

- ตลาดศรีประจันต์ ในเรือนแถวชั้นล่าง
- ตลาดเก่าห้อง หน้าเรือนแถวและในบ้านชั้นล่าง
- ตลาดหน้าวัดมหาธาตุฯ ในเรือนแถวชั้นล่าง
- เรือนแถวถนนพานิชเจริญ วัดเกาะฯ
- ตลาดท่ายาง
- ตลาดคู้งพยอม
- ตลาดน้ำวัดประสาธสิทธิ์

สำหรับตลาดเจ็ดเสมียน ตลาดบางเลน ตลาดลำพญา อุณหภูมิสูงกว่าเกณฑ์สบาย และความชื้นสัมพัทธ์ค่อนข้างต่ำ ซึ่งออกมาในเกณฑ์ค่อนข้างสบาย

ดังนั้นการพิจารณาความสบายในการอยู่ของผู้ที่อยู่ในตลาดและเรือนค้าขายพื้นถิ่นสามารถยืนยันจากการกำหนดค่าความสบายด้วยอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ได้ตามหลักวิชาการของสถาปัตยกรรมเขตร้อน

6.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

จากการศึกษาวิจัยนี้ ได้พบลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เป็นเรือนแถวค้าขายในชุมชนเมือง ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในภาคกลาง ได้คำตอบเกี่ยวกับการคงอยู่และแนวโน้มในอนาคตของเรือนแถวค้าขายแบบพื้นถิ่นซึ่งค่อนข้างแน่นอนว่า ส่วนหนึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การศึกษาในขั้นต่อไป เห็นควรศึกษาว่าในกรณีที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำอย่างไรจึงจะได้เรือนค้าขายพื้นถิ่นร่วมสมัยในชุมชนเมืองที่ยังคงสอดคล้องกับชีวิตและการอยู่ของคนไทยได้โดยไม่เป็นศูนย์ธุรกิจการค้าแบบสำเร็จรูปที่เห็นคาคดต้นอยู่ทุกวันนี้

เชิงอรรถบทที่ 6

1. มาลินี ศรีสุวรรณ. รายงานวิจัย เรื่อง "การศึกษาความสัมพันธ์ของทิศทางการแสดงผลกับการเจาะช่องเปิดที่ผนังอาคารสำหรับภูมิอากาศร้อนชื้นในประเทศไทย" มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543. หน้า 15. (อ้างถึง Olgyay, V. Design With Climate. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1969. p.18-19)

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- เนาว์ เนาว์รุ่งโรจน์. "สามช่างภาพเมืองเพชรบุรีเล่าถึงเมืองเพชรบุรีผ่านภาพถ่าย" ใน เพชรบุรี. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2536.
- พรชัย สุจิตต์. "สภาพแวดล้อมและร่องรอยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี" ใน ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์เนศ พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2535.
- พรพจน์ สุขเกษม และคณะ. รายงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา" กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, มปป.
- พรพจน์ สุขเกษม และคณะ. รายงานวิจัยเรื่อง "จังหวัดนครปฐม : โครงการรักษาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว" ทุนอุดหนุนวิจัยจากสำนักงานงบประมาณ, 2544.
- ศรันย์ ทองปาน. "เมืองประวัติศาสตร์ นครวัฒนธรรม" ใน เพชรบุรี. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2536.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. "ลุ่มน้ำแม่กลอง" ใน ลุ่มน้ำกลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์ พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2535.
- ส. พลายน้อย. เกิดในเรือ. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2537.
- สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ และคณะ. โครงการศึกษาลุ่มน้ำท่าจีน : การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนเมืองในจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดชัยนาท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.
- สุภาภรณ์ ดันศลารักษ์. การศึกษาลุ่มน้ำท่าจีน การสำรวจศึกษาข้อมูลเบื้องต้น : การศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่-ประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำท่าจีน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527.
- สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. "ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่กลอง" ใน ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์เนศพรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2535.
- สุทธิลักษณ์ อัมพวันวงศ์. เทียนนครปฐม. กรุงเทพฯ : สุริยวิทยาสาน์, 2542.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. น้ำกับลักษณะไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. 2527.
- เสฐียรโกเศศ. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตแต่งงาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศีกษิตสยาม, 2539.

อรศิริ ปาณินท์. “ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการอยู่” ใน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต.

กรุงเทพฯ : บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2534.

อรศิริ ปาณินท์. “บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่นที่สุพรรณบุรีและอ่างทอง” ใน บ้านและหมู่บ้าน

พื้นถิ่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

อรศิริ ปาณินท์. “บ้านไทยและชีวิตผู้คนบนเส้นทางอยุธยา สุพรรณบุรี อ่างทอง.” อนุสาร

อสท. ปีที่ 38 ฉบับที่ 3 ตุลาคม 2540.

ฤทัย ใจจงรัก. “เรือนไทยภาคกลาง” ใน เรือนไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท ฉลองรัตน์ จำกัด,

2536.

ฤทัย ใจจงรัก. เรือนไทยเดิม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	อรศิริ ปาณินท์
เกิด	19 กุมภาพันธ์ 2487
การศึกษา	โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ศบ. (สถาปัตยกรรมไทย) Pratt Institute, N.Y. USA. MS. (Tropical Architecture)
การทำงาน	สถาปนิก บริษัทดีไซน์แอสโซซิเอตส์ จำกัด สถาปนิกผู้อำนวยการ สำนักงานสถาปนิก ลิปปะ สถาปนิก R. Katan Studio, Paris, France. อาจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
งานบริหาร	2520-2523 หัวหน้าภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ 2523-2527 คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2529-2531 รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ตำแหน่งปัจจุบัน	ศาสตราจารย์ ระดับ 10 ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลงานวิชาการ

- หนังสือ อรศิริ ปาณินท์ : ส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.
- อรศิริ ปาณินท์ : ที่ว่างทางสถาปัตยกรรม, กรุงเทพฯ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2522.
- อรศิริ ปาณินท์ : กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- อรศิริ ปาณินท์ : มนุษย์กับการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรม, นครปฐม. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527.
- อรศิริ ปาณินท์ : การอนุรักษ์และพัฒนาย่านธุรกิจริมแม่น้ำเจ้าพระยาของกรุงรัตนโกสินทร์, กรุงเทพฯ, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527.
- อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่นๆ : คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด : วัดในภาคเหนือ. กรุงเทพฯ กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2529.
- อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่นๆ : คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด : วัดในภาคอีสาน. กรุงเทพฯ กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2530.
- อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่นๆ : คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด : วัดในภาคใต้. กรุงเทพฯ กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2532.
- อรศิริ ปาณินท์ : เส้นและสีจากการค้นคว้าและวิจัยทางสถาปัตยกรรม, กรุงเทพฯ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2537.
- อรศิริ ปาณินท์ : บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- อรศิริ ปาณินท์ : เรือนพื้นถิ่นไทย-มอญ ที่สังขละบุรี, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่นๆ : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ประชาชน, 2540.
- อรศิริ ปาณินท์ : เรือนพื้นถิ่นในละแวกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

อรศิริ ปาณินท์ : ปัญญาสร้างสรรค์ในเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์, กรุงเทพฯ
: เจ.พรินท์ ท่าพระจันทร์, 2543.

งานวิจัย

อรศิริ ปาณินท์ : โรงเรียนครูคนเดียว, ทุณวิจัยคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ, 2519.

อรศิริ ปาณินท์ : อิทธิพลของสภาพแวดล้อมและสังคม ที่มีต่อการออกแบบโรงเรียนประชาบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย, ทุณวิจัยคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2521.

ORNSIRI PANIN : Guidelines for the Design of the Single Teacher School in the Northeastern Region of Thailand and the Physical Approach to Their Solutions, UNESCO GRANT, 1978.

อรศิริ ปาณินท์ : ออกแบบอาคารพักอาศัยที่ใช้พลังงานต่ำ, ทุณวิจัย
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2525.

อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่นๆ : การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาอาคาร
พักอาศัยย่านคลองบางกอกน้อย, ทุณอดหนุนวิจัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

อรศิริ ปาณินท์ : การศึกษาเปรียบเทียบวัดเงินในกรุงเทพฯ, ทุณอดหนุน
วิจัยมหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531.

อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่นๆ : การศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาทาง
ด้านกายภาพของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัด
พิษณุโลก, ทุณอด-หนุนวิจัยของการท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย, 2532.

อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่นๆ : การศึกษาเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว
แม่ฮ่องสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง, ทุณอดหนุนวิจัย
ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2537.

อรศิริ ปาณินท์ : การศึกษาหมู่บ้าน บ้าน และเทคโนโลยีการก่อสร้าง
ของหมู่บ้านจีนฮ่อจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ทุณอดหนุนวิจัย
ของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
(ได้รับรางวัลวิจัยดี สาขาศิลปะและศิลปประยุกต์ พ.ศ.
2541 จากมหาวิทยาลัยศิลปากร)

อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่นๆ : การประเมินสถานภาพไทยศึกษา
สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม, ทุนอุดหนุนวิจัย
ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2541.
(ได้รับรางวัลวิจัยดี สาขาศิลปะและศิลปะประยุกต์ พ.ศ.
2543 จากมหาวิทยาลัยศิลปากร)

อรศิริ ปาณินท์ : เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ, ทุนอุดหนุนวิจัยของสถาบัน
วิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541. (ได้รับรางวัล
วิจัยดีเด่น สาขาศิลปะและศิลปะประยุกต์ พ.ศ. 2544 จาก
มหาวิทยาลัยศิลปากร และ ได้รับรางวัลวิจัยดีเยี่ยม สาขา
ปรัชญา พ.ศ. 2544 จากสกววิจัยแห่งชาติ)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สมคิด จิระทัศนกุล

เกิด 3 กรกฎาคม 2502

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8

การศึกษา - สถาป. ศิลปากร

- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม) ศิลปากร

- M. Arch (Study) Historic Preservation The Catholic University of America, U.S.A.

ผลงานวิจัย

- โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่ากำแพงเพชร (ร่วมวิจัย) ทุนอุดหนุนวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
- โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าเชียงใหม่ (ร่วมวิจัย) ทุนอุดหนุนวิจัยจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล
- โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเมืองฮองสอนและบริเวณเกี่ยวเนื่อง (ร่วมวิจัย) ทุนอุดหนุนวิจัยจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

หนังสือ - วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย : กรุงเทพฯ : เจพรีน. ท่าพระจันทร์, 2543